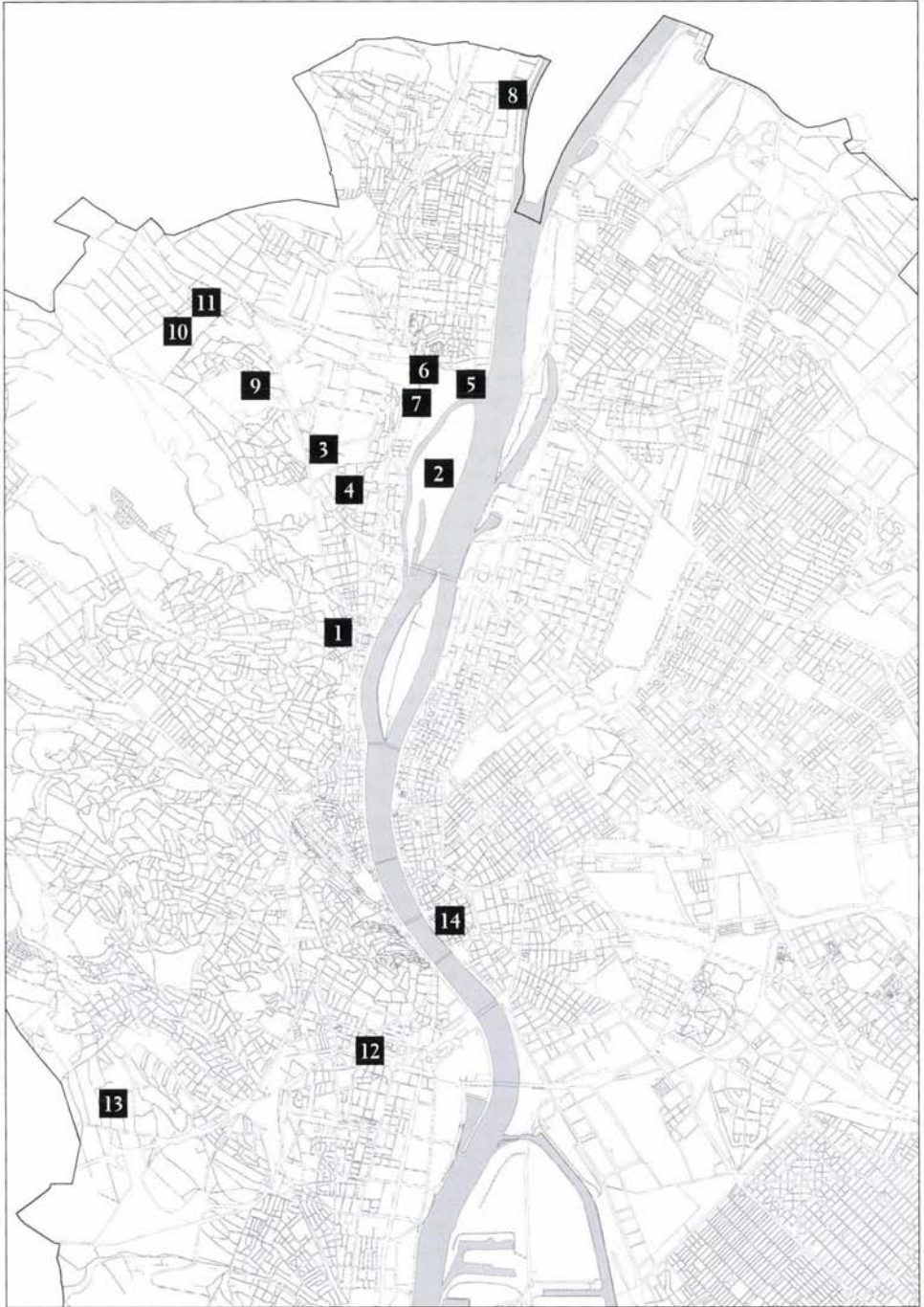

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2007-ben
Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 2007*

AQUINCUM

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2007-ben

Excavations and rescue work
at the Aquincum Museum in 2007

Budapest, 2008

Szerkesztő:
Zsidi Paula, Vámos Péter

Edited by:
Paula Zsidi, Péter Vámos

Lektorálták:
Bencze Zoltán, Endródi Anna,
Zsidi Paula

Proof reading by:
Zoltán Bencze, Anna Endródi,
Paula Zsidi

Fordítás:
Simán Katalin, Alice M. Choyke

Translation by:
Katalin Simán, Alice M. Choyke

Tárgyfotók:
Gálné Tóth Csilla, Komjáthy Péter,
Tihanyi Bence

Object photos by:
Csilla Gálné Tóth, Péter Komjáthy,
Bence Tihanyi

Technikai szerkesztő:
Kolozsvári Krisztián

Technical assistance by:
Krisztián Kolozsvári

A külső borítón elől:
Arcos edény töredéke az aquincumi
polgárváros keleti temetőjéből
(III. ker., Graphisoft Park)

Front cover:
Fragment of a face-pot from the eastern
cemetery of the Aquincum Civil Town
(District III, Graphisoft Park)

A külső borítón hátul:
A *legio II adiutrix* bélyeges téglája ROMA
graffitóval

Back cover:
Stamped brick from the *legio II adiutrix*
with the graffito ROMA

A belső borítón:
A 2007-ben végzett megelőző
feltárások helyszínei

Inside cover:
Locations of preventive
excavations in 2007

Budapesti Történelmi Múzeum, 2008
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

Budapest Historical Museum, 2008
Editor-in-chief: Dr. Sándor Bodó, Director

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2007-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 2007

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum

Aquincumi füzetek
14. szám

ISSN 1219-9419 (Aquincumi füzetek)
ISSN 1219-9427 (Aquincum)

Tartalom

Régészeti feltárások Budapest területén
2007-ben (*Zsidi Paula*) 8

A 2007-ben végzett nagyobb megelőző
feltárások helyszínei 14

Római kori épületmaradványok feltárása
Budaújlakon (*Anderkó Krisztián*) 16

Szondázó kutatások az óbudai Hajógyári-
szigeten (*Havas Zoltán*) 24

Beszámoló a katonaváros nyugati
temetőjében végzett kutatásról
(*Budai Balogh Tibor*) 40

Kutatások az aquincumi katonaváros
északnyugati zónájában
(*Budai Balogh Tibor*) 57

Előzetes jelentés az aquincumi
polgárváros keleti (gázgyári) temetőjében
2007-ben végzett feltárásokról
(*Lassányi Gábor*) 64

„Átriumos hosszúház-lakótraktus”:
hitelesítő feltárás az aquincumi
polgárváros északkeleti részén III.
(*T. Láng Orsolya*) 71

Contents

Archaeological excavations in the territory
of Budapest in 2007 (*Paula Zsidi*) 8

Sites of the larger preventive excavations
conducted in 2007 14

Excavation of Roman period building
remains in Budaújlak
(*Krisztián Anderkó*) 16

Test excavations on Óbuda (Dockyard)
Island (*Zoltán Havas*) 24

Report on the investigations conducted
in the western cemetery of the Military
Town (*Tibor Budai Balogh*) 40

Investigations in the northwestern zone
of the Aquincum Military Town (*Tibor
Budai Balogh*) 57

Preliminary report on the excavations
conducted in the eastern (Gas Factory)
cemetery of the Aquincum Civil Town in
2007 (*Gábor Lassányi*) 64

“Strip house with an atrium-residece
wing”: authentication excavation in the
northeastern part of the Aquincum Civil
Town III
(*Orsolya T. Láng*) 71

Újabb adatok az aquincumi polgárváros déli részének közműhálózatához és beépítettségéhez (<i>T. Láng Orsolya</i>) ... 81	Recent data on the public utilities and buildings in the southern part of the Civil Town of Aquincum (<i>Orsolya T. Láng</i>) 81
Többrétegű őskori lelőhely feltárása a békásmegyeri Duna-parton (<i>Szilás Gábor</i>) 89	Excavation of a multi-layered prehistoric site on the banks of the Danube bank Békásmegyer (<i>Gábor Szilás</i>) 89
Kutatások a Testvérhegy keleti előterében (<i>Anderkó Krisztián</i>) 105	Investigations in the eastern foreground of Testvérhegy (<i>Krisztián Anderkó</i>) .. 105
Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében III. (<i>Szilás Gábor – M. Virág Zsuzsanna</i>) 119	Test excavations in the region of the Roman villa on Csúcshegy III (<i>Gábor Szilás – Zsuzsanna M. Virág</i>) 119
Középkori településnyomok és római kori épületmaradványok a Csúcshegy-Harsánylejtő területén (<i>T. Láng Orsolya</i>) 133	Medieval settlement traces and Roman period building remains in the area of Csúcshegy-Harsánylejtő (<i>Orsolya T. Láng</i>) 133
Őskori és római kori lelőhelyek a Budai Skála bontása során (<i>Beszédes József – Horváth László András</i>) 141	Prehistoric and Roman period sites uncovered during the demolition of the Budai Skála department store (<i>József Beszédes – András László Horváth</i>) .. 141
Római kori településrészlet feltárása Budaörs határában (<i>Hárshegyi Piroska</i>) 158	Excavation of part of a Roman period settlement at Budaörs (<i>Piroska Hárshegyi</i>) 158
Római kori védmű és török fürdő a pesti belvárosban (<i>Beszédes József – Papp Adrienn – Zádor Judit</i>) 165	Roman Period defensive works and a Turkish bath in the city of Pest (<i>József Beszédes – Adrienn Papp – Judit Zádor</i>) 165
Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2007. évben. 172	Locations of and results from small-scale excavations conducted by the Aquincum Museum in 2007. 203
Az Aquincumi Múzeum további feltárást nem igénylő próbaátásai és régészeti célú megfigyelései 2007-ben 205	Archaeological observation work and test excavations carried out by the Aquincum Museum in 2007. 205
Rövidítésjegyzék 208	

A 2007. évi feltárások közreműködői.....	209	Abbreviations	208
A 2007. évi jelentősebb feltárások megbízói és támogatói	211	Participants in the excavations in 2007	209
A BTM Aquincumi Múzeumának és munkatársainak 2007-ben megjelent publikációi	213	Employers and patrons of the most important excavations in 2007.....	211
		Publications by the staff of the Aquincum Museum in 2007	213

Régészeti feltárások Budapest területén 2007-ben

Archaeological excavations in the territory of Budapest in 2007

A Budapesti Történeti Múzeumnak létrejöttétől fogva egyik alapvető feladata a főváros régészeti örökségének és történeti emlékeinek felkutatása, feltárása, gyűjtése, megőrzése, tudományos feldolgozása, közzététele és bemutatása. Az 1887-ben, éppen 120 éve alapított intézmény máig töretlenül végzi várostörténeti kutatásait, melynek legfontosabb elemét az őskortól a római korszakon át egészen a középkorig terjedő időszakra vonatkozóan a régészeti feltárások jelentik. Az eddigi, több mint tízezerre becsült régészeti beavatkozás nyomán felbecsülhetetlen értékű forrásanyag, információ halmozódott fel az intézmény gyűjteményeiben és adattárában, emellett a múzeum számos egyedülálló, régészeti feltárásból származó műkincsét tartja számon a nemzetközi szakirodalom, s kéri kölcsön külföldi bemutatásra világhírű múzeumok. Az intézmény több mint egy évszázados fennállása alatt olyan régészeti örökségvédelmi rendszert dolgozott ki és működtet, amely képes együttműködni a városrendezéssel, a beruházások intenzitásához alkalmazkodva gördülékenyen végzi a feltáró tevékenységet és az előkerült emlékek szakmai feldolgozását. Emellett szinte azonnal visszacsatolja a társadalom felé az örökségvédelmi munka eredményét.

Since its foundation, one of the major tasks of the Budapest History Museum has been to explore, recover, collect, preserve, scientifically analyse, publish and exhibit the archaeological heritage and the historical monuments of the capital. The institution, which was founded exactly 120 years ago in 1887, has continuously carried out these local historical investigations of which the most important elements are archaeological excavations on sites spanning a long period from Prehistory through the Roman period and the Middle Ages. The number of archaeological interventions has been estimated at more than ten thousand. As a result, an invaluable archaeological source material has accumulated in the collections and the archives of the institution. International archaeological literature records the numerous unique treasures brought to light by these excavations, many of which are regularly borrowed for exhibitions outside Hungary. During the more than one hundred years of its existence, the institution has evolved and operated a heritage protection system that is capable of co-operating with town planning, contributing to the smooth running of excavations and the scientific analyses of the finds readily adjusting to the intensity of the investments and enabling a relatively

A 2007. évben életbe lépett, a régészeti feltárások végzésére vonatkozó jogszabályi változás éppen ennek a 120 éves folyamatnak megszakítását idézheti elő, veszélybe sodorva a régészeti módszerekkel végzett várostörténeti, település-szerkezeti kutatások további folytatását. A múzeum régészeti munkájának korábbi jogszabályi háttere a 21/2007 (III. 26.) OKM rendelettel bővült ki, amely aszerint a nem elsősorban szakmai szempont alapján „osztályozza”, „minősíti” a lelőhelyet, vagy a lelőhely egy részét, hogy a területen létesítendő beruházás összege meghaladja-e az 1,5 milliárd Ft-ot. Az összeghatár feletti beruházásokhoz kapcsolódó feltárások végzésére a rendelet egy új szervezetet, a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálatot jelölte ki. Ez által a fővárosban folyó régészeti ásatások egy része kikerült a BTM illetékességéből. A rendelet jogszabályi hátteret nyújt ahhoz, hogy a múzeumot megfoszják a régészeti feltárások jelentős részétől, a várostörténeti kutatások alapvető bázisától, forrásától. A rendelet lehetőséget ad arra, hogy az újabb feltárások eredményei ne kerüljenek a korábbi kutatások adatbázisába, ez által nem épülhetnek be a korábbi ismeretanyagba, így társadalmi hasznosulásuk is megkérdőjelezhető. A rendeletet nem előzte meg felmérés, elemzés vagy hatástanulmány, továbbá a szakmai szervezetek által megfogalmazott kétélyek és vélemények alig tükröződtek a rendelet végleges szövegében.

Az új helyzetben a múzeum – szakmai indokok alapján – ragaszkodott ahhoz, hogy a főváros területén, a fejlesztésekhez és beruházásokhoz kapcsolódó régészeti kutatásokat (hatástanulmány, terepbejárás, régészeti megfigyelés, pró-

prompt feed-back of the results of the heritage protection work to society.

The legal modifications concerning the execution of archaeological excavations came into effect in 2007. It may well cause interruption of this 120 year process and it endangers the continuation of the archaeological investigation of the history and settlement structure of the city. The former legal background of the archaeological work of the museum was complemented with order 21/2007 (III. 26.) OKM, which “classifies” and “ranks” the sites or parts of sites based on the not really very professional point of view of the investment exceeding 1.5 billion Forints. With investments over this amount a new organisation the Cultural Heritage Protection Service is required to conduct excavations. Thus, a part of the archaeological excavations in the capital will no longer fall under the authority of the Budapest History Museum. The order offers a legal background for depriving the museum of a significant proportion of the archaeological excavations, the main base and source of urban historical investigations. This order will also permit the results of the new excavations to be omitted from the database of previous investigations so that they will not form an organic part of general knowledge. Their social use is also questionable. No assessment, analysis or impact study preceded the order, and the doubts and arguments put forward by professional organisations are barely reflected in the final text of the order.

In this new situation, the museum insisted for professional reasons that it should still carry out all archaeological investigations (impact studies, field walking, archaeological observation, test excavations and preventive excavations)

bafeltárás, megelőző feltárás) a 2007. évben továbbra is maga végezze. Ebben partner volt az újonnan létrehozott szervezet is, máresak azért is, mert sem speciális szakmai ismeretekkel (városi régészet) rendelkező szakembergárdája, sem adatbázisa, s mint kiderült kapacitása sem volt a rendeletben szereplő feladatok ellátására. Nem rendelkezett továbbá a feladatok bonyolításához elengedhetetlen, kidolgozott eljárási renddel és tapasztalattal sem. Közös sikerként könyvelhetjük el, hogy egyelőre – még ha nem jelentéktelen többletmunkával is – az évszázados hagyományt és értéket megőriztük. A várostörténeti kutatások alapját szolgáló régészeti feltárások többsége továbbra is a korábbi rendnek megfelelően haladt, s a főváros régészeti korszakaira vonatkozó információs anyag, adatbázis továbbra is egy helyen, a BTM-ben lelhető fel.

A BTM a régészeti feltárásokat a korábbi években létrehozott integrált kutatási rendszerben végezte. A rendszer lényege, hogy a beruházások üteméhez és helyszínéhez alkalmazkozó régészeti kutatások eredményeit a régészeti szakmai osztályok a folyamatosan futó topográfiai-kronológiai kutatási programokba illesztik. A feltárások topográfiai adatbankja a régészeti adattár. A régészeti osztályok és az adattár összehangolt működését és a feltárások gördülékeny menetét a BTM régészeti ásatásainak rögzített ügymenete, ill. az ehhez kapcsolódó mellékletek, dokumentumok biztosítják.

Az intézmény 2007-ben 57 régészeti feltárást (22 próbafeltárást és 35 megelőző feltárást) végzett, ami az elmúlt évek növekedő tendenciájával szemben esőket mutat. Valamelyest csökkent

linked with developments and investments on the territory of the capital in the year 2007. The newly founded organisation was also a partner in this respect because it did not yet have a staff of specialists with sufficient professional knowledge (urban archaeology) or a data base. It also turned out that it did not have sufficient capacity for meeting the demands listed in the order and did not have an elaborated plan of procedures or experience indispensable to carry out such work. It must be regarded as a success that for the time being it has been possible to preserve the tradition and the values of more than one hundred years even though this required a significant amount of extra work on our part. Most of the archaeological excavations, the basis of urban historical investigations, were conducted using the former system, and the information and the data base on the archaeological periods of the capital are still to be found in the same place: in the Budapest History Museum.

The Budapest History Museum carried out archaeological excavations within the integrated system of investigations set up in previous years. The essence of the system is that the results of the archaeological investigations were adjusted to the pace and the location of the investments that are added to continuously running topographic-chronological research programs. The archaeological archives represent the topographic database for the excavations. The written execution program of the excavations of the Budapest History Museum and the connected annexes and documents ensure that the various archaeological departments work harmoniously with each other, insuring the smooth execution of the excavations.

a régészeti megfigyelések száma is, 169 helyszínen végezték el ezt a feladatot régészeink, többségében a városi közművek cseréje és az útfelújítások alkalmával. A múzeum 29 ásatásvezető, közalkalmazotti státuszban lévő régész munkatársa 2956 napot töltött terepen, s ezalatt 152.277 m² felületet kutatott át. A csökkenő számú feltárások nyomán a korábbi évekhez képest valamivel kevesebb régészeti leletanyag került a múzeumba: 1082 láda (kb. 270-280 m³), zömében kerámia és állatsont, továbbá 1431 db egyedi lelet, főleg sírkövekből.

A 2007. évben is a főváros három történelmi városmagja, Buda és a Vízfürdő, Óbuda és a pesti Belváros területén folytak a legeredményesebb feltárások. Az Aquincumi fórumok hagyományosan a római kori és az őskori kutatások előzetes közéletének fóruma, de a hozzájuk kapcsolódó középkori kutatások is helyet kapnak a kötetben. A római kori feltárások közül kiemelkedik az aquincumi polgárváros egyik legnagyobb kiterjedésű, ún. keleti temetőjének feltárása, a volt Gázgyár területén. Jelentős eredményeket hoztak az eddig kevésbé vagy egyáltalán nem kutatott területeken folytatott ásatások. Ezek közül is kiemelkedik az Óbudai- (Hajógyári-) szigeten végzett próbafeltárás. A déli szigetrész ún. Nagy-szigetén korábban nem volt régészeti munka, így annak településtörténetéről csak közvetett adataink voltak. Ebből a szempontból az ásatás gazdag eredményt hozott. Kiderült, hogy a Nagy-sziget területét a neolitikumtól kezdődően egészen a késő középkorig szinte folyamatosan lakták és használták. Jelentősebb, nagy kiterjedésű munkáink közé tartozik, elsősorban

In 2007, the institution conducted 57 archaeological excavations (22 test excavations and 35 preventive excavations), which is less than expected based on the increasing trend of the last years. The number of archaeological observations also somewhat decreased: our archaeologists observed 169 sites, mostly for the exchange and reconstruction of urban public utilities. Twenty-nine excavation directors, public servants of the museum, spent 2,956 days in the field investigating 152,277 m². As the result of the decreasing number of excavations, somewhat fewer finds were taken into the museum than in the former years: 1082 cases (ca. 270-280 m³), mostly ceramics and animal bones, and 1431 individual finds, mostly from graves.

The most successful excavations were carried out in 2007 as well in the three historical town center: Buda and Vízfürdő, Óbuda and the city of Pest. The Aquincumi fórumok is traditionally the forum for preliminary publications on prehistoric and Roman Period investigations, but it also accepts reports on medieval investigations linked to them. The most remarkable excavation from the Roman period was that at the so-called eastern cemetery, one of the largest cemeteries of the Aquincum Civil Town, on the territory of the former Gas Factory. Excavations conducted on territories that had been less thoroughly investigated or not formerly investigated also yielded significant results. Of these, the test excavation on Óbudai (Dockyard) Island should be mentioned. No archaeological investigation had been conducted on the so-called Nagy-sziget ("Big-island") on the southern part of the island, so only indirect evidence concerning its settlement history was available. From this point of view, the excavation

az őskor tekintetében a Bp. XXI. ker. Csepel északi szigetcsúcsán, a Szennyvíztisztító telep tervezett területén, a Bp. III. ker. Csúcshegy-Harsánylejtőn és a Bp. XI. ker. Budai Skála projekt keretében végzett régészeti kutatás. Néhány nagyobb beruházás (pl. a Vízivárosban, a Kacsá és a Ganz utcák) feszített tempója nem engedte meg a téli szünetet sem, itt a teljes téli szezonban folyt a munka.

A Budapesti Történeti Múzeum régészeti örökségvédelmi stratégiájának csak egyik része a feltárások eredményeinek lehető leggyorsabb közzététele a hazai és a külföldi szakmai közönség számára. Az intézmény legalább ilyen fontosnak tartja az új ásatási eredmények társadalmi hasznosítását, a gyors visszacsatolást a nagyközönség felé is. Ezt a célt szolgálja a több mint tíz éves hagyományra visszatekintő új szerzeményi kiállítássorozatunk, a honlapunkon megtekinthető, idegen nyelven is hozzáférhető leletkatalógusunk, valamint számos, a bemutatókhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai programunk is. A látogatók a 2007. év ásatási szezonjának legszebb leleteit felsorakoztatató időszaki kiállítást az Aquincumi Múzeum régi kiállítási épületében, minden korábbinál nagyobb területen tekinthetik meg. A 2008. április 15. és október 31. között látogatható kiállításon bemutatott leletek katalógusa az Aquincumi Múzeum honlapján (www.aquincum.hu) is hozzáférhető, mely kiegészíti az Aquincumi füzetek 14. kötetében ismertetett feltárások anyagát. A kiállítás többszintű múzeumpedagógiai hasznosításával pedig a főváros régészeti örökségének feltárásából származó új leletek és új eredmények közvetlenül és a lehető leg-

brought rich results. It was discovered that the territory of Nagy-sziget was nearly continuously inhabited and used from the Neolithic until the Late Middle Ages. The archaeological investigations on the future area of the Sewage works at District XXI, Csepel – Northern tip of the island, at District III, Csúcshegy-Harsánylejtő and the one carried out within the framework of the District XI, Budai Skála Project are among the more significant large-scale investigations especially with regard to Prehistory. The pressing pace of a few large investments (e.g. Kacsá and Ganz Streets in Víziváros) did not even allow archaeologist to take a winter break: the archaeological excavations were carried out continuously over the entire winter season.

The quickest possible publication of the results of the excavations for Hungarian and international archaeologists is only one aspect of the heritage protection strategy of the Budapest History Museum. The institution finds the social utilization of the excavation results, their fast feedback to the public, equally important. The exhibition series of the new acquisitions looks back to a tradition of more than 10 years, the find catalogue that can be found on our home page in Hungarian as well as in other foreign languages and the numerous museum pedagogical programs connected with the exhibitions aim to serve this public purpose. The larger than ever temporary exhibition that presents the nicest finds of the excavation season of 2007 can be found in the old exhibition hall of the Aquincum museum. The catalogue of the finds exhibited between April 15 and October 30, 2008, which complements the material from the excavations described in volume 14 of Aquincumi füzetek, can be found on the home page

gyorsabban jutnak el a kisiskolásoktól egészen a művelődni vágyó felnőttekig.

Zsidi Paula

of the Aquincum Museum (www.aquincum.hu). With a multi-level museum pedagogical utilisation of the exhibition, the new finds and the new results coming from the excavations of the archaeological heritage of the capital will reach the public, from elementary school pupils to interested adults, in the most timely manner.

Paula Zsidi

A 2007-ben végzett nagyobb megelőző feltárások helyszínei

(Jelölésük a belső borítón lévő térképen)

Aquincumi katonai táborok, katonaváros

1. Bp., II. ker., Ürömi utca 37.
(Anderkó Krisztián)
2. Bp., III. ker., Hajógyári-sziget
(Havas Zoltán)
3. Bp., III. ker., Bécsi út 271.
(Budai Balogh Tibor)
4. Bp., III. ker., Vörösvári út 103–105.
(Budai Balogh Tibor)

Az aquincumi polgárváros és környezete

5. Bp., III. ker., Záhony utca 7.,
Graphisoft park (Lassányi Gábor)
6. Bp., III. ker., Szentendrei út 139.
(T. Láng Orsolya)
7. Bp., III. ker., Szentendrei út 135–139.
(T. Láng Orsolya)

Aquincumi territorium

8. Bp., III. ker., Királyok útja 293.
(Szilas Gábor)
9. Bp., III. ker., Bécsi út 262.
(Anderkó Krisztián)
10. Bp., III. ker., Harsánylejtő
(Szilas Gábor – M. Virág Zsuzsanna)
11. Bp., III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő
(T. Láng Orsolya)

Sites of the larger preventive excavations conducted in 2007

(Marked on the map on the inside covers)

Military forts and the Military Town

1. Bp. II, 37 Ürömi Street
(Krisztián Anderkó)
2. Bp. III, Hajógyári-sziget
(Zoltán Havas)
3. Bp. III, 271 Bécsi Road
(Tibor Budai Balogh)
4. Bp. III, 103–105 Vörösvári Road
(Tibor Budai Balogh)

Aquincum Civil Town and its environs

5. Bp. III, 7 Záhony Street, Graphisoft park (Gábor Lassányi)
6. Bp. III, 139 Szentendrei Road
(T. Orsolya Láng)
7. Bp. III, 135–139 Szentendrei Road
(Orsolya T. Láng)

Territory of Aquincum

8. Bp. III, 293 Királyok Road
(Gábor Szilas)
9. Bp. III, 262 Bécsi Road
(Krisztián Anderkó)
10. Bp. III, Harsánylejtő
(Gábor Szilas – Zsuzsanna M. Virág)
11. Bp. III, Csúcshegy-Harsánylejtő
(Orsolya T. Láng)

*Aquincumon kívüli táborok és települések,
limes menti kutatás*

12. Bp., XI. ker., Október 23. utca
– Kőrösy József utca – Váli utca –
Bercsényi utca által határolt terület
(Beszédes József – Horváth László
András)
13. Bp., XI. ker, Budaörsi út – Rupphegyi
út (Hárshegyi Piroska)
14. Bp., V. ker., Pesti Barnabás utca 1.
(Beszédes József – Papp Adrienn –
Zádor Judit)

*Forts and settlements outside Aquincum,
investigations along the limes*

12. Bp. XI, Area surrounded by Október
23 St. – József Kőrösy Street – Váli
Street – Bercsényi Street
(József Beszédes – András László
Horváth)
13. Bp. XI, Budaörsi Road – Rupphegyi
Road (Piroska Hárshegyi)
14. Bp. V, 1 Pesti Barnabás Street
(József Beszédes – Adrienn Papp –
Judit Zádor)

Római kori épületmaradványok feltárása Budaújlakon

(Budapest, II. ker., Ürömi utca 37.,
Hrsz.: 14843/1)

Az Ürömi utca 37. szám alatti telket a Barcza-Bau Kft. vásárolta meg, hogy azon többlakásos társasházat építsen. A régészeti védelem miatt 2006. novemberében Kárpáti Zoltán (BTM Középkori Osztály) vezetésével próbafeltárás zajlott a területen. Az általa feltárt és dokumentált régészeti jelenségek alapján került sor 2007. május 24. és június 25. között a megelőző feltárássra.

A 40 m hosszú és kb. 15 m széles, elnyújtott formájú, enyhe ívben megtörő telek, kelet-nyugati irányban húzódik az Ürömi utca és a Felhévizi köz között. A feltárás során biztonságtechnikai okokból az Ürömi utcai járdától 2 m, a dél felé szomszédos épülettől, annak rossz állapota miatt szintén 2 m széles biztonsági sávot el kellett hagyni.

A kutatást gépi földmunka előzte meg, amelynek során a felső, kb. 170-180 cm vastag újkori réteget távolítottuk el. Közvetlenül alatta helyezkedett el az a sötétbarna színű, humuszos réteg, amelyben a telek nagyságát meghaladó méretű, római kori épület alapfalai kerültek elő. (1. kép) Sajnos a maradványok az újkori rétegekhez való közelségük miatt csak a falalapozásokra korlátozódtak (2. kép), járószint vagy egyéb hozzájuk tartozó római kori objektum nem maradt meg. A falak állapota némileg eltérő volt a telek

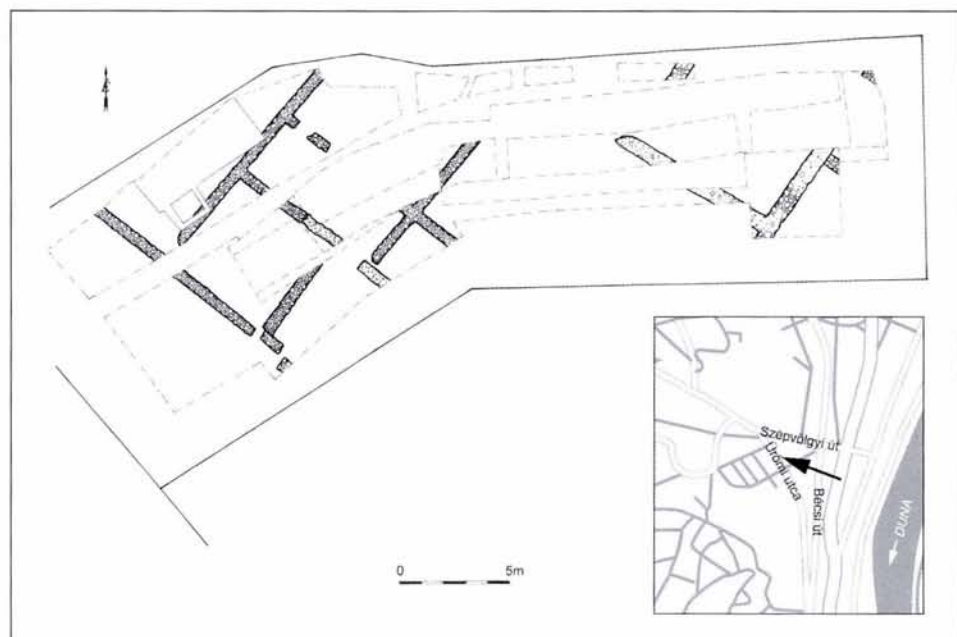
Excavation of Roman period building remains in Budaújlak

(Budapest II, 37 Ürömi Street,
Lrn: 14843/1)

The Barcza-Bau Kft. purchased the lot at 37 Ürömi Street to construct a residential building. Since this is a listed territory, Zoltán Kárpáti archaeologist (BHM Medieval Department) conducted test excavations on the territory in November 2006. The preventive excavations were conducted between May 24 and June 25, 2007 based on the archaeological phenomena unearthed and documented by him.

The 40 m long and circa 15 m wide elongated lot, which breaks in a slight arch, extends in an east-west direction between Ürömi Street and Felhévizi Lane. For safety reasons, a 2 m broad strip had to be left by the pavement on Ürömi Street as well as another 2 m broad strip by the neighboring building to the south due to its poor condition.

Mechanical earth moving preceded the investigation, removing about 170-180 cm thick modern layer. The dark brown humic layer lay right under it. In this layer we uncovered the foundation walls of a Roman period building which extended beyond the lot (Fig. 1). Regrettably, the remains lay too close to the modern layer, and only the foundation walls were preserved (Fig. 2): no floor levels or other Roman features were found. The condition of the walls was slightly different on the

1. kép: Az ásatási terület összesítő rajza
 Fig. 1: Summary ground plan of the excavation territory

keleti és nyugati oldalán. A keleti oldalon egy falkiszédéshez csatlakozó fal esetében ennek struktúrája is megfigyelhető volt, míg a keleti oldalon csak az alapozás alsó 1-2 kőSORA maradt meg. A feltárt alapfalak északkelet–délnyugati és északnyugat–délkeleti tájolásúak, tehát irányukban egymással párhuzamosak, vagy egymásra merőlegesek voltak. Kisebb-nagyobb méretű sárgásfehér mészkövekből, 50-55 cm szélességben, szinte kivétel nélkül kötőanyagot mellőzve, szárazon készültek. (3. kép) Eltérő megoldást csak egyetlen esetben lehetett megfigyelni, a nyugati oldalon, ahol az egyik fal alapozása kavics és habarcs keverékéből állt (4. kép). A keleti oldalon előkerült, már csak falkiszédések formájában meglévő falak kialakítása nem ismert. A kutatott terület két oldalán meglévő falak abban is különböztek egymástól, hogy indítási szintjük a telek

eastern and the western sides of the lot. A part of the wall structure could also be observed in a wall joining a removed wall to the east, while in the east, only the lower 1-2 rows of the foundation were preserved. The foundation walls brought to light had a northeast-southwest and a northwest-southeast orientation, which means that they were either parallel or perpendicular to one another. They were built in a width of 50-55 cm from limestone blocks of various sizes using mostly a dry wall technique without mortar (Fig. 3). A different solution could only be observed in a single case on the western side where the foundation of a wall was composed of a mixture of pebbles and mortar (Fig. 4). The technology used to build the walls preserved in the form of removed walls in the east is not known. Another difference between the walls preserved in the two parts of the

2. kép: Az ásási terület az előkerült római falakkal nyugat felől
Fig. 2: Excavation territory with the uncovered Roman walls from the west

3. kép: Agyagba rakott falak részlete
Fig. 3: Detail of walls laid in clay

4. kép: Habarcsos, kavicsos falalapozás
Fig. 4: Wall foundation from mortar and pebbles

keleti részén a nyugati oldalhoz képest 1-1,5 m-rel volt mélyebben. Ez az eltérés feltehetőleg a korabeli, természetes lejtéshez igazodó épületkialakításnak volt köszönhető. Az egykori épületalapozások zömmel *opus spicatum* technikával készültek, míg a felmenő falak struktúráját már csak egy helyen tudtuk megfigyelni. Ennek alsó kősorai ugyanezzel a technikával készültek, majd erre kerültek a sárgásfehér habarcsba rakott, vízszintesen fektetett tört mészkövek. (5. kép)

A feltárt, egymással kapcsolatban lévő falak mindenesetre egy nagyobb kiterjedésű, szabályos alaprajzi sémát mutató épület részeként értelmezhetőek. Átépítés, ill. hozzáépítés két esetben volt megfigyelhető, ezért az építményt feltehetőleg hosszabb ideig, beosztását némileg módosítva, átépítve használhatták. Az ásatás során a falakat fedő újkori réteg alsó részéből *tegulák* és *imbrexek* nagyszámú töredéke került elő, amelyek minden bizonnyal a korabeli födémszerkezethez tartoztak. A kísérő leletek száma a csekély vertikális kiterjedésnek köszönhetően szinte elenyésző és jobbra újkori anyaggal kevert. Jelentős hányadát *terra sigillata* töredékek alkotják, ill. előkerült egy levél- vagy indaformájú stukkó töredéke is.

A római leletek mellett számottevő mennyiségű őskori kerámia (DVK, Biller Anna meghatározása) töredéke származik abból a sötétbarna földrétegből, amelybe a római falakat is vágták. Ez utóbbi leletcsoporthoz tartozó régészeti jelenség nem került elő, így feltételezhetően eróziós folyamat következtében kerültek a területre. A kelet felé vastagodó barna földréteg alatt tömör, köves-kavicsos réteg került elő, amely már a szomszédos Felhévizi utca 7. és az Ürömi út 31. számú ásatáson is több rétegben, nagy felületben megfigyel-

lot was that their starting level was 1-1.5 m deeper in the east than in the west, probably due to the design of the building that was adjusted to the contemporary natural slope of the area. The foundations walls were generally made using a *opus spicatum* technique. The structure of the wall itself is indicated by a single wall, the lower stone rows of which were also built using the same technique. The horizontally laid broken limestone blocks were laid in yellowish white mortar on top of these rows (Fig. 5).

In any case, the uncovered interlinked walls can be interpreted as parts of a larger building displaying a regular ground plan. Reconstruction and expansion could be observed in two cases. This means that the construction was probably used for a long period, during which the interior arrangement was somewhat modified and reconstructed. A large number of *tegula* and *imbrex* fragments were recovered in the lower part of the modern layer that covered the ruins and which certainly belonged to the roof structure. The number of the finds is minimal owing to the low vertical extent of the strata, and these are generally mixed with modern materials although a significant proportion of the material comprised Samian ware fragments. A fragment of a leaf- or tendril-shaped stucco was also recovered.

Beside Roman finds, a significant number of prehistoric shards (TLP, identified by Anna Biller) came from the dark brown earth layer the Roman walls were built into. No archaeological phenomenon linked with this latter find group could be identified: the finds were probably carried here by erosion processes. A compact pebbly-stony layer was found under the brown earth layer thickening

hető volt. (FACSÁDY 2002, 136; KÁRPÁTI 2005, 210) Ez a jelenség egy hajdani vízfolyás medreként értelmezhető és minden bizonnyal kapcsolatba hozható az ún. Szépvölgyi árokka. A fenti ásításokon egyébként nem került elő olyan fal vagy régészeti objektum, amely összekapcsolható lenne a most feltárt maradványokkal, bár ez inkább az újkori bolygatás mértéknek semmint az egykori épület csekély kiterjedésének köszönhető. Az Ürömi út 45. szám alatt viszont egy északkelet–délnyugat irányú római fal alsó kőszára maradt meg (FACSÁDY 2001, 136), ezek az azonos tájolású maradványok akár csatlakozhatnak az itt előkerült falalapozásokhoz.

A feltárt falak mindenestre nagy alapterületű, többszörösen tagolt, egyes részein átépítés nyomait őrző épülethez tartoztak, amely az előkerült *terra sigillaták* tanúsága szerint (lezoux-i és rheinzaberni darabok, Vámos Péter meghatározása) legkorábban már a 2. század közepén felépülhetett. A lelőhely topográfiai helyzete (a katonaváros déli széle) leginkább azt valószínűsít, hogy az épület valamiféle kapcsolatba hozható a Budaújlak területén részleteiben feltárt teleppel (FACSÁDY 1996, 16; 1999, 21; FACSÁDY–KÁRPÁTI 2001, 14–20; BERTIN 1997, 18–26; 1998, 40–48; 1999, 26–36; HABLE 2002, 267–274), ám annak emlékei általában korábbiak, ill. a kérdéses időszakban már a *canabae legionis* nagy nyugati temetője húzódott a helyén. (FACSÁDY 1996, 14–21; 1999, 20–25; HABLE 2000, 14–20; TOPÁL 2003, 162) A közeli Ürömi utca 11. szám alatt 3. századra datált tégláégető kemencék kerültek elő (FACSÁDY 1997, 14–17), ettől délre pedig az Ürömi utca 4–6. számú telken a katonai temető részlete, amelyet a későbbiekben, egy fazekaskemence tanúsága szerint, szintén ipari célokra hasz-

eastwards, which could be observed over large surfaces and in subsequent layers during excavations in the neighboring lots of 7 Felhévizi Street and 30 Ürömi Street. (FACSÁDY 2002, 136; KÁRPÁTI 2005, 210) This phenomenon can be interpreted as part of the basin of a former water course, and can most probably be linked with the so-called Szépvölgyi ditch. During these excavations, no walls or other archaeological features that could be linked with the remains uncovered this time were unearthed, although this is rather due to the extent of modern disturbances than to the small size of the building. However, the lower stone row of a northeast-southwest running Roman wall was preserved at 45 Ürömi Street (FACSÁDY 2001, 136), and these remains with their identical orientations may very well be linked to the wall foundations unearthed in our lot.

The uncovered walls certainly belonged to a large building divided into several rooms and preserving traces of reconstructions at certain points. Based on the Samian ware material (items from Lezoux and Rheinzabern based on Péter Vámos's identification), the building may have been constructed in the middle of the AD 2nd century at the earliest. The topographic position of the site (the southern edge of the Military Town) suggests that the building can be connected with the settlement uncovered in parts on the territory of Budaújlak. (FACSÁDY 1996, 16; 1999, 21; FACSÁDY–KÁRPÁTI 2001, 14–20; BERTIN 1997, 18–26; 1998, 40–48; 1999, 26–36; HABLE 2002, 267–274) These remains, however, are older, and the large western cemetery of the *canabae legionis* already occupied its place in the relevant period. (FACSÁDY 1996, 14–21; 1999, 20–25; HABLE 2000, 14–20; TOPÁL

5. kép: Falszövet részlete a keleti szektorban
 Fig. 5: Fragment of the wall structure in the eastern sector

nosítottak. (FACSÁDY-KÁRPÁTI 2005, 212–213) Az jelenleg nem tisztázható, hogy ezekkel az ipari emlékekkel milyen viszonyban állt a most feltárt épület részlete, annyi azonban bizonyos, hogy ilyen jellegű tevékenységre utaló nyomok az ásatáson nem kerültek elő. Bár nem zárható ki annak lehetősége, hogy párhuzamos működés esetén az egykori tulajdonos valamiféle szerepet játszott ezen közeli tevékenységnek lebonyolításában, koordinálásában (talán csak egyszerű egymás mellett életről volt szó). Valószínűbbnek tűnik, legalábbis a *terra sigillaták* alapján, hogy az épület nem volt hosszú ideig használatban és a terület hasznosításának 3. századi funkcióváltását már nem élte meg.

Szintén nyitott kérdés, hogy az alig 60-70 m-re, a közeli Daru utcában, 1981-ben előkerült életnagyságú, márványból készült ún. helytartó szoborral (PETŐ 1984, 269–272) van-e valamiféle kapcsolata a feltárt maradványoknak.

Amennyiben az épület helyét térképre vetítjük, szembevetendő, hogy elhelyezke-

2003, 162) Brick kilns were found from the AD 3rd century at the nearby 11 Ürömi Street site (FACSÁDY 1997, 14–17) while a section of the military cemetery was uncovered south of here on lot 4-6 Ürömi Street. This territory was later also used for industrial purposes based on the find of a pottery kiln (FACSÁDY-KÁRPÁTI 2005, 212–213). It cannot yet be clarified what connection existed between the part of a building unearthed this year and these industrial remains. It is, nevertheless, certain that no traces of similar industrial activities were discovered during the excavations. It cannot, however, be excluded that if these structures existed in parallel, the owner played certain role in the execution and co-ordination of these nearby activities (or perhaps simply coexisted with them). It seems more probable, at least based on the Samian ware material that the building was not used for a long time and was no longer in use when the function of the territory changed in the AD 3rd century.

Another unresolved question is whether the recovered remains had anything to

désével beleillik azon budai hegyvidéki villák sorába, amelyek a mai Bécsi – egykor a katonavárost nyugatról határoló útra fűzve helyezkedtek el: Csúcshegy, Testvérhegy, Kapucinus domb, Szépvölgyi út 41. (Összefoglalva: PÓCZY 1971, 85–100; PÓCZY–ZSIDI 1986, 131–145; ZSIDI 1994, 292–311) Bár az utóbbi helyszínnel kapcsolatban Póczy Klára vetette fel a gondolatot, hogy itt egy császárkultuszhoz kapcsolódó *Iuppiter Teutanus* szentély állott (PÓCZY 1999, 203), a most előkerült emlékek földrajzi helyzete alapján valószínűsíthető, hogy egy újabb, villa jellegű épület részletei kerültek napvilágra.

Anderkó Krisztián

do with the life-size marble so-called pro-consul's statue unearthed 60-70 m from here in nearby Daru Street in 1981 (PETŐ 1984, 269–272).

It becomes conspicuous that when the site of the building is marked in a map it fits into the series of villas in the Buda hills that were distributed along the Roman road (actually Bécsi Road) that edged the Military Town to the west: Csúcshegy, Testvérhegy, Kapucinus hill and, 41 Szépvölgyi Road. (For a summary: PÓCZY 1971, 85–100; PÓCZY–ZSIDI 1986, 131–145; ZSIDI 1994, 292–311) Although Klára Póczy has suggested with regard to the last site that a *Iuppiter Teutanus* shrine linked to the emperor's cult may have stood here, the geographical position of the remains unearthed this year suggests that what has been brought to light are parts of another villa-like building.

Krisztián Anderkó

Irodalom/References:

BERTIN 1997 – Bertin, P: Előzetes jelentés a budaújlaki temető leletmentő ásatásáról (Preliminary report on the excavations at the Budaújlak cemetery). Aqfüz 3 (1997) 18–26.

BERTIN 1998 – Bertin, P: Előzetes jelentés a Bécsi út 44. sz. alatt végzett leletmentésről (Preliminary report on the rescue excavations carried out at 44 Bécsi Street). Aqfüz 4 (1998) 40–48.

BERTIN 1999 – Bertin, P: Előzetes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárájáról III. (Preliminary report on the excavations in the southern sections of the Bécsi Road cemetery, III). Aqfüz 5 (1999) 26–36.

FACSÁDY 1996 – Facsády A.: Kutatások az aquincumi katonai territórium déli részén: Budaújlak (Bp. II. ker.) a római korban (Research on the southern part of the Aquincum military territorium: Budaújlak in the Roman Period). Aqfüz 2 (1996) 14–21.

FACSÁDY 1997 – Facsády A.: Ipari emlékek az aquincumi katonaváros délnyugati részén (Industrial monuments in the southwestern section of the Military town). Aqfüz 3 (1997) 14–17.

FACSÁDY 1999 – Facsády A.: Újabb temetőrészlet feltárása Budaújlak déli részén (New excavations at the cemetery in the southern section of Budaújlak). Aqfüz 5 (1999) 20–25.

- FACSÁDY-KÁRPÁTI 2001 – Facsády A. – Kárpáti Z.: Korarómai település és partvédelem maradványai Budaújlak déli részén (Early Roman settlement and remains of bank defence in the southern part of Budaújlak). *Aqfűz* 7 (2001) 14–20.
- FACSÁDY 2001 – Facsády A.: Budapest, II. ker., Ürömi út 45. (Budapest II, 45 Ürömi Street – Szépvölgyi Road). *Aqfűz* 7 (2001) 136.
- FACSÁDY 2002 – Facsády A.: Budapest, II. ker., Felhévizi utca 7. – Ürömi utca 31. számú telken végzett feltárás (Excavations on the lot at Budapest II, 7 Felhévizi Street – 31 Ürömi Street). *Aqfűz* 8 (2002) 136.
- FACSÁDY-KÁRPÁTI 2005 – Facsády A. – Kárpáti Z.: Budapest, II. ker., Ürömi utca 4–6. *Aqfűz* 11 (2005) 212–213.
- HABLE 2000 – Hable T.: Temetőrészlet a Bécsi út keleti oldalán (Cemetery Segment on the Eastern Side of Bécsi Street). *Aqfűz* 6 (2000) 14–20.
- HABLE 2002 – Hable T.: Óbuda-Újlak római kori topográfiájának vázlata (Die Skizze der römerzeitlichen Topographie von Óbuda-Újlak). *BudRég* 35 (2002) 267–274.
- KÁRPÁTI 2005 – Kárpáti Z.: Budapest, II. ker., Felhévizi utca 7. *Aqfűz* 11 (2005) 210–212.
- PETŐ 1984 – Pető M.: Római férfi szobor a Budapest, II. ker., Daru u. 2/b-ből (Römische Männerstatue. Fundort: Budapest, II. Daru u 2/b). *BudRég* 25 (1984) 269–272.
- PÓCZY 1971 – Póczy K.: A békásmegyeri villa és az Aquincum környéki gazdaságok a markomann háborúk után (Die Villa von Békásmegyer und die Gutshöfe in der Umgebung von Aquincum nach den Markomannkrieg). *BudRég* 22 (1971) 85–100.
- PÓCZY 1999 – Póczy K.: Iuppiter Optimus Maximus Teutanus Aquincumban (Iuppiter Optimus Maximus Teutanus in Aquincum). In: Gaál A. (szerk.), *Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai* (Böleske, 1998. október 7.). Szekszárd 1999, 201–225.
- PÓCZY-ZSIDI 1986 – Póczy, K. – Zsidi, P.: Villen und Gutshöfe. In: H. Polenz (Hrsg.), *Das römische Budapest*, 1986, 131–145.
- TOPÁL 2003 – Topál, J.: Die Gräberfelder von Aquincum. In: Zsidi, P. (Red.), *Forschungen in Aquincum*. 2003, 161–167.
- ZSIDI 1994 – Zsidi, P.: Die römische Villa von Kaszás-dűlő – Csikós utca und die Frage der Villen im Territorium des Munizipiums von Aquincum. *Balácai Közlemények* 3 (1994) 292–311.

Szondázó kutatások az óbudai Hajógyári-szigeten

(Budapest, III. ker., Hajógyári-sziget, Hrsz.: 23798/1, 23798/3, 23796/7, 23796/8)

2007. június 12. és november 14. között az Álomsziget 2004 Kft. megbízásából próba-feltárást végeztünk az óbudai Hajógyári-szigeten. Idei feladatunk a volt hajógyár területén tervezett nagyberuházás központi eleme, a Nagy-sziget déli részén tömszerűen beépíteni kívánt 99400 m²-es terület szondázó kutatása. A 11 db megnyitott szondaárokkal nettó 4628 m²-es (bruttó 6121 m²) felületet kutattunk meg. (1. kép)

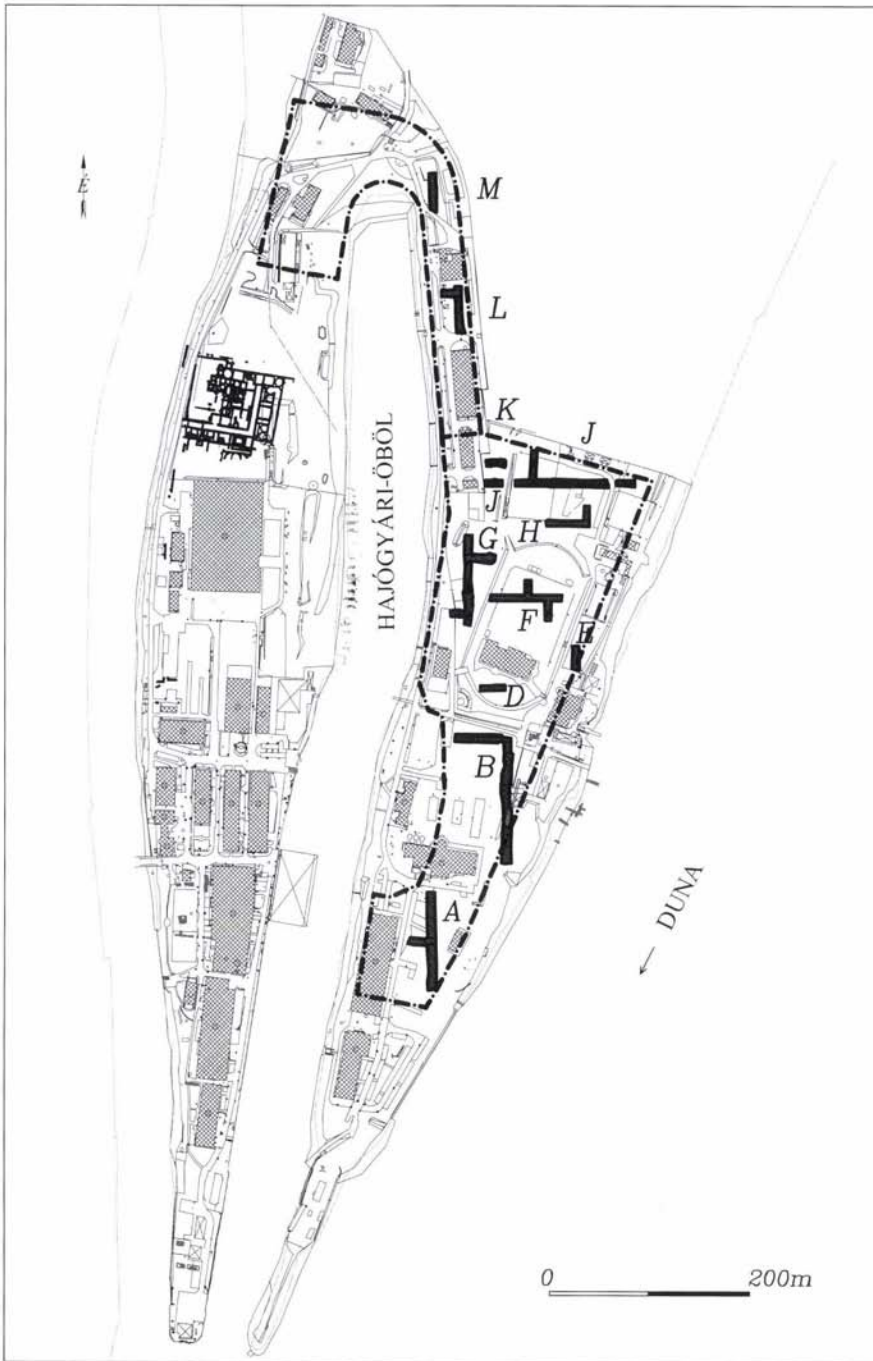
A régészeti munkák első fázisaként geofizikai felmérésekre (Geomega Kft.) került sor 2006. november 29. és 2007. február 22. közt. Lehetőségünk volt továbbá a beruházó által végeztetett talajmechanikai fúrások régészeti szakfelügyeletére is. A geofizikai mérések és a fúrási eredmények együttes, régészeti kiértékelése nyomán terveztük meg a próbafeltárási helyszíneit. A geofizikai kutatás a terület beépítettsége, növényzete és az intenzív feltöltés miatt eleve korlátozott volt (1,79 hektárra terjedt ki), hatékonyságát az egykori ipari használatból fakadó szennyezések, feltöltések is csökkentették. Ennek ellenére alkalmas volt arra, hogy több ponton előre jelezze a lelőhelyeket és azok intenzitását. A tervezés során, de a szondaárkok megnyitása és feltárása során is folyamatosan figyelembe kellett vennünk a szigeten működő létesítményeket, élő közműveket és védett fákat is.

Test excavations on Óbuda (Dockyard) Island

(Budapest III, Óbuda Island, Lrn: 23798/1, 23798/3, 23796/7, 23796/8)

Test excavation was conducted on Óbuda Island, commissioned by the Álomsziget 2004 Kft. between June 12 and November 14, 2007. Our task was to carry out test excavations of the 99400 m² in the southern part of the 'Big-island' that would be occupied by the block of the central element in the large investment planned on the territory of the former dockyard. A surface of altogether 4628 m² (gross 6121 m²) was investigated in 11 test trenches. (Fig. 1)

The first phase of the archaeological operations included a geophysical survey (Geomega Kft.) that took place between November 29, 2006 and February 22, 2007. It was also possible to examine borings for soil mechanics ordered by the investor. The scenes of the test excavation were determined based on a complex analysis of the geophysical measurements and the boring results from an archaeological point of view. The geophysical investigation (extended over a surface of 1.79 ha) was limited by the buildings standing in the area, the vegetation and the intensive sedimentation, and its effectiveness was reduced by pollution and deposits created by industrial activity in the area. Nevertheless, it could predict site locations and their intensity in a number of places. It was also necessary to consider establishments still operating on the island, active

1. kép: A 2007. évi próbafeltárás helyszíneinek összesítő rajza

Fig. 1: Complex, summary drawing of the sites from the 2007 test excavations

A próbafeltárás célja az volt, hogy átfogó képet nyerjünk a beépítendő, régészeti védettség alatt álló területről, tervezhetővé tegyük a beruházással kapcsolatos további régészeti feladatokat. A korábbi kutatások hiánya miatt kulcsfontosságú kérdés volt az is, hogy megtartandó, helyben bemutatandó régészeti emlékek találhatóak-e ezen a szigetrészen. Ugyanakkor arra is törekedtünk, hogy a megnyitott munkafelületek egy majdani megelőző feltárás rendszerébe is illeszkedjenek, és a régészeti rétegek, jelenségek teljes keresztmetszetét felöleljék az egyes munkaterületeken.

A tervezés során szintén figyelembe vettük a környező területekre vonatkozó eddigi topográfiai ismereteket és az ezekből kikövetkeztethető súlypontokat. Leginkább átfogó és strukturált képet a római kori régészeti topográfia adott. Az egykori Duna-ág, a mai Hajógyári-öböl túlsó partján, csaknem az egész Kis-szigetet elfoglalta a helytartói palotaegyüttes (legutóbb összefoglalóan KÉRDŐ 2003), melynek főhomlokzata a vizsgált terület felé néz. A főhomlokzat előterében a partvonal kiépített volt, talán kikötőként is funkcionált. (NÉMETH 2001; KÉRDŐ-TÓTH 2002; KÉRDŐ-TÓTH-NÉMETH-KIRCHHOF 2004) A folyószabályozás után kialakított pesti partvonal közelében, a „Transaquincum” néven ismert erőd előterében feküdt egykor a Fürdő-sziget, mely római épületmaradványokról nyerte nevét. A sziget kikotrása előtt Zsigmondy Gusztáv négy római hídpillér facölöp alapozásait mérte fel. A római híd, a felmérési rajz alapján kiserkeszthető vonalát figyelembe véve, a 2007. évi kutatási terület déli részén érthette el a Hajógyári-szigetet. Ezen a ponton Németh Margit végzett kisebb célzott szondázást 1982-84-ben (NÉMETH 1983; NÉMETH 1984, össze-

public utilities and protected trees during planning and also when the test trenches were opened and excavation began.

The purpose of the test excavation was to get a general picture of the territory where building work was to take place to enable the planning of the archaeological tasks linked to the investment. Another problem of key importance was, given the lack of former investigations, to find out if archaeological remains existed that could be preserved and exhibited in situ in this part of the island. Efforts were also made to insure that the opened-up excavation surfaces could be fit into the system of a future preventive excavation and that the complete cross-sections of the archaeological layers and phenomena were investigated on the individual excavation surfaces.

During the planning phase, the topographic information gleaned so far was used to understand the environment and the impacted areas that can be deduced from them. The Roman period archaeological topography offered the most complex and structured picture. On the other side of the former branch of the Danube, today's Dockyard Bay, the proconsul's palace occupied nearly the entire Kis-sziget (Small Island) facing the investigated territory. (Recent summary: KÉRDŐ 2003) There was an embankment on the bank in the foregrounds of the main façade of the palace which may have functioned as a harbor. (NÉMETH 2001; KÉRDŐ-TÓTH 2002; KÉRDŐ-TÓTH-NÉMETH-KIRCHHOF 2004) Fürdő Sziget (Bath Island), which got its name from Roman building remains, lay in the foregrounds of the fortress known as "Transaquincum" near the Pest bank constructed after the river regulation. Be-

foglalóan: NÉMETH 1999), mely azonban technikai okokból nem járhatott sikerrel. A hídhoz kapcsolódó út, ill. a budai oldal felé vezető további híd vagy hidak pontos helyét szintén nem ismerjük ezen a szigetrészen. (Az óbudai part tekintetében vö. azonban: ZSIDI 1999) A szigetekre és mindkét partra kiterjedő dunai védműláncolat (*ripa*) legközelebbi ismert elemei a volt Gázgyár területére és a Margitsziget északi csúcsára esnek. A Hajógyári-szigeten ennek a rendszernek egyetlen eleméről sincs tudomásunk.

Jóval kevésbé körvonalazható, amit a terület őskori és középkori érintettségéről tudhattunk korábban. A helytartói palota feltárása során, az 1950-es években számos bronzkori és kora vaskori lelet került elő. További bronzkori leletek az 1996-98-ban végzett feltárások során is előkerültek (KÉRDŐ 1997; KÉRDŐ 1999). A Nagysziget északi részén 2005-ben végzett régészeti megfigyelés szintén kimutatta a terület érintettségét az őskor több periódusában is (neolitikum, késő vaskor, KÉRDŐ-VIRÁG 2006). A Hajógyári-sziget középkori régészeti lelőhelyeiről eddig szinte semmilyen adat nem állt rendelkezésre. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményébe az 1880-90-es években került több, értékes középkori tárgy a területről (bronzedény, bronzveret, ezüst gyűrű, aranyozott bronzkereszt), melyek pontosabb lelőhelyéről azonban nincs információnk.

Őskor

A próbafeltárás során három szonda-árókban került elő őskori leletanyag. (Közreműködő régészek: Antoni Judit, Szilas Gábor.)

Legészakabbi munkafelületünkkel, az 'M' szondával több periódusú őskori lelőhelyet érintettünk. A lelőhely határát nyu-

fore the island was dredged out, Gusztáv Zsigmondy surveyed the wooden post foundations of four Roman bridge piers. Based on information from the survey drawing, the roman bridge reached Óbuda Island by the southern edge of the 2007 excavation territory. Margit Németh conducted small-scale test excavations here in 1982-84 (NÉMETH 1983, NÉMETH 1984, in summary: NÉMETH 1999), which were not successful for technical reasons. Neither is anything known of the road that led from the bridge or the place or places of other bridges connecting the island to Buda in this part of the island. (Regarding the bank in Óbuda, see: ZSIDI 1999) The closest known elements to the Danubian chain of defence (*ripa*) (which extended on the island and both banks) were found on the territory of the former Gas Factory and at the northern tip of Margaret Island. We do not know of the existence of a single element of this system on Óbuda Island.

The prehistoric and medieval exploitation of the island is much more ambiguous. Numerous Bronze Age and Early Iron Age finds were recovered during the excavation of the proconsul's palace in the 1950's. Further Bronze Age finds were recovered during the excavations conducted in 1996-1998. (KÉRDŐ 1997; KÉRDŐ 1999) The archaeological observation work in the northern part of the Nagysziget in 2005, also brought to light finds from several prehistoric periods (Neolithic, Late Iron Age KÉRDŐ-VIRÁG 2006). No data has been collected on medieval archaeological sites on Óbuda Island. A few valuable medieval objects were registered in the collection of the Hungarian National Museum in the 1880's and 1890's (bronze vessel, bronze mount, silver finger-ring,

2. kép: Óskori gödör bontás közben ('M' szonda)

Fig. 2: Prehistoric pit during cleaning (test trench 'M')

gat felé biztosan a Hajógyári-öböl, ill. az egykori Duna-ág partja adta, dél felé nem érte el az 'L' szonda vonalát, északon és keleten nem ismerjük a határait, de biztosan túlnyúlik a beruházási terület szélén. A lelőhely megismert részén a régészeti objektumok 101,85-101,5 mBf szinten jelentkeztek, de az azokat fedő 30-40 cm vastag réteg is szolgáltatott szórványos leleteket. A terület újkori beásásokkal részben bolygatott, változó mértékben feltöltött.

A lelőhely, objektumait tekintve, kerek gödrökből (2. kép), cölöplyukból, és egy nagyobb gödörkomplexumból tevődik össze a feltárt szakaszon. Utóbbi komplexum egy kisebb tűzhely maradványait is magába foglalta. Az objektumok kerámia anyaga hosszabb időszak több periódusára való keltezését tesz lehetővé, és a lelőhely több korszakú voltát az objektumok több szinten való jelentkezése is igazolja. A néhány legkorábbi, egyelőre pontosabban nem meghatározható újkőkori lelet mellett elsősorban a késő rézkori Baden-kultúra és

gilded bronze cross), but their exact provenance is unknown.

Prehistory

Prehistoric finds were uncovered in three test trenches (collaborating archaeologists: Judit Antoni, Gábor Szilas).

A multi-period prehistoric site was found in test trench 'M' in the northernmost part of the excavated territory. The western border of the site was certainly Dockyard Bay and the former Danube branch, while in the south it did not extend as far as test trench 'L' and its edges remain unknown in the north and east but the site although they certainly extended beyond the territory of the investment. On the uncovered territory, the archaeological features appeared at an altitude of 101.85-101.5 mBf although the 30-40 cm thick overlying layer also yielded scattered finds. The territory was partly disturbed by modern pits and filled in to various degrees.

Regarding the recovered features, the site is composed of round pits (Fig. 2), a

a kora bronzkori Makó-kultúra jellegzetes kerámiái kerültek elő. A kerámiák mellett néhány pattintott kőeszköz, állatesontok, és igen nagy mennyiségű kagylóhéj került elő a gödrökből. A lelőhelyből eddig megismert részlet összképe időszakos, időről-időre visszatérő megtelepülésre utal, melynek egyik fő mozgatórugója talán a folyó, mint fontos táplálék és nyersanyagforrás közelsége lehetett.

További két munkaterületen szintén őskori emlékeket tárhattunk fel, melyek pontosabb keltezése azonban a leletanyag további vizsgálata során lesz csak lehetséges.

A 'D' szondában amorf, és igen leletszegény gödör-objektumok halmazát tártuk fel. A kevés kerámialelet a bronzkor közelebről nem meghatározható korszakára utal. Az eddigi adatok alapján legfeljebb időszakos területhasználatra, nem tartós megtelepülésre gondolhatunk. A lelőhely határai egyelőre csak hozzávetőlegesen húzhatóak meg. Északi irányban nem érte el az 'F' és 'G' szondák vonalát, déli irányban a 'B' szonda vonalát. Keletről, délkeletről egy mélyebben fekvő, megtelepülésre alkalmatlan terület helyezkedett el, nyugaton legtávolabb a Hajógyári-öböl elődjét jelentő Duna-ág biztos határt jelentett.

Az 'A' szondában, az ott feltárt középkori házaknál korábbi rétegből, és az egyik ház által vágott méhkas alakú veremből őskori (bronzkori?) kerámiatöredékek kerültek elő kis mennyiségben. Ez egy jellegét tekintve egyelőre kevésbé besorolható, de nem túl intenzív őskori lelőhely jelenlétét jelzi.

Római kor

Az előzetes várakozásokhoz képest kevesebb látványos eredménnyel zárult a feltárás a római korra vonatkozóan. A 'G'

posthole and a larger pit complex. This latter complex contained the remains of a smaller hearth as well. The ceramic material from the features dates to subsequent phases of a long period while the various altitudes of the appearance of the features also attest to the multi-period character of the site. Beside a few finds from the earliest Neolithic which as yet have not been firmly dated, the characteristic ceramics of the late Copper Age Baden culture and the early Bronze Age Makó culture can generally be found. Beside ceramics, a few flaked stone tools, animal bones and an extremely large number of bivalve shells were recovered from the pits. The complex picture composed of the unearthened fragment of the site suggests that an intermittently inhabited settlement existed here, which was primarily based on exploitation of the river which represented a nearby and important source of nourishment and raw material.

Prehistoric finds were also uncovered on two more surfaces, the exact dating of which will be possible only during the further analysis of the material.

A cluster of amorphous pit features with a poor find material was unearthened in test trench 'D'. The few ceramic finds attest to a phase of the Bronze Age, which has not yet been precisely identified. Based on the data, the territory was only temporarily used and there is no indication that settlement here was ever permanent. The edges of the settlement can only be determined approximately: It did not reach the line of test trenches 'F' and 'G' in the north, and that of test trench 'B' in the south. A lower lying area, unsuitable for settlement, bordered it to the east and southeast, while the Danube branch, the antecedent to modern Dockyard Bay, lay at the farthest possible edge in the west.

szonda eredményei mégis figyelemre méltóak. Az itt megismert római kori lelőhely lényegében két periódusra és két különböző területre osztható. A korábbi periódus térbeli határait a Hajógyári-öböl partja adja nyugatról, a feltárt két, parttal párhuzamos cölöpárkok keletről, míg déli és északi határa csak sejthető. Északon valószínűleg nem érte el a 'J' szonda vonalát, délen pedig a 'D' szonda vonalát. A másik, későbbi periódus lelőhelye részben a korábbi lelőhely déli részére esik, részben attól keletre. Északon nem éri el a 'G' szonda keleti részét, keleten az egykori sportpálya szélét, délen a 'D' szondát.

Régészeti topográfia szempontjából a lelőhely a Kis-szigeten fekvő római helytartói palotakomplexum déli, kevésbé kutatott részével, ill. a Hajógyári-öböl Kis-szigeti partján felmért, római kori cölöpökkel esik szembe. Ez az a térség, ahol a Nagy-szigeten belül leginkább számítottunk a palotakomplexummal összefüggésbe hozható jelenségekre.

A korábbi periódus jelenségei közül elsősorban a határoló elemek figyelemre méltóak. A két egymással és a partvonalal is hozzávetőleg párhuzamos cölöpárkok, melyeket hosszú szakaszon követhettünk, egymást kiegészítő rendszert alkot. (3. kép) Együtt voltak hivatottak élesen elhatárolni a palotával szembeni part menti sávot a mögötte elterülő térségtől. A rendszer további elemei az árkoktól a part felé esnek, ezek közül néhány gödör-objektumot a szonda nyugati nyúlványában tárhattunk fel. A cölöpárkok lényegében masszív, palánk-szerű kerítés nyomaiként értékelhetőek, melyek sűrűn beásott oszlopokból álltak.

A későbbi periódus objektumai, bár vágják az imént ismertetett rendszer elemeit, azok szerkezetétől, tájolásától még-

3. kép: Római cölöpárkok a 'G' szondában
Fig. 3: Roman post ditches in test trench 'G'

A few prehistoric (Bronze Age?) shards were recovered in test trench 'X' in a beehive-shaped pit discovered in a layer that was older than the medieval houses unearthed at that spot as well. One of these houses cut through the pit. These few functionally ambiguous remains indicate that prehistoric settlement on the island was not very intensive.

Roman period

The Roman period occupation, contrary to expectations, was less spectacular than had been predicted. The results from test trench 'G' were, however, noteworthy. The Roman site uncovered here can be divided into two phases and two areas. The physical borders of the earlier period were determined by the banks of Dockyard Bay in the west and two post foundation ditches running parallel to the bank in the east. At the same time there are only very vague

sem függetlenek. A feltárt, jobbra keletnyugati irányú árok mélysége, kialakítása változatos. Ezt a rendszert számos cölöplyuk egészíti ki, melyek a feltárás kis területe miatt egyelőre nem teszik lehetővé, hogy felismerjük, milyen jellegű építmény vagy építmények lenyomataként maradtak ránk.

Az 'E' szondában talált leletek alapján szintén a római korhoz köthetőek a 'B' és 'E' szonda egymással összefüggésben értelmezhető jelenségei. A 'B' szonda jelentős része az újkorban igen erősen feltöltött területre esik. A feltöltés rétegei alatt a természetes rétegsor, a kevés régészeti leletet tartalmazó, történeti korú rétegekkel együtt egy mintegy 50 m széles, északkelet–délnyugati irányú sávban erősen lesüllyed, s egy olyan mélyebb teknőt tölt ki, aminek a talajtani vizsgálata (MTA Földrajztudományi Kutatóintézet: Schweitzer Ferenc, Jakab Gergely, Viczián István geográfusok) is alátámasztotta, hogy gyakran elöntött, vizenyős terület volt a történeti korokban. Ezt a mélyebb területet délkeletről kisebb árok határolja a 'B' szonda területén, északnyugatról pedig két párhuzamos árok az 'E' szonda területén. (4. kép) Mindkét helyen egy-egy cölöplyukat is találtunk az ároknak a mélyebb terület felé eső oldalán. Az 'E' szondában az eredeti terep lejtős felszíne jól követhető volt a feltárás során. Az árok partvonallal párhuzamos iránya, de betöltésük szerkezete is jól mutatja, hogy nem vízelvezető, sokkal inkább terület kijelölő, határoló funkciójuk lehetett. A cölöplyukak ugyanakkor az elöntött terület alkalmi kikötőként való használatának lehetőségét is felvetik. Az 'E' szonda esetében az árokból keltező lelet is került elő, itt ugyanis néhány római kerámiatöredéket találtunk.

indications about what constituted the southern and northern borders. The occupation from the earlier phase probably did not extend to the line of test trench 'J' in the north or that of test trench 'D' in the south. The area of the later phase partly overlaps with the southern part of the earlier site and extends in part to the east. In the north, it did not extend to the eastern section of test trench 'G', the edge of the former sports ground in the east.

The archaeological topography of the site faces the southern, less investigated part of the proconsul's palace on the Kis-sziget and the wooden Roman period posts discovered during survey work on the bank of the Dockyard Bay at Kis-sziget. This is the area on the Nagy-sziget, where we most expected the appearance of phenomena linked to the palace complex.

4. kép: Római kori árok az 'E' szondában
Fig. 4: Roman period ditches in test trench 'E'

Kevésbé jól keltezhető az 'F' szondában feltárt észak–déli, és az 'M' szondában feltárt kelet–nyugati árok. Előbbi esetében korhatározó lelet egyáltalán nem került elő, utóbbiból egyetlen olyan apró kerámiatöredék származott, ami római vagy középkorra utal. Az minden esetre egyértelmű, hogy ez az árok nem az 'M' szondában feltárt őskori objektumokkal egykorú, hanem azoknál későbbi. A betöltés szerkezete alapján mindkét esetben valószínűsíthető a vízvezető funkció, az azonban még kérdéses, hogy milyen tágabb, nagyobb léptékű rendszer részeit képezik.

A feltárás során több munkaterületen ('A', 'B', és 'M' szondák) jelentős mennyiségű, olykor kiemelkedő minőségű római leletanyagot gyűjthettünk az újkori feltöltés rétegeiből. A korábbi feltárások leletanyagának ismeretében a kőfaragványok (küszöbök, kváderok, oszloptöredék), bélyeges téglák, festett vakolat- és mozaiktöredékek az esetek többségében a helytartói palotakomplexumhoz, annak bolygatásához, feltárásához voltak köthetőek. Ugyanakkor az 'A' és 'B' szondák feltöltésében a palotától idegen római lelettárgyak is voltak (szarkofág töredék, késő római bélyeges téglák). A 'H' és 'A' szondák középkori objektumai szintén tartalmaztak néhány más eredetű római leletet. Hasonló kép bontakozott ki a sziget partvonalának korábbi, leletbejelentéshez kapcsolódó bejárása során is. Római bélyeges téglák és más leletek nagyobb koncentrációját találtuk az 'A' és 'B' szondák közelében, a sziget keleti, Pest felőli partján, vagyis ott, ahol a római híd partot érhetett. A téglák jobbra, de nem kizárólagosan a palotából is ismert típusokat képviselnek. Az itt talált, másodlagos felhasználás nyomait magán viselő oltárkö töredék (5. kép) talán szintén nem a palotában került újrahasznosításra.

Among the phenomena from the earlier Roman phase, the border elements are noteworthy. The two post ditches running parallel with each other and the bank could be followed over a long stretch, and they appeared to form a complementary system. (Fig. 3) The two together formed a clear border between the bank zone across from the palace and the area behind it. The remainder of the elements of the system can be found in the area between the ditches towards the bank of the bay. A few pit complexes were uncovered in the western extension of the test trench. The post ditches can be interpreted as traces of a massive plank-like fence built from densely laid wooden posts.

The features from the later Roman phase cut the elements of the system described above, although they are not independent of its structure and orientation. The depths and forms of the mostly east-west running ditches are diverse. This system is complemented by a number of postholes, which do not allow reconstruction of the construction or constructions to which they belonged because of the limited territory that could be investigated archaeologically.

Based on the finds recovered from test trench 'E', the phenomena in test trenches also belong to the Roman period and they can be interpreted based on their interrelationships. A significant part of test trench 'B' lies in an area covered with a thick modern fill. The natural layer series under the fill together with the layers of historical periods that contained a few archaeological finds slope steeply over a circa 50 m wide northeast-southwest running band, filling in a deeper trough. The pedological analysis of the trough (HAS Geographical Research Institute:

5. kép: A Hajógyári-sziget keleti partján talált oltárkő
Fig. 5: Altar stone found on the eastern bank of
Óbuda Island

Középkor (Közreműködő régész: Kárpáti Zoltán)

A kevés középkorra vonatkozó adat ismeretében is némileg meglepő eredményt szolgáltatott a legdélebbi, 'A' jelű szonda-árkunk, ahol egy 11-12. századi települést érintettünk, mely egykor a Nagy-sziget déli végét, csaknem a csúcsát, annak enyhén kiemelkedő területét foglalta el. Szonda-árkunkkal sem észak-déli, sem kelet-nyugati irányban nem határolhattuk le a lelőhelyet, azonban úgy tűnik, a falu már nem terjedt ki a 'B' szonda déli részére. Egyelőre tehát lelőhelyet feltételezhetünk azon a teljes összefüggő felületen, ami jelenlegi tudásuk szerint a megismert falurészlettel azonos mértékben volt alkalmas ilyen jellegű területhasználatra.

A falu megismert objektumai csaknem egységesen a 101,00-101,15 mBf szinten voltak foltnban észlelhetőek, de az ezeket fedő 30-40 cm vastagságú réteg szintén a lelőhely részét képezi, melyből számos szórványos lelet, többek közt római érem is előkerült. A lelőhely szinte teljesen boly-

Ferenc Schweitzer, Gergely Jakab, István Viczián geographers) supports the idea that this was a waterlogged territory in historical periods that was often inundated. A smaller ditch borders this depression in the southwest in the territory of test trench 'B', while two parallel ditches border it on the northeast in the territory of test trench 'E'. (Fig. 4) A posthole was discovered in both places on the sides of the ditches closer to the lower area. In test trench E, the originally sloping surface could be followed during the excavation. The direction of the ditches parallel to the bank and the structure of their fills clearly indicate that they were not drainage ditches but rather border markers. At the same time, the presence of the postholes also suggests that the waterlogged territory could be used as a temporary harbor. In test trench 'E', a datable was also recovered: a few Roman pottery shards were found.

The north-south ditch running through test trench 'F' and the east-west ditch in test trench 'M' cannot be dated so easily. In the former case, no datable finds were recovered, while only one tiny shard was recovered in the latter ditch and that could be either Roman or medieval. It is nevertheless evident that the ditch was not contemporary with the prehistoric features unearthed in test trench 'M' but rather later. The structure of the ditch fills suggests in both cases that they were drainage ditches although it is not yet clear to what larger system they belonged.

A large amount of sometimes high quality Roman find material could be collected at several sites (test trenches 'A', 'B' and 'M') from the layers of the modern fill. Based on what is known of the find material from earlier excavations, the carved

gatalannak mondható, mivel a területet intenzív ipari használatának megkezdése előtt erőteljesen feltöltötték, így az épület alapok és más bolygatások nem érintették a középkori emlékeket. Ugyanakkor a talaj szennyezése (olaj) mégis befolyásolta állapotát.

A falnak három biztosan, egy valószínűsíthetően házként azonosítható objektumát tártuk fel. (6. kép) A házak négyzetes alakú, félig földbe mélyített épületek, melyek tetőzetét a sarkainál, más esetben pedig oldalainak közepénél felállított fa oszlopok tartották. Tájolásuk észak–északkelet – dél–délnyugati. Az épületek belsejében kövekből kialakított kemencét csak egy esetben tárhattunk fel, mivel a többi ház vonatkozó része kívül esett szonda-árkunk vonalán. A feltárt kőkemence az északkeleti sarokban helyezkedett el.

A falu telkeit hozzávetőleg kelet–nyugati és észak–déli árkok határolták, észak–déli árokból csupán egyetlen rövid részletet tárhattunk fel. Az árkok által határolt területeken egy vagy több épület is állt viszonylag ritkásan. Az objektumok ritkás

stones (a threshold stone, ashlar and column fragments), the stamped bricks and the fragments of painted plaster and mosaic pavements could mostly be linked with the palace complex, its disturbances and excavations. At the same time, the fills of test trenches 'A' and 'B' contained Roman finds that could not be related to the palace (part of a sarcophagus and a late Roman stamped brick). The medieval features in test trenches 'H' and 'A' also contained a few Roman finds of a different origin. A similar picture could be drawn concerning the banks of the island during a field survey following an earlier report. A large concentration of Roman stamped bricks and other finds was found near test trenches 'A' and 'B' on the eastern part of the island facing Pest at the point where the Roman bridge would have reached the bank. Most of the bricks, although not all, represented types known from the palace. The altar stone found here, which shows traces of secondary use (Fig. 5), was perhaps also comes from someplace else besides the palace.

6. kép: Árpád-kori földbe mélyített ház ('A' szonda)
Fig. 6: Semi-subterranean house from the Árpád Period (test trench 'A')

elhelyezkedéséből és abból a tényből, hogy a házak javítására, megújítására viszonylag kevés nyom utal, arra következtetünk, hogy a falu viszonylag rövid, legfeljebb pár generációt felölelő élettartamú lehetett.

A feltárás 'H' és 'J' szondája egy másik lelőhely két részletét tárta fel. Ez több irányból viszonylag jól lehatárolható. Nyugaton szondaárkunkkal biztosan elértük a lelőhely szélét, a lovaspálya keleti szélétől nyugatra ugyanis már nem jelentkeztek objektumok. Keleten, a megnyitott árok szakaszon belül, szintén ritkul a lelőhely intenzitása, de a partvonal sincs már messze innen. Délen valószínűleg nem érte el a lelőhely az egykori sportpálya északi szélét. Észak felé szinte biztosan túllép a lelőhely a beruházási terület határvonalán, de pontosan nem tudni, meddig.

A lelőhely telepítő tényezőjét egyértelműen az a földnyelv vagy dombszerű kiemelkedés jelentette, amit a hajógyártás előtti térképek is jeleznek itt. Ezt a domborzati jelenséget jól követhettük a feltárás során is. Abszolút szintadatok tekintetében 101,3 mBf és 102,4 mBf között mutatkoztak a régészeti objektumok. Ez a legmagasabb területen azt jelentette, hogy gyakorlatilag 20-30 cm mélyítés után már el is értük az objektumok tetejét. Főként ezen a magasabb területen, különösen a 'H' szonda területén volt tapasztalható újkori vagy jelenkori bolygatás, míg a lelőhely mélyebb részeit feltöltés fedte.

Igen gazdag és változatos leletanyag került elő, elsősorban a 'J' szonda objektumaiból, így a lelőhely kormeghatározása nem volt nehéz feladat. (Az idén talált leletek jelentős része származott innen.) Az egyértelműen jelen lévő 13-15. századi leleteken kívül (7. kép) nem kizárt, hogy a részletesebb elemzés a 16. századig nyúló folytonosságra fog utalni. Az import és he-

Middle Ages (collaborating archaeologist: Zoltán Kárpáti)

The southernmost test trench 'A' brought somewhat astonishing results, especially considering the small amount of data collected here from the Middle Ages. A settlement from the 11th-12th centuries was discovered which occupied the slightly elevated area on the southern part, nearly at the tip, of the Nagy-sziget. The edges of the site could not be identified in either a north-south or east-west direction. Nevertheless, it appears that the village did not extend up to the southern part of test trench 'B'. Thus, as far as can be seen to date, the village occupied the entire coherent surface that was suitable for settlement of this type.

Nearly all the observed features of the village appeared in spots at an altitude of 101.00-101.15 mBf. The 30-40 cm thick layer that covered them also belonged to the site, and it contained numerous stray finds, including a Roman coin. The site is nearly intact as the area was covered with a thick layer of earth before industrial activities began. Thus, the building foundations and other disturbances did not harm the medieval remains. At the same time, soil pollution (oil) has influenced the condition of the site.

Three features from the village could certainly be identified as houses, while a fourth feature was probably also a house. (Fig. 6) The houses were quadrangular semi-subterranean buildings with roofs supported by wooden posts standing at the corners or in the middle of the walls. They had a north-northeastern – south-southwestern orientation. A stone-built oven was found inside one of the houses, since the remainder of the houses extended beyond the test trenches. The uncov-

7. kép: 14-15. századi
ezüst dénár
Fig. 7: 14th-15th century
silver coin

lyi kerámialeletek mellett üvegtöredékek, igen sok vastárgy (szerszámok, lószerszám), állatesont, kályhaacsempe-töredékek is előkerültek.

Sokkal nagyobb gondot okoz a lelőhely jellegének meghatározása. Egyrészt kiindulhatunk a leletanyagból, amely egyértelműen településre, lakóhelyre utal mind összetételében, mind pedig mennyiségében, másrészt kereshetjük a településeket jellemző objektum típusokat (ház, épületnyom, kemence, kút), egyelőre határozott eredmény nélkül. Voltak köves, patiosos omladékok és számos cölöphely, melyek utalhatnak az egykor felszínen álló, elpusztult épületekre, de magukat az épületeket nem ismerhettük fel egyelőre. Találtunk ugyanakkor számos különböző irányítású, kisebb-nagyobb árkot, gödröket, vermeket, melyek utalnak a terület hosszabb időn, több perióduson átívelő használatára. A 'J' szondában feltárt nagy kelet–nyugati árok (8. kép) tartósan meghatározhatta a település(?) szerkezetét.

Kisebb település létrejöttét ebben az időszakban is (hasonlóan a 11-12. századi faluhoz) a pesti és budai oldal közti intenzív kapcsolat, folyami átkelő, rév működése indokollhatta.

ered stone oven stood in the northeastern corner of the building.

The lots of the village were bordered by, more-or-less, east-west and north-east running ditches, although only a short stretch could be unearthed from the north-south ditch. One or more buildings stood scattered on each plot of land. The dispersed arrangement of the features and the fact that there were only a few evidences of renovation and reconstruction suggest that the village was only occupied for a short period of no more than a couple of generations.

Test trenches 'H' and 'J' yielded two parts of another site. This site can be relatively well delimited in several directions. In the west, the test trench certainly covered the edge of the site since no more features were observed west of the eastern border of the riding ring. The intensity of occupation at site also decreased in the trench to the east and the bank was also close. To the south, the site probably did not extend to the northern edge of the sports ground. To the north, the site certainly extended beyond the border of construction site but it is not clear how far.

2007. évi munkánk eredményeit összefoglalva elmondhatjuk, hogy 5, eddig teljesen ismeretlen lelőhelyről szerezhettünk tudomást, melyek például a középkor tekintetében egy viszonylag jól ismert topográfiai kép jelentős fehér foltjára mutattak rá. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a megismert lelőhelyek további intenzív kutatást igényelnek, akárcsak a római híd, és a hozzá tartozó létesítmények lokalizálása. A tervezett beruházás vonatkozásában elmondható, hogy 4628 m² (4,65%) teljes feltárásával egy 60598 m²-es (60,96%) területre vonatkozóan tudtuk pontosan meghatározni a további régészeti feladatokat, a szakfelügyelettel a megelőző feltárástól a megelőző feltárástól a jelenlegi adatok alapján nem egyértelműen besorolható területek tekintetében szintén jelentős támpontokat nyertünk a további feladatokhoz. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy mindezek az eredmények csak az idén kutatás alá vont területre vonatkoznak. A tervezett beruházás által érintett további területek (Kis-sziget, Hajógyári-öböl, Óbudán tervezett csatlakozó

The main factor connected to the establishment of the site was certainly the knoll-like elevation, which is marked on maps from before the building of the dockyard. This relief could be followed during the excavation as well. The archaeological features appeared at an altitude of between 101.3 mBf and 102.4 mBf. This means that at the highest points, the tops of the features already appeared at a depth of 20-30 cm. Modern disturbances were in evidence, especially in these higher areas and mainly in the territory of test trench 'H', while the lower areas of the site were covered with fill.

A very varied and rich find material was recovered especially from the features in test trench 'J', so the dating of the site was an easy task. (Most of the finds unearthened this year came from this trench.) In addition to finds which evidently date to the 13th-15th centuries (Fig. 7), a detailed analysis may easily reveal that the occupation continued into the 16th century. Beside imported and local ceramic finds, glass fragments, many iron objects (tools

8. kép: Középkori árok a 'J' szondában

Fig. 8: Medieval ditch in test trench 'J'

beruházások) vonatkozásában a régészeti munkák még részletes hatástanulmány szintjén sem kezdődtek meg.

Havas Zoltán

Irodalom/References:

KÉRDŐ-TÓTH-NÉMETH-KIRCHHOF 2004 – H. Kérdő K. – Tóth J. A. – Németh M. – Kirchhof A.: Régészeti kutatások a Hajógyári-öbölben (Archaeological investigations in the Hajógyár-cove). *Aqfűz* 10 (2004) 37–41.

KÉRDŐ-TÓTH 2002 – H. Kérdő K. – Tóth J. A.: Római kori rakpart maradványai a Hajógyári öbölben (Roman Quay at the Governor's Palace of Aquincum, Budapest). *Régészeti Értékeink. Kulturális Örökség Hivatala, én.*

KÉRDŐ 1997 – H. Kérdő K.: Az aquincumi helytartói palota szondázó jellegű kutatása az Óbudai (Hajógyári) szigeten. (Test excavations at the Aquincum Governor's Palace on the Óbuda Hajógyár Island.) *Aqfűz* 3 (1997) 27–39.

KÉRDŐ 1999 – H. Kérdő K.: Budapest, III. ker., Hajógyári sziget (Bp., District III Óbuda, Hajógyár [Shipyard] Island). *Aqfűz* 5 (1999) 138–141.

KÉRDŐ 2003 – H. Kérdő, K.: Der Statthalterpalast von Aquincum. In: Zsidi, P. (Red.), *Forschungen in Aquincum 1969–2002. Nostrum* II. 2. 2003. 112–119.

KÉRDŐ-VIRÁG 2006 – H. Kérdő K. – M. Virág Zs.: Régészeti megfigyelés az Óbudai (Hajógyári)-szigeten (Archaeological observations on Óbuda [Dockyard] Island). *Aqfűz* 12 (2006) 24–29.

NÉMETH 1983 – Németh M.: Budapest III, Óbudai Hajógyársziget. *RégFűz Ser. I.* 36 (1983) 36.

and harness), animal bones and stove tile fragments were recovered.

The identification of the character of the site is much more problematic. The find material clearly indicates that this was a settlement, a residential area both in terms of its composition and quantity but the features characteristic of settlements (houses, traces of buildings, ovens and a well) are less convincing. There were accumulations of stone and daub debris and numerous postholes indicating destroyed over-ground buildings, but the buildings themselves have not yet been identified. At the same time, numerous ditches of various sizes and orientations were found, pits and storage pits showing that the territory was used for a time spanning long periods. The large east-west running ditch uncovered in test trench 'J' (Fig. 8) may have determined the structure of the settlement(?) for a long time.

The idea that a smaller settlement was established here may also be justified in this period (similarly to the village from the 11th-12th centuries) considering the intensive contact between the Pest and the Buda sides and the operation of a ford with a ferry.

Summing up the results of the investigations from 2007 it can be said that 5 new sites were discovered. These sites fill in a large gap in our knowledge of the otherwise quite well known medieval topography. It is obvious, at the same time, that the new sites need further intensive investigation in the same way as the localizing of the Roman bridgehead and related establishments. Regarding the planned investment, it can be said that with the complete uncovering of the

NÉMETH 1984 – Németh M.: Hajógyári sziget. *BudRég* 25 (1984) 465.

NÉMETH 1999 – Németh M.: A rákospataki híd és az aquincumi Dunaszakasz védelmének kérdései (Die Brücke beim Rákosbach und Fragen der Verteidigung des Donauabschnittes im Bereich von Aquincum). In: Gaál A. (szerk.), *Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai* (Bölcske, 1998. október 7.). Szekszárd 1999, 141–160.

NÉMETH 2001 – Németh M.: Budapest, III. ker., Hajógyársziget. *Aqfűz* 7 (2001) 141–142.

ZSIDI 1999 – Zsidi P.: Hídfoállítás az aquincumi polgár város és katonaváros között (Ein Brückenkopf zwischen der Zivilstadt und den Canabae von Aquincum). In: Gaál A. (szerk.), *Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai* (Bölcske, 1998. október 7.). Szekszárd 1999, 257–274.

4,628 m² (4.65%) it proved possible to precisely identify the archaeological tasks that will be needed in relation to a territory of 60,598 m² (60.96%) ranging from archaeological observation to preventive excavations. Important information was also gathered concerning the investigation of territories where the associations remained uncertain. It should, however, be stressed that all these results are only relevant to the territory investigated this year. The remainder of the territory of the planned investment (Kis-sziget, Dockyard Bay and related investments in Óbuda) has not yet been archaeologically considered even on the level of a detailed impact study.

Zoltán Havas

Beszámoló a katonaváros nyugati temetőjében végzett kutatásról

(Budapest, III. ker., Bécsi út 271.,
Hrsz.: 18 774/9)

A BTM Aquincumi Múzeuma a Griff Gentlemen's Zrt. megbízásából teljes felületű megelőző feltárást folytatott le a III. Bécsi út 271. szám alatti telken 2007. augusztus 6. és december 7. között. A feltárást előzményének a déli irányban szomszédos telken, vagyis a Bécsi út 269. szám alatt elvégzett, 1978. évi leletmentés tekinthető, amelynek során 21 sír került napvilágra. (TOPÁL 1993, 69–76, Plates 90–98, 113–116, 171–176.) Közel harminc éven keresztül a Topál Judit által „Graveyard No VII”-nek nevezett birituális síregyüttes számított az ún. Bécsi úti temető legészakibb szakaszának. A „VII. sírcsoport” keleti határát egy észak–déli irányú, habarcsba rakott kerítőfal jelölte, amely azonban háromszori irányváltást követően fokozatosan nyugat felé fordult, ezzel észak felé mintegy lezárt látszott a római kori temetőt. (TOPÁL 1993, 104) Ma már tudjuk, hogy a fal csupán az ottani betemetkezések határát jelölte, ugyanis a „VII. sírcsoport” északi falán túl folytatott kutatásaink egy újabb sírcsoport létezésére vetettek fényt. (1. kép)

A rétegtani helyzet

A kutatott terület rétegtani szempontból nem bizonyult különösen bonyolultnak. Az altalajt a Duna és a hegyi patakok egykori összefolyásánál ártéri üledékként

Report on the investigations conducted in the western cemetery of the Military Town

(Budapest III, 271 Bécsi Road,
Lrn: 18 774/9)

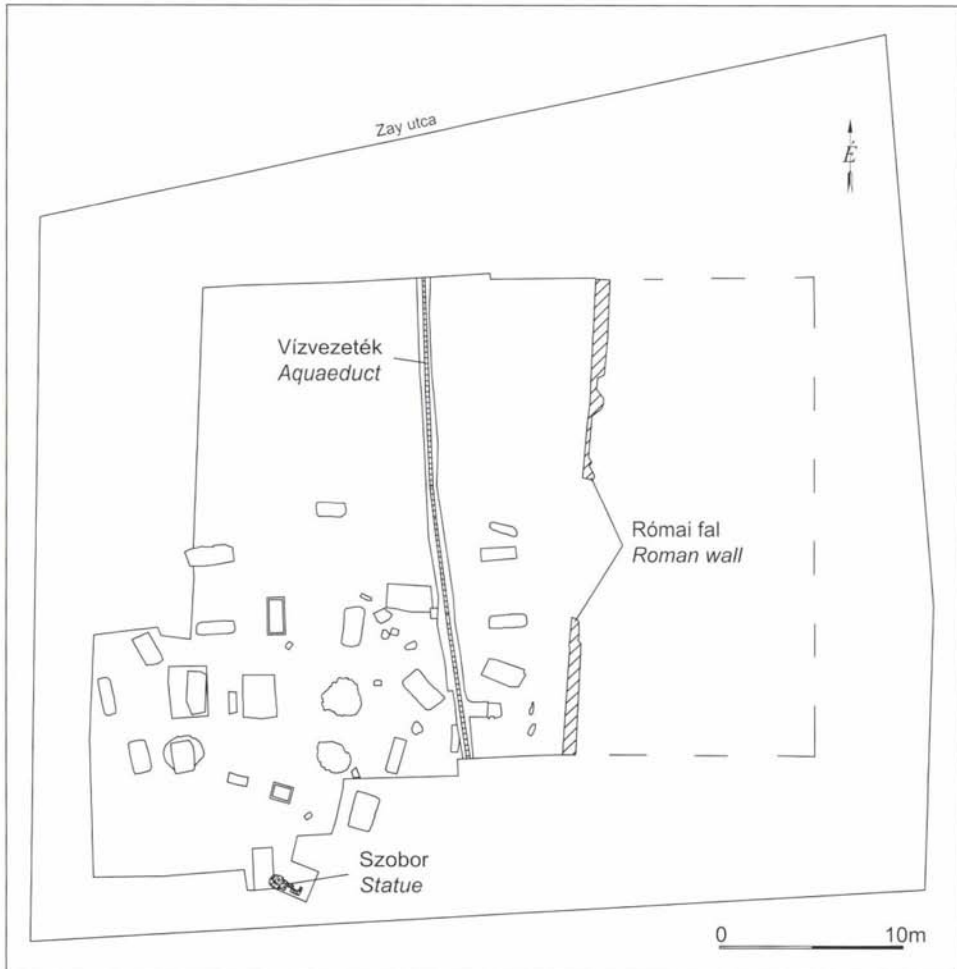
Between August 6 and December 7, 2007, the Aquincum Museum conducted preventive excavations on the entire surface of lot III, 271 Bécsi Road on the commission of the Griff Gentlemen's Zrt. The excavation conducted in 1978 on lot 269 Bécsi Road, the southern neighbouring lot, can be regarded as the antecedent to this excavation. At that time 21 graves were uncovered. (TOPÁL 1993, 69–76, Plates 90–98, 113–116, 171–176) For nearly thirty years, the biritual group of graves called “Graveyard no. VII” studied by Judit Topál was regarded as the northernmost part of the so-called Bécsi Road cemetery. A north-south running fencing wall laid in mortar marked the eastern border of “Graveyard no. VII”. This wall changed direction three times, gradually turning to the west, apparently marking the northern boundary of the Roman period cemetery (TOPÁL 1993, 104). It has since then been clarified that the wall only marked the border of that particular grave group since investigations beyond the northern wall of “Graveyard no. VII” has demonstrated the existence of another group of graves. (Fig. 1)

Stratigraphy

From a stratigraphic point of view, the investigated territory was not particularly

meghatározható sárga színű agyagos közzetliszt alkotja. Ezen az üledéken indult meg a talajosodási folyamat, amely a római kor végéig biztosan zavartalanul fejlődött. (Közvetlen bizonyítékkal nem rendelkezünk ugyan, de e zavartalan fejlődés akár a kora újkorig, újkorig is feltételezhető). Egyetlen talajrétegről beszélhetünk tehát, amely a szervesanyag-felhalmozódás ütemének gyorsulásával felfelé haladva fo-

complicated. A yellow clayey stone powder forms the subsoil, which was identified as a floodplain deposit at the former confluence of the Danube and streamlets running down from the hills. Soil development started on this deposit and certainly continued without break until the end of the Roman period. (As yet, no direct evidence exists that this process continued into the early modern period or even the

1. kép: A feltárás átnézeti rajza a római kori temetkezésekkel
 Fig. 1: General map of the excavation with the Roman Period burials

kozatosan mind sötétebbé vált. A felszín hosszabb ideig tartó stabilizálódását jelző, helyenként 1,5 m-re kivastagodó rétegen belül két területhasználatra utaló horizontot különítettünk el. A korábbi a talajosodás megindulásának korai fázisában jelentkezett. Innen neolitik kori (Dunántúli Vonaldiszes Kerámia kultúrája) objektumok és elenyésző mennyiségű, rétegből származó leletanyag került elő, míg a másik horizont a késő római temető periódusával azonos. Az egyre sötétebb barna színűvé változó réteg a római területhasználat idején egyenletesen épülettörmelékessé vált, és viszonylag sok leletanyag halmozódott fel benne. A két horizont közötti időszakot reprezentáló rétegszakasz ellenben semmiféle antropogén szemcsét nem tartalmazott. A barna színű, agyagosabb paleotalaj-szint ún. agyagdúsulási szint is lehet, amely hosszú ideig tartó használaton kívüliségre, a terület erdőtakaróval borított jellegére utalhat.

A késő római sírok tört kövekkel fedett hantjaira és általában a római kori szintre hegyi patak üledéke települt, amelyben újkori kerámia-, üveg- és tégladarabok is megfigyelhetők voltak. Ezen kívül újkori sár- és vízfolyások is szabdalják a területet. Az egykori vízfolyások medrei később újabb, dolomitmurva anyagú záporpatak üledékkel töltődtek föl. Az egyik hajdani meder aljában, a dolomitmurva betöltés eltávolítását követően, egy szódásüveg alját találtuk meg. Az újkorban megtelepedő üledék nemcsak megakasztotta a terület talajtani fejlődését, de nagymértékű eróziós hatása révén a késő római korig visszamenően kutathatatlanná tette a régészeti kultúrákat. A római kor utáni területhasználat egyetlen bizonyítéka a temetőt északnyugat–délkeleti irányban átszelő vízvezeték, amely nagy mélységének köszönhetően

modern period.) Thus, it is possible to speak of a simple soil layer, which upwards became gradually darker as the pace of the accumulation of the organic materials accelerated. Two horizons attesting to the use of the territory could be differentiated in the layer, which thickened to 1.5 m showing how long it took to stabilize the surface. The first horizon appeared in the early phase of soil development. Neolithic (Transdanubian Linear Pottery Culture) features and a few finds were recovered from the layer. The second horizon marks the period of the Roman cemetery. At the time of the Roman use of the area, the layer, which had gradually become darker brown, became mixed with building debris and a relatively large number of finds accumulated within it. The stratigraphic sequence between the two horizons did not even contain an anthropogenically derived grain specimen. The brown, more clayey palaeo-soil layer may have been a level of clay accumulation. This implies that the territory was not used for a long time and forest covered it.

The rubble mounds of the Late Roman graves and the layer of the Roman period in general were covered with the deposit from a streamlet, in which modern ceramic, glass and brick fragments could also be observed. In addition, mudslides and water courses segmented the territory in the modern period. The basins of the former water courses later became filled in with the dolomite rubble deposits from streamlets created by heavy rainfalls. The bottom of a seltzer bottle was found in a former basin under the dolomite rubble fill. The sediment that settled in the modern period brought an end to soil development in the area and triggered large-scale erosion making the investigation of the archaeo-

maradhatott érintetlen. Sajnálatos módon, datáló értékű lelet nem került elő a vízvezetékéből, így kora egyelőre ismeretlen (középkori? kora újkori? újkori?). Árkának betöltésében nem találtunk hegyi patak eredetű vagy sárfolyásból származó üledéket, tehát létesítéskor a felszín viszonylag stabil volt, a lejtős tömegmozgások még nem indultak meg. Mindez azt jelenti, hogy a vízvezeték létesítését követően, egy pontosan meg nem határozható időpontban váltak az eróziós folyamatok oly mértékűvé, hogy romboló hatásukra az újabb kori leletanyaggal datált rétegek összeértek a késő rómaival, tökéletesen elpusztítva a közbeeső korszakok emlékét. A terület rétegtani sorát az üledékre hordott mesterseges feltöltés zárja le.

Az eredeti terepfelszín a maihoz hasonló volt, azaz a hegylábi környezet fokozatosan simult a Duna folyóvízi síkságába. Észak-déli viszonylatban enyhe, északi irányba mutató lejtésről beszélhetünk, amely a Duna és a hegyi patakok egykori összefolyásánál az ártér enyhén hullámos jellegéből adódhat. (A feltárás geo-pedológiai vizsgálatát Horváth Zoltán végezte el.)

Őskor

A rétegtani fejtegetések kapcsán már történt utalás a vizsgált terület egykori régészeti kultúráira. A legkorábbi objektumok a neolitikumból származnak, a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia népének (Zseliz-csoport) erősen patiosos földdel betöltődött, egyenes falú és harangalakú gödreit találtuk meg nagy számban. Két cölöpszerkezetű építmény maradványa is előkerült ebből az időszakból. A terület nyugati részén egy épület szabályos elrendezésű, 3×3 oszlopyukkal meghatározott, kb. 5×6 m alapterületű részletét tártuk fel, míg a házalap északi falánál egy

logical cultures younger than the Roman period impossible. The only proof of the use of the territory after the Roman period is a water conduit, which crosses the cemetery in a northwest-southeast direction. It remained intact only because had been dug down very deep into the soil. Regrettably, no datable find was found in the water channel, so its age is not known (perhaps the medieval, early modern period or modern period). The fill of its trench did not contain deposits from streamlets or mudslides, which means that the surface was relatively stable when it was laid down and that no significant mass soil movements had yet begun on the slopes. It all means that the erosion processes became significant in an indeterminate period after the establishment of the water channel. As a result, the layers dated by modern finds became contiguous with the level of the Late Roman period and the remains of the periods between the two were completely destroyed. The layer sequence in the territory ends in an artificial fill spread over the deposit.

The original surface was similar to the actual one which means that the foothill region gradually merged into the plains of the Danube. In a north-south direction, a slight sloping could be observed towards the north which could have come from the slightly undulating surface of the floodplain at the confluence of the Danube and the streamlets of the hills. (Zoltán Horváth carried out the geo-pedologic examination during the excavation.)

Prehistoric period

The archaeological cultures found in the investigated territory have already been mentioned in the stratigraphic section. The earliest features came from the

nagyobb méretű építmény szabálytalanul elhelyezkedő oszlopyukai kerültek elő. Ez az épület minden bizonnyal folytatódik az ásatási terület határán túl is. A Zseliz-csoport jelenléte a Bécsi út e szakaszán új információnak számít. (Az őskori objektumok és leletanyag meghatározását M. Virág Zsuzsanna és Szilas Gábor végezte el.)

Római kor

A terület legmarkánsabb jelenségsorát a késő római temető szolgáltatja. Az ásatási területet körülbelül középen egy észak-déli irányú földberakott falalap osztotta két részre, amelyben egyelőre nincs okunk mást látni, mint a temetőrészletet kelet felől lezáró fal alapozását. A szabályosan vízszintbe rakott falalap néhol nyolc kősrnyi vastagságban megmaradt, feltűnő igényes kivitelezése. Habarccsal összefogott kősort nem találtunk. Korábban a „VII. sírcsoport” körül is kerültek elő (minden bizonnyal a 2. század vége és 4. század közepe között épült, több periódusú) kőkerítés-szakaszok. Az újonnan feltárt, mintegy 35 m hosszú, leágazás nélküli szakasz azonban nem tűnik a déli falmaradványok szerves, északi irányú folytatásának. 1978-ban a kerítőfalon túl, keleti irányban nem folyt kutatás, az ottani területhasználatra ezért nincs adatunk. A 2007. évben kutatott felületen sírok kizárólag a faltól nyugatra helyezkedtek el, keleti irányban – a temetőn kívül – mindössze egy császárkori, földbemélyített ház került elő.

Az ásatás északnyugati negyedében egyetlen betemetkezés sem történt, annak dacára, hogy az egyenes futású kerítőfal egyértelműen utal a temető északi irányú folytatására. A temetkezések számára elkülönített terület északi kiterjedése még tisztázásra vár, annyi azonban már most

Neolithic. A large number of straight-walled and bell-shaped pits of the people of the Transdanubian Linear Pottery Culture (Zseliz phase) were found filled in with earth liberally mixed with daub. The remains of two post-structure constructions were also unearthed that date from this period. A segment of a building with a ground plan of approximately 5m x 6 m determined by regularly distributed 3 x 3 postholes was uncovered in the western part of the territory, and the irregularly distributed postholes of a larger construction were found by the northern wall of the house foundation. This building certainly continued beyond the borders of the excavation territory. The appearance of ceramics of the Zseliz phase in this section of Bécsi Road represents new information. (Zsuzsanna M. Virág and Gábor Szilas identified the prehistoric features and finds.)

Roman period

The Late Roman cemetery offered the most characteristic series of phenomena found on the territory. A north-south running wall foundation laid in the earth divided the territory into two parts approximately down the middle. At the present moment, it seems to have been the foundation of the wall that marked the boundary of this cemetery segment to the east. The horizontally laid wall foundation was preserved up to a height of eight stone rows displaying careful execution in a few places. No mortar could be observed between the stones. Stretches of stone fencing were found around “Graveyard no. VII” as well (probably from subsequent periods between the end of the AD 2nd century and the middle of the 4th century). The recently unearthed wall was about 35 m

kijelenthető, hogy a kijelölt felület egészének igénybevétele nem történt meg. A betemetkezések sora e körülkerített temetőrészletben megszakadt, mindez azonban nem zárja ki észak felé egy újabb, fallal határolt sírcsoport létezését. A kutatott terület déli részén ugyancsak találtunk betemetkezésektől mentes felületet, amely alapján feltételezhető az újonnan feltárt temetőrészlet és a „VII. sírcsoport” sírjai közötti használatba nem vont sáv létezése. Mivel azonban a telek teljes déli zónáját feltárni nem volt lehetőségünk, feltételezésünket bizonyító erejű tényekkel alátámasztani egyelőre nem tudjuk.

Összesen negyven csontvázas sír került feltárára. Nem mindennapi szerencse, hogy a sírok érintetlenül átvészelték a római uralom még hátralévő évtizedeit, majd az azt követő évszázadokat. Bolygatásra csak később, véletlenszerűen, a temető területét átszelő vízvezeték árkának kiásása során került sor. Ekkor három sírt vágta át, ebből kettőt nem érzékelték, a harmadikra viszont – ahogy azt a vízvezeték árkának betöltése is tanúsította – rászélesítették, és szinte mindent elmozdítottak, beleértve a sír építőanyagának nagy részét is. Érintetlenül csak a váz térdtől lefelé elhelyezkedő csontjait hagyták.

A temetőn belül két fő tájolási iránytal találkozunk: a nyugati sírcsoportra az északnyugat–délkeleti irány jellemző (9 sír), míg a keleti és az északi határterületen a nyugat–keleti tájolás a mérvadó (14 sír). Azonban mindkét sírcsoporton belül találunk az uralkodótól eltérő tájolású sírokat is. Miután nagyon hasonló konstrukciójú és építőanyagú sírok mutattak egymástól eltérő tájolást, irányuk kialakításában feltehetően nem kronológiai okok játszottak szerepet. Például *tabula ansata* keretelésű *legiobélyeggel* ellátott, egyforma méretű

long and did not fork. It does not seem to have been the organic northern continuation of the remains of the southern wall. No investigation was conducted beyond the fencing wall toward east in 1978, and there are no data about the use of that territory. On the surface uncovered in 2007, all the graves were found west of the wall and only a semi-subterranean house from the Imperial Period was found to the east outside the cemetery.

Not a single burial was observed in the northwest quarter of the excavation territory despite the fact that the straight fencing wall definitely indicates the northern continuation of the cemetery. The northern extent of the territory designated for burials needs to be clarified although it is certain that the entire territory marked by the fence was not used. The series of burials was interrupted in this enclosed cemetery area. This, however, does not exclude the possibility of the existence of another group of graves enclosed by a wall towards the north. Surfaces without burials were also found in the southern part of the investigated territory, which suggests that an unused zone existed between the recently unearthed cemetery part and the graves of “Graveyard no. VII”. As it was not possible to unearth the complete southern zone of the lots, this hypothesis cannot yet be demonstrated. Altogether, forty inhumation graves were unearthed. It is a rare luck that the graves survived the remaining decades of Roman rule and the centuries following it without being damaged. They were only later disturbed when the ditch of a water channel was dug across the territory of the cemetery. The ditch cut through three graves: two could not be observed. The third grave, however, could be seen in the fill of the water chan-

2. kép: A legio II adiutrix bélyeges téglája ROMA graffitóval
 Fig. 2: Stamped brick from the legio II adiutrix with the graffito ROMA

peremes *tegulat* négy sír (6., 23., 32. és 35. sír) építőanyagában találtunk. (2. kép) A négy sírt azonban háromféle tájolás szerint alakították ki. A „VII. sírcsoport” azonos korú sírjainak irányításában is megfigyelhető ez az eltérés.

Összesen 18 azon síroknak a száma, amelyekben a gödröt nem bélelték időtálló építőanyaggal. Általában egyszerű, fakoporsós temetkezések tartoznak ebbe a kategóriába, ill. tekintettel a sírok zömének bolygatatlan állapotára, kijelenthetjük, hogy ott, ahol csak egy réteg koporsószöveget találtunk a csontváz mellett, a halottat egyszerű falapra (*fercula*) fektették. Több sírban tört követ vagy *tegulat* helyeztek a halottra, a koponyára, mellkasra, a medencére és a térdekre. (3. kép) Négy, melléklet nélküli felnőtt sírban koporsószög sem került elő. A négy csontváz közül kettőt bal

nel's ditch when the ditch was widened and nearly everything was moved including the larger part of the building material from the grave. Only the bones from the knee downwards remained undisturbed.

Two main grave orientations were encountered in the cemetery: a northwest-southeast direction was characteristic of the western group of graves (9 graves) and a southwest-northeast orientation dominated in the eastern and northern border zones (14 graves). Nevertheless, there were graves diverging from the dominant orientations in both grave groups. As graves of very similar constructions and building materials displayed different orientations, changes in orientation were not related to chronological differences. For example, rimmed *tegulae* of identical measurements stamped with legion seals in *tabula ansata* frames were found in four graves (nos. 6, 23, 32 and 35). (Fig. 2) However, these four graves had three different orientations. Such divergence can also be observed in the orientations of the coeval graves in “Graveyard no.VII”.

The shafts of 18 graves were not lined with hard building material. This category of burials mostly contained simple wooden coffin burials. Because the majority of the graves were not disturbed it is possible to say that the dead were laid on a simple plank (*fercula*) where only a single layer of coffin nails was found beside the skeleton. In a number of graves, rubble or *tegulae* were laid on the dead: on the skull, the chest, the pelvis and the knees. (Fig. 3) Not even coffin nails were found in four graves of adults who lacked grave goods. Two of the four skeletons were laid in a flexed position on their left sides. Characteristically, the four poorest graves were found by the northern border of the territory. As an

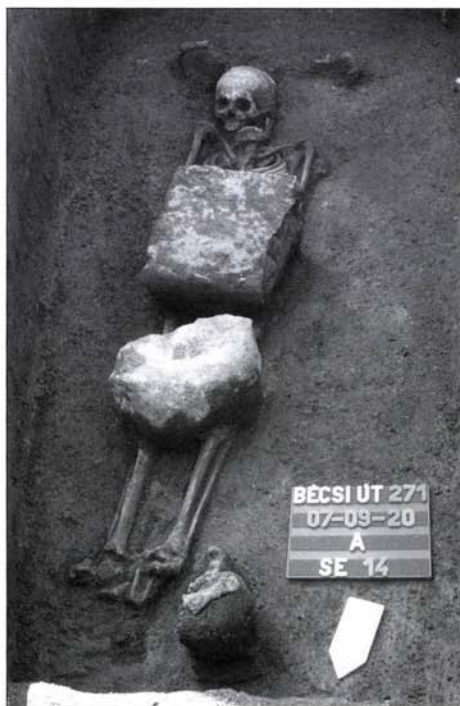
oldalára zsugorítva fektettek le. Jellemző, hogy a négy legszegényebb sír a terület északi határán helyezkedett el. A fakoporsós temetkezés alternatív módszereként egy kislányt zárszerkezettel ellátott, vasalt sarkú faládában helyeztek örök nyugalomra (26. sír).

Elsősorban csecsemő- és gyermektemetkezésekre jellemző a tört kővel bélelt és lefedett sírgödör. Ebből a típusból összesen hetet tártunk fel. Ugyanebbe a kategóriába sorolható nyolcadikként az a csecsemősír, amelyet törött tégladarabokkal béleltek ki, és egy féltört tetőcseréppel fedtek el. Tetőcserépből épített ládából összesen négy vált ismertté. Azonos méretűre (0,58×0,58 m) vágott vulkáni tufalapokból ugyancsak négy sírt állítottak össze. A másodlagos felhasználásból származó tufalapok minden példányának egyik oldala egységesen átégett. E tufalapok fejtésének helyszínét a Szentendre és Visegrád közötti szakaszon kell keresnünk.

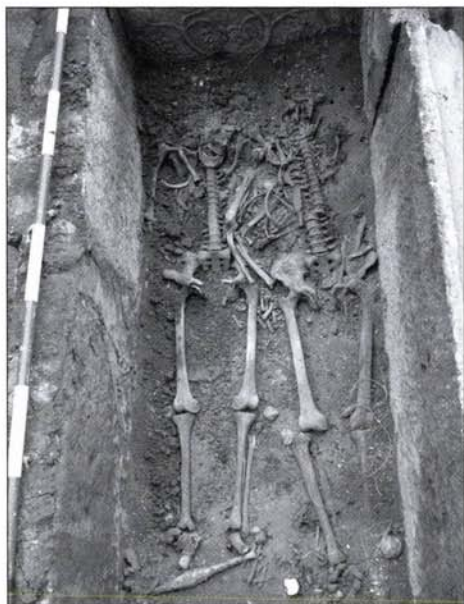
A temetőrészlet leglátványosabb sírtípusát a másodlagos felhasználású, faragott kővekből összeállított szarkofágutánzatok képviselik. A jelenség nem új keletű. (TOPÁL 1993, 71, Pl. 113.7) Ezek oldalait túlnyomórészt íves fal-fedőkővekből állították össze, de találtunk beépítve keretelt kőtáblákat, szőlőindás domborművet is. (4. kép) A domború felükkel kifelé forduló fedőkövek által bezárt kamrát téglával vagy lapos kővel burkolták, a fej alatti résznél olykor vakolatból párnát is öntöttek. A lefedéshez lapos kőveket, egy esetben sarok-akrotérionokkal és imbrekkel ellátott nyeregtetőt utánzó szarkofágfedőt alkalmaztak. A több elemből összeállított szarkofágutánzatokat megpróbálták szigetelni, ennek eredményeként föld nem került beléjük, a vízzel szemben viszont védtelennek bizonyultak. A víz elmozgatta a

alternatív to coffin burial, a small girl was placed to rest in a wooden coffin with corner fittings and a lock (grave no. 26).

Grave shafts lined and covered with rubble are mainly characteristic of the graves of infants. Seven graves of this type have been unearthed. The grave of a small infant, lined with brick fragments and covered with a roof tile broken in two, also falls in this category as an eighth element. Four caskets made from roofing tiles are known. Another four graves were built from volcanic tuff plates cut to identical sizes (0.58 m × 0.58 m). One side of all the secondarily used tuff plates was burned uniformly. The provenance of these tuff plates can be placed in the region between Szentendre and Visegrád.

3. kép: Kő- és téglalapokkal fedett esontváz
Fig. 3: Skeleton covered with stone and brick slabs

4. kép: A spoliumból összeállított 23. sír
 Fig. 4: Grave no. 23 composed of spolia

vázak és mellékletek egy részét, de az igazi veszteséget a csontok felgyorsult bomlása, szétporladása jelenti.

Végezetül két travertin szarkofágot, egy felnőtt és egy gyermekméretűt kell megemlítenünk. Utóbbi egyszerű, minden díszítéstől mentes, míg a felnőtt méretű mindkét hosszoldalába szépen keretelt mezőt faragtak. Vésett felirat nem került rá, és biztosra vehetjük, hogy festett sem, mivel ez a szarkofág teljesen sosem készült el. Belsejének egyik fele kagylós törésű, teknős kialakítású maradt. Egyik szarkofághoz sem tartozott megfelelő szarkofágfedő, ami erősíti gyanúunkat, hogy e kőládák, csakúgy, mint a szarkofágutánzatok építőanyagai, másodlagos felhasználásúak. Érdemes megemlíteni, hogy minden szarkofág és szarkofágutánzat helyét sírfolt jelezte, vagyis eleve leásásra szánták őket.

A temetőrészlet déli és nyugati részének sajátsága a sírhantok tört kővel történő

The most spectacular grave type in this cemetery segment is represented by sarcophagus imitations built from secondarily used carved stones. This is not a new phenomenon. (TOPÁL 1993, 71, Pl. 113.7) The walls usually comprised arched cap-stones, although framed stone tablets and a relief with a vine tendril ornament were also found built into them. (Fig. 4) The chambers closed by cap-stones turned with their convex sides outwards were lined with bricks or flat stones and sometimes a pillow was moulded by the head from mortar. Flat stones were used for covering the imitation sarcophagus. In one single case, a sarcophagus lid imitating a saddle-roof furnished with corner *acroterions* and *imbrices* was used. The builders of the sarcophagus imitations made from several elements made efforts to insulate them. As a result, no earth fell into them but they could not keep water from getting into them. The water shifted parts of the skeletons and the grave goods, but the real damage was done by the accelerated decomposition and crumbling of the bones.

Finally, two travertine sarcophagi should be mentioned. One was made for an adult, the other for an infant. The latter one was undecorated, while the one made for an adult had a nicely framed field on each of the two longer sides. No inscription was engraved on them. It is also certain that no painting was present since the sarcophagus was never finished. One part of the interior remained roughly carved displaying conchoidal, trough-shaped surfaces. The lids of neither sarcophagus fit which strengthens our supposition that these stone caskets, similarly to the building materials used for the sarcophagus imitations, were secondarily used. It

lefedése. A kövezés alatt másfél méterre húzódtak a változatos típusú és tájolású sírok. A sírhantok megjelöléséhez szükséges kőanyagot a temetőfal visszabontásából fedezhették, ugyanonnan származhatnak az íves fal-fedőkövek is. Ugyanakkor számos jel mutat arra, hogy kőfaragóműhelyekből félkész faragványokat, sőt, esetenként kész termékeket is szállítottak a temetkezés helyszínére.

Ami az emberi maradványokat illeti, két szarkofágutáncat tartalmazott kettős temetkezést (7. és 23. sír), az összes többi sírban egy csontvázat találtunk. Huszonöt felnőtt mellett feltűnően magas a gyermekek (8) és a csecsemők (9) aránya. A felnőtt csontvázakat, két zsugorításos esetet leszámítva, hanyatt fektetve, nyújtott testhelyzetben helyezték el. Ugyanez jellemző a gyermekekre is, a csecsemők sajátos magzatpóza életkori sajátásnak tudható be. A csontvázak általában jó megtartásúak, leszámítva a szarkofágutáncokban talált felnőtteket, és a fakoporsóba temetett gyermekeket, akiknek csontváza a föld nyomása alatt összelapult, és sajátosan masszászerűvé vált. A koponyákon, vázcsontokon külsérelmi, erőszakos halálra utaló nyomokat nem észleltünk.

5. kép: Ezüst hagymefejes fibula
Fig. 5: Silver cross-bow brooch

is worth mentioning that a discoloration indicated the place of every sarcophagus and sarcophagus imitation, which means that they were intended to be buried.

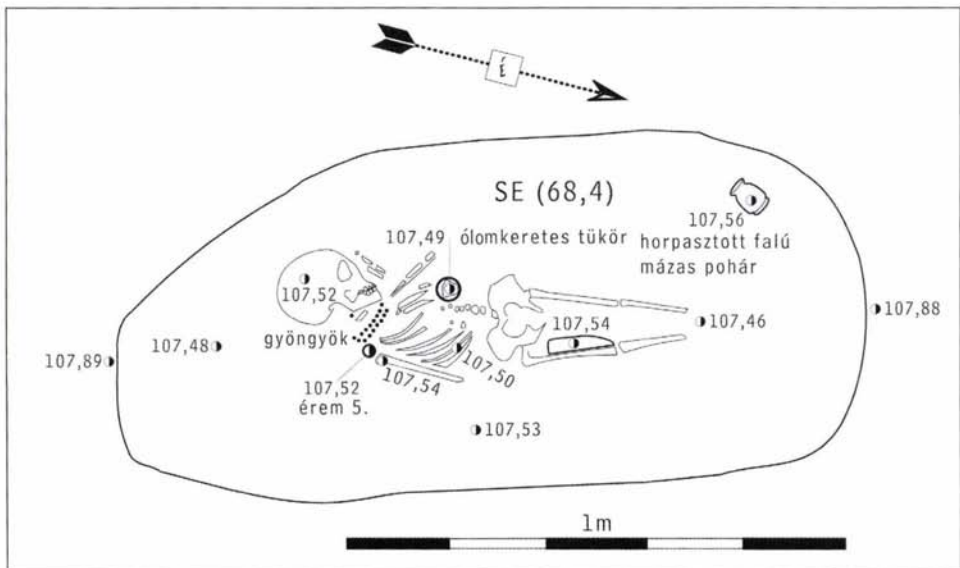
Grave mounds covered with rubble mark a special feature in the southern and western parts of the cemetery fragment. Graves of diverse types and orientations were found 1.5 meters under the stones. The stone material used for marking the graves was taken from the demolished cemetery fence from where the arched cap-stones may also have come. Several signs suggest, at the same time, that half-made carvings and sometimes ready-made products were also transported from the stone carving workshops to the burial site.

As regards the human remains, two of the sarcophagus imitations contained double burials (graves nos. 7 and 23). The remainder of the graves contained single burials. In addition to the 25 adults, the proportion of infants (8) and small infants (9) is strikingly high. The skeletons of the adults lay extended on the back apart from the two flexed skeletons. The same was characteristic of the children although the typical foetal pose of the small infants is understandable considering their age. The skeletons were generally well preserved apart from the adults found in the sarcophagus imitations and the children buried in wooden coffins. Their skeletons were crushed by the pressure of the earth and appeared oddly as a kind of mass. No traces of wounds or violent death could be detected on the skulls and the skeletal bones.

Nearly half of the graves did not contain articles of dress or grave goods. The relatively high proportion of "poor" graves is due to the burials of small infant which

A sírok közel felében se viseleti tárgyat, se mellékletet nem találtunk. A „szegény” sírok viszonylag magas aránya a csecsemő-síroknak köszönhető, amelyek tipikusan melléklet nélküliek. A felnőtt sírok közül hétben nem találtunk viseleti tárgyat vagy mellékletet. A hétből hat sír a temető keleti és északi szélén helyezkedik el, a hetedik sajtóságon a temető közepén. Kilenc sírban csak viseleti tárgyak voltak, tizenháromban egyéb mellékletek is. A sírok összességében szegényesek, ritka az egy darabnál több melléklet. A férfi sírokra jellemző viseleti tárgy a hagymafejes fibula, összesen hat Pröttel 3/4 típusú példányt találtunk. (5. kép) A női sírokra jellemző a karkötő, fülbevaló, az üveggöngyből fűzött nyaklánc. A vaskés és üvegedény mindkét nemre jellemző. Érdekes, hogy tizenegy üvegedénnyel szemben mindössze hat darab kerámiaedényt – korsó- és pohártípusokat – találtunk. Kerámia és üvegedény együtt

typically do not contain grave goods. Seven of the adult graves contained neither articles of dress or grave goods. Six of these seven graves were found by the eastern and the northern edges of the cemetery, while curiously, the seventh grave lay in the center of the cemetery. Nine graves contained only articles of dress while thirteen graves contained other finds as well. In general, the graves were fairly poor and rarely contained more than one piece of grave furniture. Cross-bow brooches were characteristically found in men's graves, altogether six of them (type Pröttel 3/4) were found in the graves (Fig. 5). Bracelets, earrings and necklaces strung with glass beads characterized the graves of women. Iron knives and glass vessels were placed in the graves of both sexes. It is interesting that compared to the eleven glass vessels brought to light, only six ceramic vessels were found – all jug and cup types. Ceramic and glass

6. kép: A 21. sír kibontva
Fig. 6: Grave no. 21 after cleaning

sosem fordult elő, de a kerámia mellékletekkel ellátott síroknak időben nagyon közel kellett állniuk az üvegedényesekhez, erre vallanak egyebek mellett a hasonló típusú számszeríjfibulák.

Érem mindössze hat sírban volt. A gyermeksírok nagy száma dacára összesen egy *bullá* került elő. Ókereszténységgel közvetlenül kapcsolatba hozható emlékeket, mécseseket, késő római férfisírokra jellemző övtartozékokat egyáltalán nem találtunk. Ugyanígy barbár kerámia, vagy más, a provinciális ízléstől idegen tárgy sem került elő.

A leggazdagabb sírban (21. sír) egy kék és sárga színű üvegyöngyökből fűzött nyakláncot, ill. borostyán- és gagátgyöngyökből álló karkötőt viselő kislány feküdt, jobb vállán érem, bal keze mellett kör alakú ólomkeretbe foglalt tükör, lábánál citromsárga mázas benyomott falú pohár (Faltenbecher) került elő. (6. kép)

A feltárt temetőrészlet leletanyaga jelenleg restaurálás alatt áll. A már vizsgálható leletanyag, elsősorban a hagymafejes fibulák alapján a temetkezések korát a 4. század középső évtizedeire tesszük. Mind a leletanyag, mind az épített sírok konstrukciója, az azonos forrásból származó építőanyag a Bécsi úti temető e részletének viszonylag rövid idejű használatára utal, ellentétben a „VII. sírcsoport” 2. század vége – 4. század közepére keltezhető sírjaival. A gazdagabb mellékletekkel ellátott, és igényesebb kivitelezésű sírok az úthoz közel helyezkedtek el, a szegényebbek az északi és keleti oldalon. A két csoport között kaptak helyet a csecsemősírok, de a szegényes felnőtt sírokon túl, a temetőfal mellett is találtunk csecsemőket. Ők az egyszerűbb kivitelű sírok tulajdonosainak hozzátartozói lehettek. Szuperpozíciós helyzettel nem találtunk.

vessels never occurred together, although the graves with ceramic finds were chronologically close to those containing glass vessels based on the presence of cross-bow brooches of similar types.

Only six graves contained coins. Despite the high number of infant graves, only a single *bullá* was found. Relics linked to early Christianity including lamps and belt mounts characteristic of Late Roman male burials were missing as were Barbarian ceramics or other objects alien to provincial tastes.

A young girl wearing a necklace strung from yellow and blue beads and a bracelet manufactured from amber and jet beads lay in the richest grave (no. 21). A coin had been placed on her right shoulder, a mirror in a lead frame by her left hand and a lemon-yellow glazed cup with impressed walls (Faltenbecher) had been placed at her feet. (Fig. 6)

The find material from the unearthened cemetery segment is currently being restored. The finds that can already be examined, especially the cross-bow brooches, date the burials from the middle decades of the AD 4th century. Both the finds and the construction of the built graves and the fact that the building materials came from the same source suggest that this part of the Bécsi Road cemetery was used for a relatively short period in contrast to the graves in “Graveyard no. VII”. This graveyard dates from the end of the AD 2nd century until the middle of the AD 4th century. The graves with richest grave goods and of a higher quality of workmanship lie closer to the road, while the poorer graves came to light on the northern and eastern sides of the cemetery. The graves of the small infants were located between them, although small infant burials were

Az ásás legnagyobb érdeklődésre számot tartó lelete a temető területére szállított, másodlagos építőanyagként szánt kőszállítmányok egyikével helyszínre került szobor. A kiváló minőségű mészkőből faragott, életnagyságú páncélos szoborra egy sír feltárandó területen túlra nyúló beásását követve akadtunk rá. A szobor felsőteste a beásáson feküdt. Feje hiányzott, és a későbbiekben sem került elő. Nyaktól lefelé azonban egészen a talpzat felső részéig minden darabját megtaláltuk. Jobb lába teljes egészében távolabb feküdt a testtől, míg bal lábát lábszárközepén eltörték és egy közeli sírhant köves lefedéscsokor használták fel. (7. kép)

A szobor behajlított bal lába a *contrapposto* szerkesztési elv szándékáról tanúskodik, de a testsúly egyenetlen elosztására irányuló törekvést, azaz az aszimmetrikus kompozíciót, nem sikerült megvalósítani. (8. kép) A komolyabb szobrászati felkészültséget igénylő *ponderatio* nem jutott érvényre, az alkotás szigorú frontálisát a szimmetria feloldására irányuló kard-attribútum és a bal vállról leomló *paludamentum* sem kendőzheti el. A kettétört nyak helyzete arra vall, hogy a fej is előre nézett. Mindennek ellenére szemből nézve a sután behajlított bal láb, s a kelleténél hátrébbdőlő felsőtest sem csökkenti a vizuális élményt. A karok finoman behajlítva a test mellett helyezkednek el: a bal kézfej félig ökölbe zárva támaszkodik a csípőhöz, míg a jobb kéz hüvelyben pihenő kardot tart, amely azonban nem az alkaron nyugszik, hanem bőrcsíkokkal betekert markolatánál fogva a hüvely-, mutató- és középső ujj dönti a bal vállhoz. A kard, amely hozzávetőlegesen a test tengelyével párhuzamosan áll, tovább erősíti az alkotás frontális jellegét.

7. kép: A házalap kiszélesítésében in situ talált férfiszobor

Fig. 7: Male statue found in situ where the house foundation widened

also found beyond the graves of adults by the wall of the cemetery. They may have been relatives of the persons buried in the simpler graves. No superposition of burials was observed.

The most interesting find from the excavation was a statue. It was transported to the area of the cemetery to be secondarily used as building material. The life-size armored statue carved from high-quality limestone was discovered as we followed a pit that extended over a grave being excavated. The torso of the statue lay on top of the pit. The head was missing and has not

A felsőtestet fém izompáncél (Muskelpanzer) védi. A thorax megformálása anatómiai szempontból nem tökéletes. A mellvért vállpántjai félreértelmezés folytán a mellkas közepére helyezett gorgó (gorgoneion) kiegészítő díszévé váltak. A páncél középső részén hímzett szalag fut keresztbe, alul pedig egy stilizált, álló akantuszlevél szolgál díszítésként, amelyet részben elfed a páncélon viselt díszítő. A páncél alját egy sor pteryges díszíti, ezek alól ereszkednek le a rojtos szegélyű

8. kép: A késő római sírok között heverő szobor restaurálás után (restaurátor: Módy Péter)
 Fig. 8: The statue found between Late Roman graves, after its restoration (conservator: Péter Módy)

been found. The right leg lay farther from the body, while the left leg was broken at the middle of the leg and used for covering a nearby mound. (Fig. 7)

The bent left leg of the statue attests to intent of the theory of *contrapposto* construction, but the intention to create an uneven distribution of body weight, to create an asymmetrical composition, was not realized. (Fig. 8) The *ponderatio*, which demands greater sculptural training, could not be effectuated, and neither the sword attribute nor the *paludamentum* hanging from the left shoulder, both meant to dissolve the symmetry, could mask the strict frontal positioning of the statue. The position of the broken neck suggests that the head faced forward. Nevertheless, neither the leg which is awkwardly bent from a frontal view, nor the upper part of the torso which is bent too far backwards, diminishes the visual effect. The arms are slightly bent on both sides of the body. The left hand is closed in a half fist against the hip, while the right hand holds a sheathed sword, which does not rest on the lower arm but rather the first, second and third fingers grasp the grip wrapped in leathern strips allowing the sword to lean against the shoulder. The sword, which is approximately parallel to the axis of the body, strengthens the frontal character of the statue.

Metal muscle armor (Muskelpanzer) protects the torso. The thorax is anatomically incorrect. The shoulder straps of the breast plate were misunderstood and became the decorative elements of the Gorgon head (*gorgoneion*) placed in the middle of the chest. An embroidered ribbon runs across the central part of the armor, and a stylized standing acanthus leaf decorates its lower part, which

9. kép: A vízvezeték lefedésére használt római sírkőtöredék 1.

Fig. 9: Roman gravestone fragment used for the covering of water channel 1

10. kép: A vízvezeték lefedésére használt római sírkőtöredék 2.

Fig. 10: Roman gravestone fragment used for the covering of the water channel 2

bőrszíjak, amely majdnem teljesen elfedik a *tunicát*. A jobb felkart ugyancsak vértől lelógó bőrszíjak védik. A bal vállról *paludamentum* ereszkedik hátrafelé és oldalra, megcsavarodva a bal felkar körül. A cakkozott szárú csizmába bújtatott jobb láb mellett irattekeres-köteggként megfogalmazott támaszték látható. A kard és az irattekeres a katonai és adminisztratív hatalom képi megfogalmazásai, ezért mindenképpen magas rangú személy, esetleg egy császár szobráról lehet szó, amely eredetileg a katonaváros vagy még inkább a *castra legionis* területén állhatott.

A szobor stílusjegyei késői alkotásra vallanak. Ugyanakkor feltűnő az alkotó iskolázatlan stílusa, a késő római figurális ábrázolásokra jellemző belső aránytalanságon is túlmutató elrajzoltság, a rendkívüli vastagságú karok által övezett törékeny test, szűk mellkas. A részletekben való kedvtelven elveszés igazi kismesterre vall. Egy kőfaragó megbízatása hivatalos

is partly covered by an ornamental belt worn over the armor. On the lower part of the breast plate one row of *pteryges* can be seen, under which leather straps fall down nearly completely covering the *tunica*. Leather straps hanging from the armor protect the right upper arm. A *paludamentum* falls from the left shoulder over the back and to the side, and is twisted around the left upper arm. The right leg ends in a foot clothed in pinked uppers. Next to it, a support in the shape of a document scroll can be seen beside it. The sword and the scroll are the pictorial symbols of military and the administrative power, so this was certainly the statue of a high-ranking person, perhaps an emperor, which may originally have stood somewhere in the Military Town, or rather in the *castra legionis* (legionary fortress).

The stylistic traits of the statue suggest that it was carved in later periods. The sculptor was evidently not skilled, and the

szobor készítésére a művészi kapacitás hiányáról tanúskodik a késő római Aquincumban.

A római kort követő időszak

Végezetül a már többször említett vízvezetékéről kell szólni. A kutatott területet északnyugat-délkeleti irányban átszelő vonalas objektum árkanak kevert betöltése a hegyi eredetű üledék eltávolítását követően azonnal kirajzolódott. Mintegy 2 m mélyen jelentkezett a kőfalak között futó, szimpla terrakottaacső-vezeték kőlapokkal fedett teteje. A fedőkövek között két faragott római követ is találtunk, mindkettő ülő nőalakot ábrázol. (9. és 10. kép) A betöltésből kizárólag római leletanyagot sikerült gyűjtenünk, ez azonban csupán azt bizonyítja, amit amúgy is tudtunk: a nyomvonal kialakításakor római kori kultúrszintet vágtak át. A vezeték és az

distortions, which are more pronounced than what is normally found in Late Roman figural compositions, the extremely thick arms as compared to the fragile body and the narrow chest are conspicuous characteristics. The fact that the artist seems to have taken joy in getting lost in detail suggests that it was carved by a very minor sculptor. The fact that a stone carver was commissioned to sculpt an official statue provides evidence at the lack of skilled artists in the Late Roman Aquincum.

Post-Roman period

Finally, a word should be said about the water channel mentioned here several times. The mixed fill of the linear feature crossing the investigated territory in a northwest-southeast direction was clearly outlined after the removal of the deposit that had come down the hill. The top of a simple terracotta pipe covered with stone slabs appeared between stone walls at a depth of about 2 m. Two carved Roman stones were also found among the covering stones, both depicted sitting women (Figs. 9 and 10). Only Roman finds could be collected from the fill, which only shows what was already known a Roman period. A culture-bearing layer intersected with the digging of the trench. The space between the pipe and the protective stone walls was filled in with mortar and it was covered with the above-mentioned stone slabs. (Fig. 11) This closed system did not contain finds and no stamps or master marks, graffiti, modern glaze or any chronologically relevant elements were discovered. The terracotta elements were pink on the surface and black in fracture. At a few places, the potter grooved straight or wavy linear patterns on the surfaces of the quickly baked

11. kép: Ismeretlen korú vízvezeték részlete
Fig. 11: Detail from the water channel of unknown age

azt védő kőfalazat közötti teret habarccsal öntötték ki, majd lefedték a már említett kőlapokkal. (11. kép) Ez a zárt rendszer nem tartalmazott semmiféle leletanyagot, és a terrakottaelemeken sem találtunk bélyeget, mesterjegyet, *graffitót*, újkori mázat vagy bármi egyéb kronológiai fogódzót. A rózsaszín felületű terrakottaelemek törése fekete színű. A hirtelen kiégetett kerámia felületére itt-ott egyenes- vagy hullámvonaldíszet vájt a fazekas, ezek azonban nem perdöntőek a kormeghatározásban. A vízvezetéknek sem a kiindulási pontja, sem a rendeltetési helye nem ismert, annyi bizonyos, hogy észak felől, vagyis a hegyekből szállított vizet dél–délkeleti irányba.

Budai Balogh Tibor

Irodalom /References:

TOPÁL 1993 – TOPÁL, J.: Roman Cemeteries of Aquincum, Bécsi Road I. Budapest 1993.

pottery, which, however, do not help the dating. Neither the starting point, nor the destination of the water channel is known. The only certain thing is that it carried water from the north, from the hills in a southerly-southeasterly direction.

Tibor Budai Balogh

Kutatások az aquincumi katonaváros északnyugati zónájában

(Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105., Hrsz.: 16 916/2)

A Malomdombi Kft. megbízásából 2006 augusztusa és 2007 augusztusa között mintegy 6000 m²-nyi felület teljes feltárását végeztük el. (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–261) Az egykori *canabae* északnyugati negyedét ma sűrűn beépített városrész fedi el, ezen a környéken ritkán nyílik lehetőség hasonló kiterjedésű felület megnyitására. Kutatási előzményként a feltárandó területtől délkeletre előkerült ún. Raktár utcai *cella trichora* a hozzá tartozó temetővel (4. század második fele), valamint az ókeresztény horizont alatt előkerült 2-4. századi épületek érdemelnek említést. (NAGY 1938, 62–64) A római kori periódusok további vizsgálatában reménykedtünk, azonban a területre általánosan jellemző, vízhatástól származó gazdag szervesanyag-tartalom, ill. a vízi csiga-fauna talajrétegekben is kimutatható jelenléte együttesen arra utalt, hogy a kutatás alá vont terület északi, terjedelmesebb része, valamint a középső sáv egészen a délkeleti telekhatárig a holocén időszakában folyamatosan víz alatt állt. (HORVÁTH 2007, 8)

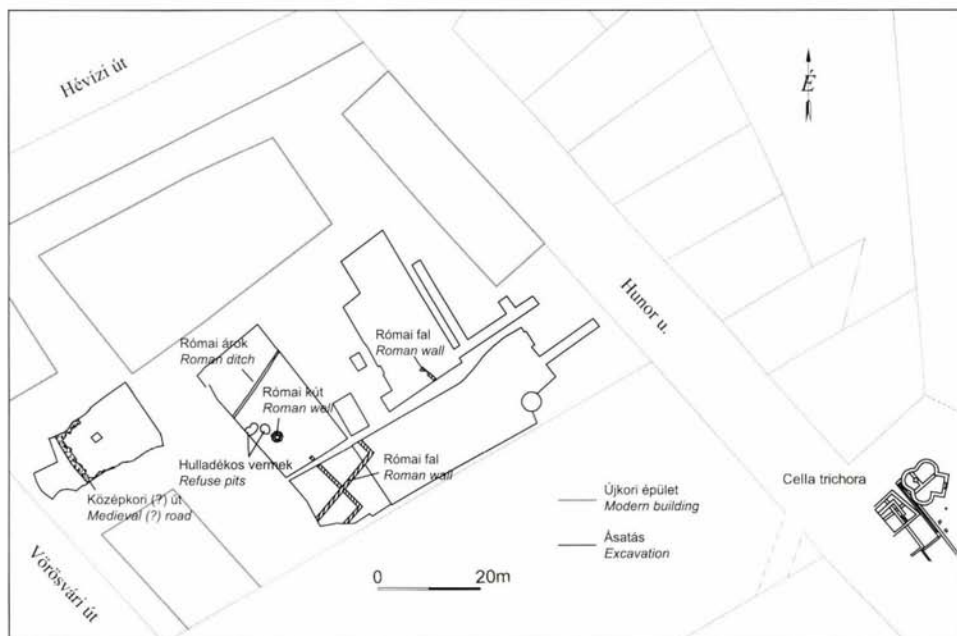
Az ásatási területen belül az enyhén hullámos, alluviális síkságok domborzati sajátosságából következően két markáns kiemelkedés volt megfigyelhető: egy a telek déli részén, egy másik pedig a Hunor utca felé eső keleti részen. A harmadik kiemel-

Investigations in the northwestern zone of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 103–105 Vörösvári Road, Lrn: 16 916/2)

The complete excavation of a surface of about 6000 m² was commissioned by the Malomdombi Kft. between August, 2006 and August, 2007. (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–261) At present, the territory of the northwestern zone of the former *canabae* (town surrounding a Roman installation) is densely built-up and there is rarely any opportunity to open such a large surface. Noteworthy antecedents to this investigation include the so-called Raktár Street *cella trichora* with its adjacent cemetery (second half of the AD 4th century) recovered southeast of the actual excavation territory and the AD 2nd-4th century buildings under the Early Christian horizon. (NAGY 1938, 62–64) The excavators hoped that they would be able to continue the investigation of the Roman period levels, but the rich humus content caused by the effects of water, a general feature of the territory, and the appearance of water snail fauna in the soil layers indicated that the northern sector, the largest part of the investigated area and the central zone up to the southeast edge of the lot was permanently waterlogged during the Holocene. (HORVÁTH 2007, 8)

Two sharp elevations, characteristic surface formations of slightly rolling alluvial plains, could be observed on the excavation territory: one in the southern part of

1. kép: A feltárás átnézeti rajza
 Fig. 1: General map of the excavation

kedés indulását a telek délkeleti sarkában érzékeltük, ennek tetejét – immár a telekhatáron túl – a *cella trichora* foglalja el a hozzá tartozó objektumokkal, ill. az említett előzményekkel. (1. kép) A mélyebb részek állóvizét a hegyi patakok vize és a Duna kiöntései mellett a Bécsi út 269. szám alatt ma is látható Árpád-forrás táplálhatta.

A területen az altalaj folyami eredetű kőzetlisztes agyag, amelyen magas humusz tartalomtól feketéllő réti talaj képződött. A vizenyős réti talaj emberi megtelepedésre még nem volt alkalmas, de benne több helyütt, elvéve, már római jelenlétre utaló épülettörmeléket, beszórt szemetet fedtünk fel. A római területhasználat, ha mégoly sajátos formában is, már a réti talaj időszakában kezdetét vette. Szárazabbra forduló időszakban képződött a római kori kultúrszintnek megfelelő, sötétbarna

the lot and another one in the eastern section close to Hunor Street. The start of a third elevation was noted in the southeast corner of the lot: the above-mentioned *cella trichora* with its linked features and the above-mentioned antecedents occupied the top of this elevation beyond the lot (Fig. 1). The streamlets running down from the hills, the floods of the Danube and the Árpád spring, which can still be found at 269 Bécsi Road, fed the stagnant water in lower lying areas.

In this territory the subsoil was fluvial stone-powdery clay. A meadow soil developed over it which was black from the high humus content. The waterlogged meadow soil was not particularly suitable for human settlement although we found scattered building debris and refuse in it attesting to a human presence there in the Roman period. The Roman use of the ter-

színű talajréteg. Előzetes megfigyelések arra mutatnak, hogy a 4. századi leletanyag teljesen hiányzik ebből a rétegből, azaz a kutatott felületen a területhasználat nem érte meg a római uralom végét. A víz alá került területen vastag iszap rakódott le, amelyben helyenként vékony talajrétegeket tudtunk elkülöníteni. Az üledékképződés átmeneti szüneteiben tehát, az időszakosan szárazra került felületen talajosodási folyamatok indultak meg, amelyeknek újabb, hosszú előntéses periódusok vetettek véget. A szárazabb időszakokban újra kezdődő területhasználatot eleinte minimális középkori lelet, elsősorban lópatkó igazolja (Kárpáti Zoltán kronológiai meghatározása), a magasabban fekvő, továbbra is igen vékony talajrétegekben már újabb kori leleteket találtunk. A metszettefalak tanúsága szerint tehát a terület a római kort követően is – kis megszakításoktól eltekintve – folyamatosan víz alatt maradt. A terület vizenyős jellegét végérvényesen csak az újkorban veszítette el, amikor több méter vastag feltöltés került rá.

A kutatás alá vonható kiemelkedések közül a keleti alig őrzött meg valamit. Mindössze egy észak–déli irányú kőfalalappozás néhány méteres szakaszát találtuk meg, egyéb objektum nem került elő. A másik kiemelkedésen egy északnyugat–délkeleti tájolású kőépület maradványára bukkantunk, amelynek északi részét a víz nyomtalanul eltüntette. A falmaradványok egyik omladékából M. Antonius *triumvir denarius*a került elő, amelyet az éremfelirat tanúsága szerint a *LEG(io) XII* számára veretett. (2. kép) Az ezüstpénz az épület korára vonatkozóan, természetesen, nem hordoz információt. Az épületből sajnálatos módon csak falalapok maradtak, az egyes helyiségek járószintjei elpusztultak. A falaktól északra és keletre, a kiemelke-

2. kép: M. Antonius XII legio számára veretett denarius

Fig. 2: M. Antonius' denarius minted for the legio XII

ritory already began in the period of the meadow soil even though only in this specific form. The dark brown soil developed later when the climate became drier. This is the Roman period culture-bearing layer. The preliminary observations showed that AD 4th century finds were missing from this layer suggesting that land use did not continue here up to the end of Roman rule. A thick silt layer comprised of thin soil layers settled on the once again waterlogged territory. Thus, soil development started during the pauses between sedimenta-

3. kép: Kőbélésű
római kút
Fig. 3: Roman
masonry well

dés lábánál rengeteg kis méretű, piskóta alakú padlóteglat találtunk, egy elmosott járósínt burkolatának emlékét. Az épület déli irányban tovább húzódik, azonban nekünk nem állt módunkban a kijelölt házalap határán túl követni azt.

Az épületmaradvány alapfalaitól északra egy kutat találtunk, amelyet egészen az aljáig kiköveztek. (3. kép) Betöltése, amelynek tetejét a beomlott káva kövei fedték el, alig tartalmazott leletanyagot, a kis méretű kerámiadarabok a terület elöntése során, a víz tevékenysége révén kerültek a kútba. Mesterséges töltögetésnek gyakorlatilag semmi nyomát sem találtuk. Emberi közreműködésre utaló nyomként mindössze a betöltődés folyamatának korai szakaszában kútba dobott, és egy kézi malom felső kövével letakart fa íróta (tabula cerata) említhető (4. kép), amelynek viaszos felülete az idők folyamán a ráírt szöveggel együtt elveszett.

A kút közelében három, égetési kerámiaszelejjel feltöltött hulladékos verem került elő. A szeméttárolónak használt

tion phases on the intermittently desiccated territories, which were terminated by repeatedly returning longer inundation phases. Initially, minimal medieval finds, especially horseshoes (Zoltán Kárpáti's chronological identification), marked the restart of land use in the dry periods, and modern period finds appeared in the thin soil layers on the elevations. Based on the section walls, the territory was permanently waterlogged, apart from shorter breaks, after the Roman period as well. The waterlogged character of the area ceased only in the modern period when a several meters thick deposit covered it.

Of the investigated elevations, barely anything was preserved on the eastern one: only a few meters long stretch of a north-south running stone wall foundation was uncovered. The remains of a northwest-southeast oriented stone building were found on the other elevation. The northern part of the building had been completely washed away. A *denarius* of the M. Antonius *triumvir* was recovered from

objektumok elképesztő mennyiségben és változatosságban őrizték meg számunkra az égetés során deformálódott, de sok esetben mégis teljesen ép edényeket (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–260). A teljes épségben vagy viszonylag épen megmaradt edényeket (5. kép) alapvetően két típus képviseli: a szürke *caccabus* és az ugyancsak szürke színű, gömbhasú, horpasztott falú pohár. A szeméttároló gödrök számos más, helyben gyártott „szürke” és „sárga” kerámiatípus töredékeit is tartalmazták, de találtunk *terra sigillata* darabokat és állatsontot is. Azonban mindez csupán arra utal, hogy a gödröket a háztartási hulladék számára is igénybe vették, bár elsődlegesen a közelben gyártott, már kiégetett, de nem értékesíthető kerámiaedények elhelyezésére használták. Jogosan feltételezhető, hogy az égetési selejtet nem szállították nagy távolságra a fazekasműhelytől, hanem a kemence közelében ásták ki számukra a hulladékos vermeteket. S bár a rendelkezésünkre bocsátott felületen nem találtuk meg a kemencé(ke)t, a fazekasműhely

a debris heap comprising the remains of the wall. The coin had been minted for the *LEG(io) XII* according to the circumscription. (Fig. 2) Naturally, the silver coin does not date the building. Regrettably, only the wall foundations of the building were preserved while the floor levels of the rooms had perished. North and east of the building, a great many small compressed-ovoid floor tiles were found, the remains of a washed-away floor level. The building extended farther to the west but we could not follow it beyond the borders of the future house foundation.

A masonry well was found north of the foundation walls of the building remains. It was lined with stones down to the very bottom. (Fig. 3) The stones of the collapsed curb covered the fill, which barely contained any finds. The small shards were carried into the fill by water when the territory was flooded. There were practically no traces of an artificial fill. The only trace of human contribution was a wooden writing tablet (*tabula cerata*, Fig. 4) covered by the upper stone of a quern

4. kép: A római kútban talált fa írótableta (*tabula cerata*) darabjai
Fig. 4: Remains of a wooden tablet (*tabula cerata*) found in the Roman well

5. kép: Égetés során deformálódott kerámiaedények
 Fig. 5: Pottery vessels deformed during the firing process

jelenléte a leendő épületek között kutatatlanul hagyott sávokban mégis gyanítható.

A feltárt római kori objektumok időbeli viszonya még tisztázatlan, annyi azonban már előzetesen kijelenthető, hogy a fazekasság a kezdeti időktől jellemző volt a területre, ill. annak szűkebb környezetére. A fazekas tevékenység már abban az időben valószínűsíthető, amikor a kiemelkedéseket még csak vízenyős réti talaj fedte, hiszen ebből a rétegből emeltünk ki egy elégtelenül kiégetett, egyébként teljesen ép *mortariumot*, amely más egyéb hulladékkal együtt került ide. A kőépület egyik alapfala kevéssel a dörzstál fölött haladt el.

A római kori jelenségektől nyugatra, a Vörösvári út közelében előkerült egy datálatlan, kövezett útfelület, amely

which had been thrown into the well in the early phase of its filling up. The waxy surface of the tablet had perished together with the text written on it.

Three refuse pits filled with unsuccessfully fired ceramics were found close to the well. The features containing the discarded refuse preserved an astonishingly high number and variety of vessels, sometimes complete ones, distorted during firing. (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–260) The complete or nearly complete vessels basically represent two types: grey *caccabus* vessels and also grey cups with impressed globular bodies. (Fig. 5) The refuse pits also contained the fragments of numerous other locally produced “grey” and “yellow” ceramic types in addition to Samian ware fragments and animal bones. However, all that can be learned

stratigráfiai helyzete alapján mindenképpen későbbi a római kornál. A jövőben lesz még lehetőségünk az úttest további szakaszainak vizsgálatára.

Budai Balogh Tibor

Irodalom/References

- BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2006 – Budai Balogh T. – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105., Hrsz.: 16916/2
- HORVÁTHI 2007 – Horváth Z.: A Vörösvári út 103–105 sz. alatti (volt Malom) régészeti ásatás geo-pedológiai vizsgálata (Kézirat). Budapest 2007.
- NAGY 1938 – Nagy L.: Pannonia Sacra, in: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján I., Budapest 1938, 29–148.

from them is that the pits were also used for household refuse, although their primary function was the deposition of the ceramic vessels that had been fired in the vicinity but were not good enough to be sold. It seems right to suppose that the kiln waste was not transported far from the pottery workshop; the refuse pits must have been dug close to the kiln. Although we did not find kilns on the excavation territory, the existence of a pottery workshop can be supposed in the zones left intact between the future building sites.

The chronology of the uncovered Roman period features is not yet clear. It can, however, preliminarily be said that potters were active in the territory or around it from the early periods of Roman settlement. Potters were probably already working here at the time when the damp meadow soil covered the elevations, since an incompletely fired but otherwise intact *mortarium* was recovered from this layer, carried here together with refuse. One of the foundation walls of the stone building ran somewhat higher than this grinding bowl.

West of the Roman period phenomena, the undated stone pavement of a road was found near Vörösvári Road. Based on its stratigraphic position, it must be later than the Roman period. There should be opportunities to investigate further stretches of this road in the future.

Tibor Budai Balogh

Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros keleti (gázgyári) temetőjében 2007-ben végzett feltárásokról

(Budapest, III. ker., Záhony utca 7., Graphisoft park, Hrsz.: 19333/48)

2007. március 20. és 2007. július 11. között befejeztük az előző évben megkezdett megelőző feltárásokat a Graphisoft parkban, a tervezett mélygarázsos, 'H' jelű irodaépület helyén. Az ásások a telek délnyugati, valamint egy kis felületen a terület északkeleti végén, egy betonalapozások által erőteljesen megbolygatott területen folytak. (1. kép)

A munka során közel 3000 m²-es területet tártunk fel a 2006-ban megkezdett 10×10 m-es szelvényrendszerrel folytatva (Az ásások előzményeiről és a lelőhelyről ld.: LASSÁNYI 2006 és LASSÁNYI 2007)

A terület délnyugati részét északkelet–délnyugat irányban egy betonbunker bolygatta meg és a délkeleti részen további modern bolygatásokat dokumentáltunk. A feltárás legdélebbi részén az egykori talajfelszínben egy mélyebb terepesést észleltünk, északon pedig egykor kiemelkedés lehetett, amelyet azonban a Gázgyár építéscor legyalultak.

A bolygatások által érintett zónákon kívül mindenütt római kori sírok kerültek elő. A 2007-es szezonban összesen több mint 302 római kori temetkezést tártunk fel. A sírok közül – a jelenlegi feldolgozottság alapján – 169 hamvasztásos, (2. kép) 133 csontvázas temetkezés, (3. kép) amelyekből 32 gyermek- és csecsemőtemetkezés, kettő téglasír egy pedig kőláda-sír.

Preliminary report on the excavations conducted in the eastern (Gas Factory) cemetery of the Aquincum Civil Town in 2007

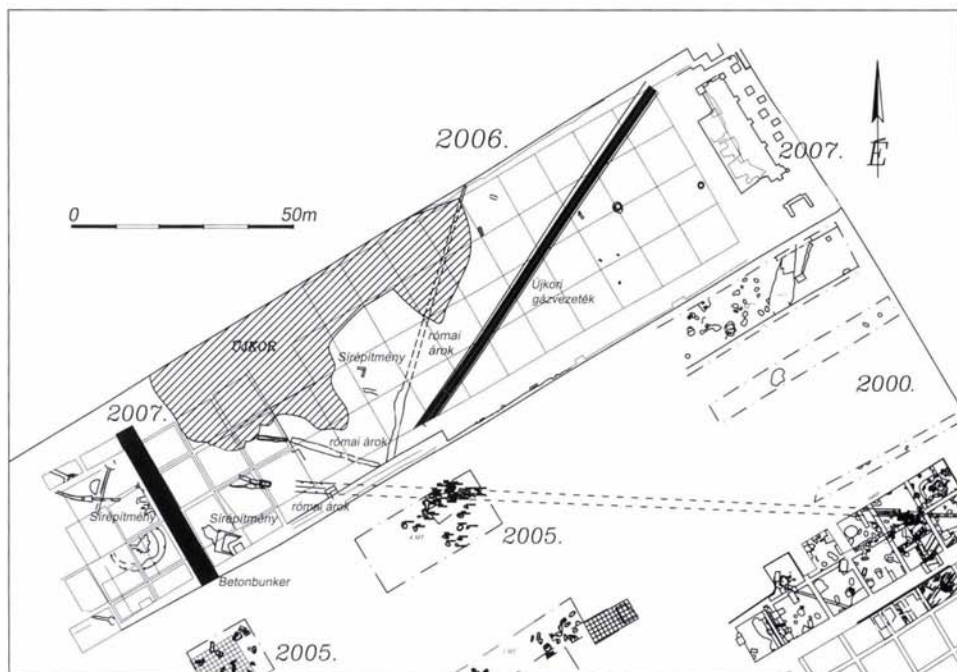
(Budapest III, 7 Záhony Street, Graphisoft Park, Lrn: 19333/48)

Between March 20 and July 11, 2007, the preventive excavations started last year in the area of an office building 'H' with a planned deep parking in the Graphisoft Park was completed. The excavation was conducted in the southwestern part of the lot and over a small surface in the northeastern part of the territory in an area that was badly disturbed by concrete foundations. (Fig. 1)

Nearly 3000 m² were uncovered during the investigations. The system of 10 m × 10 m large cuts stated in 2006 was continued. (On the antecedents of the excavation and the site see LASSÁNYI 2006 and LASSÁNYI 2007)

A concrete bunker disturbed the historical layer sequence in a northeast-southwest direction in the southwestern part of the territory. Further modern disturbances were documented in the southeast section. In the southernmost part of the excavation, a deeper depression was observed in the former surface although there must have been an elevation in the north which was levelled at the time the Gas Factory was built.

Roman period graves were found everywhere where the earth was not disturbed. More than 302 Roman period burials were uncovered in the 2007 excavation season. At the present stage in the analysis it can

1. kép: A 2006-2007. évi ásások összesítő rajza
 Fig. 1: General plan of the 2006-2007 excavations

A feltárt sírtípusok hasonlóak voltak a 2005-2006-ban feltárt temetkezésekhez, ugyanakkor itt, a terület délnyugati részén a csontvázás sírok jelentős részét – feltehetően még az ókorban – kirabolták. Az alacsonyabban fekvő délnyugati rész vizezsebb talajrétegében, két melléklet nélküli koporsós sírban a koporsódeszkák is jól megfigyelhetőek voltak (1219. és 1259. sír).

Az előző évek feltárásaihoz hasonlóan a legkorábbi római kori objektumokat itt is a hosszan követhető, keskeny, egyenes árok jelentették. A területen két ilyen párhuzamos kelet–nyugati árok folytatását dokumentáltunk.

A terület délnyugati részén több nyomát észleltük római kori sírípítményeknek: Az ásás során két négyszögletes sírkertet és egy kisebb körárkot találtunk. A minden

be said that 169 of the graves were cremation burials (Fig. 2). A total of 133 graves contained inhumation burials (Fig. 3). Of these, 32 were infant and baby burials, two were brick graves and one grave contained stone casket.

The types of graves uncovered were similar to those unearthed in 2006, only most of the inhumation burials in the southwestern part of the territory had been robbed, probably in Antique times. Even the planks of the coffins could be observed in two coffin graves without grave goods that were found in the moister soil of the lower lying southwest part of the cemetery (graves nos. 1219 and 1259).

Similarly to last year's excavations, the earliest Roman period features were represented by long, narrow and straight

bizonytalán még a római korban visszabontott sírkereteknek (4. kép) nagyrészt csak a falalapozását sikerült dokumentálnunk, de a területen elszórva előkerült három, a sírkert falához tartozó, félköríves metszetű, faragott záróelem (*lorica*). Mindkét feltárt építmény a fő égtájaknak megfelelően volt tájolva.

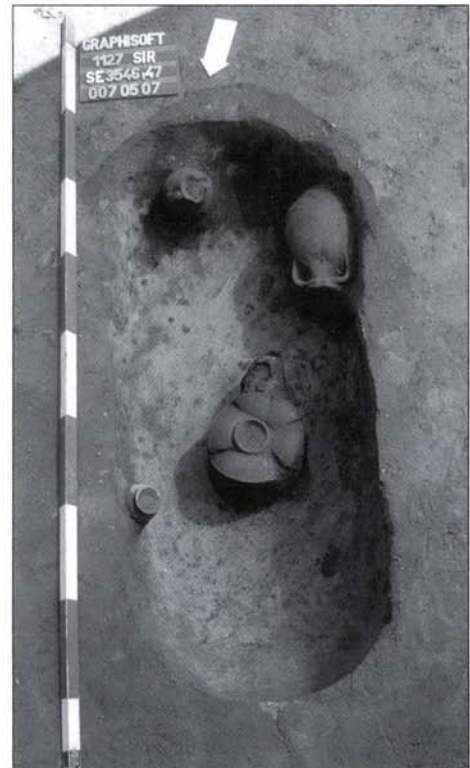
Abból a megfigyelésből, hogy a falalapozások korábbi sírokat bolygattak meg és a visszabontott falakat is későbbi sírok vágták, arra következtethetünk, hogy a terület déli részét is hosszú időn keresztül használták folyamatosan temetőként. A sírkertek környékén talált számos temetkezés közül egyelőre nehéz pontosan kiválasztani azokat, amelyek az építményekkel egykorúak. Rétegtani és topográfiai helyzete szerint, minden bizonytalán ilyen lehet az az északi építmény közepén előkerült hamvasztásos sír, amelyet a mellékletek alapján (sárga mázas korsó) előzetesen az Antoninus-korra datálhatunk (1177. sír).

A déli sír építmény déli oldalán egy nagy folyami kavicsokkal alapozott, tapasztott, ovális kemencét találtunk, amelynek pontos funkciója ismeretlen, valószínűleg ételkészítéshez használták. Itt a későbbiekben jelentős mennyiségű, minden bizonytalán a polgárvárosból származó szemetet depónáltak. A szemétkben állatsontok, használati tárgyak, és sok *terra sigillata* töredék került elő, amelyek alapján a réteget előzetesen a Kr. u. 2. század közepére datálhatjuk. Ebben később legalább két gyermeksírt ástak.

Különleges leletnek számít egy hamvasztásos sírt körülvevő árok alján fekvő, kissé meggyűrődött, lefelé fordított vékony ólomlemez. (5. kép) A fémlapon egy hosszú, legalább 12 soros – a már megfejtett sorok alapján – latin nyelvű kurzív felirat olvasható. A felirat egy átokszöve-

ditches. The continuation of two parallel east-west running ditches was documented.

More traces of Roman period grave constructions were discovered in 2007. Two quadrangular grave gardens and a small circular ditch were found. Generally, only the wall foundations of the grave gardens could be documented because they had already been pulled down in the Roman Period (Fig. 4). Three carved end elements (*lorica*) with semicircular cross-sections were also found scattered over the territory, which had come from

2. kép: Szórthamvas temetkezés gazdag kerámia melléklettel. Kr. u. 2. század

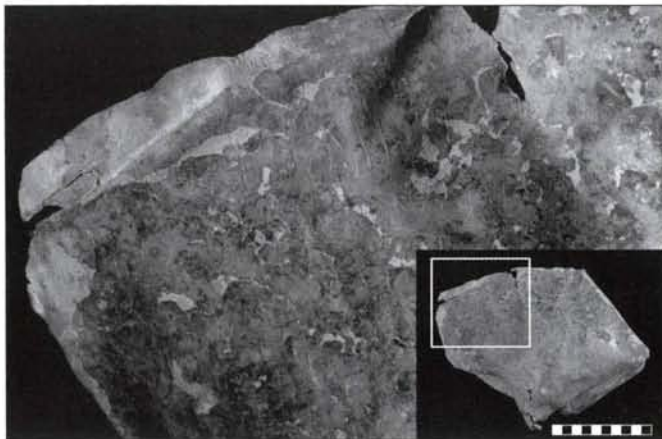
Fig. 2: Scattered cremation burial with ceramic grave goods. AD 2nd century

3. Koporsós csontváz
római temkezés
Fig. 3: Roman coffin
burial

4. kép: Római
kori sír építmény
visszabontott alapja,
középen hamvasztásos
temkezés
Fig. 4: Dismantled
Roman grave
monument with
cremation burial in
the center

5. kép: Ólom tábla
kurzív latin nyelvű
átok szöveggel (defixio)
Fig. 5: Lead curse
tablet (defixio)
with cursiv Latin
inscription

6. kép: Valószínűleg kozmetikumok vagy gyógyszerek tárolására szolgáló agancs tégelyek fiatal nő sírjából, Kr. u. 2. század vége - 3. század eleje
 Fig. 6: Antler containers possibly for holding cosmetics or medications from a young woman's grave, AD 2nd-3rd century

get (*defixio*) tartalmaz, amelyben több név fordul elő. Ehhez hasonló leletek jól ismertek a római korból. (GAGER 1992) Az átokszövegek jelentős része ógörög nyelvű, de Pannoniából is előkerült már latin nyelvű szöveg. (KOVÁCS-SZABÓ 2007)

Szintén különleges melléklet került elő egy valószínűleg fiatalon elhunyt nő sírjából (1237. sír). A három kerámiaedényt és Antoninus Pius bronzérmét tartalmazó sírban, egy, talán gyógyszerek, vagy kozmetikai szerek tárolására szolgáló, átfúrt csontlapokkal összerősített, öt hengeres csonttégelyből álló készlet került elő. (6. kép)

A 2007-ben feltárt objektumok időrendjét előzetesen az alábbi módon foglалhatjuk össze:

A legkorábbi fázist a félkör metszetű, hosszú, észak-déli, korábban már északon részben feltárt (ZSIDI 2001) római kori

the wall of the grave garden. Both constructions were oriented along the main cardinal directions.

The observation that the wall foundations disturbed earlier graves and the demolished walls were cut by later graves suggests that the southern part of the territory was continuously used for burials over a long period. It is difficult to find the burials among the numerous graves recovered in the area of the grave gardens contemporary with the constructions, although a cremation burial brought to light in the center of the northern construction was certainly such a burial based on its stratigraphic and topographic position. The grave goods (a yellow glazed jug) allowed the excavator to preliminarily date it to the Antonine period (grave no. 1177).

A plastered, oval oven with a foundation of large river pebbles was found on the south side of the southern grave con-

árkok jelentik. Ezekből, minimális leletanyag került elő.

A datálható sírok jelentős része és a négyszögletes sírkertek is Kr. u. 2. századiak. A feltárás déli szélén kisebb területen egy ideig kemence működött, majd helyére nem sokkal később, a Kr. u. 2. század közepe táján szemetet deponáltak. A sírkerteket és a falmaradványokat ugyanakkor nem sokkal később már viszszabontották, erre utal több, a kiszedett falakat vágó, beásott hamvasztásos sír. A temetkezések a Kr. u. 3. században tovább folytatódtak.

Néhány erősen bolygatott, nagyon magasan fekvő téglá- és kőládásír már a Kr. u. 4. századra datálható, valószínűleg szintén ehhez a korszakhoz tartozik, több melléklet nélküli koporsós temetkezés is.

A gázgyári temető 2005 és 2007 között végzett feltárásai során több mint 1270 római temetkezést tártunk fel, melyek feldolgozásuk után gazdag információval szolgálhatnak Aquincum polgárvárosának lakosságáról és életmódjáról.

Lassányi Gábor

Irodalom/References:

GAGER 1992 – Gager, J. G. (Ed.): *Curse tablets and binding spells from the ancient world*, New York 1992.

KOVÁCS-SZABÓ 2007 – Kovács P. – Szabó Á.: Újabb latin feliratos átoktábla Pannoniából. *FolArch* 52, (2005-2006) 49–55.

LASSÁNYI 2006 – Lassányi G.: Római temető és gazdasági épületek feltárása a volt Gázgyár (ma Graphisoft park) területén (Excavation of a Roman cemetery and out-buildings in the territory of the former

struction. Its exact function is not known but it was probably used for cooking. Later, a significant quantity of refuse, probably from the Civil Town, was deposited here. Animal bones, utensils and many fragments of Samian ware were found in the oven suggesting that the layer can be preliminarily dated to the middle of the AD 2nd century. At least two graves of infants were later dug into the refuse.

A slightly corrugated thin lead plaque turned upside down on the bottom of a ditch surrounding a cremation burial represents a unique find. (Fig. 5) A long cursive inscription in at least twelve lines in Latin can be read. The inscription is a curse text (*defixio*) containing several names. Similar finds are well known from the Roman period. (GAGER 1992) The majority of the curses were written in ancient Greek, although a text in Latin has already been found in Pannonia. (KOVÁCS-SZABÓ 2007)

Another unique object was found in the grave of a woman who had died young (grave no. 1237). The grave contained three ceramic vessels and a bronze coin of Antoninus Pius together with a set of five cylindrical antler containers fixed together with pierced bone plaques. It probably contained medicines or cosmetics. (Fig. 6)

The chronology of the features brought to light in 2007 can be summed up preliminarily as follows:

The earliest phase is represented by the long north-south running ditches with semicircular cross-sections, which had already partly been unearthed to the north. (ZSIDI 2001) They contained a minimal number of finds.

The majority of the datable graves and the quadrangular grave gardens came from

Gas Factory [today known as Graphisoft Park]). *Aqfűz* 12 (2006) 30–36.

LASSÁNYI 2007 – Lassányi G.: Előzetes jelentés az Aquincumi polgárváros keleti (gázgyári) temetőjének feltárásáról (Preliminary report on the excavation in the eastern cemetery [Gas Factory] of the Aquincum Civil Town). *Aqfűz* 13 (2007) 102–116.

ZSIDI 2001 – Zsidi P.: Kutatások az aquincumi polgárvárostól keletre lévő területen (Research in the territory of the Aquincum Civil Town). *Aqfűz* 7 (2001) 76–84.

the AD 2nd century. An oven operated for a short time on a small area in the southern part of the excavation territory. A little later, refuse was deposited here around the middle of the AD 2nd century. Somewhat later, the grave gardens and the wall remains were pulled down, as evidenced by a number of cremation burials that cut the place of the removed walls. The burials continued in the AD 3rd century.

A few badly disturbed brick and stone casket graves on higher elevations have been dated to the AD 4th century. Probably many of the numerous coffin burials without grave goods also date this period.

More than 1270 Roman burials were uncovered during the excavations conducted in the Gas Factory cemetery between 2005 and 2007. After their analysis, they should yield a great deal of information on the population of the Aquincum Civil Town and the way they lived.

Gábor Lassányi

„Átriumos hosszúház- lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén III.

(Budapest, III. ker., Szentendrei út 139.,
Hrsz.: 19343/8)

A BTM Aquincumi Múzeuma idén is folytatta az aquincumi romterület északkeleti sávjában az ún. XXIX. épület hitelesítő feltárását.

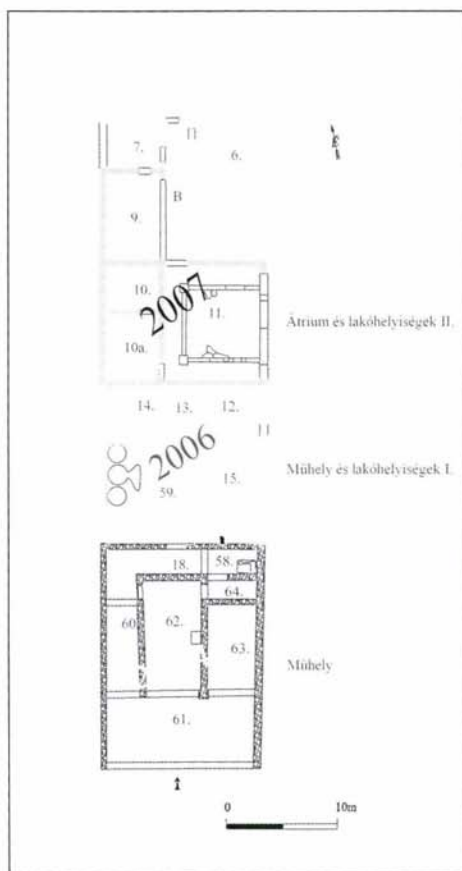
Az NKA támogatásával megvalósuló tervásatásra immár harmadik alkalommal került sor. A feltárás során az előkerült emlékek 2-3. századi periódusát konzerváljuk és bemutathatóvá tesszük, ezzel folytatva a polgárváros keleti részében az 1960-as évek közepe óta kisebb-nagyobb megszakításokkal folyamatosan zajló romkonzerválási munkákat. A város északkeleti részén folyó feltárást és helyreállítást az teszi különösen fontossá, hogy ezen a területen egyelőre igen kevés a látogatók által bejárható, helyreállított épület. A feltárás során – az NKA támogatásnak köszönhetően – 2004-ben és 2006-ban az épület déli helyiségei kerültek feltárára és helyreállításra, az idei évben pedig – észak felé haladva – a lakótraktusban (*atrium*, lakószobák) dolgoztunk (legutóbb: LÁNG 2007, 117–128). A korábbi évek munkája során egy olyan hosszúkás alaprajzú épület bontakozott ki, amelynek déli helyiségeiben a Kr. u. 2-3. századtól enyvfőzéssel és feltehetően bőrszerzéssel is foglalkozó műhely és boltok működtek, míg északi részében lakóhelyiségek voltak. Az épületben korábban (a Kr. u. 2. század első felében) valószínűleg fémmegmunkálás

“Strip house with an atrium-residence wing”: authentication excavation in the northeastern part of the Aquincum Civil Town III

(Budapest III, 139 Szentendrei Road,
Lrn: 19343/8)

The Aquincum Museum of the Budapest History Museum continued the authentication excavation of building no. XXIX situated in the northeast zone of the Aquincum ruin area.

This was the third year that the planned excavation could be realized through the financial support of the NKA. The recovered remains from the AD 2nd-3rd century periods will be conserved and prepared for exhibition continuing the ruin conservation work that has been carried out continuously with shorter and longer breaks since the mid-1960s in the eastern part of the Civil Town. The excavation and the reconstruction in the northeast of the town are especially important because there are only a few reconstructed buildings that can be visited in this area. The financial support of the NKA made possible the recovery and reconstruction of the southern rooms of the building in 2004 and 2006. This year work was carried out in the residential wing (*atrium*, living rooms) proceeding to the north (recently: LÁNG 2007, 117–128). As a result of the past years of excavation, a building with an elongated ground plan came to light. A workshop dealing with glue production and probably tanning operated in the AD 2nd-3rd centuries in the southern rooms of the building, while residential rooms oc-

1. kép: A XXIX. épület hitelesítő feltárással eddig kutatott részei

Fig. 1: The areas of building XXIX that have already been investigated during authentication excavations

folyt. Az idei évben sajnos a tervezettnél kisebb összeget nyert el intézményünk, ezért a pályázatban eredetileg megjelölt 9., 10., 10a., és 11. helyiségek közül csak az utóbbi háromban tudtunk dolgozni, a 9. helyiség később kerül majd feltárássra. (1. kép)

A területet korábban Kuzsinszky B. kutatta 1890-91-ben, akkor azonosította az átrium kőlapokkal burkolt, északi és déli oldalain három-három oszlopból és köztük kőhasábokból álló oszlopsorát, a főbejárat 3,6 m hosszú küszöbkövét,

cupied the northern part. Earlier (in the first half of the AD 2nd century), metal was most likely processed in the building. Regrettably, this year's grant was smaller, so out of rooms 9, 10, 10a and 11 marked in the grant competition, only the latter three could be worked on. The excavation of room no. 9 had to be postponed. (Fig. 1)

B. Kuzsinszky investigated the area in 1890-1891. He identified the two rows of columns on the northern and southern sides of the stone-paved atrium, which consisted of three columns each side and stone blocks between them, the 3.6 m long threshold stone of the main entrance and the special entrance opening into the southern part of the room. The *impluvium*, a common component of atriums, was situated in the northeast part of the room where he found fragments of a carved and channeled well rim in the same room. In room no. 10, he documented a heating channel and hypocaust pillars. A marble Minerva bust and a marble portrait of a young man were also found during B. Kuzsinszky's excavations. Their exact provenance inside the building is not known (KUZSINSZKY 1891, 83-139).

The methods used in the previous years were applied during the excavations in 2007 as well. Test trenches were opened in the rooms leaving the original layer sequence intact for future investigations in a few places. Seeping ground water made work difficult this year as well, so that it was necessary to abandon a few of the test trenches. Six major building phases could so far be differentiated because of the very complex walls and layers intersecting each other, matching the results of the 2004 and 2006 investigations. The absolute dating of the individual building phases is

ill. a helyiség déli részére bevezető kü-
lön bejáratot. A helyiség északkeleti ré-
szére lokalizálta az *atriumokban* szokásos
impluviumot, ugyanebben a helyiségben
faragott, kannelúrázott kútkáva(?) darab-
jait találta, ugyanakkor a 10. helyiségben
fűtőcsatorna és *hypocaustum*-oszlopokat
dokumentált. Szintén Kuzsinszky B. feltá-
rása során került elő egy márvány Minerva
büszt és egy – szintén márvány – ifjúkép-
más. Pontos lelőhelyük az épületen belül
egyelőre ismeretlen (KUZSINSZKY 1891,
83–139).

A 2007. évi feltárás során ismét az elő-
ző években alkalmazott módszert hasz-
náltuk: az egyes helyiségekben szondákat
nyitottunk, több helyen meghagyva az
eredeti rétegsort a későbbi kutatások szá-
mára. Munkánkat idén is megnehezítette
a feltörő talajvíz, ezért néhány szondában
fel is kellett hagynunk a mélyítéssel. Ege-
lőre hat nagyobb építési periódust sikerült
elkülöníteni az igen bonyolult, egymást
vágó falak és rétegek miatt – összhangban
a 2004. és 2006. évi kutatások eredményei-
vel. Az épület abszolút kronológiája a kevés
keltező értékű leletanyag miatt (elsősorban
érem és *terra sigillata*) egyelőre bizonyta-
lan. A stratigráfia alapján az alábbi építési
periódusokat különböztethetjük meg.

1. A legkorábbi, a római kori megtele-
pedés idejére utaló réteget a feltörő ta-
lajvíz miatt idén csak geológiai fúrással
(Mindszenty A. és csapata, ELTE Alkal-
mazott és Környezetföldtani Tanszék) si-
került megfogni. Ennek alapján itt is meg-
jelent a sötétszürke agyagos talaj.

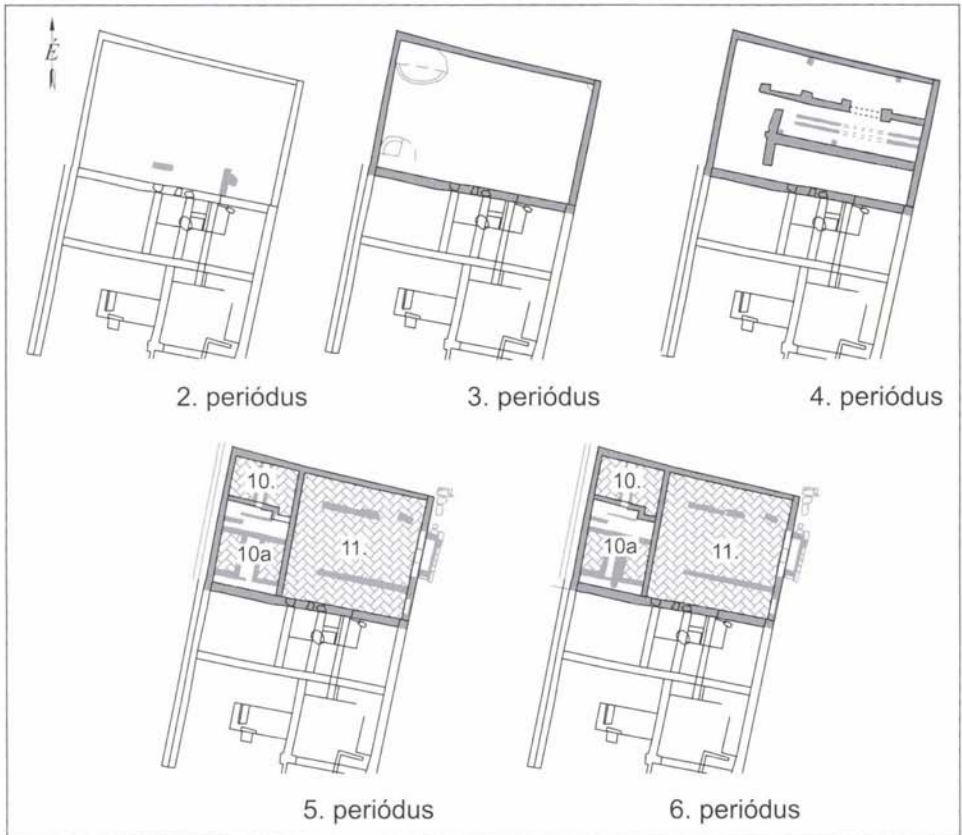
2. Az épületrészben ezt a periódust a
későbbi 11. helyiség alatt talált kelet–nyu-
gati irányú, kőfalas, kőlapokkal fedett csa-
torna részlete képviseli, pontos funkciója
ismeretlen. Ebben a mélységben a gyorsan
feltörő talajvíz miatt nem lehetett tovább

primarily based on the data from the pre-
vious years owing to the few datable finds
(especially coins and Samian wares).

1. The layer that came from the time of
the earliest Roman settlement only came
to light in a geological probe (A. Mind-
szenty and her team, ELTE Department
of Applied and Environmental Geology)
because of the seeping ground water. The
dark grey clayey soil could be observed in
the probe.

2. A segment of an east-west running
sewer covered with stone slabs represented
this phase under room no. 11. Its exact
function is unknown. It was not possible
to go deeper because of the seeping ground
water. In the east, yet another stone wall
laid in clay and a pillar foundation join-
ing it in the east can be linked with this
phase. The functions of these phenomena
and their connections have not yet been
clarified. (Fig. 2/2)

3. The western and the eastern end
walls of the building already stood in this
phase, while the later rooms, nos. 10, 10a
and 11, did not yet exist. (Fig. 2/3) An
oven stood in the place of what was to be
room no. 10a. It was possible to document
its thickly burned red clayey debris and its
foundation comprising *tegula* fragments
surrounded with stones. The feature,
which was probably a baking oven, was
built against the already existing south-
ern wall. Another probable baking oven
was found in the north under what was to
be room no. 10. The opening of the huge
round construction that had a diameter of
more than 2 m could not be unearthed.
It probably extended farther towards the
north under the rooms that have not yet
been investigated. (Fig. 3) The oven was
surrounded with clay bricks laid in a ra-
dial pattern. It had a foundation of river

2. kép: Az épületrész periódizációja
 Fig. 2: Periodization of the building segment

dolgozni. Kelet felé még egy, észak–déli irányú, agyagba rakott kőfal és ahhoz kelet felől csatlakozó pilléralap köthető ehhez a periódushoz. A jelenségek funkciója, további kapcsolódásai egyelőre kérdésesek. (2/2. kép)

3. Ebben az időszakban már állnak az épületrész nyugati és keleti zárófalai, ugyanakkor a későbbi 10, 10a. és 11. helyiségek még mindig nem léteztek. (2/3. kép) A 10a. terem helyén ekkor még egy kemence állt, vastagon átégett, vörösgyávos omladékkát, teguladarabokkal kirakott alapozását és kődarabokkal körberakott szélét sikerült dokumentálni. A

pebbles and the red-burnt baking surface had been renewed once. A heap of debris was also found under the northeast corner of what was to be room no. 11 that may belong to another oven built against the northern wall. The distribution of the ovens (at the north and the south main walls) suggests that the area of what was to be rooms nos. 11-10-10a was still an open space (backyard?) outside the workshop area extending farther to the south. The water channel from the previous period also suggests that this was an open space. This phase can be dated to the middle of the AD 2nd century based on former ex-

kemencét a már ekkor is létező déli falhoz illesztették, funkcióját tekintve talán sütőkemence lehetett. Észak felé, az ekkor még szintén nem létező 10. helyiség alatt itt is egy – valószínűleg – sütőkemence került elő. A hatalmas, több mint 2 m átmérőjű kerek konstrukció tűzelőnyílását nem sikerült feltámi, valószínűleg észak felé, a még nem kutatott helyiségek alá nyúlik. (3. kép) Az agyagtégglákkal sugarasan körberakott kemencét nagyméretű folyami kavicsokkal alapozták alá, vörösrre égett platniját egyszer megújították. A későbbi 11. helyiség északkeleti sarka alatt is előkerült egy omladék, amely valószínűleg szintén kemencéhez tartozhatott, ez utóbbi az északi falhoz támaszkodott. A kemencék elhelyezése (északi és déli főfalak mellett) arra utal, hogy ekkor a 11-10-10a. helyiségek helyén még szabad tér lehetett (hátsó udvar?). A korábbi periódus esatornája is nyílt teret valószínűsít. A korszak a korábbi ásatási adatok és ide kapcsolható konstrukciók alapján a Kr. u. 2. század közepére keltezhető.

cavation data and the constructions from this period.

4. In this period, an east-west running stone water channel lined with *tegulae* and covered with stone slabs ran in an east-west direction under what was to be the middle of room no. 11, which carried the waste water in the direction of the street towards the east (Figs. 2/4 and 4). The covering slabs of the water channel were later reused as paving stones in the atrium. We could not clarify the function of the water channel (where it carried the water from) since it was demolished by the later western end wall of the building. It probably ran farther towards the west, perhaps until the western wall of the building. An east-west running stone wall laid in mortar ran in the southern zone of the later room (originally it must have also run up to the western end wall of the building). The stone foundations for two wooden posts were found on its northern side. The truncated-cone-shaped foundations probably supported an east-west running post row. No data was

3. kép: Sütőkemence(?) a 10. helyiség alatt
Fig. 3: Baking oven(?) under room no. 10

4. Az épület ezen időszakában a későbbi 11. helyiség alatt, középen, kelet–nyugati irányú, tegulákkal bélelt, kőfalú, kőlapokkal fedett csatorna húzódott, amely kelet felé, az utca irányába vezethette ki a szennyvizet. (2/4., és 4. kép) A csatorna fedlapjait később padlóburkolóként használták az átriumban. A csatorna funkcióját (azaz, hogy honnan vezethette ki a vizet) nem sikerült tisztázni, ugyanis a helyiség későbbi nyugati zárófalával elbontották azt, valószínűleg még haladt nyugat felé, talán az épület nyugati faláig. A későbbi terem déli sávjában kelet–nyugati irányú, habarcsba rakott kőfal húzódott végig (eredetileg valószínűleg ez is kifutott a ház nyugati zárófaláig), melynek északi oldalán két faoszlop kőbázisa került elő. A csonkakúp alakú bázisok kelet–nyugati irányú oszlopsort tarthattak, pontos számukról és funkciójukról nem sikerült adatokat nyerni. Észak felé is előkerült egy széles, kelet–nyugati irányú, habarcsba rakott kőfal, amelyet szabályos közönléként 80×80 cm alapterületű négyzetes pillérekkel osztottak meg. A későbbi 11. helyiség északi fala mentén pedig ismét két faoszlop-bázis mutatkozott, helyzetük alapján azonban nem volt szimmetrikus a kiosztás. A két, kelet–nyugati irányú széles fal, ill. a pillérek és faoszlopok kelet–nyugati irányú elrendezése és a középen húzódó szennyvízcsatorna arra utalhat, hogy ebben az időszakban még nyitott terület lehetett itt, talán udvar. Az épület déli részén nyert abszolút adatok alapján ezt a korszakot a Kr. u. 2. század utolsó éveire tehetjük.

5. Ebben a periódusban végezték a legnagyobb mértékű átalakítást az épület-részben. (2/5. kép) Ekkor hozhatták létre a 11. helyiséget a korábbi, feltehetően nyitott tér befedésével. A 11. helyiség hatalmas, több mint 3 m széles bejárati küszöb-

4. kép: Kelet–nyugati irányú, tegulával bélelt, kőfalas csatorna a 11. helyiség alatt

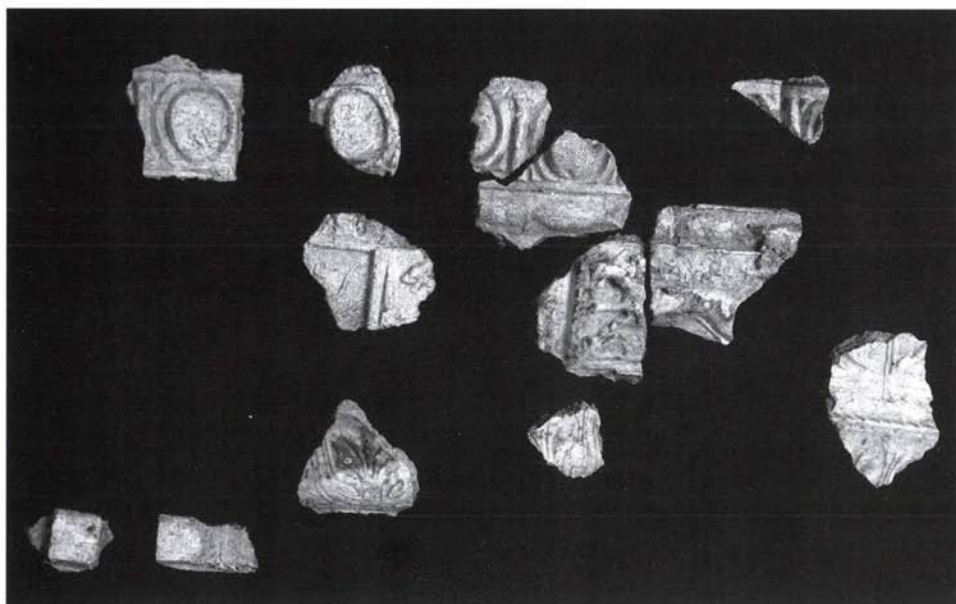
Fig. 4: An east-west running stone water channel lined with tegulae under room no. 11

available concerning their exact number and function. A wide east-west running stone wall laid in mortar was also found in the north. It was segmented by regularly occurring quadrangular pillars measuring 80 cm × 80 cm. Two more foundations for wooden posts were found by the north wall of what was to be room no. 11. They were not, however, distributed symmetrically. The two east-west running wide walls and the east-west arrangement of the pillars and the wooden posts together with the water channel in the middle suggest that it may have still been an open space, perhaps a courtyard. According to the absolute data from the south part of the building, this period can be dated from the last years of the AD 2nd century.

5. The largest scale reconstruction was carried out on the building part in this period. (Fig. 2/5) This was the time that room 11 was established by covering the

köve előtt kisebb előtér lehetett, Hajnóczy Gy. korábbi rekonstrukciója szerint talán *tympanonos* megoldással. A jelenlegi kutatás alkalmával nem került elő építészeti tagozat, vagy egyéb jellegzetes lelet, így a kérdést továbbra sem lehet biztonsággal megválaszolni. A küszöbök alá beépített *tegula* vízkifolyóként szolgált. A helyiségben ebben az időszakban alakítják ki a klasszikus *atriumnak* megfelelő beosztást: a helyiség északi és déli felében 3-4 oszlop tarthatta a mennyezetet, az oszloptalpatatok 1-1 kelet–nyugati irányú falon nyugodtak. A helyiséget nagyméretű kőlapokkal fedték, ezekből csak keveset találtunk eredeti helyükön. A várakozásokkal – és a Kuzsinszky B.-féle feljegyzésekkel – ellentétben nem találtunk *impluvium* nyomát a helyiségben, még a feltáró által említett északkeleti sarokban sem. A terem kőlapos padlója alatti feltöltésben igen nagy mennyiségű állatesontot találtunk (*metapodium*, szarvasapok), amelyek a ház déli részében működött műhelyéből kerülhettek ide feltöltésként. Az *atriumból* két lakószoba nyílt ebben a korszakban, dél felé az ún. 10a. helyiség, amelynek padlószintje már elpusztult, csak a szoba alatt húzódó bonyolult fűtőcsatorna-rendszer és néhány *hypocaustum*-oszlop lenyomata, ill. töredéke maradt meg, és a padlófűtés terrazzoalapja. A maradványok alapján a helyiségbe nyugat felől érkezett a meleg levegő (*praefurnium* nem került elő), egy széles (kb. 1 m) csatornán keresztül. Jól látszott, hogy a nagy feszításváltság miatt kisebb falszakaszokat és néhány *hypocaustum* oszlopot is beépítettek a fűtőtérbe, hogy megakadályozzák a padló beszakadását. A dél felé, T alakban forduló fűtőcsatorna egészen a szoba déli faláig futott, az itt is elég széles csatornába további oszlopocskák kerültek. A helyiség funkciója min-

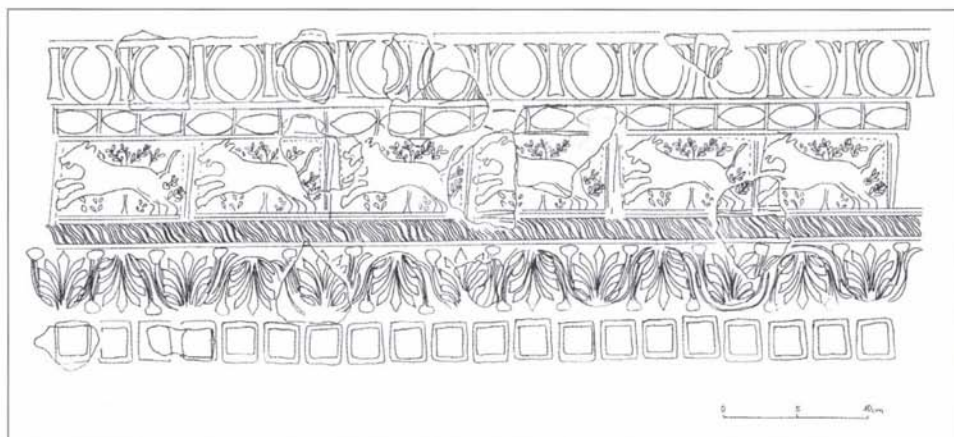
former, probably open space. A smaller anteroom must have existed in front of the huge, more than 3 m wide threshold stone of the entrance. According to Gy. Hajnóczy's earlier reconstruction, it perhaps had a tympanum. No architectural element or any characteristic find was recovered during the actual investigations, so this problem cannot clearly be solved. The tegula inserted under the threshold stone served as a water outlet. The classical *atrium* arrangement of the room also dates from this period. Three to four columns supported the ceiling in the north and south parts of the room. The column bases rested on the two east-west running walls. The room was paved with large stone slabs, from which only a few were preserved in a primary position. Despite expectations and B. Kuzsinszky's notes, it was not possible to find any trace of an *impluvium* in the room, not even in the northeast corner mentioned by the archaeologist. The fill under the stone pavement of the room contained a great large number of animal bones (*metapodii*, horn cores), which may have been brought here as a fill material from the workshop that operated in the southern part of the house. Two dwelling rooms opened from the *atrium* in this period. The so-called room no. 10a opened in the south. Its floor level had perished, leaving only the complicated heating channel system with the impressions and the fragments of a few hypocaust pillars and the terrazzo foundation of the floor heating were preserved under the room. Based on the remains, the hot air came into the room from the west (the *praefurnium* has not been found) through a broad (about 1 m) channel. It could clearly be seen that due to the extended distances, small wall sections and a few hypocaust pillars were

5. kép: Stukkótöredékek a 10. helyiségből
 Fig. 5: Stucco fragments in room no. 10

denképpen lakószoba lehetett, erre utal a padlófűtésen kívül jó néhány freskó- és stukkótöredék is, amelyek a csatornapadlóról kerültek elő. Észak felé a 10a. szobából egy befelé nyíló ajtón át lehetett a 10. helyiségbe jutni. A megmaradt küszöbök jelzi az egykori tényleges padlószintet, amely kb. 55-60 cm-rel lehetett a fűtőtér padlója felett. Az északi helyiségben ismét egy T alakú fűtőcsatorna-rendszert dokumentálhattunk, rossz minőségű, 1 sor kőből rakott falakkal. A fűtőcsatorna betöltésében freskótöredékek és nagyobb, jó állapotú, növényi és állatalakos, ill. tojásléc-mintát utánzó stukkófríz darabjai kerültek elő, amelyek feltehetően a szoba oldalfalait díszítették ebben a korszakban (a töredékek meghatározása és a rekonstrukció Kirchhof A. munkája). (5-6. kép) A ház déli zárófalán talált habaresos lekenés arra utal, hogy csak az alapok voltak kőből

built into the heating area to prevent pavement from collapsing. Towards the south, the heating channel turned in a T-shape and ran until the southern wall of the room. Further small pillars were built into the channel, which was still fairly broad here. This room certainly functioned as a dwelling room: beside the floor heating, numerous stucco and fresco fragments recovered from the floor of the channel attest to this function. Room no. 10 could be approached from room no. 10a through a door in the northern wall, which opened inwards. The preserved threshold stone indicates the former floor level, which could be about 55-60 cm above the floor of the heating space. Another T-shaped heating system was documented in the northern room with poor quality walls built from a single row of stones. The fill of the heating system contained fresco fragments

6. kép: A stukkópárkány rekonstrukciós rajza (Kirchhof A. rajza)
 Fig. 6: Reconstruction drawing of the stucco ledge (A. Kirchhof)

még ebben az időszakban is, a felmenő fal agyagtégglából lehetett. A korszakhoz sorolható rétegekből nem került elő érem, ill. egyéb, „gyors” korhatározásra alkalmas lelet, így egyelőre csak a korábbi évek ásatási eredményeihez viszonyítva határozható meg a periódus kora. Ezek alapján az épület utolsó, még vizsgálható periódusa a Kr. u. 3. század első felére keltezhető.

6. Az épületrész ránk maradt legkésőbbi periódusában csak kisebb változtatásokat hajtott végre a 11., 10a. és 10. helyiségekben. Így pl. a 10a. helyiség széles, észak–déli irányú fűtőcsatornáját leszűkítik, egy részét terrazzóval kenik le. (2/6. kép). Szintén korábbi ásatási adatok alapján a korszak feltehetően a Kr. u. 3. század közepére tehető.

A leírt periodizáció a leletanyag feldolgozása során természetesen még finomodhat, ahogy a folyamatban lévő archaeometriai vizsgálatok (pollenanalízis, archaeozoológiai és geopedológiai kutatások) is árnyalhatják a képet. A leírt építési periódusok közül a legutolsó, már felszínen lévő fázis helyreállítására volt le-

and the well-preserved remains of a larger stucco frieze with floral motives, animal figures and the imitation of an egg-and-tongue pattern. They probably decorated the walls of the room in this period (the identification of the fragments and the reconstruction were carried out by A. Kirchhof). (Figs. 5 and 6) The mortar plastering on the southern end wall of the house suggests that only the foundations were built from stone in this period, while the vertical walls were constructed from adobe. The layers that can be affiliated with this phase did not contain coins or any other finds suitable for “instant” age determination, so the period can only be dated by comparison with the results of excavations in former years. Accordingly, the last building phase that can be studied can be dated from the first half of the 3rd century AD.

6. Only smaller changes were made in rooms 11, 10a and 10 in the last building phase of the preserved building segment. The wide north-south running heating channel of room 10a, for example, was narrowed down and partly plastered with

7. kép: A 10-11.helyiség
a műemléki helyreállítást
követően
Fig. 7: Rooms nos.
10-11 after monument
reconstruction

hetőség. (7. kép) A romkonzerválást követően ismét lézerszkennelvel mértük fel az épületrészt.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

KUZSINSZKY 1891 – Kuzsinszky B.: Az aquincumi amfiteátrum. Függlékül: két lakóház. Az 1890. és részben 1891-ik papföldi ásatások. *BudRég* 3 (1891) 83–139.
LÁNG 2007 – T. Láng O.: „Átriumos hosszúház – lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén II. („Strip house with an atrium-residence wing”: authentication excavation in the northeastern part of the Aquincum Civil Town II). *Aqfűz* 13 (2007) 117–128.

terrazzo. (Fig. 2/6) Based on the results of earlier excavations, this period can be dated from the middle of the 3rd century AD.

The above periodization will naturally be refined after the analysis of the find material, and the archaeometric analyses (pollen analysis, archaeozoological and geopedological examinations) can also modify the picture. The last of the described building phases, the phase appearing on the surface were it could be reconstructed. (Fig. 7) After the conservation of the ruins, the building segment was surveyed with a laser scanner.

Orsolya T. Láng

Újabb adatok az aquincumi polgárváros déli részének közműhálózatához és beépítettségéhez

(Budapest, III. ker., Szentendrei út
135–139., Hrsz.: 19343/8)

Az Aquincumi Múzeum új kiállítási épületének rekonstrukciója során (egykori ELMŰ épület) új közművek kialakítására is szükség volt, melyek nyomvonalát 2007. április 25. és június 11. között kutattuk. A kiállítóhely a római kori polgárváros déli városfalán belül, annak közvetlen szomszédságában található, területének feltárása során, 1931-ben került elő a város tűzoltószékháza (XXXIX. épület) és az aquincumi víziorgona. (NAGY 1934 és u.ő. 1941, 182–231) Annak érdekében, hogy az épülethez most kialakított közműárkok a lehető legkevesebb ponton érintsenek épített emlékeket (falak, csatornák), azok nyomvonalát a déli városfal közvetlen szomszédságában, a korábbi kutatások szerint a római korban beépítetlen területen jelöltük ki. (NAGY 1943, 384) A közműárkokban előkerült régészeti jelenségeket – a keskeny árkok miatt – viszonylag nehéz volt értelmezni. (1. kép)

Első ütemben a Sajtás utca, azaz a település délkeleti zónájában kelet–nyugati irányban haladó gázvezeték nyomvonalát tártuk fel. Kelet felé, a jelenlegi városfal vonalával párhuzamosan, attól északra, az újkori feltöltés alatt keletről nyugat felé egyre sűrűbbé váló objektumokat dokumentálhattunk. Az ún. *Symphorus mithraeumtól* délre húzódó szakaszban korábbi kutatóárkok és szelvények vissza-

Recent data on the public utilities and buildings in the southern part of the Civil Town of Aquincum

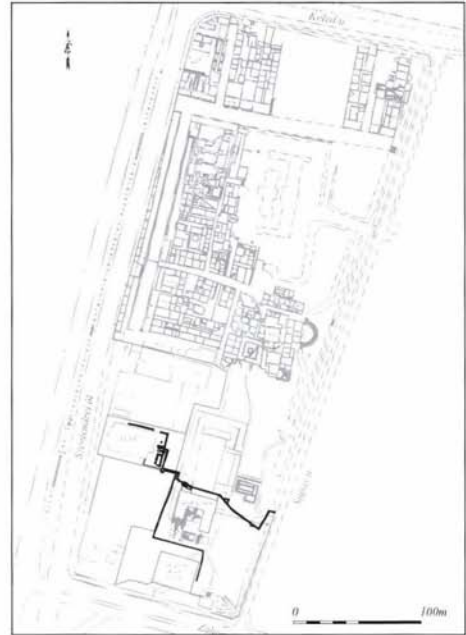
(Budapest III, 135–139 Szentendrei Road,
Lrn: 19343/8)

New public utilities had to be laid during the reconstruction the Aquincum Museum's (former ELMŰ building) new exhibition building. The paths of these utilities investigated between April 25 and June 11, 2007. The exhibition building lies close to the inner side of the southern town wall of the Roman Period Civil Town. This territory was unearthed in 1931 when the building of the town's fire brigade's association (building no. XXXIX) and the Aquincum water organ were discovered. (NAGY 1934 and idem. 1941, 182–231) In order that the ditches for the new public utilities of the building crossed the constructed monuments (walls and sewers) at the fewest possible points, the paths were led next to the southern town wall, an area which had proved empty in the Roman period during previous investigations. (NAGY 1943, 384) The archaeological phenomena discovered in the ditches for the public utilities were relatively difficult to interpret because of the narrowness of the ditches. (Fig. 1)

In the first phase, the path of the east-west running gas pipe in the southeastern zone of the settlement was dug on Sajtás Street. Towards the east, it proved possible to document features that displayed a growing intensity from east to west under the modern fill in the ditch that

töltései alatt észak–déli, ill. északnyugat–délkeleti irányú, kőfalas, kő-, ill. téglákkal burkolt aljú, átlagosan 30-40 cm belvilágú, kőlapokkal fedett csatornarészletek kerültek elő (korábbi kutatásokhoz: NAGY 1943, 384–389; ZSIDI 2002, 38–48). (2. kép) A délnyugat felé előkerült egyik csatornarészlet nagy valószínűséggel a Zsidi P. által 2001-ben feltárt kőlapokkal burkolt, kisebb „közműesomópont” része lehetett. (ZSIDI 2002, 46–47) A városfalat kísérő nagy főgyűjtőcsatornára a lejtős irányú kisebb csatornák mintegy levélezetszerűen kapcsolódhattak. Az egyik csatornaszakasz mellett letisztított sóderes járószintről Hadrianus bronz verete került elő. A csatornaszakaszok közötti távolságokban rendszert nem lehetett felfedezni, erre utal eltérő mélységük is, feltehetően nem egykorúak. A csatornák egy része minden valószínűség szerint a *mithraeum*hoz dél felől csatlakozó, Nagy T. azonosítása szerinti 94-96. helyiségek közműveivel tartozhattak, ill. ugyanezen a területen épületfalak részletei is mutatkoztak. Ezek hovatartozása azonban az erős újkori bolygatás miatt (korábbi MHSZ épület régi közművei) és a kis feltárási felület miatt nem voltak ismert épülethez köthetők. Nyugat felé a terepszint jelentős emelkedése és a korábbi Lőtér kialakítása miatt a régészeti rétegsor nagyrészt hiányzott, csupán egy észak–déli irányú, téglával bélelt csatorna- és falrészlet mutatkozott, de jelenleg ezeket sem lehet ismert épületekhez kötni.

Nyugat felé, az ún. *deversorium* épület fürdőszármányának északi szomszédságában újra előkerült a városfalat kísérő főgyűjtőcsatorna, Zsidi P. által már korábban is feltárt részlete. (ZSIDI 1994, 36) A csatornát észak felől – a Lőtér támfalában meghagyott tanúfal rétegsora alapján – legalább

1. kép: A kutatott szakaszok a polgárváros déli területén

Fig. 1: Location of the researches in the Southern part of the Civil Town

ran north of the actual town wall running parallel to it. South of the so-called *Symphorus mithraeum*, north–south and northwest–southeast running water channels segments were found under the refills of former test trenches and cuts. The water channels had stone walls, stone and brick pavements and stone slab coverings enclosing a space of 30-40 cm. (For former investigations see NAGY 1943, 384–389; ZSIDI 2002, 38–48) (Fig. 2) The water channel segment running in a south-west direction was uncovered may have been part of the public utilities junction, paved with stone slabs, which P. Zsidi unearthed in 2001. (ZSIDI 2002, 46–47) The smaller sloping water channels joined the large collecting main running along the town wall like the veins of a leaf. A Hadrian's bronze

háromszor megújított aprósóderes útfelület követte, ahol az egyik útrétegen északnyugat–délkeleti irányú keréknyomokat is dokumentálhattunk. (3. kép) Ugyanitt, az útrétegek alatt, a későbbi csatornával párhuzamos, kőfalas, kőlapokkal fedett, de alul a sárga agyagos altalajba rakott csatorna részlete került elő. A csatorna belvilága 30 cm, kapacitása fele lehetett a későbbi főgyűjtőnek (60 cm), megszüntetését, ill. áthelyezését a megnövekedett városi vízhasználat és városszerkezeti változások indokollhatták.

Déli irányban, a *deversorium* fürdőszárnyának déli oldalán húzott kábelárokban jól követhető volt a nyugat felől keleti irányba lejtő, teraszos terep, amelynek vonalát az épületomladékok is szépen kirajzolták. Az 1993-94-ben Zsidi P. által feltárt terrazzopadlós helyiség folytatását, ill. egy korábbi periódus falrészletét dokumentáltuk. (ZSIDI 1995, 44–48) Kelet felé újabb, egyelőre ismert helyiséghez nem köthető falszakasz, ill. az épülethez kelet felől csatlakozó és azt lezáró, nagyméretű udvar keleti zárófalának folytatását is

coin was found on a cleaned gravelly floor level beside one of the stretches of water channel. No system could be recognized in the distances between the segments of water channels and their depths were also different. Thus, they were probably not contemporary with each other. Some of the water channels may have belonged to the public utilities of rooms nos. 94-96, based on T. Nagy's identification. These rooms were adjacent to the *mithraeum* in the south. Segments of building walls also appeared in the same area. Due to heavy modern disturbances (old public utilities from the former MHSZ building) and the limited excavation territory, they could not be linked to a known Roman period building. Owing to the significant raising of the surface and the leveling of the former shooting ground, the larger part of the archaeological layer sequence was missing. Only bits of a water channel lined with bricks and a stretch of wall appeared running, in a north-south direction, which cannot be connected with a known building either.

2. kép: Csatornarészlet a *Symphorus mithraeum* déli szomszédságában
Fig. 2: Water channel segment south of the *Symphorus mithraeum*

3. kép: Rétegsor útrétegekkel az egykori Lőtér-domb alatt
 Fig. 3: Layer sequence with the road levels under the former 'Shooting Range'

feltártuk, ahol a fal omladékából freskótöredékek is előkerültek. A freskótöredékek valószínűleg a Zsidi P. által 1993-94. és 2002-ben kutatott belső udvar dekorációjához tartozhattak (legutóbb: ZSIDI-MAGYAR 2003, 69–85). A sárga agyagos altalaj itt is elég magasan jelentkezett. Csatornázási munkák miatt a már többször kutatott tűzoltószékház (legutóbb általában ehhez: FORSCHUNGEN 2003,153) keleti oldalán is dolgoztunk, elsősorban az ún. XV-XVI. helyiségektől keletre. (4. kép) A szűk keresztmetsztű és változó mélységű árkok miatt nagyobb összefüggések megállapítására itt sem nyílt lehetőség, azonban jó néhány új adattal egészíthettük ki eddigi ismereteinket az épületről. Az egyik legfontosabb adat, a XV-XVI. helyiségektől keletre

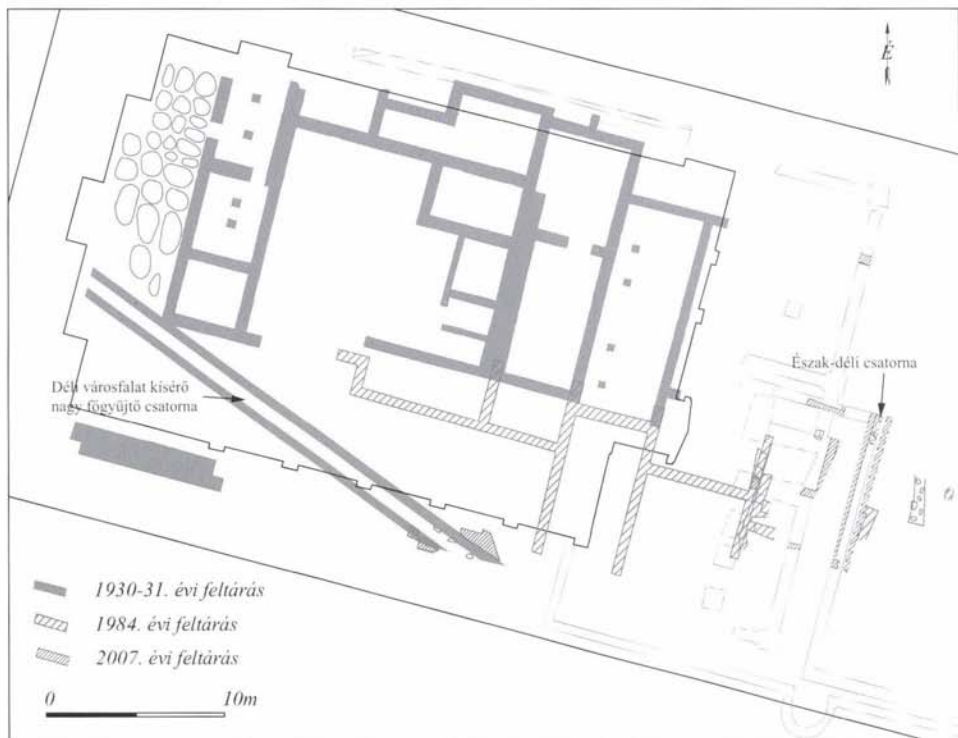
In the north, a stretch of the collection main running along the town wall that P. Zsidi had already unearthed was found again north of the bath wing of the so-called *deversorium* building. Based on the layer sequence remaining in the wall of the 'Shooting Range', a road surface comprised of small gravel that had been renewed at least three times followed the water channel in the north. Northwest-southeast running wheel ruts could be documented on one of the road surfaces. (Fig. 3) In the same place, a fragment of a water channel with stone walls covered with stone slabs and laid in the yellow clayey subsoil was found under the road layers running parallel to the later water channel. The water channel was 30 cm wide inside, and its capacity must have

előkerült, nagyméretű, 60 cm belvilágú, kb. 80 cm mélységű, észak–déli irányú kőfalas, kőlapokkal burkolt aljú csatorna, amely egyúttal valószínűleg az épület keleti szélét is jelzi. (ZSIDI 1998, 91)

A csatornától nyugatra az épülethez további falrészletek is tartoztak, ezek közül egy észak–déli irányú esetében (XV. helyiség keleti zárófala?) még megfigyelhető volt a kőalapra rakott agyagtéglás felmenő fal, keleti oldalán *in situ* fehér festéssel (külső fal?). Ebben az épületben korábban csak a VI. helyiségből (orgona lelőhelye) volt ismert eredeti helyen falfestmény. (ZSIDI 1998, 91) A fal nyugati, „belső” oldala mellett piros, sárga, fehér, zöld, növényi ornamentikával díszített freskó elplanírozott töredékeit találtuk. Ugyan-

been half of the later collecting main (60 cm). Its abandonment and replacement was justified by increased water use in the town and changes in the town structure.

The terraced surface sloping toward east could clearly be followed in the cable ditch opened in a southerly direction on the south side of the bath wing of the *deversorium*, and it was also outlined by building debris. The continuation of a room with a terrazzo pavement unearched by P. Zsidi in 1993–94 and a wall segment from an earlier period were documented. (ZSIDI 1995, 44–48) A wall stretch that cannot be linked to any known room was found in the east, and the continuation of the eastern end wall of the large courtyard that was annexed to the building in

4. kép: A feltárás helye a tűzoltószékház keleti oldalán

Fig. 4: The site of the excavation on the eastern side of the fire brigade headquarters

5. kép: Kemence(?) részlete a közműárokban, a tűzoltószékháztól keletre
 Fig. 5: Part of an oven(?) in the ditch of the public utilities east of the fire brigade headquarters

itt egy ponton *in situ* tetőomladék bezuhant, összehabareszódott részletét is dokumentálhattuk, az omladékból Kr. u. 3. század elején vert érem (Caracalla vagy Geta) került elő. A XV-XVI. helyiségektől keletre feltárt több kisebb falrészlet, a szintadatok alapján különböző építési periódusokhoz tartozhatott. A tűzoltólaktanya épületének északeleti részén Nagy L. nagyméretű helyiség (XI.) északi és déli falindításait tárta fel. (NAGY 1941, 190) Talán ide tartozhat az a szinte teljesen ép állapotban feltárt terrazzopadló is, amely az egykori feltárás helyétől keletre meghúzott kábelárokban került elő, a jelenlegi felszíntől 30-40 cm-re, egy helyen visszabontott kelet-nyugati irányú osztófal nyomával. A korábbi kutatások során a X., XII., XIII. és a XIV. helyiségekben tártak fel terrazzopadlót. (ZSIDI 1998, 91.) A termet(?) észak felől kelet-nyugati irányú, déli, „belső” oldalán színes freskóval díszített fal zárta le. Ez, valamint a fent említett észak-déli irányú, agyagtégla felmenővel rendelkező fal egyúttal valószínűleg jelzi a tűzoltószékház keleti záródását is. Észak felé egy korábbi periódushoz

the east as its closing element was discovered. The debris from the wall contained fresco fragments as well. The fresco fragments probably belonged to the decoration of the inner courtyard investigated by P. Zsidi in 1993-94 and 2002. (Recently: ZSIDI-MAGYAR 2003, 69-85) The yellow clayey subsoil appeared relatively close to the ground surface. Because of canalization, it was also necessary to work on the eastern side of the headquarters of the fire brigade, which has already been investigated a few times (recently in general: FORSCHUNGEN 2003, 153), especially east of the so-called rooms nos XV-XVI. (Fig. 4) No broader connections were observed in the narrow ditches at varying depths. Nevertheless, a few new data could be added to the information already gathered about the building. One of the most important was a large stone water channel with an interior measurement of 60 cm laid at a depth of about 80 cm. It was paved with stone slabs and ran in a north-south direction east of rooms nos. XV-XVI, marking the eastern border of the building. (ZSIDI 1998, 91)

tartozó, íves formájú, agyaggal tapasztott, naranesvörösre égett, feltehetően kemenecce(?) nyomait sikerült azonosítanunk. (5. kép)

A közműnyomvonalak kialakítása során nyert információk – bár nagyobb összefüggések és építési periódusok megállapítására nem voltak alkalmasak – sok újdonsággal szolgáltak a polgárvárosi déli városfal közvetlen környezetének közműhálózata és beépítése szempontjából.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

FORSCHUNGEN 2003 – Zsidi, P.: Öffentliche Gebäude und Wohnhäuser außerhalb des Stadtzentrums. In: Zsidi, P. (Red.), Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II. 2. 2003, 150–155.

NAGY 1934 – Nagy L.: Az aquincumi orgona. Budapest 1934.

NAGY 1941 – Nagy L.: Az aquincumi polgárváros tűzoltóságának székháza (schola collegii centonariorum). Laureae Aquincenses 2 (1941) 182–231.

NAGY 1943 – Nagy T.: A Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézet jelentése az 1938–1942. évek között végzett kutatásairól. BudRég 13 (1943) 360–399.

ZSIDI 1994 – Zsidi P.: 50/7. III. Budapest, Szentendrei út 133. Aquincum polgárváros – déli városfal. RégFüz 46 (1994) 36.

ZSIDI 1995 – Zsidi P.: Római épület az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül, 1993–94. évi feltárás (Excavations in 1993–1994 of a Roman building outside the southern wall of the Aquincum Civil town). AqFüz 1 (1995) 44–48.

Further wall segments belonged to the building west of the water channel. One of these walls comprised a vertical adobe wall sitting on a stone foundation in the case of a north-south running wall (eastern end wall? of room no. XV) with *in situ* white painting on the eastern side (exterior wall?). So far, *in situ* fresco decoration only was found in its original place in room no. VI, the provenience of the water organ. The leveled fragments of a fresco decorated with red, yellow, white and green floral ornaments were found inside the western side of the wall. At the same spot, part of the *in situ* collapsed roof bound by mortar could be documented as well as a coin minted at the beginning of the AD 3rd century (Caracalla or Geta). Based on the level data, the small wall segments unearthened east of rooms XV–XVI belonged to different construction periods. L. Nagy had unearthened the beginning of the northern and southern walls of a large room (no. XI), in the northeast part of the headquarters of the fire brigade. (NAGY 1941, 190) The terrazzo pavement uncovered in a nearly intact condition perhaps also belonged here. It was found together with the trace of a robbed east-west running dividing wall at a depth of 30–40 cm from the actual ground surface in the cable ditch opened east of the previous excavation territory. Terrazzo floors had been uncovered during earlier investigations in rooms nos. X, XII, XIII and XIV. (ZSIDI 1998, 91) An east-west running wall decorated with a colored fresco on the southern “interior” surface closed the hall(?) in the north. This wall and the above-mentioned north-south wall with the adobe superstructure probably marked the eastern closing of the headquarters of the fire brigade. North of here, the traces

ZSIDI 1998 – Zsidi P.: Az aquincumi tűzoltók kollégiuma és a tűzoltószékház. *BudRég* 32 (1998) 91–97.

ZSIDI 2002 – Zsidi P.: Az aquincumi polgárváros ún. Symphorus mithraeumának hitelesítő feltárása (Verifying excavation in the so-called Symphorus mithraeum of the Aquincum Civil Town). *Aqfűz* 8 (2002) 38–48.

ZSIDI – MAGYAR 2003, Zsidi P. – Magyar M.: Fürdőépület az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül (Bath building outside the southern town wall of the Aquincum Civil Town). *Aqfűz* 9 (2003) 69–85.

of an arched construction, probably an oven(?), were identified in the clay plastering burned to an orange color. (*Fig. 5*)

The information gathered during the digging of the trenches for the public utilities was not sufficient to permit defining broader interrelationships and construction phases but it produced new information concerning the public utilities and buildings in the direct vicinity of the southern town wall of the Civil Town.

Orsolya T. Láng

Többrétegű őskori lelőhely feltárása a békásmegyeri Duna-parton

(Budapest, III. ker., Királyok útja 293.,
Hrsz.: 63630)

Óbuda-Békásmegyer Római-part és Barát-patak torkolata között húzódó dunai partszakaszán mintegy 3 km hosszú, 2-300 m széles sávban összefüggő – bizonyos részein máig épen megőrződött – lelőhelyláncolat húzódik, melynek egyes szakaszai többrétegű, rendkívül összetett stratigráfiai felépítésűek. A terület kiemelt jelentőségét a mikrorégió előnyös geomorfológiai, közlekedéscsúszójai adottságainak köszönheti.

A terület a 19. századi folyószabályozásokat megelőzően a dunai ártér pleisztocén végi II/a és óholcén I. számú teraszszintjeiből kiformalódó homokos, löszös-homokos borítású szigetekkel, holt- és mellékágakkal, tócsás lápokkal tagolt változatos tájegysége volt (BÓKAI–KISS–MOCSY 2000, 51.; ENDRÓDI 2002, 35.), mely az itt megtelepedők számára természetes védelmet és többpólusú gazdálkodási mód kialakítását tette lehetővé. A Duna, mint elsőrendű közlekedési útvonal az őskori távolsági kereskedelem, valamint a nyugati hegységkeretet északnyugat–délkeleti irányban átszelő patak völgyek (Barát-, Aranyhegyi-patak) tradicionális kereskedelmi útvonalai a terület központi helyzetét erősítették. A folyó összekötő, szállító, közvetítő funkciója mellett kulturális-gazdasági-társadalmi értelemben vett elválasztó szerepe is markánsan érvényesült.

Excavation of a multi-layered prehistoric site on the banks of the Danube bank Békásmegyer

(Budapest III, 293 Királyok Road,
Lrn: 63630)

A contiguous series of sites, sometimes preserved intact, can be found along a 3 km long and 200-300 m wide band on the banks of the Danube River at Óbuda-Békásmegyer from Római-part until the mouth of the Barát streamlet. In certain places, the sites are multi-component with a complex stratigraphy. The special importance of this site during in the prehistoric period lies in the favorable geomorphologic and geographic endowments of the micro-region in terms of communication.

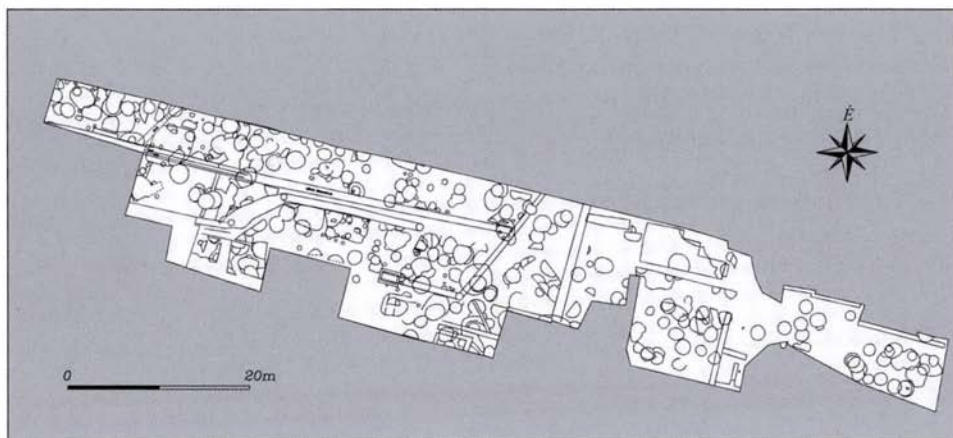
Prior to river regulation in the 19th century, the territory was a varied area of loess and sand islands formed during the final Pleistocene II/a as well as the ancient Holocene I terraces of the Danube floodplain separated by oxbows and side branches of the river and watery swamps (BÓKAI–KISS–MOCSY 2000, 51; ENDRÓDI 2002, 35). These natural features offered natural defences and permitted the settlers to develop a many sided economy. The Danube as a primary communication route and the traditional trading routes through the valleys of the streamlets that crossed the hills in a northwest-southeast direction to the west (Barát and Aranyhegyi streamlets) contributed to the central position of the territory. Beside its connecting, transporting and mediating role, the river played a definite separating role

Ennek köszönhetően kaptak különösen fontos szerepet a dunai révátkelők, melyek a Szentendrei-sziget adta helyzeti előnyt kihasználva minden bizonnyal területükön is korán kialakultak.

A békásmegyeri partszakasz rendkívül gazdag – főként őskori – leletanyagával már a múlt század elejétől magára irányította a régiségek iránt érdeklődők figyelmét. Az 1931–63 közötti időszakból számos megfigyelésről, kisebb leletmentésről tudunk, melyek eredményeképpen 21 db, olykor 8-10 régészeti korszak emlékményét adó lelőhelyrészlet vált lokalizálhatóvá. (ENDRŐDI 2002, 35, 1. kép/III.) Sajnos e korai feltárások dokumentációi megsemmisültek, vagy csak csekély információs értéket hordoznak, gátat szabva a hozzájuk köthető, a BTM raktáraiban őrzött rendkívül gazdag régészeti leletanyag szakszerű, modern feldolgozásának. A mikrorégió kutatásának az 1960-as éveket követő időszaka csupán egyetlen területrész megismerésében hozott számottevő eredményt. A Vöröshadsereg útjának (ma: Királyok útja) Pünkösdfürdőtől délre eső szakaszán, 1960–1983 között Nagy László, majd Schreiber Rózsa egy nagykiterjedésű kora és késő bronzkori temető több száz sírját tárta fel. (SCHREIBER 1991) Az ezt követő bő húsz évben egyáltalán nem történt érdemi kutatás a területen. A rendszerváltást követő évtizedekben a túlnyomórészt állami tulajdonú üdülők részben használatban maradtak, vagy pusztulásnak indultak. Az ezredfordulót követően azonban a partszakaszon tapasztalható megélnkülő ingatlan beruházások újabb kutatási hullámot generáltak. 2003-ban, a szóban forgó terület déli, kevésbé intenzív részén, a Piroska utca vonalában folyt kutatás, mely néhány őskori cseréptöredéket eredményezett. (T. LÁNG 2004) Két évvel

as well in a cultural-economic-social sense. Thus, fords in the river had especially important roles, which certainly evolved at an early time on this territory, also profiting from the advantageous location of Szentendre Island.

The extremely rich find material from the river banks at Békásmegyer – especially from prehistoric times – had already attracted people interested in antiquities at the beginning of the last century. Numerous observations and small-scale rescue excavations were conducted between 1931 and 1963 resulting in the discovery of 21 partial sites sometimes with 8-10 archaeological periods registered. (ENDRŐDI 2002, 35, fig. 1/III) Regrettably, the documentation of these early excavations has either perished or their information value is very low hindering real analysis with modern methods of the rich find material from these excavations kept in the storerooms of the Budapest History Museum. The investigation of the micro-region after the 1960's brought significant results only in relation to a single area. Between 1960 and 1983, László Nagy and then Rózsa Schreiber brought to light hundreds of graves of a large Early and Late Bronze Age cemetery on Vöröshadsereg Road (today Királyok Road) south of Pünkösdfürdő (SCHREIBER 1991). The region has not really been investigated in the twenty years that followed. The mostly state-owned holiday houses were either used or left to decay after the change in the regime. After the turn of the millennium, however, the increasingly intensive landed property investments on the bank generated a new wave of investigations. In 2003, investigations were conducted on the southern, lessly intensive investigated area in a line with Piroska Street.

1. kép: Az ásás alaprajza

Fig. 1: General plan of the excavation

később területünkől északra a Királyok útja – Kossuth Lajos üdülőpart között a Névtelen utca vonalában kelta, avar és középkori településmaradványok láttak napvilágot. (BUDAI 2006) Az igazi „áttörést” a 2007-es év hozta, amikor kora tavasszal a jelen tanulmányban bemutatott Királyok útja 293. számú telken zajlott teljes felületi ásás, majd a Királyok útja 313. (Korom Anita által vezetett szakfelügyelet, ld. a kötetben), végül késő ősszel a Királyok útja 291. szám alatt (előzetes jelentést ld. a kötetben) végeztünk igen fontos településtörténeti adatokat szolgáltató kutatást.

A 2007. január–márciusa között folytatott feltárás a Királyok útja 293. szám alatti telken megvalósuló 4 lakótömbből álló lakópark (Club la Costa Kft.) építését előzte meg. A kutatás ígéretesnek mutatkozott, hiszen nem csupán a szóban forgó telekről, hanem a vele északról és délről szomszédos terület is nyilvántartott, többperiódusú régészeti lelőhely (BUVÁTI vízisport-telep (CSÁNK 1964), ill. Fővárosi Tanács üdülője: SCHREIBER–PEKÁRY 1956, SCHREIBER–MOLNÁR 1957).

These excavations yielded few prehistoric shards (T. LÁNG 2004). Two years later, Celtic, Avar and medieval settlement remains were uncovered north of this territory, along Névtelen Street, between the resort banks of Királyok Street and Kossuth Lajos Street (BUDAI 2006). The real “break-through” came in 2007, when the entire surface of 293 Királyok Road, the topic of this report, was uncovered in the early spring (archaeological observation by Anita Korom, see this volume). Investigations at 291 Királyok Road in late autumn yielded important historical settlement data (for the preliminary report see this volume).

The excavation conducted on lot 293 of Királyok Road between January and March 2007, preceded the construction of a residential district of 4 residential blocks (Club la Costa Kft.). The investigation was promising since it meant that not only this lot but the neighboring lots in the north and the south, which are listed as multi-component archaeological sites (BUVÁTI water sports establishment:

A területen korábban a Pénzjegynyomda Vállalat üdülője állt, ahol 1958-ban csővezeték ásásakor (NAGY 1959), valamint 2006 őszén, az üdülőépület beton alaptesteinek gépi kiemelése során (T. Láng Orsolya szakfelügyelete) késő bronzkori urnasírokat bolygattak meg. Az utóbbit követő megelőző feltárás a teljes földmunkával érintett telekrészekre, azaz a leendő épületek, süllyesztett parkolók és belső út nyomvonalára kiterjedt. Az 1660 m²-es feltárási terület a partszakaszt keresztirányban, mintegy 150 m hosszúságban vágta át, remek áttekintést adva a lelőhely geomorfológiai viszonyainak és régészeti fedettségének kapcsolatrendszerére. A munka során igazolódtak szakmai reményeink, hiszen 8 régészeti korszak rendkívül összetett stratigráfiai viszonyok között dokumentálható 499 régészeti objektuma került feltárára. (1. kép)

A terület első ízben a Kr. e. VI. évezred végén, az újkőkor (neolitikum) középső szakaszában népesült be. Az ún. zselízi kultúra településének – a későbbi korszakok által okozott erőteljes bolygatásnak

CSÁNK 1964; and the holiday house of the Council of Budapest: SCHREIBER, 1956, SCHREIBER 1957).

The holiday house of the Pénzjegynyomda Company formerly stood on the territory where Late Bronze Age urn graves were disturbed during the digging of the ditch for a pipe system in 1958 (NAGY 1959) and during the mechanic lifting of the concrete foundation blocks for the holiday house in the autumn of 2006 (archaeological observation by Orsolya T. Láng). The preventive excavation following the observation work extended over the entire territory of the lot where earth movement was planned including the surface of the future buildings, the deep parking lots and the internal road system. The 1660 m² excavation territory crossed the bank transversally along 150 m and offered an excellent general view of the contact system in its geomorphologic setting and permitted proper archaeological coverage of the site. These high expectations were justified during the work: 499 archaeological features were documented

2. kép: Neolitikus őstulokszarv bontás közben
Fig. 2: Neolithic aurochs horn during excavation

3. Újkőkori arcos
edény töredéke
Fig. 3: Fragment
of a Neolithic
anthropomorphic
vessel

köszönhetően – meglehetősen kevés, zárt gödöranyagot szolgáltató objektumát tudtuk feltárni. Közülük kiemelkedik egy – minden bizonnyal a bőséges vadállomány biztosítása érdekében – gödörbe helyezett hatalmas, 13 cm széles, 80 cm hosszú őstulok-szarv (2. kép), valamint egy gödörbe dobott vörös-sárga sávosan festett, plasztikusan kidolgozott emberi arcot ábrázoló edény töredékei. (3. kép) A feltárt településrészlet az északról határos BUVÁTI vízisport-telep területéről is ismert neolitikus lelőhelyhez tartozik (CSÁNK 1964, 205–209.), ahonnan eddig a Püskösdűrdő környezetére lokalizált (TOMPA 1936, 5–7.), késő Zseliz településnél idősebb időszakot képviselő leletek kerültek elő (M. Virág Zsuzsanna szíves szóbeli közlése).

A középső rézkorra keltezhető (IV. évezred első fele) egy jobb oldalán, erőteljesen zsugorított testhelyzetben fekvő csontvázat tartalmazó, kelet–nyugati tájolású sír (265. obj.; 4. kép), mely az arcos edényt tartalmazó gödör fölött helyezkedett el szuperpozícióban. Az elhunyt felhúzott térdéhez két edényt helyeztek, melyek közül az egyik a korszak jellegzetes kétfülű

from 8 archaeological periods within very complex stratigraphic contexts. (Fig. 1)

The territory was first inhabited in the middle phase of the Neolithic at the end of the 6th millennium BC. Rather few features yielding closed pit materials could be recovered from the settlement of the so-called Zseliz phase due to significant disturbances caused in subsequent periods. A huge, 13 cm wide and 80 cm long aurochs horn, placed ritually placed in a pit most probably to secure a rich stock of game (Fig. 2) and fragments of a vessel with a molded human face representation painted in red and yellow stripes (Fig. 3) deserve mention here. The part of settlement recovered is connected with the Neolithic site known from the BUVÁTI water sports establishment to the north (CSÁNK 1964, 205–209) where finds representing an older period than the late Zseliz settlement were found that had, until now, been localized in the region of Püsköfűrdő (Zsuzsanna M. Virág's kind oral communication).

An east-west oriented grave with a skeleton laid on its right side in a strongly flexed position dates to the Middle Cop-

tejesköcsög alakú edénye. Korhatározó leletanyag híján feltételeesen sorolható e periódusba egy felhúzott lábait balra döntve, de hason fekvő helyzetű, az előző sírral azonos tájolású, melléklet nélküli temetkezés. Minden jel szerint e sírok a Ludanice-kultúra népességéhez köthető, kisebb csontvázas temetkezési hely részét képezték (M. VIRÁG 2002, 95), amelynek két további sírja a BUVÁTI vízisport-telep területén végzett feltáráson látott napvilágot. (CSÁNK 1964, 210)

A feltárási terület középső részén 2,5 m vastagságot is elérő omladékréteggel borított településmaradványok a késő rézkori Baden-kultúra időszakában, a III. évezred elején, intenzív területhasznosításról árulkodnak. A telepen belül lezajló rendkívül összetett szakrális eseményekre a nagy számban feltárt áldozati gödrök bontása során szerzett tapasztalatok alapján következtethetünk. Több ízben dokumentáltunk a kultúra más településeiről és temetőiből ismert, szarvasmarha-áldozattal összefüggő kultuszra utaló jelenségeket, melyek mindenekelőtt többnyire csonkolt,

per Age (first half of the 4th millennium). (Feature no. 265; Fig. 4) It was found over the pit that contained the face-pot. Two vessels were placed by the drawn-up knees. On one of the vessels was a two-handled milk jar-shaped vessel characteristic of the period. A grave with the same orientation, in which the deceased was laid on their belly with the drawn-up legs tilted to the left side, can only conditionally be grouped in this period as it did not contain datable grave goods. These graves seem to have belonged to a small inhumation cemetery of the people of the Ludanice culture. (M. VIRÁG 2002, 95) Two other graves belonging to the same archaeological culture were found during the excavation conducted on the BUVÁTI water sports establishment (CSÁNK 1964, 210).

The partial settlement was covered with a debris layer attaining a thickness of 2.5 m in the central part of the excavation territory. This layer attests to intensive land use in the period of the Copper Age Baden culture at the beginning of the 3rd millennium. The large number of uncov-

4. kép: Középső rézkori zsugorított csontvázas sír
Fig. 4: Middle Copper Age contracted inhumation burial

bárdolt állati vázrészek gödörbe helyezését jelentették. Kiemelendő a 113. számú, rézsúsen szűkülő falú gödör, melynek váltakozva, 2-2 laza hamus és kemény, sárga agyagos szintből álló rétegsora alatt kevert faszenes, égett betöltés húzódott. Ennek alsó harmadában vélhetően szakrális építményhez tartozó, különböző formákat mutató hatalmas tapasztás töredékek heverték, melyekre egy szarvasmarha több csigolyából álló gerincoszlopát, kisebb csövescsontokat, anatómiai rendben lévő végtagokat, szarvat és nagyobb köveket helyeztek. (5. kép) Három egymásra dobált részleges szarvasmarha tetemet találtunk a 278. gödörben (6. kép), melynek betöltése csekély datálható értékű leletanyagot szolgáltatott, így időrendi besorolása jelenleg problematikus. Előfordultak ugyanakkor gazdag késő rézkori leletanyagot tartalmazó, szakrálisnak tartható objektumok is. A 24. számú méhkas alakú verem alsó, sűrűn rétegzett vörös, égett-hamus rétegsorai felett nagyméretű, kormos felületű edénytöredékeket, kétosztatú tálat, aganes és őrlőkö töredékeit tartalmazó szint húzódott, míg a gödör jelentkezési szintjén egy kupacban lévő állatesontokat dokumentáltunk. Szintén kétosztatú tál töredékét tartalmazta egy, az objektum alján körívben 6-8 oszlophelyből álló cölöpszervezet nyomát mutató áldozati gödör (185. obj.). (7. kép)

A Baden-kultúra települése északi irányban biztosan tovább folytatódik, melyre a már említett BUVÁTI vízisport-telep területén, a G. Csánk Vera által végzett ásatáson előkerült késő rézkori objektumok utalnak. (CSÁNK 1964, 210–211) Talán a településhez tartozó temető egy esontvázas sírját tárta fel Schreiber Rózsa 1955-ben területüktől délre, a Főváros Tanács üdülőjének telkén. (ENDRÓDI 2002, 38–39)

eredő áldozati gödörbe helyezését jelentették. Kiemelendő a 113. számú, rézsúsen szűkülő falú gödör, melynek váltakozva, 2-2 laza hamus és kemény, sárga agyagos szintből álló rétegsora alatt kevert faszenes, égett betöltés húzódott. Ennek alsó harmadában vélhetően szakrális építményhez tartozó, különböző formákat mutató hatalmas tapasztás töredékek heverték, melyekre egy szarvasmarha több csigolyából álló gerincoszlopát, kisebb csövescsontokat, anatómiai rendben lévő végtagokat, szarvat és nagyobb köveket helyeztek. (5. kép) Három egymásra dobált részleges szarvasmarha tetemet találtunk a 278. gödörben (6. kép), melynek betöltése csekély datálható értékű leletanyagot szolgáltatott, így időrendi besorolása jelenleg problematikus. Előfordultak ugyanakkor gazdag késő rézkori leletanyagot tartalmazó, szakrálisnak tartható objektumok is. A 24. számú méhkas alakú verem alsó, sűrűn rétegzett vörös, égett-hamus rétegsorai felett nagyméretű, kormos felületű edénytöredékeket, kétosztatú tálat, aganes és őrlőkö töredékeit tartalmazó szint húzódott, míg a gödör jelentkezési szintjén egy kupacban lévő állatesontokat dokumentáltunk. Szintén kétosztatú tál töredékét tartalmazta egy, az objektum alján körívben 6-8 oszlophelyből álló cölöpszervezet nyomát mutató áldozati gödör (185. obj.). (7. kép)

eredő áldozati gödörbe helyezését jelentették. Kiemelendő a 113. számú, rézsúsen szűkülő falú gödör, melynek váltakozva, 2-2 laza hamus és kemény, sárga agyagos szintből álló rétegsora alatt kevert faszenes, égett betöltés húzódott. Ennek alsó harmadában vélhetően szakrális építményhez tartozó, különböző formákat mutató hatalmas tapasztás töredékek heverték, melyekre egy szarvasmarha több csigolyából álló gerincoszlopát, kisebb csövescsontokat, anatómiai rendben lévő végtagokat, szarvat és nagyobb köveket helyeztek. (5. kép) Három egymásra dobált részleges szarvasmarha tetemet találtunk a 278. gödörben (6. kép), melynek betöltése csekély datálható értékű leletanyagot szolgáltatott, így időrendi besorolása jelenleg problematikus. Előfordultak ugyanakkor gazdag késő rézkori leletanyagot tartalmazó, szakrálisnak tartható objektumok is. A 24. számú méhkas alakú verem alsó, sűrűn rétegzett vörös, égett-hamus rétegsorai felett nagyméretű, kormos felületű edénytöredékeket, kétosztatú tálat, aganes és őrlőkö töredékeit tartalmazó szint húzódott, míg a gödör jelentkezési szintjén egy kupacban lévő állatesontokat dokumentáltunk. Szintén kétosztatú tál töredékét tartalmazta egy, az objektum alján körívben 6-8 oszlophelyből álló cölöpszervezet nyomát mutató áldozati gödör (185. obj.). (7. kép)

The settlement of the Baden culture certainly continued towards the north, something already implied by the Late Copper Age features found by Vera G. Csánk on the territory of the BUVÁTI waters sport establishment (CSÁNK 1964,

5. kép: Késő rézkori
áldozati gödör bontás
közben

Fig. 5: Late Copper Age
sacrificial pit during
excavation

6. kép: Rituális
többes szarvasmarha
temetkezés

Fig. 6: Ritual multiple
cattle burial

7. kép: Késő rézkori
cölöpszerkezet nyoma
egy áldozati gödör
alján
Fig. 7: Marks of Late
Copper Age post-
structure at the bottom
of a sacrificial pit

8. kép: Kora bronzkori áldozati gödör seprűdiszes edény maradványával
 Fig. 8: Early Bronze Age sacrificial pit with remains of a vessel

A kora bronzkori Makó-kultúra (III. évezred második fele) településnyomai a Dunához közelebb eső területre szken kerültek elő. Méhkas alakú tárológödrök, kisméretű jellepes sírként, vagy áldozati gödörként interpretálható beásások mellett kiemelendő az a hatalmas méhkas alakú verem (136. obj.), amelynek fenekén apró kerek tüzelésnyomot, mellette néhány nagyobb terméskövet, állatsontot találtunk, a gödör oldalánál a kultúra jellegzetes, seprűdiszes fazeka feküdt. (8. kép) A jelenségsoport fölé egy csaknem teljesen homogén sárga földréteget halmoztak kúpszerűen, melyet nagymennyiségű állatsont borított.

A Kr. e. második évezred közepe (középső bronzkor) tűnik a terület legintenzívebben lakott időszakának. A Vátya-kultúra települési objektumai rendkívüli sűrűségben jelentkeztek a feltárási területen, mely – több egykorú kultúra jellegzetes kerámiatöredékeit is tartalmazó leletanyaga alapján – megérte a koszideri periódust is. Feltehetően ehhez az időszakhoz köt-

210–211). Rózsa Schreiber perhaps uncovered an inhumation burial from the cemetery of this settlement on the lot of the holiday house of the Council of Budapest to the south of this territory in 1955 (ENDRŐDI 2002, 38–39).

The settlement traces from the Early Bronze Age Makó culture (second half of the 3rd millennium BC) were found on the area of the lot lying closer to the Danube. Beside beehive-shaped storage pits and pits that can be interpreted as small symbolic graves or sacrificial pits, a huge beehive-shaped pit (feature no. 136) deserves mention. A small circular trace of burning was found along with a few large blocks of rock and animal bones beside it on the bottom of the pit. A characteristic broom-brushed pot of the culture stood by the wall of the pit (Fig. 8). A nearly completely homogeneous yellow earth layer was heaped up in a cone above it, and this was covered with a large number of animal bones.

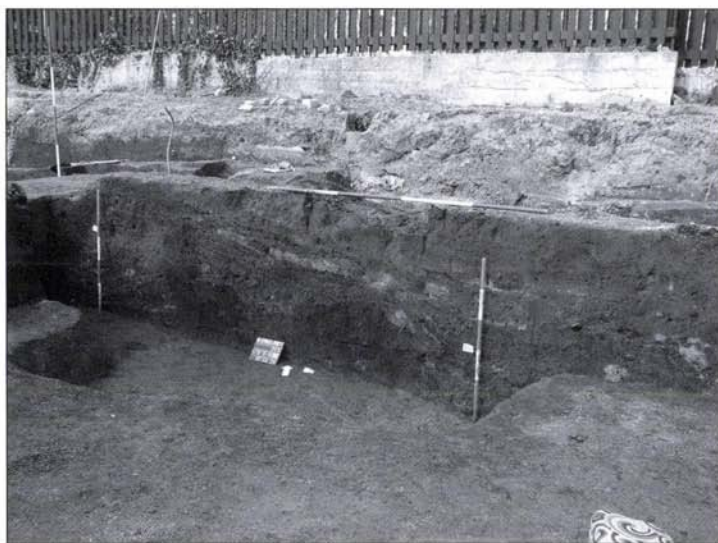
The territory was the most intensively inhabited in the middle of the second mil-

hető a középső mélyebb, időszakosan vi-
zenyős területrészen helyenként több méter
vastagságot is elérő, települési hulladék-
ból álló feltöltése. (9. kép) A települési
tér ilyen módon történő kiterjesztése a
Kárpát-medence őskorában ritkán meg-
figyelhető jelenség, igazi szenzációnak
számít, és összefüggésben állhat a 2007
őszén a Királyok útja 291-es telken lokali-
zált vatya árokrendszer betemetésével (ld.
e kötetben). A kora és középső bronzkori
település – hasonlóan a korábbi korszakok
leletanyagával – nemcsak északi, hanem
déli irányban határos területeken is kimu-
tatható (CSÁNK 1964, 210–212.; Királyok
útja 291. ld. a kötetben).

A feltárás során egy késő bronzkori
hamvasztásos rítusú temető néhány sírja
is napvilágra került. Nyolc temetkezés a
telek keleti, Dunához közeli harmadában,
mintegy 20 m széles sávban csoportosult,
egyet pedig nyugati irányban, a Királyok
útjához közeli részen találtunk meg. Az
alig 20–30 cm mélységben, beásásra utaló
folt nélkül jelentkező temetkezések az
Unamezős-kultúra váli fációsének jel-

lennium BC (Middle Bronze Age). Settle-
ment features of the Vátya culture were very
densely distributed in this area. Based on
the find material, which contained shards
characteristic of several contemporary cul-
tures, the site was occupied until the Ko-
szider period. The sediment of settlement
debris, which reached a thickness of sev-
eral meters at certain points in the central
lower, intermittently waterlogged territory,
also probably belonged to this period (Fig.
9). The extension of a settlement area
using such a technique can rarely be ob-
served in the prehistory of the Carpathian
Basin. It is a sensational find and it can
be linked with the filling up of the Vátya
ditch system located at lot 291 Királyok
Road in 2007 (see in this volume). The
presence of the Early and Middle Bronze
Age settlement can be demonstrated on
the neighboring lots both to the north and
the south, similarly as finds from earlier
periods.

A few graves from a Late Bronze Age
cremation cemetery were also uncovered.
Eight burials clustered in a 20 m wide

9. kép: Középső bronzkori,
települési hulladékból
álló feltöltés, alatta
egy korábbi periódus
humuszos kultúr rétege
húzódik
Fig. 9: Filling of Middle
Bronze Age refuse, and
earlier humus layer below

10. Késő bronzkori urnatemetkezés
Fig. 10: Late Bronze Age urn grave

legzetes árkolt, síkozott, turbántekereses díszítésű hengeres, vagy csonkakúpos nyakú, gömbhasú urnáit, tálljait, félgömbös csészéit tartalmazta. Leggyakrabban két-két szorosan egymás mellé helyeztek, nagyobb tállal borított edényt helyeztek a sírgödörbe. Az egyetlen urnaedényből álló temetkezések tipológiai elkülönítése ugyanakkor az újkori bolygatások miatt nem végezhető el megnyugtatóan. A 205. számú, épségben megőrződött sír egy borítótállal lefedett, csonkakúpos nyakú urnaedényt és egy behúzott peremű tállal letakart mélytálat tartalmazott, utóbbi peremére egy kis perem fölé húzott fülű csészét akasztottak. (10. kép) Az emberi hamvakat az urnák belsejébe vagy melléjük szórták egy kupacba (211. sír).

A korábban már említett, 1958-ban előkerült temetkezés kétfülű edényén (NAGY 1959, 1. kép) és két tállján kívül a 2006 őszi szakfelügyelet során gyűjtött urna is e korszakba sorolható sírok tartozéka lehetett. A késő bronzkori temető északi irányú kiterjedésére utal a mintegy 120

zone in the eastern third of the lot towards the Danube while another burial was found towards the west close to Királyok Road. The burials appeared at a depth of only 20-30 cm without discoloration. They contained the characteristic grooved, profiled, spiral grooved urns and bowls with cylindrical or truncated conical necks and globular bellies and hemispherical cups of the Váli phase of the Urnfield culture. Most commonly, twice two vessels covered with larger bowls were placed closed to one another in the grave shafts. The typological differentiation of the burials with single urns cannot be made with certainty because of modern disturbances. Grave no. 205 was preserved intact. It contained an urn with a truncated conical neck covered with a bowl and a deep bowl covered with a bowl, both with inverted rims. A small cup with the handle pulled up over the rim was hung from the rim of the latter vessel (Fig. 10). The human ashes were placed in the urns or heaped up next to them (grave no. 211).

m-re, a Bányászati Aknamélyítő Tröszt Sporttelepén 1958-ban Nagy László által megmentett, legalább öt edényt tartalmazó síranyag. (NAGY 1959)

A késő bronzkor második felében (Kr. e. 11-9. század) a Dunántúl északkeleti harmadában és a vele határos, Dunától északra eső területen egy számos egyedi jeggyel rendelkező urnamezős tömb kristályosodik ki, melyet a kutatás váli kultúra, vagy Vál-Hetény-csoport névvel illet (PETRES 1960; DUŠEK 1957). Ebben az időszakban a Dunántúl területén jól nyomon követhető súlypontáthelyeződés figyelhető meg: a Dunakanyar térségében, különösen a Duna jobb parti régiójában a HA2-B időszakba sorolható, főként terrebejárásokból ismert lelőhelyek feltűnő sűrűsödése tapasztalható. (SCHREIBER 1991, 1. kép) A békásmegyeri partszakaszon temetőkön kívül még legalább két nagykiterjedésű lelőhely sorolható a váli kultúra hagyatékához. A szórványosan a BUVÁTI, Pénzjegynyomda és a Fővárosi Tanács üdülőjének területén, majd dél felé a Békásmegyer-Vízművek, valamint Pünkösdfürdő térségében egy, a halomsíros időszaktól adatolt (SCHREIBER 1971, 45) nagykiterjedésű település húzódik, melyet első ízben 1936-ban a Vízmű építésével összefüggésben kutatott Szilágyi János. (TOMPA 1942, 101) Az ásatáson előkerült nagymennyiségű telepanyag a pontatlan ásatási technika és hiányos dokumentáció miatt azonban csekély forrásértékkel bír. A településtől alig néhány száz méterre déli irányban található a korszak talán legkiemelkedőbb emléke, a Nagy László és Schreiber Rózsa vezetésével több mint húsz éven keresztül kutatott, megközelítőleg kétharmad részben feltárt késő bronzkori urnatemető. A 324 dokumentált temetkezés közül az asztrális

Beside the two-handled vessel (NAGY 1959, fig. 1) and the two bowls from the above-mentioned burial recovered in 1958, the urn collected during the archaeological observation in the autumn of 2006 may also be from burials of this period. The grave with at least five vessels uncovered by László Nagy about 120 m from here on the sports ground of the Bányászati Aknamélyesztő Tröszt in 1958 (NAGY 1959) attests to the northern extent of the Late Bronze Age cemetery.

An Urnfield settlement block, displaying numerous unique traits, formed in the northeast third of Transdanubia and in adjacent territories north of the Danube in the second half of the Late Bronze age (11th-9th centuries BC). It is referred to as the Váli culture or Vál-Hetény group in the archaeological literature (PETRES 1960; DUŠEK 1957). A shift of the center of the occupation zone can be observed in Transdanubia in this period: a conspicuous concentration of sites of the HA2-B period can be observed by the Danube Bend, especially on the right bank of the Danube, known mostly from field survey work (SCHREIBER 1991, fig. 1). In addition to the cemetery, at least two large sites can be associated with the heritage of the Váli culture on the Békásmegyer banks. A large settlement dated to the Tumulus culture (SCHREIBER 1971, 45) can be found here and there on the territories of the holiday houses of the BUVÁTI, the Pénzjegynyomda and the Council of Budapest, and also in the area of Békásmegyer-Waterworks and Püspökfürdő, which was first investigated by János Szilágyi at the time of the construction of the Waterworks (TOMPA 1942, 101). However, the large amount of settlement material has hardly any source value because of

varázscsököket tartalmazó sír és egyéb, a hitvilág sokszínűségét reprezentáló sírmelléklet (csizmaedények, léleklyukas, bronzszegekkel kivert urnák, stb.) nem csak szakmai körökben tették ismertté a lelőhelyet. (SCHREIBER 1991) Északi irányban a Barát-patak torkolata mentén, a Pusztatemplom környékén lokalizált hamvasztásos temető a kultúra idősebb fázisához tartozik. (PÁTEK 1968, 72)

A terület legfelső őskori településszintjét a kora vaskor időszakát követő, Kr. e. 2-1. századi kelta település maradványai alkotják. Félig földbemélyített, téglalap alakú épületei közül csupán egynél sikerült megfigyelni az ágasfás-szelemenetes tetőszerkezetre utaló oszlophelyeket (16. obj.). Az 51. számú épület különlegessége, hogy tapasztott döngölt padlóját egy ízben megújították, az északkeleti sarokban máshol nem megfogható ideiglenes tűzelőhely nyomai is előkerültek. A házak között több méter mély, rendszerint hordó alakú, domborúan ívelt oldalú, vízszintes aljú gabonátároló vermek (11, 30, 64, 224. obj.) helyezkedtek el, betöltésük gazdag kerámiaanyagot, egy esetben malomkő maradványát tartalmazta. A feltárás talán legreprezentatívabb jelenségei a három esetben is megfigyelt, rituális kutyatemetkezést tartalmazó objektumok. Közülük is kiemelkedik a 254. méhkas alakú áldozati gödör, melynek belső falához szorosan egymás mögé négy kutyatemet helyeztek. (11. kép) Talán a feláldozásukhoz kapcsolódó ceremónia maradványa lehet a tetemeket borító 10-15 cm vastag égett omladékértéteg. E jelenséges csoport datálása a betöltésükből gyűjtött igen kis mennyiségű bronzkori, vaskori leletanyagnak köszönhetően meglehetősen problematikus, ugyanakkor több hasonló jellegű leletegyüttes (M0

the inexact excavation techniques and the incomplete documentation. Perhaps the most notable remains from this period can be found a few hundred meters to the south from the settlement: a Late Bronze Age urn grave cemetery, about two thirds of which László Nagy and Rózsa Schreiber investigated for more than 20 years. Of the 324 documented burials, the grave that contained astral magic utensils and other grave goods representing the complexity of the Late Bronze Age belief system ('boof' vessels, urns with spirit holes and mounted with bronze nails etc.) made the site famous and not only among archaeologists (SCHREIBER 1991). The cremation cemetery located along the Barát streamlet in the region of Pusztatemplom in the north dates to an older phase of the culture (PÁTEK 1968, 72).

After the Early Iron Age, a 2nd-1st century BC Celtic settlement represent the uppermost prehistoric settlement level. The postholes of the prop-and-purlin roof structure could be observed in only one of the semi-subterranean buildings (feature no. 16). The specialty of building no. 51 is that the pounded clay floor was renewed and the traces of a temporary heating place were found in the northeastern corner, features which could not be observed in the remainder of the houses. Several meters deep, generally barrel-shaped cereal storage pits with convex, curved walls and flat, horizontal bottoms were found between the houses (features nos. 11, 30, 64 and 224). They contained a rich ceramic material and, in a single case, the remains of a millstone. The most representative phenomena of the excavations were perhaps three features with ritual dog burials. The beehive-shaped sacrificial pit no. 254 was the most important one. It

11. kép: Késő vaskori(?)
kutyáldozat
Fig. 11: Late Iron Age(?)
dog sacrifice

Keleti szektor: REMÉNYI–ENDRŐDI–MARÁZ–VIRÁG 2006, 177.; III. Bp. Névtelen utca: BUDAI 2006, 83; Bp. XI. Skála áruház területe: ld. jelen kötet 141. oldalán) a késő vaskori kelteztést valószínűsíti.

A kelta rétegsor felett már csupán a Pénzjegynyomda Vállalat üdülőjének épületmaradványai húzódnak, így a feltárással érintett területünk múltja csaknem teljes egészében a Krisztus születését közvetlenül megelőző 5000 év időtartamára szorítkozik. Az eddigi kutatási eredmények nyomán egyértelműen kijelenthető: a mikrorégió jelentősége túlmutat a főváros területén, az egész Kárpát-medence őstörténeti sajátosságait magán viseli.

A Megbízó és a múzeum között kialakult konfliktus, valamint az ezzel összefüggésben jelenleg is folyamatban lévő bírói per nagymértékben megnehezítette a helyszíni kutatást és korlátozza a lelőhely törvényben is előírt feldolgozási munkálatait.

E tény már csak azért is sajnálatos, mert a békásmegyeri partszakasz itt feltárt leletei kulturális örökségünk egy kevésbé

contained four dogs placed close behind each other by the wall of the pit (Fig. 11). The 10–15 cm thick burned debris layer that covered the corpses may perhaps be the remains of the ceremony linked with their sacrifice. The dating of this group of phenomena is rather difficult owing to the small amounts of Bronze Age and Iron Age find material collected from their fills, while several find units with similar features suggest a date from the Late Iron Age (M0 Eastern sector: REMÉNYI–ENDRŐDI–MARÁZ–VIRÁG 2006, 177; III. Bp. Névtelen Street: BUDAI 2006, 83; Bp. XI. Territory of the Skála department store: see p. 141 in this volume).

Only the remains of the buildings of the holiday house of the Pénzjegynyomda Company were found over the Celtic layer, so the past of the uncovered territory only encompasses 5000 years before Christ. It seems certain based on the results of our investigations that the significance of the micro-region extends beyond the territory of the capital: it bears the prehistoric characteristics of the entire Carpathian Basin.

ismert, összetettségével messze kiemelkedő értéket képviselő emlékei, melynek megóvása, adott esetben szakszerű körülmények között történő megmentése egyetemes kötelességünk.

Szilás Gábor

The conflict that evolved between the commissioner and the museum and the legal affair that resulted from it made the field work fairly difficult and limited the study of the excavation material as required by the relevant law.

It is most regretful since the finds recovered from this stretch of the Békásmegyér banks are the less well known relics of a complex cultural heritage of great value. Their preservation and rescuing within authenticated circumstances should be the task for us all.

Gábor Szilas

Irodalom/References:

BÓKAI–KISS–MOCSY 2000 – Bókai B. – Kiss Cs. – Mocsy E: Földtani és geográfiai áttekintés. In: Kiss Cs. (szerk.), Óbuda évszázadai, Budapest 2000

BUDAI 2006 – Budai Balog T.: A kissingi Pusztatemplom környékén végzett megelőző feltárásról (Excavation preceding development work in the region of Pusztatemplom at Kissing). *Aqfűz* 12 (2006) 79–86.

CSÁNK 1964 – G. Csánk V.: Megfigyelések a békásmegyéri őskori telepen (Observations faites dans la station préhistorique de Békásmegyér). *ArchÉrt* 91 (1964) 201–214.

DUŠEK 1957 – Dušek, M.: Hal'štatska kultúra chotinskej skupny na Slovensku (Die Hallstattkultur der Chotin-Gruppe in der Slowakei). *SIA* 5 (1957) 73–173.

ENDRÓDI 2002 – Endródi A.: Adatok Békásmegyér őskori településtörténetéhez: a késő rézkori bádeni kultúra települései és temetkezései (Facts

concerning the prehistoric settlement of Békásmegyér: settlements and burial-places of the baden culture from the late copper age). *BudRég* 35 (2002) 35–75.

T. LÁNG 2004 – T. Láng O.: Budapest, III. ker. Piroska utca 3–5. (Hrsz.: 63573) *Aqfűz* 10 (2004) 179.

NAGY 1959 – Nagy L.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1958. évben. *BudRég* 19 (1959) 248.

PATEK 1968 – Patek, E.: Die Urnenfelderkultur in Transdanubien. *Archaeologica Hungarica* 93 (1968)

PETRES 1960 – Petres, É.: Frühzeitliches Gräberfeld in Vâl. Alba Regia 1 (1960) 17–42.

REMÉNYI–ENDRÓDI–MARÁZ–VIRÁG 2006 – Reményi L. – Endródi A. – Maráz B. – M. Virág Zs.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán (Archaeological investigations in the eastern sector of the M0 highway ring). *Aqfűz* 12 (2006) 166–180.

- SCHREIBER–MOLNÁR 1957 – Schreiber R. – Molnár E.: Budapest, III., Békásmegyér-Pünkösdfürdő. ArchÉrt 84 (1957) 82.
- SCHREIBER–PEKÁRY 1956 – Pekáry T. – Schreiber R.: Budapest, III. Csillaghegy-Pünkösdfürdő. ArchÉrt 83 (1956) 94.
- SCHREIBER 1971 – Schreiber R.: A későbronzkori halomsíros kultúra emlékei Budapest területén (Der Nachlaß der spätbronzezeitlichen Hügelgräberkultur in Budapest). ArchÉrt 98 (1971) 45–52.
- SCHREIBER 1991 – Schreiber, R.: Die spätbronzezeitliche Gräberfeld in Budapest. PZ 1991.
- TOMPA 1936 – Tompa F.: Budapest őskora. TBM 4 (1936) 1–18.
- TOMPA 1942 – Tompa F.: Óskor. In: Szendy K. (szerk.), Budapest Története. Tompa F. – Alföldi A. – Nagy L., Budapest az Ókorban I. Budapest 1942. 3–134.
- M. VIRÁG 2002 – M. Virág, Zs.: Data on the Middle Copper Age archaeological topography of Budapest environs. BudRég 36 (2002) 93–115.

Kutatások a Testvérhegy keleti előterében

(Budapest, III. ker., Bécsi út 262.,
Hrsz.: 20089/13)

A Bécsi úttól a Testvérhegy felé nyíló, több ezer négyzetméteres, eddig kihasználatlan telken a Market Építő Zrt. kivitelezésben egy OBI áruház (az újabb elképzelés szerint TESCO) kerülne megvalósításra. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal az építendő számára próbafeltárást írt elő, mivel a szomszédos telken (Bécsi út 260.) 2004-ben Havas Zoltán (BTM Aquincumi Múzeum) vezetésével végzett szondázó jellegű kutatás során, egy kelet–nyugati irányú, alapozás és kötőanyag nélküli, 17 m hosszú római falszakasz került elő. Ez alapján felvetődött, hogy a fal talán, mint kerítőfal funkcionált egy addig ismeretlen, közelben elhelyezkedő villagazdaság részeként. (HAVAS 2005, 91–95)

Ezen ismeretek tükrében került sor a fenti területen 2007. május 8. és 25. között a próbafeltáráásra.

Az érintett telek rendkívül változatos domborzati viszonyokkal rendelkezett. A Bécsi úttól nyugatra eső területnek mintegy a harmada az út szintjén húzódott, majd egy platóval meredeken emelkedett, kb. 10 m magasságig. A szintkülönbségek nemcsak a természetes domborzati viszonyokból, hanem az egykor a Bécsi út keleti oldalán működő téglagyár erre a területre is kiterjedő földmozgatásából adódtak. A mára visszatöltött, egykor ipari

Investigations in the eastern foreground of Testvérhegy

(Budapest III, 262 Bécsi Road,
Lrn: 20089/13)

The construction of an OBI (or according to more recent plans a TESCO) shopping center is planned by the Market építő Zrt. on a several thousand square meter empty lot that opens from Bécsi Road toward Testvérhegy. The Office of Cultural Heritage Protection ordered the investor to pay for a test excavation since an east-west running 17 m long Roman dry wall was found without mortaring or foundation on the neighboring lot (Bp. III, 260 Bécsi Road) during a test excavation directed by Zoltán Havas, archaeologist (BHM Aquincum Museum) in 2004. It was suggested that the wall was formerly a fencing wall from an as yet unknown nearby villa farm. (HAVAS 2005, 91–95)

The test excavations were carried out with respect to the above factors between 08 and 25 May, 2007.

The lot had a highly varied surface. About one third of the territory west of Bécsi Road lay at the height of Bécsi Road and then rose steeply onto an approximately 10 m high plateau. These differences in altitude were not simply natural phenomena but were partly caused by earth moving related to the brick factory that had operated on the eastern side of Bécsi Road. Thus, the layer sequences were strongly influenced by the former intensive clay extraction in this refilled, for-

hasznosítású terület rétegvizonyait tehát jelentősen befolyásolta a hajdani intenzív agyagbányászat. Ennek köszönhetően az általunk kutatott pontokon helyenként 4-5 m vastag, masszív, építési törmelékből álló újkori feltöltést tudtunk megfigyelni.

Az épület tervezésénél is szem előtt tartották a meglévő domborzati viszonyokat, így az áruház három különböző alapozási szinten, teraszos elhelyezésben kerül kivitelezésre. Ezeket figyelembe véve kezdtük meg a próbafeltárást és a három kutatóárokot az egymástól eltérő magasságú szintekhez igazítottuk. A beépítendő területen összesen 1750 m²-t érintő részt mélyítettünk és tártunk fel a tervezett épület mélygarázsának alapozási szintjéig.

A terület legmagasabban fekvő nyugati oldalán nyitott délnyugat–északkeleti irányú, 490 m²-es, 1. számú árok feltárása negatív eredménnyel zárult, itt csak építési törmelékkel kevert újkori visszatöltést lehetett megfigyelni. Hasonlóan negatív eredményt hozott a terület keleti – a Bécsi úthoz legközelebbi – oldalán nyitott, szintén délnyugat–északkeleti irányú, 500 m²-es, 3. számú árok. Mivel itt volt a legalacsonyabban fekvő rész, ezért mindössze 60 cm mélységig kellett mélyíteni, amelyel szintén csak újkori feltöltést tudtunk átvágni.

A 2. számú, északnyugat–délkeleti irányú, 490 m²-es árok, amelyet a tervezett épület középső teraszán tűztünk ki, mintegy 4/5-ében az alapozási magasságig újfent újkori bolygatás jelentkezett. Az árok északnyugati végében viszont az építési szintbe nyúló, jó megtartású, 50 cm széles, részben *opus spicatum* technikával készült római kori falsarok került elő. A metszetal tanúsága szerint a kb. 4 m vastag újkori feltöltés alatti, a római jelenséget tartalmazó

merly industrial territory. Accordingly, we could sometimes observe 4-5 meters thick massive modern fills comprising building debris in the investigated areas.

The surface conditions were taken into account in the designs of the future building: the shopping center would be constructed on three different foundation levels in a terraced arrangement. The test excavation was started taking this criterion into consideration and the three test trenches were opened at these three different altitudes. A territory of 1750 m² was opened and unearthed on the future construction site down to the foundation level of the planned deep-parking.

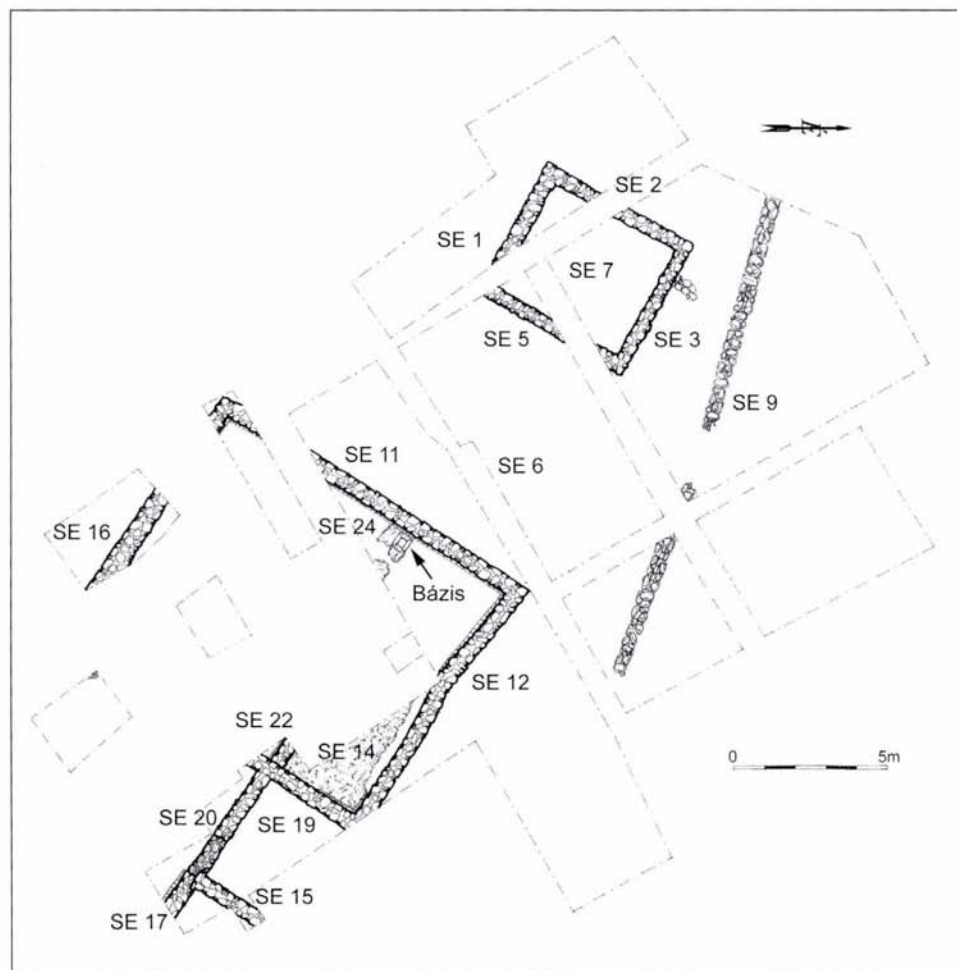
In trench no. 1, which covered 490 m² in a southwest-northeast direction on the highest western side of the territory, the excavation brought negative results with only the modern refill mixed with building debris observed. Trench no. 3, covering 500 m² running in an also southwest-northeast direction through the eastern side of the territory lying the closest to Bécsi Road, also proved to be archaeologically empty. As this area was the lowest lying, we had to dig no deeper than 60 cm. We could only observe modern fill.

Modern disturbances appeared at the depth of the foundation level over about 4/5 of trench 2, which ran in a northwest-southeast direction and covered 490 m² on the middle terrace of the future building. In the northwestern end of the trench there was a 50 cm thick well preserved Roman period wall corner partly built using an *opus spicatum* technique that extended into the construction level. Based on the section wall, the brown mixed layer that contained the Roman phenomenon sloped in an easterly direction under the 4 m thick modern fill. Thus, no other ar-

barna, kevert földréteg kelet felé lejtett, ezért a kutatóárok többi részén az alapozási szint eléréseig nem kerültek elő újabb régészeti objektumok. Mivel a falsarok a tervezett alapozási sík szintje felett jelentkezett, ill. a mészkőből készült, sárgásfehér habarcsba rakott falak irányukkal az építési terület felé mutattak, szükségessé vált, hogy a próbafeltárást, egy szerződés-módosítás alapján, megelőző feltárás kövesse.

chaecological features appeared until the foundation level in the rest of the test trench. As the wall corner appeared above the foundation level marked in the designs and the direction of the limestone walls laid in yellowish white mortar pointed toward the construction site, an preventive excavation had to be carried out after modification of the contract.

The preventive excavation, carried out between August 6 and October 2, 2007,

1. kép: Az ásatási terület összesítő rajza

Fig. 1: Complex ground plan of the excavation territory

2. kép: A négyszögletes épület falai és omladéka bontás közben (újkori vízvezeték részletével)
Fig. 2: Walls and debris from the quadrangular building during cleaning (with a detail of a modern water conduit)

A 2007. augusztus 6. és október 2. között végzett megelőző feltárás mintegy 750 m²-es területet érintett, amelyet a 2. számú kutatóárokban előkerült római falak irányának megfelelően jelöltünk ki. (1. kép) A kutatást a terület ezen részének gépi szintreszedése után, a kitűzött szelvényrendszer keretein belül, a májusban előkerült római falsaroktól kiindulva kezdtük meg.

A munka előrehaladtával az ásatási terület északnyugati részén egy 5×5 m belmértű, magában álló római építmény falainak jó állapotú maradványait tártunk fel. (2. kép) Az északnyugat–délkeleti tájolású épületet 45-50 cm széles, sárgásfehér habarcsba rakott tört mészkövekből épült falak vették körül (SE1-SE2-SE3-SE5), szabályos négyszöget alkotva. A falszövet nagy részben lapjukra fektetett mészkövekből kialakított *opus spicatum* technikával készült. (3. kép) A falak jelentkezési szintjével egy magasságban, az általuk határolt területen belül zömmel *tegula*- és *imbrex*töredékekből álló, helyenként köves törmelék folt (SE 7) húzódott. Az 50-60

covered a territory of about 750 m² based on the direction of the Roman walls unearthed in test trench 2 (Fig. 1). An excavating machine removed the upper layer and then the territory was unearthed in a cut system starting from the wall corner discovered in May.

As the work proceeded, the well preserved remains of the walls from an independent Roman construction with an inner space of 5 m × 5 m was uncovered in the northwestern part of the territory (Fig. 2). The northwest-southeast oriented building was surrounded by a regular quadrangle formed by 40-50 cm thick walls (SE1-SE2-SE3-SE5) made from broken limestone blocks laid in yellowish white mortar. The better part of the wall was constructed from limestone blocks laid on their flat sides using an *opus spicatum* technology (Fig. 3). A debris accumulation mostly consisting of *tegula* and *imbrex* fragments and sometimes stone debris (SE 7) lay within the walls at the height of their appearance. The excavation of the territory between the high-quality Ro-

cm magasságig megőrződött, kiváló minőségű római falak közötti terület feltárása egy, a jelenséget keresztező földalatti vízer miatt szinte állandó szivattyúzást igényelt. Beazonosítható járószint nem került elő a mélyítés során, az feltehetően a törmelék (SE 7) vonalában húzódnak valamikor, ám mára az újkori bolygatás teljesen megsemmisítette. Ennek tükrében az előkerült falak az alapozáshoz tartozhattak, de nem vehető el az a lehetőség sem, hogy egy gyengébb kivitelezésű padló az intenzív talajvízmozgásnak esett áldozatul.

Az épület északkeleti falával megközelítőleg párhuzamosan, attól mintegy 2 m-re, egy, feltehetőleg az egykoron a római épülethez tartozó kövek felhasználásával készült, újkori vízvezeték szakasz (SE 9) került elő, amelyet 15-16 m hosszán tártunk fel. A mészkövekkel határolt csatornában zöld mázzal bevont, galléros kerámia csövekből készített vezeték futott. Feltételezhető, hogy kialakításában szerepet játszott a Testvérhegyen eredő, az ásási területet is keresztező vízer, amelyet talán a római korban is hasznosítottak víznyerő helyként.

man walls, preserved to a height of 50-60 cm, was carried out with nearly continuous pumping because of an underground streamlet that intersected the archaeological feature. No identifiable floor level was discovered during the digging. It must have been at the level of the debris (SE 7) but was destroyed by modern disturbances. Accordingly, the uncovered walls must have been part of the foundation, although it is also possible that a poorer quality floor had fallen victim to intensive ground water movements.

A modern water conduit (SE 9) was found about 2 m from the northeastern wall of the building running in parallel to it, constructed from the stones of the Roman building. It was uncovered along a length of 15-16 m. A pipe made from green-glazed collared ceramic tubes ran in the conduit bordered by limestone blocks. The streamlet that came down from Testvérhegy and crossed the excavation territory must have played a role in the construction of this water conduit and it could perhaps also have been used as a water source in the Roman period.

3. kép: *Opus spicatum* technikával készült falszövet részlete.

Fig 3: Fragment of a wall constructed with *opus spicatum* technique

Az egykori felmenő épületfalak mészköves omladékának (SE 6) maradványát zömmel a falaktól délkeletre, keletre tártuk fel, 2-6 m széles sávban, míg az északi és északnyugati oldalon kis foltokban, inkább az egykori tetőszerkezethez tartozott *tegula* és *imbrex* alkotta omladék került elő. Ekkorra már az ásatási terület egészén elértük a tervezett alapozási mélységet, az épületomladék feltárására, kiterjedésének vizsgálatára és dokumentálására viszont még az alapszint alatt is volt lehetőségünk. Ennek a délkelet felé lejtő mészköves omladékának (SE 6) tisztítása közben, egy északkelet–délnyugati irányú, római kori falszakasz (SE 11) részlete került napvilágra, a már részben feltárt négyszög alaprajzú római épülettől 7 m-re.

Bebizonyosodott tehát, hogy itt egy nagyobb épülettel, ill. annak részletével állunk szemben, ezt azonban nem tudtuk teljes felületen kibontani, mivel jelentkezős szintje megnyugtató mélységben volt az alapozási szinthez képest. Ezért csak egy-egy sávot, ill. a tervezett cölöpalapok helyét tudtuk feltárni, így az előkerült részletek pontszerűsége miatt az alaprajz nem lehet összefüggő.

Az ásatási terület rétegvizsgálatai a következőképpen alakultak. Az épületek maradványait teljes felületi kiterjedésükben mintegy 3-4 m vastag újkori feltöltés borította. Ez alatt a réteg alatt egy barna, helyenként agyagos, kőmorzsálékos földréteg helyezkedett el, ami nemcsak takarta a római jelenségeket, hanem a római falak mellett is lehúzódott, ill. sok helyen magában foglalta a római kori omladékot is. A réteget szintén újkori bolygatásnak kell tartanunk, mert a csekély mennyiségű római kori tárgyi emlékegy újkorral keverve került elő belőle. Az esetek zömében ez a réteg közvetlenül az egykori járószin-

The remains of the limestone debris of the vertical walls (SE 6) were mostly found in a 2-6 m broad strip east-south-east of the walls, while *tegula* and *imbrex* debris, the remains of the roof construction, appeared in patches on the northern and north-western sides. By that time, we had reached the planned foundation level over the entire territory. Nevertheless, it proved possible to uncover the debris, to examine its extent and to document it even beneath the foundation level. During the cleaning of this limestone debris (SE 6), which sloped toward the southeast, a section of a northeast-southwest running stretch of Roman period wall appeared (SE 11) 7 m from the already partly revealed quadrangular Roman building.

It became certain that this was a larger building or a part of one. Nevertheless, it could not be unearthened over the entire surface since its appearance was deeper than the foundation level of the proposed building. We could only uncover a few strips and the places of the future post foundations. As the uncovered fragments were scattered in small spots it was not possible to produce a coherent ground plan.

The layer sequence appeared as follows over the excavation territory. The remains of the buildings were covered with a 3-4 m thick modern fill over the entire surface. A brown, sometimes clayey earth mixed with crumbly stone debris not only covered the Roman phenomena but also extended downwards along the Roman walls and often enclosed the Roman period debris. This layer was also a modern disturbance since the few Roman objects discovered in it were mixed with modern remains. Generally, this layer extended until the level of the solid Roman debris

tek felett található tömör, római omladék szintjéig tartott. Az omladék alatt egy délkelet felé vastagodó, homogén barna színű agygréteg húzódott, amelybe egykoron a római kori épület falainak alapozását mélyítették. A legelső megfigyelt réteget az a tömör sárga színű agygréteg jelentette, amely leletanyagot már egyáltalán nem tartalmazott.

A két római épület közötti omladék elbontása, ill. a rétegek átvágása után bizonyossá vált, hogy közöttük szerves építészeti kapcsolat nem volt. A kisebb, 5×5 m belméretű építmény funkciója kérdéses, bár falainak vastagsága és kiváló minősége miatt fontos szerepe lehetett. Nem példa nélküli a pannoniai római kori villagazdaságokban egy hasonló méretű, kisebb, különálló építészeti egység, pl. Ellenderhof vagy Regelsbrunn (B. THOMAS 1964, 248, 128. ábra; 259, 136. ábra) esetében, amelyekhez hasonlóan joggal gondolhatunk arra, hogy itt is egy azokhoz hasonló toronyszerű építmény maradványával van dolgunk.

Miként azt a rétegtani megfigyelések mutatták, a terület már a római korban is lejtett délkelet–kelet felé, így valószínűleg ennek köszönhető, hogy a két épület alapozása között 1 m-es szintkülönbséget lehetett mérni, tehát feltehetőleg különböző szinteken, teraszokon építették fel őket. Hasonló szinteltolást lehetett megfigyelni a közeli békásmegyeri villa esetében is, csak itt épületen belül, annak tengelyében történt a váltás. (PÓCZY 1971, 86, 1. kép)

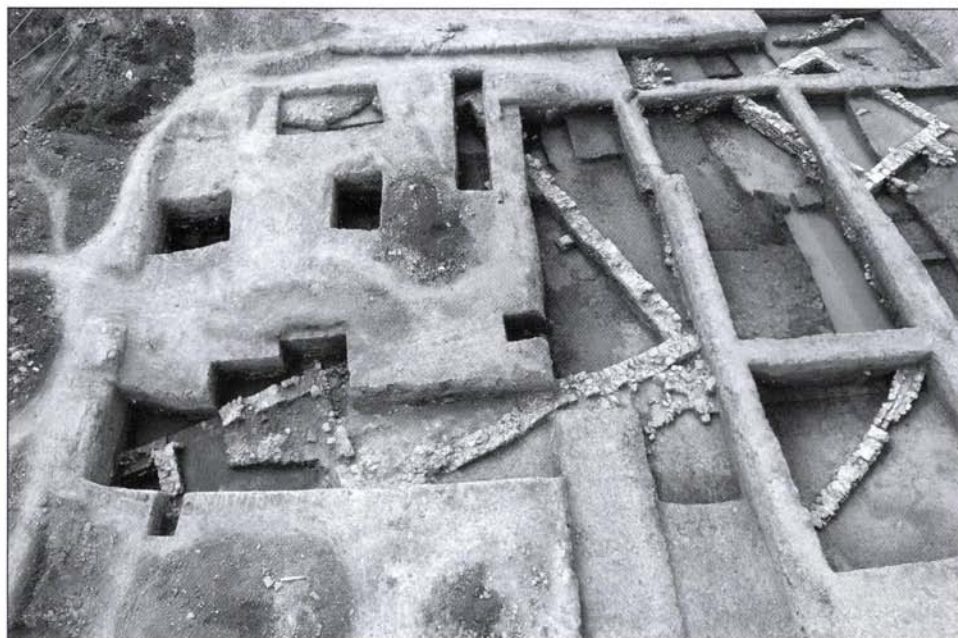
A területen előkerült, másik, nagyobb alapterületű római épület mind előrehaladottabb, de csak pontszerűen végzett feltárása megmutatta, hogy itt az 50 cm széles, sárgásfehér, általában a habarcsba vízszintesen fektetett, tört mészkövekből készült

above the former floor level. Under the debris, a homogenous brown clay layer thickened toward the southeast. The foundations of the Roman period buildings were sunk in this layer. The lowermost layer that was observed comprised a compact yellow clay layer which did not contain finds.

It was certain that after the clearing of the debris between the two Roman buildings and cutting through the layers that there was no organic architectural connection between the two structures. The function of the smaller, 5 m × 5 m building is problematic although the thickness and the high quality of the walls suggest that it must have been important. Similar smaller separate architectural units can be found in other Pannonian Roman villa farms as well like Ellenderhof or Regelsbrunn (B. THOMAS 1964, 248, fig. 128; 259, fig. 136). This construction may have been the remains of a similar tower-like construction.

As is evidenced by stratigraphic observations, the territory already sloped in a southeasterly - easterly direction in the Roman period, so it must be due to this circumstance that an altitude difference of 1 m could be observed between the foundations of the two buildings: they were probably built on two different terraces. A similar shift in altitude could be observed at the nearby Békásmegyer villa, with the difference that the shift appeared within the building along its axis. (PÓCZY 1971, 86, fig. 1)

The increasingly complete, yet still patchy excavation of the larger Roman building demonstrated that the 50 cm thick walls built from yellowish-white broken limestone slabs generally laid horizontally in the mortar belonged to a building of several rooms with a regular ground

4. kép: Az ásátás területe madártávlatból

Fig. 4: The excavation territory from a bird's-eye view

falak egy szabályos alaprajzi sémát mutató, több helyiségből álló épülethez tartoznak. (4. kép) A feltárt részletek azonban sajnos sem a pontos alaprajz megrajzolására és a belső helyiségkiosztás tisztázására, sem az építéstörténet felvázolására nem elegendők. A körülmények ellenére azonban a következők megfigyelésére nyílt lehetőségünk, bár ezekkel inkább a kérdések számát sikerült növelnünk.

Az épület feltárt falai rendkívül egységes képet mutattak. Azonos szerkezet, a sarkoknál szinte kivétel nélkül összeépítve. Az egyetlen hozzáépítést az északnyugat-délkeleti irányú SE 22 fal jelentette, amelyet az SE 19, SE 20 falak alkotta T-alakú falkereszteződéshez toldottak. Ennek a falnak újabb részlete már nem került elő, így kérdéses, hogy milyen arányban és irányban osztotta a belteret. Nem kizárt, hogy a vele párhuzamos SE 12 fallal állt

plan (Fig. 4). The recovered details, however, were not sufficient to permit a precise ground plan to be produced or for clarification of the organization of the rooms or phases of construction history. Despite these circumstances, the following elements could be observed, although most of them only increase the number of the problems.

The uncovered walls of the buildings display a uniform picture. Their structure was identical and the walls were nearly always jointed at the corners. The only annexed wall was a northwest-southeast running one marked SE 22, which was added to the T-shaped crossing of walls SE 19 and SE 20. No more details from this wall have been found, so it is not clear in what proportions and direction it divided the interior. It may well be linked with wall SE 12 running parallel to it since the

kapcsolatban, itt ugyanis – körülbelül a feltárt szakasz közepénél – egy törés volt a vonalvezetésében; ugyanazon fal két szakaszának iránya kb. 15 cm-rel eltér egymástól, amit egy ferde toldással hidaltak át. Természetesen lehet ez egy egyszerű kivitelezési probléma, de lehet egy SE 22 fallal kapcsolatos átépítés emléke is. Ezt támasztaná alá az is, hogy *in situ* terrazzo (SE 14) csak SE 12 és SE 22 falak között került elő, viszont az SE 12 fallal sarkot alkotó, északkelet–dél nyugati irányú SE 11 falnál már nem. Ez utóbbi szakaszon ugyanakkor az egykori járósíntet egyértelműen jelezte egy 30 cm-rel lentebb húzódnó, foltokban megmaradt meszes szint (SE 24), amelyen eredeti helyén állt egy mészkőből faragott, 50×40 cm átmérőjű csonkagúla alakú bázis. (5. kép) Ugyanitt tehát, bár a meszes járósínten (SE 24) húzódnó római törmelékréteg terrazzodarabokat is tartalmazott, terrazzo már nem került elő.

Az északkelet–dél nyugati irányú SE 11 fal teljes hosszában, a vele sarkot alkotó SE 16 fal feltárt szakaszán és SE 12 falnak a „töréspontig” tartó részén fehér színű vakolat kisebb-nagyobb foltokban megmaradt maradványai kerültek elő, ezeken festésre, mintákra utaló jeleket nem találtunk. (6. kép) Falfestménytöredékeket a római kori omladék sem tartalmazott. SE 12 falnak a „törésponttól” délkelet felé tartó részén és a vele sarkot alkotó SE 19 falon már nem vakolat, hanem terrazzo maradványok voltak. A fentiek alapján elképzelhető, hogy az egységes képet mutató SE 11, SE 12, SE 16 falszakaszok eredetileg egy nagyobb belméretű (10×8 m) helyiséget vettek körül, amelyet azután SE 22 fallal, egy átépítés során beszűkítettek.

A feltárás során egy ajtónyílást sikerült megfigyelni SE 20 falban (folytatása SE 17 fal), a 140 cm széles nyílás alját és ol-

line of the wall broke approximately in the middle of the uncovered stretch and the directions of the two lengths of the same wall diverged by about 15 cm, bridged by an oblique insertion. Naturally, it could be a simple problem related to the execution of the wall. However, it could also be a trace of the reconstruction of wall SE 22. The fact that *in situ* terrazzo (SE 14) was found only between walls SE 12 and SE 22 but not by the northeastern – southwestern wall (SE 24), which formed a corner with wall SE 12, supports this idea. At the same time, a limey surface (SE 24) preserved in spots in this latter area indicated the former floor level was 30 cm deeper, on which a truncated-cone-shaped 50 cm × 40 cm limestone base stood in its original place on the former floor level (Fig. 5). No terrazzo was found here, al-

5. kép: Római kori falsarok, előtérben „in situ” mészkőbázissal

Fig. 5: Roman period wall corner with an “in situ” limestone base in the foreground

dalait terrazzóval kenték le. Arra egyelőre nem lehet magyarázatot adni, hogy az egyértelműen összeépített SE 15, SE 17, SE 20 falak közül az ajtóra merőleges SE 15 fal egy része miért került a nyílásba, annyi azonban bizonyos, hogy valamikor SE 15 faltól kiindulva elfalazták ezt a bejáratot. Az ajtónyílástól északkeletre, SE 19, SE 20, SE 15 falakkal határolt területen egy nyitott tér vagy az épület széle lehetett, mert itt kizárólag tetőomladékhhoz tartozó *tegula*- és *imbrecto*redékek, valamint vaszögek hevertek.

A feltárt falak által határolt területen belül mindenhol megtalálható volt egy kb. 20-40 cm vastag omladékréteg, amelyet kötőrmelék, tetőcserép-, *tubus*-, terrazzo- és habarcsdarabok alkottak. Az egyik kijelölt alapozási cölöphelyen ebből a római törmelékrétegből egy *noricum-pannoniai* volutamotívummal keretelt, mészkőből készült feliratos tábla 40×40 cm-es töredéke került elő. (7. kép) Az, hogy ez az épülethez tartozó építési felirat része lehetett vagy másodlagos építőanyagként került beépítésre, egyelőre kérdéses.

though the Roman debris layer covering the limey floor level (SE 24) contained terrazzo fragments as well.

Remains of white plaster were preserved in patches of various sizes along the entire length of the northeast-southwest running wall SE 11, along the uncovered section of wall SE 16, which formed a corner with the former wall and along wall SE 12 until the “breaking point” (Fig. 6). There were no traces of painting or patterns. The Roman period debris did not contain remains of frescos either. The section of wall SE 12 southeast of the “breaking point” and wall SE 19 forming a corner with it bore traces of terrazzo instead of plaster. Accordingly, it seems probable that wall stretches SE 11, SE 12 and SE 16, which display a uniform picture, enclosed a larger room (10 m × 8 m) which was later made narrower with wall SE 22 during reconstruction.

A single doorway could be observed in wall SE 20 during excavation (continuing in wall SE 17). The bottom and the sides of the 140 cm wide doorway were plastered

6. kép: Római kori fal fehér vakolat maradványaival
Fig. 6: Roman period wall with the remains of white plastering

A feltárásból nagyon kevés tárgyi leletanyag származott, mivel az újkori bolygatás mindenhol elérte az egykori járószin- teket is. A kerámialeletek kivétel nélkül a kevésbé jellegzetes sűrű házi kerámiák és sárga korsók csoportjához tartoznak, az egyetlen *terra sigillata* darab Westerland vagy Rheinzabern köréhez köthető (Vámos Péter meghatározása). A fémanyagokat nagyobb mennyiségű vasszög és 10 db bronzpénz képviseli, az azonosítható érmék közül a legkorábbi Hadrianus a legkésőbbi Diocletianus nevéhez köthető. Amennyiben a római omladékból származó Hadrianus *sestertius* nem egy teza- urált darab, megkockáztathatjuk, hogy a villaserű épület akár már a 2. század első harmadában létrejöhetett és legalább a 3. század végéig, 4. század elejéig használat- ban volt. Ezzel a legkorábbi ilyen jellegű emlék lenne a budai hegyvidék villáinak sorában. Természetesen ezt az elképzelést még jelentősen módosíthatja a leletanyag teljes feldolgozása.

A leletek közül kiemelhető még egy bekarcolt kurzív felirattal ellátott *tegula* két töredéke, melynek szövege azonban egyelőre nem értelmezhető. A leletanyag ilyenfokú hiánya adódhatott abból is, hogy a villát felhagyásakor teljesen kiürítették, majd a még hosszú ideig elhagyottan álló épületet szinte az utolsó szögig lecsu- paszították.

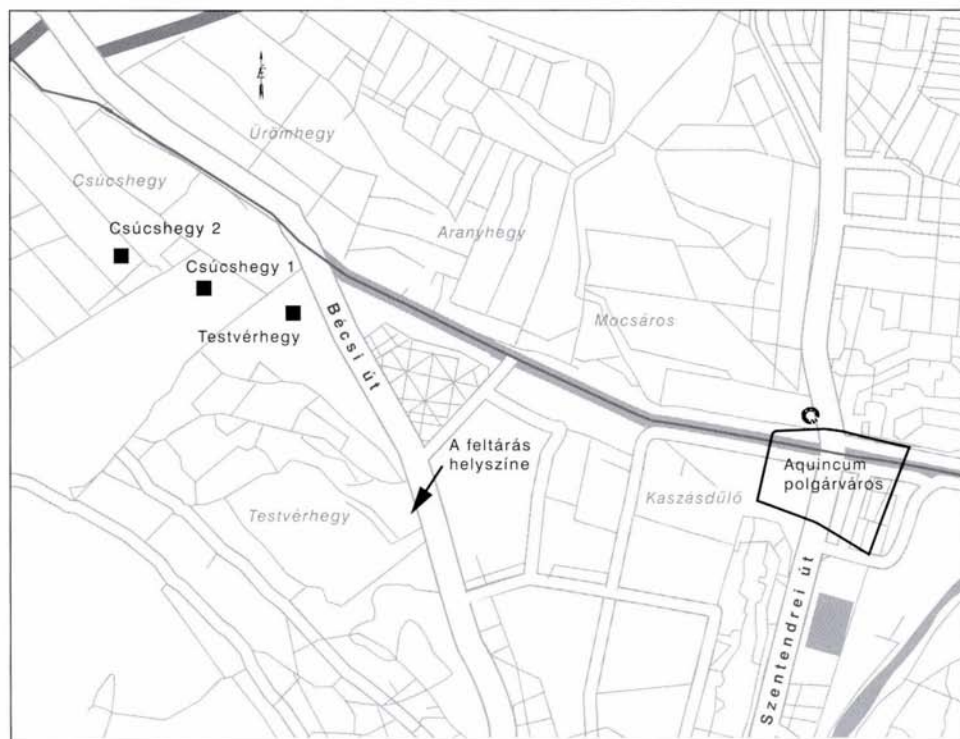
Az Aquincum környéki villagazdaságok közül a közeli testvérhegyi villa feltárása során láthattuk, hogy a *pars urbana* és *pars rustica* épületei nagy területen, elszórtan helyezkednek el, ez alapján feltételezhető, hogy a 2004-ben, a Bécsi út 260. szám alatt feltárt római fal (HAVAS 2005, 93–94) az újonnan előkerült villagazdaság része volt. A két lelőhelyen talált maradványok sze- rint, legalábbis a jelenlegi állapotukban,

7. kép: Keretelt, feliratos tábla töredéke
Fig. 7: Fragment of a framed, inscribed tablet

with terrazzo. It was wall SE 15 of walls SE 15, SE 17 and SE 20, that had certainly been built together that ran in perpen- dicular by the door, but it cannot be ex- plained why it was built into the opening. It is, nevertheless, certain that at a certain date this entrance was walled-in from the direction of wall SE 15. An open space or the edge of the building may have been situated northeast of the doorway in the area bordered by walls SE 19, SE 20 and SE 15 since only *tegula* and *imbrex* frag- ments from the roof and iron nails were recovered here.

An approximately 20-40 cm thick debris layer could be found everywhere within the area enclosed by the walls. It contained stone debris, *tubus*, terrazzo and mortar fragments. In one of the post foundations, a 40 cm × 40 cm fragment of a limestone inscribed tablet was found framed with a

8. kép: A feltárás helyszíne a környező villák jelölésével
 Fig. 8: The location of the excavation with the villas marked

az épületegyüttes egy északnyugat–délkeleti irányú tengely mentén volt tájolva.

A feltárt épületrészletek topográfiai helyzete és az előkerült falak minősége alapján kijelenthetjük, hogy az ásatással egy eddig ismeretlen római kori villát sikerült lokalizálnunk, amely szervesen illeszkedik a korábban már megismert budai hegyvidék villáinak sorába. Amennyiben északról dél felé haladva számba vesszük az Aquincum–Brigetio diagonális út mellett elhelyezkedő épületmaradványokat, láthatjuk, hogy ezek az út mentén felfűzve, szabályos ütemben követik egymást. (B. THOMAS 1964, 216–237; PÓCZY 1971, 93, 17. kép; PÓCZY–ZSIDI 1986, 132, 53. kép; ZSIDI 1994, 299) Sorrendben: Csúcshegy II (NAGY 1937, 58), Csúcshegy I (SZILÁGYI

Noricum-Pannonian volute motif (Fig. 7). It is not yet clear whether it was part of the building inscription of this house or whether it was used secondarily as building material.

Very few finds were recovered during the excavation since the modern disturbances reached down everywhere to the former floor levels. All the ceramic finds come from less characteristic grey household ceramics and yellow jugs and the only Samian ware fragment may be affiliated with Westerdorf and Rheinzabern products (identified by Péter Vámos). The metal finds were represented by many iron nails and 10 bronze coins. Among the coins that could be identified, the oldest can be linked to Hadrian, while the youngest

1949, 67), Testvérhegy (GARÁDY 1936, 88–96; GARÁDY 1938, 184–187; LÁNG 2003, 95–110; LÁNG 2004, 90–105), majd egy hiátus után a következő lelőhely a Kapucinus domb (WEKERLE 1885, 20–24). (8. kép) A csúcshegyi és testvérhegyi villákat követő sorba pontosan beleillik a mostani feltárással részleteiben megismert villaépület, ami tovább erősíti az ezekhez az épületekhez tartozó földbirtokok rendszerével, nagyságával kapcsolatos elképzeléseket, miszerint kb. 5–8 km²-es birtoktestek rekonstruálhatóak egy-egy ilyen épülethez. (PÓCZY 1971, 92; ZSIDI 1994, 294)

Anderkó Krisztián

Irodalom/References:

B. THOMAS 1964 – B. Thomas, E.: Römische Villen in Pannonien. Budapest 1964.
GARÁDY 1936 – Garády S.: Ásatások az óbudai Leopold-téglagyár mellett. ArchÉrt 49 (1936) 88–96.
GARÁDY 1938 – Garády S.: Az Aquincum–Brigetiói római út felkutatása az óbudai Aranyhegyi árok mentén. Laureae Aquincenses. DissPann II, 10 (1938) 184–187.
HAVAS 2005 – Havas Z.: Szondázó jellegű kutatás a Bécsi út 260. számú telken (Test excavation on lot 260 Bécsi Road). Aqfűz 11 (2005) 91–95.
LÁNG 2003 – T. Láng O.: Római kori útrészletek az aquincumi polgárváros municipiális territoriumán (az úgynevezett testvérhegyi villa környezete) (Roman period road segments in the municipal territory of the Aquincum Civil Town [the environs of the so-called Testvérhegy villa]). Aqfűz 9 (2003) 95–110.

one was issued during the reign of Diocletian. If Hadrian's *sestertius* found in the Roman debris did not come from a hoard, the villa-like construction may already have been standing in the first third of the AD 2nd century and it was used at least until the end of the AD 3rd century and the beginning of the AD 4th century. Thus, this may be the oldest monument of this type among the villas in the Buda hills. Naturally, the analysis of the find material may significantly modify this theory.

Among the finds, two fragments of a *tegula* with an inscribed cursive inscription should be mentioned. The text, however, cannot be interpreted. The absence of finds can probably be explained by the fact that the villa was emptied when it was abandoned and everything was removed from the building that stood empty for a long time.

Of the villa farms around Aquincum, it was noted during the excavation of the Testvérhegy villa that the buildings of the *pars urbana* and the *pars rustica* were loosely distributed over a large territory, which suggests that the Roman wall unearthed at 260 Bécsi Road in 2004 (HAVAS 2005, 93–94) might belong to the villa farm unearthed this year. Based on the remains uncovered at the two sites, the building complex seems to have had a northwest-southeast orientation at least at the present stage of investigation.

The topographic position of the uncovered building fragments and the quality of the unearthed walls suggests that this may be a new Roman villa which fits within the series of the already recognized villas of the Buda hills. Regarding the building remains along the diagonal Aquincum-Brigetio road it can be seen that they are regularly distributed along

LÁNG 2004 – T. Láng O.: Újabb adatok az ún. testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez (New data on the topographic position of the so-called Testvérhegy villa). *Aqfűz* 10 (2004) 90–105.

NAGY 1937 – Nagy L.: A csúcshegyi római villa Óbudán. *BudRég* 12 (1937) 27–60.

PÓCZY 1971 – Póczy K.: A békásmegyeri villa és az Aquincum környéki gazdaságok a markomann háborúk után (Die Villa von Békásmezyer und die Gutshöfe in der Umgebung von Aquincum nach den Markomannkrieg). *BudRég* 22 (1971) 85–100.

PÓCZY-ZSIDI 1986 – Póczy, K. – Zsidi, P.: Villen und Gutshöfe. In: H. Polenz (Hrsg.), *Das römische Budapest*, 1986, 131–145.

SZILÁGYI 1949 – Szilágyi J.: Kutatások Aquincumban. I. Úti örállomás a Csúcshegy tövében. II. A Rákospatak-menti római kori erődítmény és fahíd. *ArchÉrt* 76 (1949) 67–79.

WEKERLE 1885 – Wekerle L.: Régészeti ásatásaim az ún. Kapuczinus dombon. *ArchÉrt* 5 (1885) 20–24.

ZSIDI 1994 – Zsidi, P.: Die römische Villa von Kaszás-dűlő – Csikós utca und die Frage der Villen im Territorium des Munizipiums von Aquincum. *Balácai Közlemények* 3 (1994) 292–311.

the road from north to south (B. THOMAS 1960, 216–237; PÓCZY 1972, 93, fig. 17; PÓCZY-ZSIDI 1986, 132, fig. 53; ZSIDI 1994, 299). These villas are the following ones in order: Csúcshegy II (NAGY 1937, 58), Csúcshegy I (SZILÁGYI 1949, 67), Testvérhegy (GARÁDY 1936, 88–96; GARÁDY 1938, 184–187; LÁNG 2003, 95–110; LÁNG 2004, 90–105), then after a hiatus Kapuczinus hill (WEKERLE 1885, 20–24). (Fig. 8) The villa farm, sections of which were uncovered this year, exactly fit into this series of villas following the Csúcshegy and Testvérhegy villas, which supports the theories concerning the system and the size of the lands connected to these buildings, according to which an estate of about 5–8 km² can be reconstructed in connection with each building. (PÓCZY 1971, 92; ZSIDI 1994, 294)

Krisztián Anderkó

Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében III.

(Budapest, III. ker., Harsánylejtő)

2007 nyarán befejeződött a Budapest, III. Csúcshegy-Harsánylejtő déli felén egy évvel korábban megkezdett (HAVAS-SZILAS–M.VIRÁG 2007) – a lakópark leendő út- és közműhálózatához igazodó – szondázó ásatássorozat, mely során újabb 15803 m²-en 587 régészeti jelenség feltárását végeztük el. A három hónapos munka kiterjedt a tavaly megkezdett 5-ös és 6-os árok teljes területén kívül a 4. árok gázvezetékétől délre eső részére, az 1. árokból déli irányban leágazó 8. és 9. árok teljes területére, továbbá az 1. árok északnyugati, illegális magáncélú területkiszájtás miatt 2006-ban még nem kutatható szakaszára. Utóbbi területen a régészeti aktivitás radikális csökkenése miatt csak indokolt nagyszágú munkaterület megnyitását végeztük el. (1. kép)

Neolitikum, rézkor

A megelőző évben tapasztaltaknak megfelelően, a terület legkorábbi települési maradványai a késő neolitikus dunántúli Lengyel-kultúrához, az idei kutatás eredményei alapján annak is korai klasszikus szakaszához köthetőek. Ezt az időszakot elsősorban elhelyezkedő kisebb, ritkábban nagyobb, alakatlan, egyenetlen aljú gödrök képviselték az 5. árok idén megnyitott keleti szakaszán, valamint a 6. számú árokban. Az egy kivételével vi-

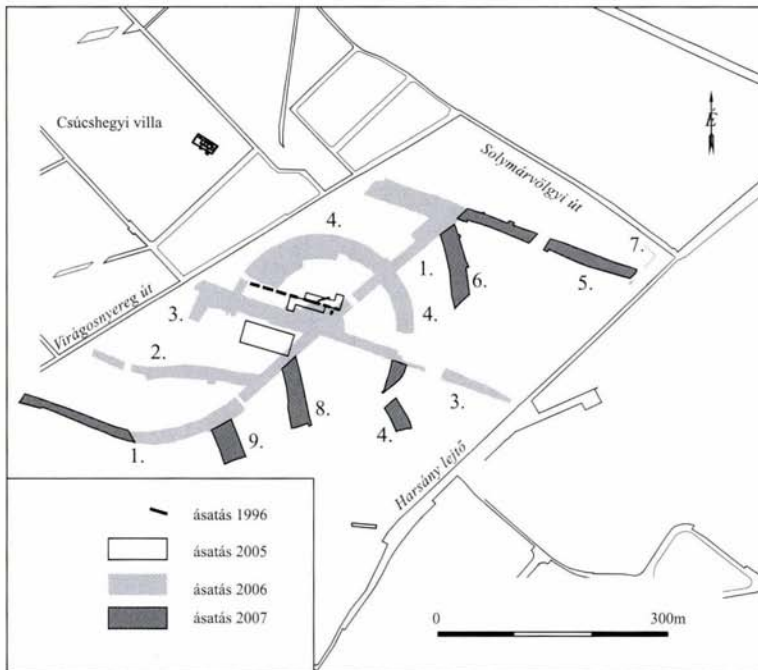
Test excavations in the region of the Roman villa on Csúcshegy III

(Budapest III, Harsánylejtő)

In the summer of 2007, the test excavation series connected to the future road and public utilities system of the residential district in the southern part of Budapest III, Csúcshegy-Harsánylejtő that had been started the previous year were completed. Five hundred and eighty-seven archaeological features were recovered over a surface of 15,803 m². The three months' work extended over the entire territory of trenches 5 and 6 that were opened last year, the stretch of trench 4 south of the gas pipe, the entire territories of trenches 8 and 9 that forked-off from trench 1 in a southerly direction and on the north-west stretch of trench 1, which could not be investigated in 2006 because of illegal dispossession for private purposes. In the latter area, the investigated territory was limited to a reasonable size because of the radical decrease of archaeological activity. (Fig. 1)

Neolithic, Copper Age

Just as last year, the earliest settlement remains can be linked to the Late Neolithic, Transdanubian Lengyel culture, or more exactly, to its early classical phase based on results from investigations this year. This phase was represented by scattered amorphous pits of varioussizes and uneven bottoms in the eastern stretch of

1. kép: Az 1996-2007. között végzett próbafeltárások elhelyezkedése
 Fig. 1: Location of the test excavations conducted between 1996 and 2007

szonylag kevés kerámialeletet tartalmazó gödrökből még állatesontok és néhány esetben, jelentősebb mennyiségben kagylóhéjak kerültek elő. A viszonylag kevés lelettel dokumentálható település kerámia-töredékei között az ujjbenyomásos peremű fazék, a profilált tál, a tálcaedény, és a rövid ujjbenyomásos lécdísz előfordulása említhető. Az egyik gödörben előkerült, a Sopot-kultúrában meghatározóan jellegzetes tömör talpú profilált serleg a lelőhely korai keltezésének fontos bizonyítéka. A pasztikus díszek mellett a kerámián több esetben, nyomokban vörös pasztózus festés maradványa figyelhető meg. A karcolt díszítés hiányzik a Lengyel típusú edényekről, az csak a Tisza-kultúra mintakincsével díszített, ritkán megjelenő kerámián fordul elő. Ez utóbbi kultúra szórványosan megjelenő jellegzetességei a Lengyel- és Tisza-kultúra erőteljes kölcsönhatását mutató aszódi település-

trench 5 opened this year and in trench 6. Apart from a single pit, the pits contained a few ceramic shards, animal bones and sometimes a large number of bivalve shells. Pots with rims decorated with finger impressions, profiled bowls, dishes, and short lattice ornaments with finger impressions can be mentioned among the relatively few ceramic shards from the settlement. One of the pits contained a characteristic solid-based profiled beaker, a typical ceramic element of the Sopot culture. It provides important evidence of the early dating for the site. In addition to plastic ornaments, traces of red pastose painting could be observed on a number of the ceramics. Incised ornaments are missing from the Lengyel type vessels. They can only be observed on the rarely occurring ceramics decorated with the patterns typical of the Tisza culture. The sporadically appearing characteristics of this latter cul-

sel rokonítják lelőhelyünket. (KALICZ 1985) A Harsánylejtőn azonban, nyilvánvalóan a lelőhely nyugatabbi elhelyezkedéséből adódóan, a Lengyel-kultúra jellegzetességeinek valamivel erőteljesebb érvényesülése figyelhető meg és előzetesen különbségként értékelhető a jellemző karcolt díszítés hiánya. Vélhetően ehhez a korszakhoz köthető két, szántással erősen bolygatott temetkezés maradványa is. Az egyik temetkezéshez kapcsolódhatott a lelőhely korai keltezését ugyancsak alátámasztó jellegzetes „csillag” alakú átfúrt agyagtárgy, amelynek pontos megfelelőit a Lengyel-kultúra korai szakaszának más lelőhelyein, (KALICZ 1985) a Sopot-kultúrában, (MAKKAY et al. 1996) de főként a délebbre elterjedt Vinča-kultúrában találhatjuk meg.

ture connect this site to the contemporary settlement of Aszód where the strong interrelationship of the Lengyel and the Tisza cultures has been demonstrated (KALICZ 1985). At the Harsánylejtő site, however, Lengyel culture characteristics are more dominant, perhaps owing to the more western location of the site. Mainly, the absence of the characteristic incised ornament can be considered a divergence. The remains of two burials, both badly disturbed by plowing, also date to this period. A characteristic star-shaped pierced clay object, which supports the dating of the site, probably came from one of the burials. Its exact analogues can be found at other sites from the early phase of the Lengyel culture (KALICZ 1985), in the Sopot culture (MAKKAY et al. 1996) and

2. kép: Az 5. és 6. árok légi felvétele nyugati irányból
Fig. 2: Aerial photo of trenches 5 and 6 from the west

Az ideai kutatás során sikerült tisztázni a tavalyi évben már észlelt oszlopszerkezetes épületek teljes alaprajzát (SE 2240, 2820, 2830). Az 5. és 6. számú árkokban további négy épület részletét (SE 2450, 2460, 2470, 2840) és több, rendszert nem alkotó oszlophelyet is feltártunk. (2. kép) A 6. árokban egymás mellett feltárt két épület (SE 2450 és 2460) északi végét kora vaskori és Protoboleráz-időszakra keltezhető gödörkomplexum vágta, így azok hosszúsága nem állapítható meg. Az oszlopos szerkezetű, belül egy sorban elhelyezkedő alátámasztással rendelkező észak-északnyugat – dél-délkeleti tájolású épületek alaprajzát több esetben hosszabb-rövidebb alapárkok és oszlophelyek együttese rajzolta ki (SE 2240, 2820, 2830, 2460). Ez a megoldás az oldalfalak és a középső oszlopok esetében is megfigyelhető volt. Emellett előfordult, hogy az épület alaprajzát kizárólag oszlophelyek jelezték (SE 2450). (3. kép) Egy esetben az egyik oldalfal teljes hosszán alapárkok jelentkezett (SE 2460), de helyenként ebben is oszlophelyeket ismerhettünk fel. Az épületek mérete nagyjából egységes, szélességük átlagosan 5 m, hosszúságuk a mérhető esetekben 9-11 m között mozog. Bizonyos eltérések ellenére az épületek felismerhető szerkezeti egysége azok egykorúságára utal.

Jelenlegi ismereteink szerint a házalapok a lelőhelyen jelenlevő korai Lengyel-kultúrához tartozhatnak, jöllehet a Harsánylejtőn feltárt házak mind alaprajzi mind szerkezeti szempontból eltérnek a Lengyel körben, (pl.: DOMBAY 1960, PATAY 1985, PAVÚK 2003) és a Tisza-vidéken, elsősorban a tell telepeken általánosként megismert jellegzetes hosszú építményektől (pl. HORVÁTH 1987, RACZKY 1987, HEGEDŰS-MAKKAY 1987, KALICZ-RACZKY 1987). Ugyanakkor ebben az idő-

especially in the Vinča culture farther to the south.

This year, it was possible to clarify the complete ground plan of the post-structure houses observed last year (SE 2240, 2820, 2830). Parts of four more buildings (SE 2450, 2460, 2470, 2840) and several scattered postholes came to light in trenches 5 and 6. (Fig. 2) The northern ends of the two buildings unearthed side by side in trench 6 (SE 2450 and 2460) were intersected by a pit complex dating from the Proto-Boleráz period and the Early Iron Age, so their lengths could not be determined. The ground plans of the north-northwest – south-southeast oriented post-structure houses supported by a single row of posts were outlined in a few cases by a combination of foundation ditches of various lengths and postholes. (SE 2240, 2820, 2830, 2460) Such a solution could be observed in the walls and the central posts as well. It also happened that only postholes defined the ground plan of a house (SE 2450). (Fig. 3) In a single case, a foundation ditch ran along the entire length of one of the walls (SE 2460) and postholes could be identified in a few places in this ditch as well. The houses measurements are, more-or-less, uniform with widths on average of 5 m. their lengths ranged between 9 and 11 m where they could be measured. Despite certain divergences, the evident structural uniformity of the buildings suggests that they were contemporary with each other.

As far as is known, the house foundations date to the Early Lengyel culture, although the houses uncovered on Harsánylejtő differ from the characteristic long constructions commonly found on the occupation territory of the Lengyel Culture (e.g.: DOMBAY 1960, PATAY

3. kép: Oszlopos szerkezetű épület feltárás után (SE 2450). Jobbra az alapárkos épület részlete (SE 2460)
 Fig. 3: Uncovered post-structure house. (SE 2450) Detail of a building with a foundation ditch on the right (SE 2460)

szakban ezektől eltérő házszerkezetek is bizonyíthatóak (KALICZ 1985, RACZKY et al. 1997, KALICZ–KREITER–TOKAI 2007) és mindkét körben van példa a Harsánylejtőn szintén megjelenő alapárkos megoldásra is. (RACZKY 1987, PAVÚK 2003) Az általunk feltárt épületek, arányaikat tekintve, igen közel állnak a Polgár 6-os lelőhelyen feltárt horizontális telepen ismertté vált kisméretű házakhoz. (RACZKY et al. 1997) Lelelőhelyünk korai keltezését tekintve az arányok és szerkezet tekintetében hasonlatosság fedezhető fel a Sopot-kultúra épületeivel is, amelyek a Zala megyei Petriventén a korai Lengyel időszakra keltezhetőek, (KALICZ–KREITER–TOKAI 2007) bizonyítva a rövidebb és eltérő szerkezetű épületek létezését ebben a körben is.

A késő neolitikum időszakának kutatására első ízben a Harsánylejtőn nyílt lehetőség a főváros területén. A település teljes feldolgozásával további jelentős adatokat nyerhetünk a Dunántúl és a Tisza-vidék kapcsolatainak megismeréséhez.

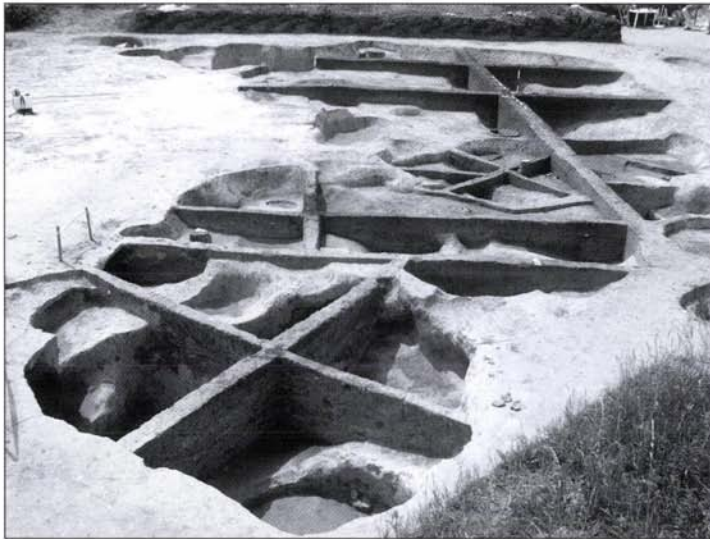
1985, PAVÚK 2003) and in the Tisza region, especially at the tell settlements (e.g. HORVÁTH 1987, RACZKY 1987, HEGEDŰS–MAKKAY 1987, KALICZ–RACZKY 1987) both in terms of their ground plans and structures. Yet houses of different structures have also been demonstrated for this period (KALICZ 1985, RACZKY et al. 1997, KALICZ–KREITER–TOKAI 2007) and the solution with foundation ditches similar to the ones on Harsánylejtő have been described from sites in both regions (RACZKY 1987, PAVÚK 2003). Regarding their proportions, the buildings uncovered here are close to the small houses unearthed at the horizontal settlement of Polgár 6. (RACZKY et al. 1997) Regarding the early dating of our site, similarities can be observed in their proportions and their structure with buildings of the Sopot culture as well. The Sopot culture can be dated to the Early Lengyel Period at Petrivente in Zala county (KALICZ–KREITER–TOKAI 2007) showing that shorter houses with different

Korábban a Budapeستtől keletre fekvő területeken, az Aszód-Papi földeken feltárt lelőhely kapcsán, Kalicz Nándor ismerte fel a Lengyel- és a Tisza-kultúra kapcsolatát. (KALICZ 1969, KALICZ 1985) Különösen előtérbe kerültek ezek a kapcsolatok a Polgár-csöszhalmi tell és horizontális telep feltárása során, ahol további, kölcsönös összefüggést bizonyító leletek és jelenségek kerültek elő. (RACZKY 2000, RACZKY et al. 2002) A sokrétű kapcsolatrendszer kiépülésének útvonala a kedvező átkelési lehetőségeknek köszönhetően a főváros területén vezetett az észak-alföldi területek irányába, amelynek első kézzelfogható bizonyítékát a Harsánylejtőn előkerült településrészlet képviseli.

A 2007. évi feltárás során, a lelőhelyen már korábban megtalált középső rézkor végi Protoboleráz-horizont (KALICZ 1991, 2001, HORÁTH L. A. 2001.) időszakára keltezhető település (T. LÁNG–M. VIRÁG–HAWAS 2005; HAWAS–SZILAS–M. VIRÁG 2007.) további objektumai is előkerültek, elsősorban a 6. árok területén. A

structures may be found in this period as well.

The Late Neolithic site at Harsánylejtő is the first site from this period in the capital. The complete analysis of the settlement should yield significant data on contacts between Transdanubia and the Tisza region. Nándor Kalicz earlier recognized the connection between the Lengyel and the Tisza cultures in relation to the site unearthed at Aszód-Papi földek east of Budapest. (KALICZ 1969, KALICZ 1985) These contacts were especially highlighted during the excavation of the tell and the horizontal settlement at Polgár-Csöszhalom, where more finds and phenomena were found that reflected these interrelationships (RACZKY 2000, RACZKY et al. 2002). Owing to favourable conditions for crossing the region, the path of the development of the many-sided contact system led across the territory of the capital towards the northern part of the Great Hungarian Plain or Alföld. The first clear proof is represented

4. kép:
Objektumkomplexum feltárás közben. A háttérben Protoboleráz, az előtérben kora vaskori gödrök, középen kelta ház.
Fig. 4: Feature complex during excavation. Proto-Boleráz house at the back, Early Iron Age pit in the front, Celtic house in the middle

5. kép: Kiegyezett falú gödör gyermekesontvázal
 Fig. 5: Pit with burned walls containing the skeleton of an infant

település gödrei – a korábbi megfigyelésekhez hasonlóan – elszórtan, egymástól nagyobb távolságokra helyezkedtek el a feltárt területen. Több kisebb, részben vaskori objektumokkal elvágott gödör mellett, erre az időszakra keltezhető egy ugyancsak későbbi beásásokkal több helyen is bolygatott, felső szintjében természetes módon feltöltődött, nagyterjedésű, több belső lemélyedéssel tagolt gödörkomplexum is. (4. kép) A zömmel kevés leletet tartalmazó objektumokon kívül egy égéstermékű betöltésű gödör szolgáltatott jellegzetes leletanyagot (pl. szubkután fül), de több objektumban találtunk tűzdelt barázdás és kimetszett, mészbetéttel kitöltött díszítéssel ellátott kerámiatöredéket is. A leletek között előfordulnak tölcseresen kihajló nyakú tálak, alacsony füles csészék, az alagútfülek és a kónikus orsógombok töredékei is. A Protoboleráz-időszak települése szerkezetét és leletanyagát tekintve közeli párhuzama a Rákoscaba-Majorhegy nevű lelőhelyen feltárt településnek. (M. VIRÁG–TÓTH 2006)

by this partial settlement discovered at Harsánylejtő.

During excavations in 2007, more features of the Proto-Boleráz settlement horizon (KALICZ 1991, 2001, HORÁTH L. A. 2001) from the end of the Middle Copper Age, already identified at this site (T. LÁNG–M. VIRÁG–HAVAS 2005; HAVAS–SZILAS–M. VIRÁG 2007), were found, particularly in trench 6. Pits from the settlement, as formerly observed, were found scattered at large distances from each other. Aside from a few pits partially cut by Iron Age features, a large pit complex dates to this period. It was disturbed by a number of later pits and segmented by several interior depressions. Its center was naturally filled (Fig. 4). Beside the features that generally contained few finds, a pit filled with the by-products of combustion yielded a characteristic find material (e.g. a horizontally pierced handle). Several features contained shards with stab-and-drag, excised and encrusted ornaments. Bowls with the necks everted into a funnel

Az egyik épület (SE 2460) alapárkának északi végződésénél, valószínűleg azt át-
vágva egy kerek, lefelé enyhén szélesedő,
csaknem hengeres falú gödröt tártunk fel.
A gödör alja és oldalfala átlagosan 7 cm
vastagságban vörösre égett, aljában egy kis-
gyermek zsugorított testhelyzetű csontvá-
za feküdt. A csontváz előtt dupla pontsor-
ral díszített, töredékes, eredetileg egy füllel
ellátott bögrét találtunk, amely alapján a
véltetően kultikus rendeltetésű gödröt, a
késő rézkori Baden-kultúra időszakára kel-
tezhetjük. Ezen időszakból más objektum
nem került elő a Harsánylejtő eddigi kuta-
tása során, így meglepő az objektum ma-
gányos előfordulása. A gödör párhuzamát
jelenleg nem ismerjük a Baden-kultúra
körében. Hasonló hengeres, ill. méhkas
alakú kiégett falú gödrök más funkcióval,
eltérő módon települési leletekkel és ki-
égetetlen aljjal, a Protoboleráz-időszakból
váltak ismertté a Zala megyei Petriventén
(Kalicz Nándor szíves szóbeli közlése) és
Eszteregnyén. (STRAUB 2006)

Vaskor

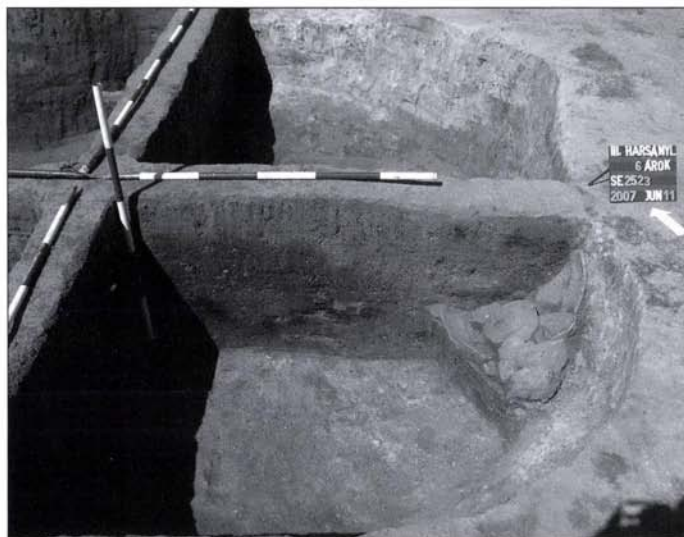
A 6-os árok északi felén, valamint az
5. árok közepétől keleti irányban mint-
egy 120 m hosszan volt követhető a tavaly
már erre a zónára lokalizált kora-középső
vaskori, Hallstatt-kultúrához köthető tele-
pülésrészlet, amelynek 2007-ben mintegy
30 régészeti objektuma került feltárássra. E
területen a település 6, egymástól 20-30
m-re elhelyezkedő, 2-3 földbe mélyített
téglalap alakú objektumból és néhány
kerek tároló- és hulladék-gödörből álló
egységre bomlik. Hasonló településszer-
kezeti jellegzetességeket tapasztaltunk
a 2006-os kutatás során a 4-es árokban
feltárt vaskori objektumok esetében is. A
megfigyelt jelenségek minden jel szerint
egy laza, „sejtes” felépítésű kora vaskori

shape, low-handled cups, horizontal han-
dles and fragments of spindle whorls were
also found among the finds. As regards its
structure and finds, this Proto-Boleráz pe-
riod settlement is closely analogous to the
settlement unearthed at the site of Ráko-
scsaba-Majorhegy (M. VIRÁG-TÓTH
2006).

A round pit, slightly widening down-
wards and with nearly cylindrical walls
was found at the northern end of the
foundation ditch for one of the buildings
(SE 2460) and probably intersected it.
The bottom and the walls of the pit were
burnt red to a thickness of 7 cm on average
and the flexed skeleton of a small infant
lay on its bottom. A fragmentary, origi-
nally one-handled cup decorated with a
double dot row, was found in front of the
skeleton. Based on this cup, this probably
ritual pit can be dated to the late Copper
Age Baden culture. No other feature was
found from this period during the investi-
gation at Harsánylejtő and so the isolated
occurrence of the feature is astonish-
ing. No analogous feature is known from
the Baden culture. Similar cylindrical or
beehive-shaped pits with burnt walls but
not with burned bottoms and of differ-
ent functions containing settlement finds
are known from the Proto-Boleráz period
from Petrivente (Nándor Kalicz's kind
oral communication) and Eszteregnye
(STRAUB 2006) in Zala county.

Iron Age

The Early-Middle Iron Age settlement
part from the Hallstatt culture, located
in this zone last year, could be followed
for about 120 m in an easterly direction
from the middle of trench 5 and in the
northern part of trench 6. In 2007, about
30 archaeological features from this settle-

6. kép: Vaskori tárolóedény roncsa egy földbe mélyített épület vörös égésnyomokat mutató rétegében

Fig. 6: Ruins of an Iron Age storage jar in the layer showing red traces of burning of a semi-subterranean house

horizontális településhez tartoznak, mely délnyugat–északkeleti irányban több száz méter hosszan, kissé ovális, halmazszerű foltban húzódik. Déli irányban az 1. és 3. árok találkozási zónájában, észak–északnyugat felé az 1. és 5. árkok kereszteződésénél végződhet, keleti széle valószínűleg az 1-es ároktól keletre eső domboldalra lokalizálható. Északkeleti és délnyugati irányban kiterjedése minden bizonnyal túlnyúlik a jelenlegi telekhatárokon.

A téglalap alakú objektumok belsejében nem mutatkoztak tető alátámasztására alkalmas, vagy felmenő falhoz tartozó cölöplyukak, csupán egy esetben találtuk meg a két rövidebbik oldal közepén elhelyezkedő oszlopok helyét. (7. kép) Betöltésüket minden esetben egy alsó, használat során keletkezett kevert rétegből, felette egy égett pusztulási vagy tüzelési, majd legfelül egy humuszos jellegű szintből álló rétegsor alkotta. Rendszerint a vörös égett kormos, hamus rétegből származik a leletanyag túlnyomó többsége, amelyek között három esetben, egy-egy, eredeti helyzetében megőrződött nagy-

ment were unearthed. This settlement is composed of 6 units located 20-30 m from one another. These features consist of 2-3 oblong semi-subterranean houses and a few roundstorage and refuse pits. Similar settlement structure characteristics had been observed in 2006 with the Iron Age features unearthed in trench 4. The observed phenomena seem to belong to an Early Iron Age horizontal settlement that had a cellular arrangement extending hundreds of meters in a southwest-northeast direction in slightly oval clusters. It ends in the area where trenches 1 and 3 meet in the south, and at the crossing point of trenches 1 and 5 in the north-northwest. The eastern edge is probably located on the hillside east of trench 1. In the northeast and the southwest, it most probably extends beyond the actual borders of the lot.

No postholes suitable for supporting a roof or ones belonging to the vertical walls were found inside the oblong features. Places for posts were found in only two cases in the middle of the shorter sides.

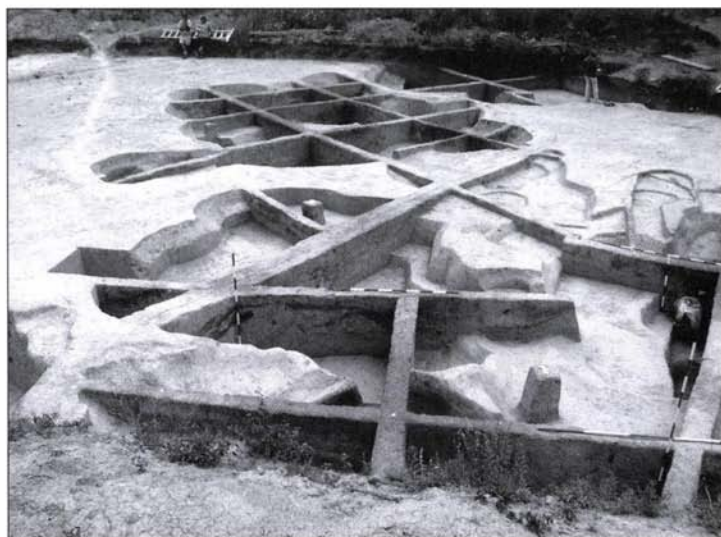
méretű tárolóedény roncsát is megtaláltuk (6. kép). Ez utóbbi jelenségsoport vélhetően a telep felhagyásával, esetleg valamiféle szakrális jellegű eseménysorral hozható összefüggésbe. A település élete a leletanyag tanúsága szerint felöleli a teljes Hallstatt C-D időszakot, és feltételezéseink szerint nem csupán a települési egységek között, hanem azokon belül is lehetséges időbeli eltérés. Ennek pontos adatolása azonban csak a leletanyag tüzetes vizsgálata után történhet meg. A telepanyagban megmutatózó kettősség, azaz a Hallstatt- és szkíta jellegű kerámiatöredékek együttes előfordulása több, a Duna jobb parti régiójából ismert középső vaskori leletegyüttesben megfigyelhető. (KEMENCZEI 1977)

Az 5. árok délkeleti, Harsánylejtő utcához közeli részén egy, a szántott rétegből induló, nagyméretű lekerekített sarkú téglalap alakú kelta objektum került napvilágra. A betöltéséből előkerült 4 bronzfibula a Kr. e. 2-1. századra datálja az objektumot.

(Fig. 7) Their fill consisted of a lower mixed layer from the time of their use, a burnt destruction or burning layer and a humic layer at the top. The majority of the finds came from the red burnt, sooty, ashy layer. The ruins of three large storage jars were found in their original places. (Fig. 6) This latter group of phenomena can probably be linked with the abandonment of the settlement or else a series of ritual events. Based on the find material, life at the settlement was continuous throughout the entire Hallstatt C-D period. There may be chronological differences between and also within the settlement units but the exact dating will be possible only after the thorough analysis of the find material. The double feature appearing in the settlement material, that is, the joint occurrence of ceramic fragments with Hallstatt and Scythian features, can be observed at several Middle Iron Age find units from the right side region of the Danube. (KEMENCZEI 1977)

7. kép: Vaskori földbe mélyített épület a tetőszerkezetet tartó ágfák oszlophelyeivel
Fig. 7: Iron Age semi-subterranean house with the holes for the posts that supported the roof

8. kép: A római kori agyaggyerő gödörkomplexumok a település szélét jelzik
 Fig 8: Roman Period clay borrowing pit complexes mark the edge of the settlement

Egyéb korszakok

A 6. árok déli felén jelentős kiterjedésű, de igen kis mennyiségű leletanyagot tartalmazó római kori agyaggyerő gödörkomplexumot találtunk, mely a 2. századi település perifériális jelenségsorozatjaként értelmezhető. (8. kép)

Az 5. árok déli sávjában feltárt földbe-mélyített épület és egy kemencéket magában foglaló gödörkomplexum a kisszámú leletanyag alapján az avar időszakra datálható. A 2006-os feltárás során dokumentált néhány hasonló korú objektum alapján az 1. ároktól keletre, a 3-as ároktól délre eső domboldalon egy laza szerkezetű avar település körvonalai rajzolódnak ki.

A 4. ároknak a patak és a 3-as árok között ívelődő szakasza szórványos középkori területhasználatot mutatott. A 2005-2006-ban megismert Árpád-kori falu déli, hegy felőli kiterjedésére hasznos adatokat nyertünk a dombhát gerincevonalához közelebb futó 8. és 9. árok területén.

Az 1. árok hegyoldal felőli, Virágosnyereg utca menti szakasza régészeti szempontból kevésbé érintettnek bizonyult. Csupán egy észak-

A large Celtic feature was uncovered in the south-eastern part of trench 5 closer to Harsánylejtő Street. The oblong feature with rounded corners began in the plow zone. The 4 bronze brooches recovered from its fill date the feature from the 2nd-1st centuries BC.

Other periods

A large Roman period clay pit complex was found in the southern part of trench 6. It contained few finds and can be interpreted as a group of peripheral phenomena from the AD 2nd century settlement. (Fig. 8)

A semi-subterranean house and a pit complex with ovens found in the southern zone of trench 5 can be dated to the Avar period based on the few finds. The few features from the same period documented in 2006 indicate the presence of an Avar settlement with a loose structure standing on the hillside east of trench 1 and south of trench 3.

Scattered medieval land use could be demonstrated in trench 4 between the

kelet–délnyugati kőfal érdemel említést, mely valószínűleg egy, rá merőleges irányú természetes mélyedés délkeleti lezárását volt hivatott ellátni. Az árok betöltéséből valószínűleg másodlagos eredetű római és középkori leletanyag származott. A fal korát kivitele alapján újkorinak tarthatjuk.

A 2007-es ütemmel lezárult a Csúcshegy-Harsánylejtőn építendő lakóparkhoz kapcsolódó feltárásorozat második fázisa. Az 1996-ban (ZSIDI 1997) és 2005-ben (HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006) a terület régészeti fedettségét vizsgáló előzetes kutatások, valamint a 2006-2007-ben (HAVAS–SZILAS–M. VIRÁG 2007) már közvetlenül a lakópark kivitelezéséhez kapcsolódó, szondázó próbafeltárás eredményeképp, jelenleg csaknem 5 és fél hektáryi (54903 m²) területről 2994 régészeti objektum vált ismertté. A következő évek kutatási feladata az építési telkek egyenként történő vizsgálata lesz, melynek ütemét azok értékesítése fogja megszabni.

Szilás Gábor – M. Virág Zsuzsanna

streamlet and trench 3. In the south towards the hill, useful data could be collected on the extent of the Árpadian Period village identified in 2005-2006 in trenches 8 and 9 close to the ridge of the hill.

The area of trench 1 on the side of the hill running along Virágosnyereg Street proved to be less intensively occupied from an archaeological point of view. Only a northeast-southwest running stone wall deserves mention. This wall probably functioned as the south-eastern end of a natural depression running perpendicular to it. The fill of the trench contained Roman and medieval finds, all probably in secondary positions. Based on its execution, the wall was modern.

During the 2007 excavation season, the second phase of the excavations linked with the residential district to be built on Csúcshegy-Harsánylejtő has ended. As the result of the preliminary investigations of the archaeological work on the territory in 1996 (ZSIDI 1997) and 2005 (HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006) and the test excavations in 2006-2007 (HAVAS–SZILAS–M. VIRÁG 2007), already directly linked with the construction of the residential district, 2,994 archaeological features have been found in a territory of nearly 5 and a half hectares (54,903 m²). The task for the coming years will be the individual investigation of the lots. Its schedule will be determined by the selling of the lots.

Gábor Szilás – Zsuzsanna M. Virág

Irodalom/References:

DOMBAY 1960 – Dombay, J.: Die Siedlung und das Gräberfeld in Zengővárkony. *ArchHung* 37 (1960)

HAVAS-KÁRPÁTI-SZILAS 2006 – Havas Z. – Kárpáti Z. – Szilas G.: Próbafejtés a csúcshegyi római villa környezében (Test excavation in the area of the Roman villa on Csúcshegy). *Aqfűz* 12 (2006) 106–115.

HAVAS-SZILAS-M. VIRÁG 2007 – Havas Z. – Szilas G. – M. Virág Zs.: Próbafejtés a csúcshegyi római villa közelében II. (Test excavation in the region of the Roman villa on Csúcshegy II). *Aqfűz* 13 (2007) 154–179.

HEGEDŰS-MAKKAY 1987 – Hegedűs, K – Makkay, J.: Vésztő-Mágor. In: Tálas, L. (Ed.), *The Late Neolithic of the Tisza Region*. Budapest–Szolnok 1987, 85–105.

HORVÁTH 1987 – Horváth, E.: Hódmezővásárhely–Gorzsa. In: Tálas, L. (Ed.), *The Late Neolithic of the Tisza Region*. Budapest–Szolnok 1987, 31–47.

HORVÁTH, L. A. 2001 – Horváth, L. A.: Die relativchronologische Position des Protoboleráz-Horizontes aufgrund seiner südlichen Komponenten. In: Roman, P. – Diamandi, S. (Hrsg.), *III – Boleráz*. Ein vorgeschichtliches Phaenomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau. Bucuresti 2001, 459–515.

KALICZ 1969 – Kalicz, N.: Einige Probleme der Lengyel-Kultur in Ungarn. *ŠtZ* 27(1969) 177–205.

KALICZ 1985 – Kalicz N.: Kőkori falu Aszódon (Neolithisches Dorf in Aszód). *Múzeumi Füzetek* 32. Aszód, 1985.

KALICZ 1991 – Kalicz, N.: Beiträge zur Kenntniss der Kupferzeit im ungarischen Transdanubien. In: Lichardus, J. (Hrsg.), *Die Kupferzeit als historische Epoche*.

Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 55. Bonn, 1991, 347–387.

KALICZ 2001 – Kalicz, N.: Die Protoboleráz-Phase an der Grenze von zwei Epochen. In: Roman, P. – Diamandi, S. (Hrsg.) *Cernavoda III – Boleráz*. Ein vorgeschichtliches Phaenomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau. Bucuresti 2001, 385–435.

KALICZ-KREITER-TOKAI 2007 – Kalicz, N. – Kreiter, E. – Tokai, M. Z.: Die Rolle der Sopot-Kultur in der Entstehung der Lengyel-Kultur auf Grund der neuen Ausgrabungen in Südwestungarn. In: J. K. Kozłowski – P. Raczky (Ed.), *The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe*. Kraków 2007, 29–47.

KALICZ-RACZKY 1987 – Kalicz, N. – Raczky, P.: Berettyóújfalu-Herpály. In: Tálas, L. (Ed.), *The Late Neolithic of the Tisza Region*. Budapest–Szolnok 1987, 105–127.

KEMENCZEI 1977 – Kemenczei, T.: Hallstattzeitliche Funde aus der Donauknigend. *FolArch* 28 (1977) 67–90.

T. LÁNG-M. VIRÁG-HAVAS 2005 – T. Láng O. – M. Virág Zs. – Havas Z.: Budapest, III. Solymárkölygyi út 8–12. In: Kisfaludi J. (szerk.), *Régészeti kutatások Magyarországon 2004*. Budapest 2005, 192.

MAKKAY et al. 1996 – Makkay, J. – Starnini, E. – Tulok, M.: Excavations at Bicske-Galagonyás (Part III) – The Notenkopf and Sopot-Bicske Phaes. Trieste 1996.

PATAY 1985 – Patay, P.: Über die Bauten des Neolithikums und der Kupferzeit im Karpatenbeckens. In: *Studi di paleontologia in onore di Salvatore M. Puglisi*. Róma 1985, 547–553.

PAVÚK 2003 – Pavúk, J.: Hausgrundrisse der Lengyel-Kultur in der Slowakei. In: J.

- Eckert – U. Eisenhauer – A. Zimmermann (Hrsg.), *Archäologische Perspektiven. Analysen und Interpretationen im Wandel. Festschrift für Jens Lüning zum 65. Geburtstag.* Rahden/Westf. 2003, 455–469.
- RACZKY 1987 – Raczky, P.: Öcsöd – Kováshalom. In: Tálas, L. (Ed.), *The Late Neolithic of the Tisza Region.* Budapest – Szolnok 1987, 61–85.
- RACZKY 2000 – Raczky, P.: Cultural Context of the Late Neolithic Site at Polgár – Csőszhalom (Hungary). In: Hiller St. – Nikolov, V. (Hrsg.), *Karanovo III – Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa.* Wien 2000, 405–414.
- RACZKY et al. 1997 – Raczky, P. – Anders A. – Nagy E. – Kurucz K. – Hajdú Zs. – W. Meier-Arendt: *Polgár–Csőszhalom–dűlő.* In: *Utak a múltba (Path into the Past).* Budapest, 1997, 34–43.
- RACZKY et al. 2002 – Raczky, P. – Meier-Arendt, W. – Anders A., et al.: *Polgár–Csőszhalom (1989–2000): Summary of the Hungarian–German Excavations on a Neolithic Settlement in Eastern Hungary.* In: Asla, R., Blum St. et al. (Hrsg.), *Mauerschau. Festschrift für Manfred Korfmann Band 2.* Remshalden-Grumbach 2002, 833–860.
- STRAUB 2006 – Straub P.: *Eszteregnye-Bozók földje: Eine Siedlung aus dem Ende der Mittleren Kupferzeit.* Zalai Múzeum 15 (2006) 79–92.
- M. VIRÁG – TÓTH 2006 – M. Virág Zs. – Tóth A.: *Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán fekvő BP 05 lelőhelyen (Archaeological investigations on the BP 05 find location along the path of the eastern sector of the M0 ring highway).* *Aqfűz* 12 (2006) 196–206.
- ZSIDI 1997 – Zsidi P.: *Az aquincumi municipium területén végzett kutatások (Bp. III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő) (Research in the territory of the Aquincum municipium).* *Aqfűz* 3 (1997) 58–65.

Középkori településnyomok és római kori épületmaradványok a Csúcshegy-Harsánylejtő területén

(Budapest, III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő, Hrsz.: 20645/1-7, 20655/2-43, 20656/2, 20646/1)

A BTM Aquincumi Múzeuma 2007. május 8. és november 30. között végezte a területre tervezett új lakópark/városnegyed belső úthálózatának megelőző régészeti feltárását. A hatalmas, egykori szántó az aquincumi polgárváros villaövezetében, a Hármashatár-hegy vonulatának nyugat-keleti irányú lejtőjén található, az ún. testvérhegyi villa és az ún. csúcshegyi villa közvetlen környezetében. (1. kép) (legutóbb ehhez: HAVAS 2007, 137–153., FORSCHUNGEN 2003, 175) A hegyoldalt kb. nyugat-keleti irányban időszakos vízfolyás osztja ketté, a terület északi részén már 1996 óta folynak feltárások, amelyek során több őskori kultúrához tartozó telepjelenség, kétperiódusú római kori településrészlet és középkori falu maradványai kerültek elő. (Legutóbb: HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007, 154–178) A munkálatok itt is folytatódtak a 2007. évben.

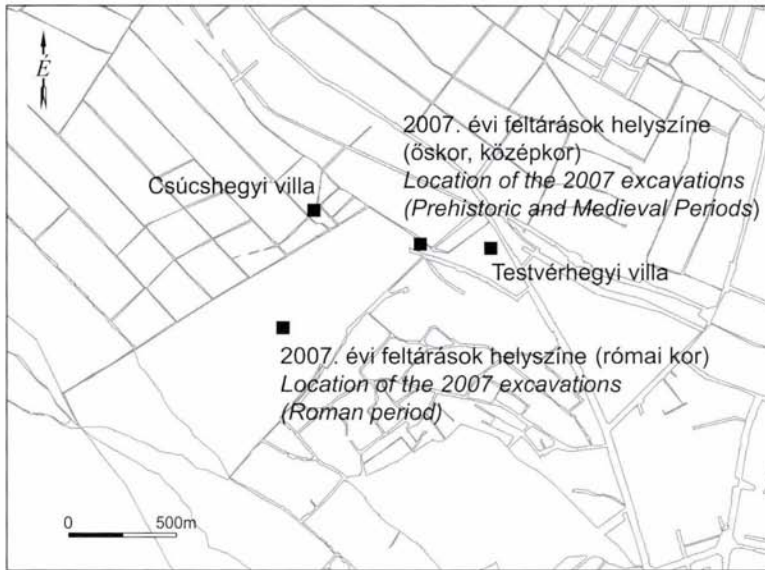
A kutatás előzményeként először 2004-ben végzetünk terepbejárást a területen, akkor a hegyoldal több pontján szabálytalan kőszórásokat, ill. a telek északkeleti részén, a modern utca vízvezetőjének metszetében római kori *tubus* darabjait találtuk. (LÁNG 2005, 216–217) További információkkal szolgált az a szondázó jellegű régészeti feltárás, amelyet 2005-ben folytattunk ugyanezen a terü-

Medieval settlement traces and Roman period building remains in the area of Csúcshegy-Harsánylejtő

(Budapest III, Csúcshegy–Harsánylejtő, Lrn: 20645/1-7, 20655/2-43, 20656/2, 20646/1)

The preventive excavation preceding the construction of the interior road system of the new residential district planned on the territory was carried out by the Aquincum Museum of the Budapest History Museum between May 8 and November 20, 2007. The huge former plow land area lies in the villa zone of the Aquincum Civil Town on the west-east slope of Hármashatár hill in the direct vicinity of the so-called Testvérhegy villa and the so-called Csúcshegy villa. (Fig. 1) (Recently on this topic see: HAVAS 2007, 137–153., FORSCHUNGEN 2003, 175) An intermittent water course divides the hillside in an approximately west-east direction. Excavations have been conducted on the northern side of the area since 1996. Settlement phenomena from several prehistoric periods, parts of a two-phase Roman Period settlement and the remains of a medieval village have been unearthed (recently: HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007, 154–178). The excavations also continued here in 2007.

Preceding this investigation, field survey was conducted on the territory in 2004. At this time irregular stone clusters were noticed at several spots on the hillside and the fragments of a Roman period *tubus* were found in the cross-section of the water channel for the modern street in the

1. kép: Helyszínrajz a feltárás helyével
Fig. 1: Site map with the location of the excavation

leten, akkor római kori épületfalak erősen erodált maradványai, ill. szintén római kori szemétdödör és árokrezszetek kerültek elő, elsősorban a terület délnyugati és a már említett északkeleti részén. (LÁNG 2006, 99–105) Ugyanakkor a telken geofizikai felmérést is végeztettünk (Geometa Kft.), amely további falszakaszok, ill. a már feltártak folytatását prognosztizálták. A fentiek alapján területünkön elsősorban további római kori épületfalak, esetleg további gödörobjektumok előkerülésével számoltunk.

2007-ben a leendő utak feltárása volt a feladat. Ásási felületeink – bevágásokkal és útpályával együtt – átlagosan 25-30 m szélesek voltak, összes alapterületük 36500 m², ebből a területen átfutó nagynyomású gázvezeték és működő víz-elvezető árok miatt összesen 27750 m²-t tudtunk megnyitni (Ia, Ib, IIa, I Ib, IIc, IIIa, IIIb, IIIc, IV. és V. felületek). (2. kép) A megnyitott felületek mindegyikén mutatkoztak régészeti objektumok. A IV. és V. felületeken előkerült földbe rakott római

north-eastern part of the lot (LÁNG 2005, 216–217). The test excavation conducted on the same territory in 2005 yielded further information. The badly eroded remains of Roman period walls of buildings and also parts of Roman period refuse pits and ditch segments were uncovered, especially in all the southwestern and the above-mentioned northeastern areas of the lot (LÁNG 2006, 99–105). At the same time, geophysical surveys were carried out on the lot (Geometa Kft.). These surveys indicated the presence of some more stretches of walls and the continuation of those already uncovered. Based on the geophysical data the appearance of Roman period building walls and pit features could be anticipated.

In 2007, the task was to investigate the territory to be impacted by the future roads. The excavation surfaces were 25-30 m wide on average, including cut-ins and the road surfaces. The complete ground surface to be investigated measured 36,500 m², of which only 27,750 m² could

kori épületfalak és egyéb objektumok kutatását a téli időjárás miatt 2008. márciusától folytatjuk majd.

A feltárás során több régészeti korszak emlékei kerültek elő.

1. A terület középső részén a felső, eróziós rétegből szórvány őskori kerámiatöredékek kerültek elő (IIc), ill. kelet felé egy ovális formájú rézkori beásás mutatkozott (IIIa), kétrétegű betöltéséből kerámiatöredékek és egy orsógomb-töredék származik (Virág Zs. meghatározása).

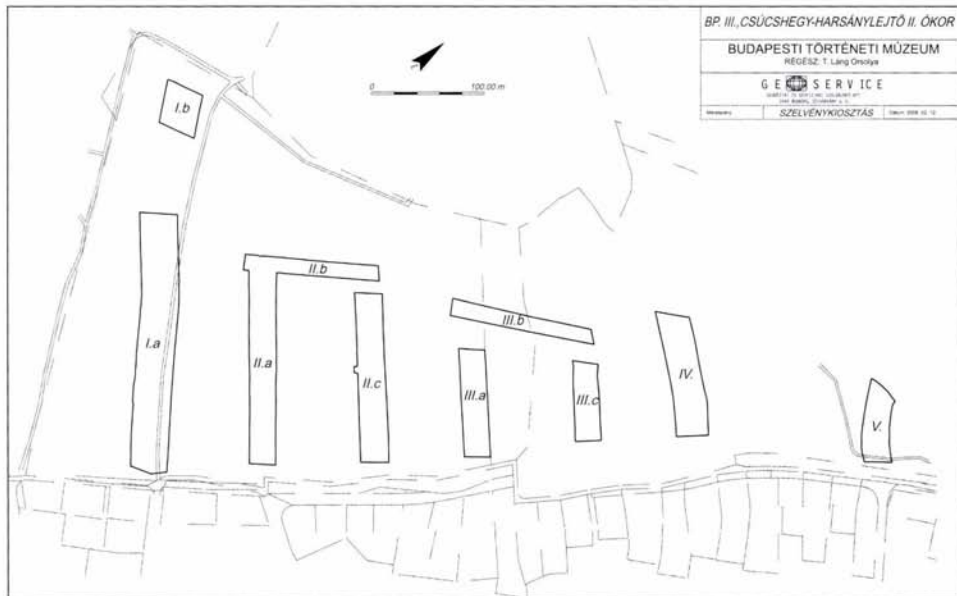
2. A terület keleti, a patakhöz legközelebbi részén húzott két árokban kerültek elő a római korra keltezhető objektumok (IV, V). A feltárás itt egyelőre csak a humusz alatt jelentkező legkésőbbi omladékrétegek tetejéig jutott le, de már megállapítható, hogy legalább két, különböző irányítású (és korú?), kelet–nyugati tájolású épület falmaradványai (IV.), ill. egy egyelőre ismeretlen funkciójú kerek

be opened (surfaces Ia, Ib, IIa, IIb, IIc, IIIa, IIIb, IIIc, IV and V) because of the high-pressure gas pipe crossing the area and the active water channels (Fig. 2) Archaeological features appeared on every surface. The investigation of the Roman period house walls laid in the earth and other features observed on surfaces IV and V was postponed to March 2008 because of the winter weather.

The remains from several archaeological periods were uncovered.

1. Scattered prehistoric pottery shards were found in the upper erosional layer in the middle of the territory (IIc) and an oval Copper Age pit appeared (IIIa) in the east. The two layers of this pit contained shards and a fragment of a spindle-whorl (identified by Zs. Virág).

2. Features from the Roman Period were found in the two trenches opened in the eastern part of the territory lying the clos-

2. kép: Szelvénykiosztás a területen

Fig. 2: Distribution of the trenches in the territory

építmény alapozása és beásások (V.) mutatkoznak. (3-5. kép) Az igen széles (60-70 cm), földbe rakott falaknak az alapozási szintje maradt meg. Az omladékok tisztításából nagy mennyiségű *tegula*, *imbrex*, *tubus*, állatsont és házikerámia-töredék került elő. Feltűnően kevés a *terra sigillata*, a keltező értékű leletek közül kiemelkedő egy-egy Antoninus Pius, Philippus Arabs, és Crispus érem. A IV. felületen több helyen mutatózó omladék valószínűleg további falrészleteket takar. Ugyanitt egy északnyugat–délkeleti irányú árok feltárását is regisztráltuk. Az épületmaradványok és a hozzájuk tartozó objektumok (árok, beásások) funkcióját, periodizációját egyelőre nem lehet megállapítani, a feltárást ezen területen (IV, V.) jövőre folytatjuk. A IIIc felület déli végében előkerült, földbe rakott, törtköves, kb. 40 cm széles, terephullámot követő falaeska kora és szerepe még bizonytalan, nem zárható ki, hogy összefügg a szomszédos IV. árok római kori objektumaival, a feltárást jövőre itt

est to the streamlet (IV, V). Although the excavation reached only the latest debris layer beneath the humus it was enough to determine that it came from the walls of at least two east-west oriented buildings oriented in different directions (and periods?) (IV). In addition, the foundation of a round construction of an unknown function and pits appeared (V). (Figs. 3-5) Only the foundation level was preserved of the very broad (60-70 cm) walls laid into the earth. The debris yielded a large number of *tegula*, *imbrex*, *tubus*, animal bones and household pottery fragments. There were astonishingly few pieces of Samian wares. Coins of Antoninus Pius, Philippus Arabs and Crispus were among the datable finds. The debris that appeared in several points on surface IV probably covers further wall stretches. The discoloration of a northwest-southeast running ditch was also observed on the same surface. The function and the periodisation of the building remains and the connected fea-

3. kép:
Többperiódusú
római kori
épületfalak
maradványai a IV.
felületen, légifotó
Fig. 3: Remains of
multi-period Roman
walls on surface IV,
aerial photo

4. kép: Ismeretlen rendeltetésű, kerek alaprajzú kőfalas építmény az V. felületen
 Fig. 4: Round stone building of unknown function on surface V

szintén folytatódik. A IIc. felületen előkerült, V metszetű, kb. 80 cm mély árok, bár leletanyagot nem tartalmazott, metszete alapján talán szintén római kori lehet.

3. A terület nyugati, hegytető felőli oldalán elszórta középkori objektumok mutatkoztak, így két, kissé szögletes formájú ház (Ia., IIa.), ill. kerek formájú sütőkemencék kerültek elő, hamuzógödörrel, megújított tapasztással, egy esetben kerámiatöredékekkel alaalapozva (IIa, IIc). Egy esetben a teljes boltozat épségben maradt. A kemencét a hegyoldalba vájták, a hegytető irányából ráhúzódtott eróziós rétegek pedig szinte teljesen elfedték az objektumot (IIc.). (6. kép) A kemencékből igen kevés leletanyag került elő (kerámia) ezek a 14-15. századra(?) teszik az elszórta jelentkező középkori objektumok korát. Valószínűnek látszik, hogy a hegyoldal északi részén 2006-2007-ben feltárt ún. Óbudaörs középkori falu késői továbbéléséről, perifériájáról lehet szó (Kárpáti Z. szíves szóbeli közlése).

A fent említett korszakok objektumaiban kívül jó néhány olyan jelenséget is fel-

teket (ditches and pits) cannot as yet be determined. The excavation will be continued on this territory (IV, V) in the next year. The age and the role of the small 40 cm thick rubble wall laid into the earth which followed the undulations of the natural surface, is not yet certain although it may be linked with Roman period features in neighboring trench IV. The excavations will also be continued here next year. A circa 80 cm deep ditch with a V-shaped cross-section was unearthed in neighboring surface IIc. It did not contain finds but it must date to the Roman Period based on its cross-section.

3. Scattered medieval features appeared in the western part of the territory toward the hilltop. Two houses with a slightly angular shape (Ia, IIa) and round baking ovens were found with ash pits, renewed plastering, and in one case with a foundation of pot shards (IIa, IIc). The complete dome was preserved on one of the ovens. The oven was cut into the hillside and the erosion layers washed off from the hillside nearly completely covered the feature

tártunk, amelyeknek funkcióját és korát keltező értékű leletanyag hiányában nem lehetett meghatározni. Ilyenek voltak pl. azok az átlagosan 0,5-1 m mély gödrök (Ia, IIa, IIc), amelyeknek laza, törtköves betöltése volt, két esetben szórvány állatesontok kerültek elő belőlük. Talán a szántás során kifogatott kövektől próbáltak meg ilyen módon megszabadulni az újkorban. A fentiek mellett néhány esetben (pl. Ia) faszenes, patiosos foltokat is rögzítettünk, ezek azonban néhány centiméter mélységű, leletanyag nélküli jelenségeknek bizonyultak. Elképzelhető, hogy mivel ezek a hegyoldal felső részén mutatkoztak, eredetileg régészeti korú objektumok lehettek, de az erózió és a talajművelés következtében megsemmisültek, eredeti funkciójukat és korukat ma már lehetetlen megállapítani.

Több felületen (Ia, IIa, IIc) is mutatkoztak árkok, ezek zöme lejtős irányú (azaz kb. kelet-nyugati) néhány esetben azonban a lejtőre merőleges, teknős aljú, se-

(IIc) (Fig. 6). Very few finds were recovered from the ovens (shards) but these date the very scattered medieval features from the 14th-15th centuries(?). It seems probable that a surviving area, the periphery of the so-called Óbudaörs medieval village unearthed in 2006-2007 appeared on the northern part of the hillside (Z. Kárpáti's helpful oral communication).

Beside the above-mentioned features, a series of phenomena the function and age of which cannot be determined due to the absence of datable finds were discovered. For example these finds included pits of an average depth of 0.5-1 m (Ia, IIa, IIc). The pits had a loose rubble fill and contained a few animal bones in two cases. Perhaps the stones turned up by the plough were collected here in the modern period. Beside the above phenomena, a few spots of charcoal and daub could be registered (e.g. Ia). However, these phenomena turned out to be only a few centimeters in depth and did

5. kép: Különböző periódusú római kori épületfalak a IV. területen
 Fig. 5: Multi-period Roman wall on surface IV

6. kép: Középkori kemence ép boltozattal, kibontott állapotban, a IIc. felületen

Fig. 6: Medieval oven with the intact dome after cleaning on surface IIc

kély objektumok is voltak. Betöltésükben, ill. aljukon elszórtan kövek mutatkoztak, leletanyag nem került elő belőlük. Egy részük egyenes vonalú, azaz valószínűleg mesterséges képződmény volt (IIa), míg néhány esetben (pl. IIc) természetes eredetre következtethetünk a szabálytalan forma alapján. Korukat egyelőre nem tudtunk megállapítani.

Az előkerült objektumok tehát viszonylag kis intenzitású, több régészeti korszakot érintő lelőhelyre utalnak, amelyek közül a patak zónájában mutatkozó római kori épületegyüttes maradványainak feltárása a jövő év tavaszától folytatódik. A területen előkerült régészeti objektumokat lézerszkennerral is dokumentáltuk (a felmérést a Piline Kft. végezte). Így reményeink szerint a rajzi dokumentáción túl lehetőség lesz a hegyoldal mikromorfológiai térképét is elkészíteni, amely rávilágíthat az egyes objektumok (kemencék, épületek) és az egyes terepalakulatok közötti kapcsolatokra (pl. teraszok kihasználása).

T. Láng Orsolya

not contain finds. As they appeared in the upper part of the hillside they could be archaeological features but destroyed by erosion and cultivation so that their original functions cannot be reconstructed.

Ditches appeared on several surfaces (Ia, IIa, IIc). Most of them ran in the direction of the slope (i.e. east-west), although a few were shallow features with trough-shaped bottoms running across the slope. There were scattered stones in their fills and on their bottoms, but no finds were found in them. Some of the ditches ran in a straight line which suggests that they were artificial creations (IIa), while other ditches (e.g. IIc) appeared to be natural phenomena based on their irregular shapes. Their age has not as yet been determined.

The recovered features attest to a site with a low intensity habitation with the remains from more than one archaeological period. The excavation of the Roman period building complex that appeared in the zone of the streamlet will be continued in the spring of the next year. The archaeological features uncovered on the

Irodalom/References:

FORSCHUNGEN 2003 – Zsidi, P.: Territorium des Municipiums – Villen und Dörfer. In: Zsidi, P. (Red.), Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II. 2. 2003, 173–184.

HAVAS 2007 – Havas Z.: A Testvérhegyi villa területén végzett feltárások újabb eredményei (Recent results of excavations in the area of the Testvérhegy villa). Aqfűz 13 (2007) 137–153.

HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007 – Havas Z. – Szilas G. – M. Virág Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II. (Test excavation in the region of the Roman villa on Csúcshegy II). Aqfűz 13 (2007) 154–179.

LÁNG 2005 – T. Láng O.: 6. Budapest, III. ker., Csúcshegy – Harsánylejtő (Hrsz.: 20646). Aqfűz 11 (2005) 216–217.

LÁNG 2006 – T. Láng O.: Római kori beépítés nyomai a Csúcshegyi és a Testvérhegyi villák közötti területen (Traces of Roman period building-development in the territory between the Csúcshegyi and Testvérhegyi villas). Aqfűz 12 (2006) 99–105.

territory were documented with a laser scanner (carried out by the Piline Kft.), so it is hoped that in addition to graphic documentation, it should be possible to prepare a micromorphological map of the hillside revealing relationships between the individual features (ovens and buildings) and surface formations (e.g. how the terraces were used).

Orsolya T. Láng

Őskori és római kori lelőhelyek a Budai Skála bontása során

(Budapest, XI. ker., Október 23. utca –
Kőrösy J. utca – Váli utca – Bercsényi utca ál-
tal határolt terület, Hrsz.: 4275/14/15/19/20)

2007 nyarán és őszén a Budai Skálától északkeletre fekvő autóparkoló területén az itt létesülő újbudai városközpont építését megelőzőleg régészeti ásatás vált szükségessé. A környékről több helyről is tudomásunk volt régészeti leletekről. Számos kisebb leletmentés és helyszíni szemlén túl a Bocskai úti református templom területéről (NAGY 1962, 18), a Bocskai és a Fehérvári út kereszteződésből (BESZÉDES–TEREI 2003b; BESZÉDES–SZILAS 2004), valamint a MórícZ Zsigmond körtérről (REMÉNYI–HORVÁTH 2007) gyűjtött a múzeum leleteket. A terület déleleti részén, a Skála áruház építéséig (1974-76) állt a BEAC sporttelepe, amelynek létesítésekor, a 19. század legvégén, késő rézkori edények kerültek a Fővárosi Múzeum (ma: BTM) gyűjteményébe (TOMPA 1942, 32). A terület a korábbi évszázadokban alapvetően beépítetlen volt, csupán a Váli utcában, a Kőrösy József utcai sarokhoz közel állt egy, a 19. század második felében épült emeletes villa, amelyet 1995 körül bontottak le.

A területen a munkálatok megkezdéséig a parkolókon kívül álltak még a Váli utcai piac épületei, amelyek elbontása is a megfigyeléssel egy időben kezdődött el.

2007. májusában a beruházó (ING-bank) több munkagépet bocsátott a rendelkezésünkre, amelyekkel a már felszá-

Prehistoric and Roman period sites uncovered during the demolition of the Budai Skála department store

(Budapest XI, Október 23 Street –
J. Kőrösy Street – Váli Street – Bercsényi
Street, Lrn: 4275/14/15/19/20)

In the summer and the autumn of 2007, archaeological excavations had to be carried out on the territory of the car parking lots north of Budai Skála preceding construction of the new town centre of Újbuda. Archaeologists knew of archaeological finds from a number of sites in the region. Beside a series of small-scale rescue excavations and archaeological observations, the museum collected finds from the area of the Calvinist church in Bocskai Road (NAGY 1962, 18), from the crossing of Bocskai and Fehérvári Roads (BESZÉDES–TEREI 2003b; BESZÉDES–SZILAS 2004) and from MórícZ Zsigmond Circle (REMÉNYI–HORVÁTH 2007). The sports ground of the BEAC had stood in the southeastern part of the territory until the construction of the Skála department store (1974-1976). Late Copper Age vessels were added to the collections of the Museum of the Capital (today BHM) when the sports ground was constructed at the very end of the 19th century (TOMPA 1942, 32). In past centuries, this territory was essentially empty with only a two-storey villa standing on Váli Street close to the corner of Kőrösy József Street in the second half of the 19th century. This building was demolished in about 1995.

The buildings of the Váli Street market were still standing beside the parking lots

molás alatt álló parkolók területén, kb. 1000 m²-es felületen, gépi segítséggel szondázást végezhattunk. Az első szondát az egykori BEAC pálya közepén, a Bercsényi utcával párhuzamosan nyitottuk. A kb. 25 m hosszán, 3-4 m mélységig kiasott árokban az újkori feltöltés alatt a sporttelep 40-50 cm vastag salakos rétegét találtuk meg. Ez alatt egy 100-140 cm-es, sárgás réteg, majd szürke-sötétszürke folyami iszap és homok keveréke következett. Kb. három méter mélységben pedig már a talajvíz tört fel, amely a kutatóárkot is elborította. Régészeti leletnek vagy objektumnak nyoma sem mutatkozott. Hasonló volt a helyzet a húsz méterrel nyugatra húzott árokban, amellyel már a BEAC-pálya legszélét találtuk meg. A harmadik szondát mindezekre merőlegesen, a Váli utca – Kőrösy J. utca sarkából kiindulva húztuk. Mivel ebben már rátaláltunk a régészeti rétegek által jelzett lelőhelyre, júniusban egyhetes próbafeltárást kezdtünk, a helyzet pontos felmérése céljából.

Ennek során a májusban húzott szondától kiindulva igyekeztünk a területet kiszélesíteni a terület objektumsűrűségének és rétegvizszonyainak tisztázása végett. A Kőrösy J. utcához közel már a modern szemérréteg eltávolítása után közvetlenül sírokra bukkantunk, amelyek kora akkor még nem volt meghatározható. Az egyhetes munka során kiderült, hogy a területen, különösen a Váli utca – Kőrösy J. utca sarkához közel, 2-3 m-es kultúrréteggel kell számolnunk, amelyben a leletek és az objektumok több szintben sorakoznak egymás alatt. Ez a vastagság azonban keleti irányban fokozatosan csökkent és 30-35 m-re a saroktól már csak kb. 40 cm-nyi volt. Ezek ismeretében határoztuk meg a feltárandó területet, amely a Váli és a Kőrösy J. utcákkal párhuzamosan egy L-alakot

at the start of the demolition work, but their destruction also started in parallel with the beginning of the archaeological observation.

In May, 2007, the investor (ING-bank) provided excavators help with the mechanical test investigation on the territory of the already closed down parking lots over a surface of about 1000 m². The first test trench was opened in the center of the former BEAC sports ground in parallel to Bercsényi Street. In the ca. 25 m long and 3-4 m deep trench, the 40-50 cm thick cinder layer from the sports ground was found under the modern fill. Beneath, there was a 100-140 cm thick yellowish layer followed by a grey-dark grey mixture of alluvial silt and sand. At a depth of about three meters, ground water appeared and flooded the test trench. No traces of archaeological finds or features could be observed. The situation was the same in the trench opened twenty meters to the west. In it archaeologists found the edge of the BEAC sports ground. The third trench started from the corner of Váli and Kőrösy J. Streets. Archaeological strata appeared in this trench so that a test excavation was started in June to exactly assess the situation.

The territory of the trench opened in March was enlarged to determine the density of the features and the layer sequence. Graves were found right under the modern refuse layer close to Kőrösy Street but their age has not yet been determined. It was discovered during the one week of the investigation that a 2-3 m thick culture-bearing layer could be expected on this territory especially in the area lying close to the corner of Váli and Kőrösy J. Streets containing finds and associated features in subsequent layers. This thickness grad-

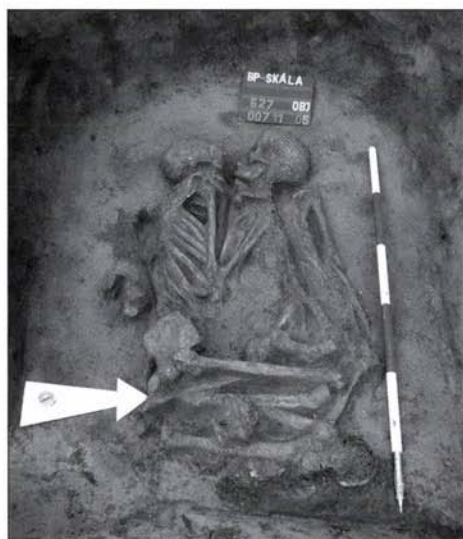
1. kép: Az ásatás képe madártávlatból
 Fig. 1: The excavation from a bird's-eye view

jelentett összesen 4410 m²-nyi felületen. (1. kép)

A felső talajréteg eltávolítását a beruházó által biztosított markolókkal végeztük, már ahol ezt a rétegvizonyok egyáltalán lehetővé tették. A munkánkat nehezítette, és ezáltal lassította is, hogy jelentős méretű felületeken csak kézi erővel dolgozhattunk. További problémát jelentett a már említett újkori villa épülete, amelynek a vártnál nagyobb és masszívabb falai voltak. Ezek kiemelése, miután mélyen beleékelődtek a régészeti kultúrrétegekbe, ugyancsak kizárólag kézi szerszámokkal történhetett. Mindez előre nem látható nehézségeket jelentett és hozzájárult ahhoz, hogy szeptembertől át kellett ütemoznünk a munkát, ami határidő-módosítást, valamint az ásatási költségek szükségszerű megemelését jelentette.

ually diminished towards the east down to only 40 cm at a distance of 30-35 m from the corner. A territory comprising a L-shaped surface of 4410 m² running in parallel to Váli and Kőrösy Streets. (Fig. 1) that needed to be uncovered was identified these observations in mind.

Where the layer sequence permitted, the upper soil layer was removed by the mechanical excavator provided by the investor. The fact that it was only possible to work manually over large surfaces made our work difficult and also slower. Another problem was the above-mentioned modern villa which had more massive walls than expected. As these walls reached deep into the archaeological layers, they could only be lifted with hand tools. This caused difficulties that could not have been foreseen and contributed to the cir-

2. kép: Újkőkori kettős temetkezés, lábuknál arcos edény

Fig. 2: Skeletons of a Neolithic couple with an anthropomorphic vessel at their feet

Őskor

A lelőhelyen a legkorábbi korszakot a Dunántúli Vónaldíszes Kultúra képviselte, mintegy nyolcvan objektummal. Ennek több alfázisából is kerültek elő objektumok. A pelyvás soványítású, jól égetett, szürkés színű, bikónikus tálak, kis bütyökkel az oldalukon a korai, Bicske-Biňa fázisból származnak. A legtöbb edénytöredék azonban a kottafejes, ill. a zselizi korszakhoz sorolható. Az objektumok kevés kivétellel sekélyek voltak, ill. a Váli és Kőrösy utcák sarkához közeli területen a homogen, fekete rétegben már csak a gödrök legalját sikerült regisztrálnunk. Nemesak a neolitikum, de a teljes ásatás egyik legfontosabb objektuma a 627. számú, amelyben két ember csontváza feküdt, az előzetes vizsgálatok alapján egy férfi és egy nő. (2. kép) Lábuknál pedig, eddig egyedülálló módon, egy zselizi korú, kis arcosedényt találtunk (3. kép). Az edény díszítése és

cumstance that it proved necessary to set up a new excavation schedule in September, which, in turn led to the postponing of the conclusion of the work and an increase in excavation expenses.

Prehistory

The Transdanubian Linear Pottery culture represented the earliest period at the site with about eighty features from several sub-phases. The greyish, thoroughly fired biconical bowls with small knobs on their walls made from clay tempered with chaff can be associated with the Bicske-Biňa phase. Most of the shards, however, were affiliated with the Noten-kopf and Zseliz phases. The majority of the features were shallow, or else only the very bottoms of the pits could be registered in the homogenous black layer covering this territory close to the corner of Váli and Kőrösy Streets. Feature no. 627 was the most important feature from the Neolithic remains and also the entire excavation. It contained the skeletons of two individuals – a man and a woman, based on preliminary analyses. (Fig. 2) Unusually, a small anthropomorphic face-pot from the Zseliz phase was discovered by their legs. The ornamentation and preserved traces of painting shows that it is a classical representative of vessels from the Middle Neolithic vessels. The position of the bodies did not match general prehistoric practice. The two people seemed to be partly embracing each other, with one half lying on their belly. This suggests that this was not a usual kind of burial but rather people sacrificed and buried in some kind of ritual. A detailed anthropological analysis will be carried out later. Neolithic finds were brought to light in the northwest part of the territory but did not cover the

nyomokban fennmaradt festése alapján klasszikus példánya a középső neolitikum edényeinek. A halottak testhelyzete nem felelt meg az őskorban szokásos fektetésnek, a két ember részben egymást átölelve feküdt, az egyikük félig a hasán. Mindebből arra következtethetünk, hogy itt nem egy szokásos temetkezésről, hanem sokkal inkább szakrális okból feláldozott-eltett emberekről lehet szó. Részletes elemzése később történhet csak meg. Az újkőkori leletek a terület északnyugati részén kerültek elő, sem keleti, sem déli irányban nem fedték a teljes felületet.

A DVK után hosszú évszázadokon keresztül, sem a neolitikum végén, sem a rézkor első két szakaszában nem lakták a lelőhelynek ezt a részét. A következő megtelepülők a középső és a késő rézkor végén érkeztek ide, a Baden-kultúra bolerázi (talán protobolerázi) fázisában. Az eddigi tapasztalatokkal ellentétben gödreik nem szolgáltatottak különösebben gazdag leletanyagot és az ide sorolható objektumok száma is alacsony (3-4 gödör). Egy rövidebb települési hiátus után a Baden-kultúra klasszikus-késői fázisában folytatódott az élet lelőhelyünkön. Ebből a korszakból már nagy számú objektummal – több mint hatvannal – rendelkezünk, amelyek leletekben is gazdagok voltak. A 88. objektum, egy hengeres, enyhén méhkas alakú gödör, egy szarvasmarha közel teljes tetemét tartalmazta. Egyedül a bal láb egyik csontja hiányzott. A szarvasmarhától délre, 20 cm-rel annak szintje alatt, egy kis testű kutya csontvázára bukantunk. A kettő között egy atipikus formájú, de díszítése alapján egyértelműen késő rézkori korsó feküdt. Kerek, hengeres falú, barnás betöltésű, teknős aljú gödör volt a 147. számú, benne egy másik szarvasmarha csontvázával, mely a bal oldalán

entire surface either in a southern or eastern direction.

This part of the site was not inhabited for a long time after the Transdanubian Linearband ceramic occupation. The land lay empty at the end of the Neolithic and in first two phases of the Copper Age. The next settlers arrived during the Middle and the Late Copper Age: in the Boleráz (perhaps Proto-Boleráz) phase of the Baden culture. In contrast to previous experience, their pits did not contain a rich find material while the number of features was also low (3-4 pits). After a short settlement hiatus, life continued at the site in the classical-late phase of the Baden culture. Many (more than sixty) features from this phase contained a rich find material. Feature no. 88 was a cylindrical, slightly beehive-shaped pit with a nearly complete cattle body in it. Only one bone of the left leg was missing. The skeleton of a small dog was discovered

3. kép: Zselizi korú arcos edény

Fig. 3: Anthropomorphic vessel from the Zseliz Period

4. kép: Kagylókkal feltöltött gödör az ásatás északi metszetalában
 Fig. 4: Pit filled with shells in the northern section of the excavated area

feküdt. Mellette kagylóhéjakat és kevés rézkori kerámiát találtunk. Ugyanebbe a csoportba tartozott a 81. gödör, amelyben badeni cserepek mellett, a gödör közepére helyezett szarvasmarhakoponya feküdt – 30 cm mélységben. A szarvasmarha temetkezések a Baden-kultúra jól ismert objektumai (BEHRENS 1963; KOREK 1951; KŐVÁRI 1985), számuk a nagy felületű ásatásokkal folyamatosan nő. (ENDRŐDI 2005; SOMOGYVÁRI 2004; BELÉNYESY–HORVÁTH 2007, 99) Az ilyen típusú objektumok legnagyobb részt a kultúra klasszikus fázisához tartoznak, a legkorábbi (Boleráz) és a legkésőbbi (Kostolac) időszakból csak igen kis számban ismertek. Egyértelműen kultikus célúak, bár pontos funkciójuk máig nem tisztázott.

A településen az áldozógödrök másik csoportját az ún. kagylós gödrök alkották. Ezek közül kettő emelkedik ki. A 233. objektum esetében a bama őskori humusz bontása során jelentős mennyiségű folyami kagylóhéjat bontottunk ki egy 10-12 cm-es rétegben, egy ovális foltban. Ezek

south of the cattle skeleton, about 20 cm deeper. A jug of with an atypical shape lay between them. It was evidently from the late Copper Age based on its ornamentation. (Fig. 3) Pit no. 147 was round with cylindrical walls and a trough-shaped bottom filled-in with brownish earth. It contained another cattle skeleton lying on its left side. Bivalve shells and a few Copper Age shards were found beside it. Pit no. 81 belonged to the same group: it contained Baden shards and a cattle skull was placed in its center at a depth of 30 cm. Cattle burials are well-known features of the Baden culture (BEHRENS 1964; KOREK 1951; KŐVÁRI 1985), and their number has gradually increased with excavations over large surfaces. (ENDRŐDI 2005; SOMOGYVÁRI 2004; BELÉNYESY–HORVÁTH 2007, 99) The features of this type belong to the classical phase of the culture but are not known from the earliest (Boleráz) and the latest (Kostolac) periods. They evidently served cultic purposes although their exact function has not yet been clarified.

alatt még négy réteget figyeltünk meg, amelyek hamuval, faszénnel és patiososan átégett földdel keveredtek. Leletei alapján egyértelműen a Baden-kultúrába tartozott a gödör. Hasonló volt az 522. objektum, amely részben a feltárási terület északi metszetszála alá futott, így teljes egészében ki sem bonthattuk. Ebben a gödörben az ívelt kagylóréteg 25 cm vastag volt. Alatta feketésbarna, majd vörös, porhanyós, ill. egy hamucsíkos, faszenes réteg feküdt. (4. kép) A barna betöltésben egy állatkoponyát találtunk. Mindkét gödör jellegénél fogva megfelel az őskori régészet által kultikus jellegűnek mondott gödrök kritériumainak. A kagylók nagy mérvű felhasználása a rézkori kultuszokban nem mondható elterjedtnek, Budapestről hasonló gödröt eddig csak a középső neolitikumból ismertünk. (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b)

Habár a területen egykor állt rézkori házak közvetlen nyomait sehol sem sikerült az ásás során felfedezni, közvetett bizonyítékokat mégis sikerült találnunk. Az 546. objektumban, a gödör középső részén kb. 20 cm vastagon viszonylag nagy mennyiségű égett házfaltörmelék feküdt. Ennek elbontása után, az objektum mélyebben fekvő részlein pedig, kevés edénytöredék alatt, egy sárgásbarna, hamus, kevert szinten fehér festék nyomait mutató vakolat-darabokat találtunk. A vakolatot mély és széles bekarcolások díszítették, mégpedig azzal az ún. halszállkamintával, amelyeket a Baden-kultúra edényeiről már jól ismerünk. Ezt a datálást megerősítették az objektumban talált használati tárgyak, elsősorban magas fülű mericék, amelyeket a kultúra klasszikus-késői szakaszában gyártottak.

Viszonylag kevés lelet és mindössze 17 objektum jellemezte a kora bronzkort. Ide

The other group of sacrificial pits was composed of the so-called bivalve pits. Two of them deserve mention. In the case of feature no. 233, a large number of fluvial bivalve shells were uncovered in the brown prehistoric humus in a 10-20 cm thick oval spot. Four more layers were observed under it. These were mixed with ash, charcoal and earth burned to the hardness of daub. Based on the find material, the pit certainly dates from the Baden culture. Feature no. 522 was similar but it extended under the northern section wall of the excavation territory so we could not completely uncover it. The convex layer of bivalve shells was 25 cm thick. Blackish brown, and then red crumbly layers and a layer of charcoal with an ash stripe were observed beneath it. (Fig. 4) An animal skull was found in the brown fill. Both pits showed the characteristics considered typical of ritual pits by prehistoric archaeologists. The abundant use of bivalve shells was not really common in the Copper Age cults. The only similar pit on the territory of Budapest came from the Middle Neolithic. (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b)

Although it was not possible to observe direct traces of the Copper Age houses that used to stand on the territory, direct evidences was found. A relatively large quantity of burnt building debris lay in a 20 cm thick layer in the center of pit no. 546. After it was cleared away, plaster fragments with traces of white painting were discovered in a yellowish brown layer mixed with ash under a few shards in the deeper part of the pit. Wide and deep grooves decorated the plaster with the so-called herringbone pattern that is well-known on vessels of the Baden culture. This dating was supported by utensils found in the

tartozik többek között a 356. számú objektum, amelyben a gazdag kerámiaanyag képviselte a korszakot. Az előkerült régészeti jelenségek alapján a település méretére, vagy intenzitására következtetni nem lehetett.

Az ásás területa a késő bronzkor elejéig ismét lakatlan volt eddigi tapasztalataink szerint. A területen a Reinecke BC (Kr. e. 15. század) időszakban a Halomsíros-kultúra népe telepedik meg. Leleteik száma egyetlen objektum kivételével alacsonynak mondható, mindössze 3 gödröt sikerült eddig egyértelműen ide sorolni. Ezek sem a település nagyságáról, sem szerkezetéről nem szolgáltatnak adatokat. Kiemelkedő viszont egy szakrális jellegű objektum, egy csaknem 3 m átmérőjű, 1,1 m mély méhkas alakú gödör, melynek fenekén nagy mennyiségű díszkerámia töredékekkel kevert, kormos-hamus-égett sárga agyaggal vegyes réteget találtunk (128. objektum). A finoman fényezett tárolóedényeket, kancsókat, bögréket és tálat szándékosan összetörve helyezték a

feature, especially the high-handled dip-pers which were produced in the classical-late phase of this archaeological culture.

Relatively few finds and only 17 features characterized the Early Bronze Age. Among others, Feature no. 356 comes from this period. It contained a rich ceramic material was representative of this period. The recovered archaeological phenomena were not sufficient to determine the size and the intensity of the settlement occupation.

The territory of the excavation seems once again to have been uninhabited until the beginning of the Late Bronze Age. The people of the Tumulus culture settled here in the Reinecke BC (1500 BC) period. The number of finds was low apart from a single feature, and only 3 pits could certainly be grouped here. They did not yield information on the size and the structure of the settlement. One of them, however, was an outstanding feature of a sacral character. It was a 1.1 m deep beehive-shaped pit with a diameter of

5. kép: Késő bronzkori edény depó
Fig. 5: Late Copper Age vessel depot

gödörbe, melyekre még nagyobb kavicsokat is dobáltak (5. kép). Hasonló összetételű edénydepókat a halomsíros-kora urnamezős időszakból (Reinecke BC-Ha1) ismerünk (REMÉNYI-ENDRÓDI-MARÁZ-VIRÁG 2006, 173–174), melyeket a kutatás egy, a társadalmi elithez köthető rituális eseménysor részeként interpretál. Magyarozatuk szerint a szertartásban résztvevő tárgyakat a profán világból kiemelve eltemették, és ezzel megsemmisítették. (V. SZABÓ 2004)

A késő bronzkor végét az Urnamezőskultúra (Ha A-B; Kr. e. 1000–800) képviseli lelőhelyünkön, melynek egy településrészletét is feltártuk. Ennek maradványai a száz méterre nyugati irányban fekvő Fehérvári úti SZTK építéskor is előkerültek. (NAGY 1962, 30)

Ide tartozik egy kelet–nyugati irányú, kb. 1,5 m mély 3 m széles, lapos aljú árok, amely a Váli utcával párhuzamosan futott és amely több szuperpozíciót is szolgáltatott. A kevés leletet tartalmazó árok vágta, pl. a 42. számú halomsíros korú gödröt, viszont beleásták a 449. számú objektumot, amely egy négyszögletes alaprajzú, félig földbemélyített kora vaskori lakóház volt. Ugyanekkor ehhez a korhoz tartozott az ásás délnyugati szélén talált nagy, kerek objektum. Ennek alján vékony tüzelésnyomok mellett egy teljes agyagtálat és kisebb késő bronzkori cserepeket találtunk. Fölötte egy kb. 1 m magas steril agyagkúpot emeltek, majd a gödröt barna töltelékfölddel visszatemették (105. objektum). Hasonló jelenséget eddig csak a kora bronzkorból ismertünk. Budapest-Kőérberék-Tóváros lelőhelyen mintegy száz hasonló „felépítésű” gödör került feltárássra (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b), a későbronzkorból tudomásunk szerint ez az első ilyen jellegű lelet.

nearly 3 m. A layer of burnt clay, soot and ash mixed with many fragments of ornamental ceramics lay on its bottom. (Feature no. 128) The finely polished storage jars, jugs, cups and bowls were intentionally broken before being placed in the pit and large pebbles were even thrown over them. (Fig. 5) Pottery depots with similar compositions are known from the Tumulus – early Urnfield period (Reinecke BC-Ha1) (REMÉNYI-ENDRÓDI-MARÁZ-VIRÁG 2006, 173–174). These features have been interpreted as parts of a series of ritual event linked with to social elite. It has been explained elsewhere that the objects used at the ceremony were lifted from the profane world and thus had to be destroyed. (V. SZABÓ 2004)

The Urnfield culture (Ha A-B; 1000-800 BC) represents the end of the Late Bronze Age at the site. A part of a settlement of this period was uncovered. Its remains had also been found during construction of the SZTK building on Fehérvári Road, one hundred meters to the west. (NAGY, 1962, 30)

An east-west running ditch with a flat bottom measuring ca. 1.5 m deep and 3 m wide comes from this site. It ran parallel to Váli Street and displayed several superpositions. The ditch contained few finds and cut pit no. 42 from the Tumulus period. Feature no. 449, a quadrangular semi-subterranean early Iron Age house, was dug into the ditch. The large round feature came to light on the southwest edge of the excavation territory also came from this period. A few traces of firing, a complete clay bowl and small Late Bronze Age shards were found on its bottom. An ca. 1 m high clay cone was raised over them and then the pit was refilled with brown earth (feature no. 105). Similar phenom-

Mindössze nyolc objektum képviselte a kora vaskort, a Ha C-D időszakot. Ezek közül fontos megemlíteni egy félig földbe süllyesztett, 3×3 m-es házat, sarkaiban cölöplyukakkal. A ház fala függőleges, az alja egyenes volt. Viszonylag gazdag leletanyagot tartalmazott. Ez volt az az objektum, amelyet biztosan ráépítettek a 40. számú árokra, és amely ezzel az árok *terminus ante quem*et is adta. (H. L. A.)

Római kor

A római időszakot a császárkor első két évszázadában lakott bennszülött (*eraviscus*) telep objektumai képviselték.

A lelőhely szűkebb környezetében több késő La Tène, ill. római kori lelőhely ismert. Ezek közül a feltárási területünk északnyugati szomszédságában található Móricz Zsigmond körtéren feltárt császárkori kelta települészet a legfontosabb, ahol a Kr. u. 1-2. századra jellemző téglalap alaprajzú, félig földbemélyített veremházak és más telepjelöltek mellett egy

ena are only known from the Early Bronze Age. About one hundred pits with a similar “construction” were unearthed at the Budapest-Kőérberék-Tóváros site. (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b) As far as we know this is the first occurrence of this type of find from the Late Bronze Age.

Only eight features represent the Early Iron Age, the Ha C-D period. A 3 m × 3 m semi-subterranean house with post-holes at its corners should be mentioned. The walls of the house were vertical and its floor. It contained a relatively rich find material. This was the feature that was certainly built over ditch no. 40 and which provided the *terminus ante quem* for the trench. (L. A. H)

Roman period

The Roman period was represented by settlement features of the autochthonous (*Eraviscus*) population from the first two centuries of the Imperial Period.

6. kép: Veremház (lakógödör) kibontott állapotban (796. obj.)

Fig. 6: Cleaned semi-subterranean house (feature no. 796)

7. kép: Vékonyfalú kerámiatálka, oldalán ráfolyatott hullámvonallal a 796. számú lakógödör betöltéséből

Fig. 6: Thin walled ceramic bowl with dropped wavy decoration on its side from dwelling pit no. 796.

vaskohó is napvilágra került. (REMÉNYI-HORVÁTH 2007, 190–192) A telep kerámiáit a főként La Tène D hagyományú típusok (köztük pannoniai pecsételt áru) mellett észak-italiai *sigillaták*, *sigillata* utánzatok és *amphora*töredékek teszik ki.

A feltárási területünktől északkeletre, mintegy 4-500 m-re a Kende utca 8–10. szám alatt kora császárkori fazekastelep ismert, ahol 1972-ben, egy leletmentés során hét edényégető kemencét sikerült feltárni. (PETŐ 1976)

A korszak további lelőhelyei ismertek még a Ménesi útról és a Gellért tér környékéről (PÓCZY 1959, 63; BESZÉDES-TEREI 2003a) ahol ugyancsak főként a kelta lakosság telepobjektumai jelentkeztek.

A Skála parkolójának feltárása során érintett több mint 4400 m² kiterjedésű területen – eltérő sűrűségben ugyan –, de szinte mindenütt előfordultak császárkori telepobjektumok, amelyek azon kívül, hogy a telep jelentős méreteit érzékeltetik, egyben jelzik, hogy az minden irányban folytatódott. Dél felé, vagyis a Bocskai út – Október 23. út irányában mind az objektumok számában, mind a leletanyag mennyiségében csökkenő tendencia mutatkozik, a lakottság intenzitása tehát dél felé csökken.

Several Late La Tène and Roman period sites are known in the region of this site. The partial Celtic settlement from the Imperial period unearthed in Móricz Zsigmond Circle lies in the northwestern neighborhood is the most important. There, semi-subterranean houses with oblong ground plans characteristic of the AD 1st-2nd centuries, other settlement features, and an iron furnace were uncovered. (REMÉNYI-HORVÁTH 2007, 190–192) The ceramic material of the settlement consisted mostly of types of La Tène D traditions, and North Italian Samian wares. Samian ware imitations and *amphora* fragments were found next to them.

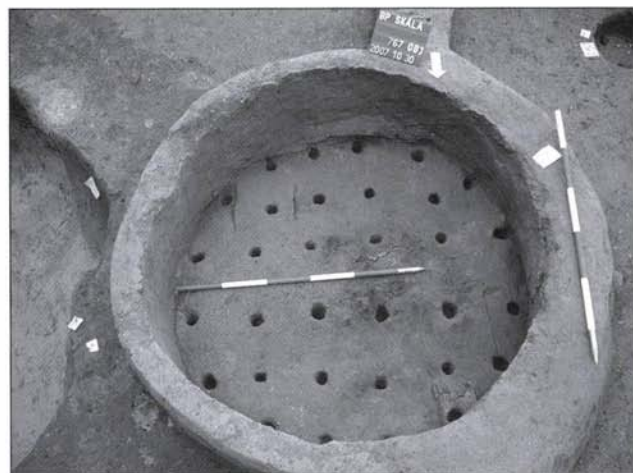
An early Imperial Period pottery workshop is known from 8-10 Kende Street, 400-500 m northeast of the excavation territory. Seven pottery kilns were uncovered here during rescue excavations in 1972. (PETŐ 1976)

Some more sites from this period were found at Ménesi Road and the area of Gellért Square (PÓCZY 1959, 63; BESZÉDES-TEREI 2003a) where the settlement features of the Celtic population mostly appeared.

Imperial Period settlement features occurred nearly everywhere over the 4400

8. kép: Kora császárkori edényégető kemencék maradványai (615-616-617. obj.)
 Fig. 8: Remains of Early Imperial Period pottery kilns (features nos. 615, 616 and 617)

9. kép: Edényégető kemence rostélya (767. obj.)
 Fig. 9: Grate from a pottery kiln (feature no. 767)

10. kép: Edényégető kemence (767. obj.) bontás közben
 Fig. 10: Pottery kiln during cleaning (feature no. 767)

A település lakóobjektumai közül összesen tízennegy, a korszak jellegzetes téglalap alaprajzú, félig földbe mélyített, főként tapasztott padlójú veremházát tartuk fel. A veremházak (lakógödörök) tájolása két fő rendszert követ: vagy észak–déli tájolásúak (6. kép), vagy nyugat–keletiek. Arra a kérdésre, hogy a két eltérő tájolású csoportban vajon kimutathatók-e kronológiai különbségek a leletanyag jelenlegi feldolgozottsági szintje alapján egyelőre nem adható pontos válasz. Az egyik lakógödör padlószintjéről egy teljesen épen maradt vékonyfalú kerámiatálka (7. kép) mellett Germanicus tiszteletére, fia, Caligula által vert érmék kerültek elő.

Nagyobb számban sikerült feltárnunk kemencéket is (összesen 14-et). Ezek közül hat jól megépített, kör, vagy körtealaprajzú, középbordás edényégető kemence volt (8. kép), a többit az egyszerűbb kivitelű kenyérsütő kemencék tették ki. Külön érdekesség, hogy az egyik, 2. század első felében üzemelő edényégető kemencéből (617. objektum) több, az égetés során elrontott, deformálódott kerámia került elő, amelyekből következtethetünk az itt gyártott edénytípusokra. Ezek között megtalálhatóak voltak a La Tène D hagyományú „S” profilú tálak, a sűrű, de főként citromsárga anyagú fűles korsók, kancsók.

A legépebb állapotban megmaradt edényégető kemence (767. objektum: 9-10. kép) felmenő boltozása csaknem 50 cm magasán maradt meg. Rostélyá eltérő méretű, 10-11 cm vastagságú idomtéglaiból volt összeillesztve. A még nyers, kiégetetlen idomtéglaikra vitték fel a 2-2,5 cm vastagságú tapasztást, amit 5-7 cm átmérőjű hőátteresztő lyukakkal törtek át. Hogy a lyukak lehetőleg ne a rostélytéglaikat sértsék meg, hanem azok illeszkedési hézagai mentén

m² territory investigated in the parking lot of the Skála although settlement intensities varied. They indicate the significant extent of the settlement and show that it continued in every direction. A decreasing tendency could be observed in the number of both the features and the finds towards the south in the direction of Bocskai Road and Október 23 Road, which means that the intensity of the settlement decreased towards the south.

Fourteen of the dwelling features from the settlement represented the characteristic semi-subterranean, oblong houses of the period. These houses generally had daubed floors. The orientation of the semi-subterranean houses followed two main systems. They were either oriented north-south or west-east (Fig. 6). In the present stage of the analysis of the find material, it cannot yet be answered if there were chronological differences between the two house groups with different orientations. Beside a thin walled ceramic bowl with dropped wavy decoration (Fig. 7), coins minted by Caligula in honor of his father Germanicus were found on the floor level of one of the semi-subterranean houses.

A large number of ovens came to light as well (in total 14). Six were strongly built round or pear-shaped pottery kilns with a central rib, while the rest were simple baking ovens (Fig. 8). It was especially interesting that a number of ceramics spoiled and deformed during firing were found in one of the pottery kilns that operated in the first half of the AD 2nd century (feature no. 617). They offer an insight into the vessel types produced here: “S”-profiled bowls, grey, but mostly lemon-yellow handled jugs and jars made in a La Tène D tradition.

11. kép: Fémmeldolgozásra utaló, törött fibulák
 Fig. 11: Broken brooches referring to metal production

sorakozzanak, a kemence felmenő részének belső falába kisebb bekarcolásokkal jelezték ezen hézagok helyét.

Az edényégetésen kívül további ipari tevékenységek is kimutathatók. Az egy helyben összegyűjtött, főként törött ruhakapcsolótűk (11. kép) a fémmolvasztásra, fémmeldolgozásra, az egy gödörbe összehordott csak és kizárólag birka lábközép-csontokból álló depó pedig a csontmegmunkálásra, esetleg az enyvfőzésre utalnak.

Mintegy 25 m hosszan tudtunk követni egy észak–déli irányú, 3-3,5 m szélességű, sóderozott felületű utat (719. objektum), amelynek több periódusát lehetett elkülöníteni. Legkorábbi megfogható rétegét egy keményre döngölt, bizonytalan szélességű földút jelentette, amelyen jól látszódtak a kocsikerek okozta, átlagosan 120-130 cm szélességű tengelytávra utaló bemélyedések. (12. kép) Hosszan tartó, a telep megszűnési idején túli használatát bizonyítja a sóderes felső útrétegből előkerült 4. századi érem.

A telep kelta lakossága háborítatlanul élt a római uralom alatt. A 3. századot

The dome of the best preserved pottery kiln (feature no. 767, Figs. 9-10) was preserved up to a height of nearly 50 cm. The grate comprised a 10-11 cm thick, shaped bricks in various sizes. The raw unfired bricks were daubed to a thickness of 2-2.5 cm and had heat transmitting holes with diameters of 5-7 cm piercing them. To be able to pierce the holes along the gaps where the bricks met without injuring the bricks, the places of the gaps were marked by notches engraved into interior wall of the kiln.

Various industrial activities could also be demonstrated besides pottery firing. The mostly broken and spoiled brooches (Fig. 11) collected in one place imply there was metal melting and metal processing, while the depot of nearly only sheep metatarsals amassed in a pit suggests bone processing or perhaps glue production.

A north-south running 3-3.5 m wide road covered with gravel (feature no. 719) could be followed along a distance of about 25 m (feature no. 719). Several periods could be differentiated in it. The

ugyan már nem éli meg a település, ennek azonban elsősorban gazdasági okai lehettek, a jobb megélhetést biztosító, a 2. században virágzásnak induló nagyobb városias települések folyamatos elvándorlásra készítették a helyi lakosságot. A Skála parkolójában feltárt kora császárkori teleprész minden bizonnyal összetartozott a Móricz Zsigmond körtéren feltárt teleprészlettel, esetleg a Kende utcai fazekasgyeddel. A leletanyag teljes feldolgozását követő kronológiai finomításon túl további vizsgálatok tárgya kell, hogy legyen a Gellért-hegytől délre fekvő koracsászárkori kelta telepek egymás közti, valamint a tabáni településsel fennálló kapcsolatának tisztázása (a Tabán és a Gellért-hegyi *oppidum* kronológiai és települési szétválasztásához ld.: MARÁZ 2005). (B. J.)

Az ásás legelején, a Kőrösy J. utca vonalában, az északi végéhez közel találtuk meg az első temetkezést, egy háton

12. kép: Többrétegű római kori út
Fig. 12: Multi-layered Roman period road

earliest layer that could be observed was a dirt road of an uncertain width and a hard-beaten surface in which the wheel-ruts left by vehicles with an axle-distance of 120-130 cm on average could clearly be discerned (Fig. 12). A AD 4th century coin recovered from the upper gravelly road surface shows that the road was used for a long time even after the abandonment of the settlement.

Life remained undisturbed in this Celtic settlement during Roman rule. It did not survive beyond the AD 3rd century which primarily can be explained by economics since the larger urban settlements that began to flourish in the AD 2nd century presented better circumstances and the local population gradually abandoned the settlement. The segment of an early Imperial Period settlement uncovered in the Skála parking lot was most certainly connected with the partial settlement recovered in Móricz Zsigmond Circle and perhaps also with the pottery workshop on Kende Street. Beside the fine chronological determinations following the complete analysis of the find material, it will be necessary to examine the nature of contacts between the early Imperial Period settlements south of Gellért Hill and the settlement in Tabán (on the chronological and settlement structural separation of the Tabán and the *oppidum* on Gellért Hill see MARÁZ 2005). (J. B.)

The first burial that was found along Kőrösy J. Street lay close to its northern end at the very beginning of the excavation. It was an Early Modern grave with the deceased lying in an extended position on its back. Fifteen other similar graves were found during the excavation, placed in regular rows and columns. Most did not contain grave goods although two of the deceased

fektetett halott csontvázát. Az ásatás során összesen tizenöt hasonló sírt tártunk még fel, amelyeket szabályos rendben, sorokban és oszlopokban ástak egykor. Legtöbbjük melléklet nélküli volt, kettőben azonban olyan bronz ékszereket bontottunk ki, amelyek a 17. század végére, a 18. század elejére datáltak a temetkezéseket. A közelben az említett korban falut vagy templomot nem ismerünk, a 18. századi várostérképek pedig nem jelölik már a temetőt. Így itt egy rövid idejű temetkezési hely lehetett. (H. L. A.)

Beszédes József – Horváth László András

Irodalom/References:

BEHRENS 1963 – Behrens, H.: Die Rinderskelettfunde der Pécelser Kultur und ihre Bedeutung für die Erkenntnis historischer Zusammenhänge. *Acta Arch Hung* 15 (1963) 33–36.

BELÉNYESY–HORVÁTH 2007 – Belényesy K. – Horváth T.: Balatonöszöd – Temetői dűlő. In: Belényesy K. – Honti Sz. – Kiss V. (szerk.), *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordaacsi között*. Budapest 2007.

BESZÉDES–SZILAS 2004 – Beszédes J. – Szilas G.: Középső bronzkori település nyomai a Lágymányoson (Traces of a Middle Bronze Age settlement at Lágymányos). *Aqfűz* 10 (2004) 147–152

BESZÉDES–TEREI 2003a – Beszédes J. – Terei Gy.: Újabb topográfiai adatok a Szent Gellért tér őskori, római és középkori beépítettségéhez (Recent topographic data on prehistoric, Roman and medieval

were buried with jewelry that dated the burials to the end of the 17th and beginning of the 18th centuries. Neither a village nor a church is known from this area in this period and the town maps from the 18th century did not indicate the presence of this cemetery anymore. It must only have been a short-lived burial site. (L. A. H)

József Beszédes–László András Horváth

settlements in Szent Gellért Square). *Aqfűz* 9 (2003) 131–145.

BESZÉDES–TEREI 2003b – Beszédes J. – Terei Gy.: A Budapest, XI. ker., Bartók Béla út – Fehérvári út felszíni rendezéséhez kapcsolódó régészeti feltárások és megfigyelések 2002-ben. *Aqfűz* 9 (2003) 194–196.

ENDRÓDI 2005 – Endródi A.: A késő rézkori Baden-kultúra településjelenségei Albertfalván (Settlement phenomena of the Late Copper Age Baden Culture at Albertfalva). *Aqfűz* 11 (2005) 123–129.

HORVÁTH L. A. et al. 2005a – Horváth L. A. – Korom A. – Terei Gy. – Szilas G.: Előzetes jelentés az épülő Kőérberék, Tóváros-Lakópark területén folyó régészeti feltárásról (Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the territory of the Kőérberék, Tóváros Residential District). *Aqfűz* 11 (2005) 137–167.

HORVÁTH L. A. et al. 2005b – Horváth L. A. – Terei Gy. – Korom A. – Szilas G.: Bu-

- dapest, XI. Kőérberek, Tóváros-lakópark. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2004 (Archaeological Investigations in Hungary 2004) 2005, 196–197.
- KOREK 1951 – Korek, J.: Ein Gräberfeld der Badener Kultur bei Alsónémedi. *ActaArchHung* 1(1951) 35–54.
- KÓVÁRI 1985 – Kóvári K.: A tahitótfalui késő rézkori gödör (Spätkupferzeitliche Grube in Tahitótfalu). *StudiaComitatensia* 17 (1985) 7–14.
- MARÁZ 2005 – Maráz B.: Budapest-Gellérthegy és környékének késő La Tène kori településtörténete I. *BudRég* 35 (2005) 39–49.
- NAGY 1962 – Nagy L.: Buda régészeti emlékei. In: Pogány F. (szerk.), Magyarország Műemléki Topográfiája. VI. Budapest műemlékei II. Budapest 1962, 13–116.
- PETŐ 1976 – Pető M.: Koracsászárkori fazekastelep a Gellérthegy déli oldalán (Frühkaiserzeitliche Töpfersiedlung am südlichen Hang des Gellérthegy). *ArchÉrt* 103(1976) 86–95.
- PÓCZY 1959 – Póczy K.: A Gellérthegytabáni eraviscus telep topográfiájához. *ArchÉrt* 86 (1959) 54–69.
- REMÉNYI–ENDRŐDI–MARÁZ–VIRÁG 2006 – Reményi L. – Endrődi A. – Maráz B.–M. Virág Zs.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán (Archaeological investigations in the eastern sector of the M0 highway ring). *Aqfűz* 12 (2006) 166–180.
- REMÉNYI–HORVÁTH 2007– Reményi L. – Horváth L. A.: Régészeti lelőhelyek a 4. számú metróvonal Lágymányosi állomásain (Archaeological excavation at Lágymányos stations for underground line 4). *Aqfűz* 13 (2007) 187–195.
- SOMOGYVÁRI 2004 – Somogyvári Á.: Solt-Erdélyi tanya. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2003 (2004), 284–285.
- TOMPA 1942 – Tompa F.: Őskor. In: Szendy K. (szerk.), Budapest Története. Tompa F. – Alföldi A. – Nagy L., Budapest az Ókorban I. Budapest 1942. 3–134.
- V. SZABÓ 2004 – V. Szabó G.: A tiszacsegei edénydepó. Újabb adatok a tiszavidéki késő bronzkori edénydeponálás szokásához (Das Gefäßdepot von Tiszacsege. Neue Angaben zur Sitte der spätbronzezeitlichen Gefäßdeponierungen in der Theißgegend). *MFME–StudArch* 10 (2004) 81–113.

Római kori településrészlet feltárása Budaörs határában

(Budapest, XI. ker, Budaörsi út – Rupphegyi út, Hrsz.: 1289/2, 1296/1-3, 1528/17-18, és 1296/6)

2007. augusztus 9. és október 2. között a GTC Magyarország Zrt. megbízásából végeztünk szondázást valamint megelőző feltárást a tervezett Sasad Resort Lakópark I. és II. építési ütemének területén. A megelőző feltárás során mind az öt tervezett lakóépület helyének teljes megkutatására, a szondázó munkálatok során pedig további hat épület helyének részleges vizsgálatára volt lehetőségünk. (1. kép)

A területen már 2006-ban, szondázó jellegű feltárás keretében (HÁRSHEGYI 2006, 269–270), több, igen széles kőkonstrukciót és egy vélhetően római kori út sóderes rétegeit rögzítettük. Az ekkor a területen végzett geopedológiai vizsgálatok (Horváth Zoltán munkája), majd a későbbiekben elvégzett pollen- és állatesont-elemzések során világossá vált, hogy a késő kelta-római korban ez a terület meglehetősen vizenyős völgy volt, amely időszakosan kiszáradt. A terület semmiképpen sem a gabonatermesztésre, sokkal inkább az állattartásra lehetett alkalmas. (A pollenvizsgálatokat Medzihradzky Zsófia végezte.) A területen gyűjtött mintákból teljesen hiányoztak a gabonafélék. Az igen nagy mennyiségű tölgy-, éger- és diópollen a réti-legelői környezet meglétét támasztja alá. A mintákból nagy mennyiségben pernyét is ki lehetett mutatni, ami erdőtűzre, vagy rendszeres tüzelésre (megtelepedésre?) utal.

Excavation of part of a Roman period settlement at Budaörs

(Budapest XI, Budaörsi Road – Rupphegyi Road, Lrn: 1289/2, 1296/1-3, 1528/17-18 and 1296/6)

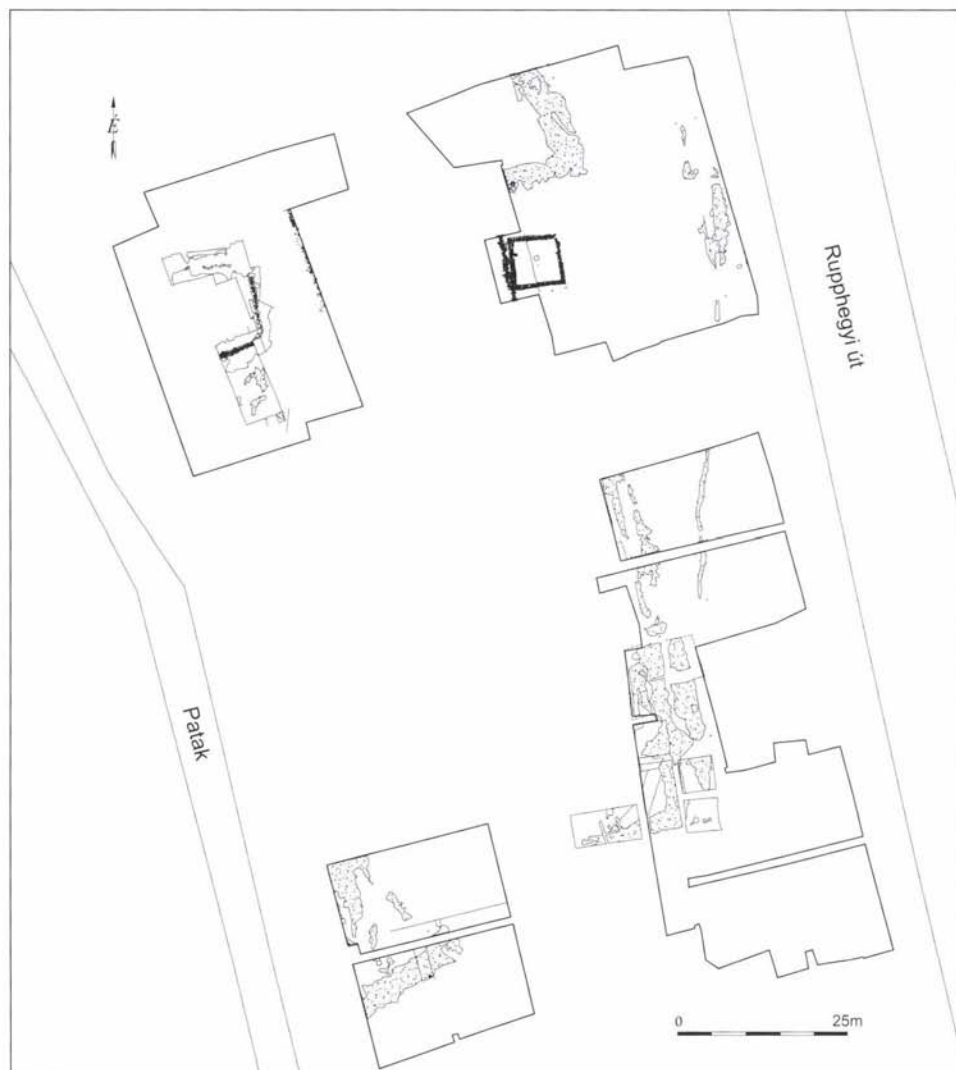
Between August 9 and October 2, 2007, test excavations and preventive excavations were conducted on the territory of the planned 1st and 2nd construction phases of the Sasad Resort Residential district, commissioned by the GTC Magyarország Zrt. The preventive excavation included the complex investigation of the area of all the five residential buildings, while the test excavation offered a possibility for the partial investigation of the territory of six more buildings. (Fig. 1)

A few very broad stone constructions and the gravelly layers of what was probably a Roman period road were registered on the territory during test excavation in 2006. (HÁRSHEGYI 2006, 269–270) The geo-pedological investigations carried out at that time by Zoltán Horváth and later pollen and animal bone analyses demonstrated that this territory had been fairly waterlogged area in the late Celtic – Roman period, which intermittently dried out. The region might have been suitable for animal keeping but certainly not for cereal cultivation. (Zsófia Medzihradzky carried out the pollen analyses). Cereals were completely missing from the samples collected on the territory. The very high number of oak, alder and walnut pollen grains attest to an environment comprising meadows and pastures. Flying ash

Az eddig megvizsgált állatsontok között (elemzésüket Kovács Zsófia Eszter végezte) a szarvasmarha szerepelt legnagyobb arányban. Ezt követte jóval kisebb számarányban a juh/kecske, a háziló, házisertés és házityúk. A háziló csontok esetében egy

could also be demonstrated in the samples, indicating forest fires or regular burning (settlement?).

Cattle dominated among the animal bones analyzed thus far (by Zsófia Eszter Kovács). Sheep/goat, domesticated horse,

1. kép: A Sasad Resort lakópark területén végzett 2006-2007. évi ásatások összesítő felszínrajza római kori út és falak részleteivel

Fig. 1: Complex plan of the 2006-2007 excavations conducted in the area of the Sasad Resort housing estate with remains of Roman road and walls

2. kép: Római kori kerítőfal omladéka, Kr. u. 3. század
 Fig 2: Remains of Roman enclosing wall with debris,
 AD 3rd c.

ízben egyértelműen nagyméretű, római katonai ló (CHOYKE 2003, 214.) maradványát lehetett azonosítani. Egy másik érdekes lelet egy gímszarvas lapockatöredéke volt.

A területen mindenhol a már 2006. évben is megfigyelt rétegsort találtuk. (HÁRSHEGYI 2006, 270) Az újkori építési törmelékes rétegek alatt egy vízzáró sárga agyagos-közetlisztes réteget, ez alatt egy szürkésbarna, már római kori kultúrréteget találtunk. Ez alatt jelentkezett egy rendkívül tömör, vizesedő fekete réteg, római-bennszülött kelta leletanyaggal. Néhány szonda esetében („E”-„F”-„G” szondák), elsősorban a domboldal felsőbb zónájában, az újkori építési törmelékes feltöltés alatt, az erős erózió következtében már csak a közetlisztes alapközetet lehetett megtalálni.

pig and hen followed cattle but in much smaller proportions. One bone specimen came from a domesticated horse and was clearly identifiable as a large Roman military horse. (CHOYKE 2003, 214) Another interesting find was the scapula fragment from a red-deer.

The layer sequence observed in 2006 could be followed everywhere on the territory. (HÁRSHEGYI 2006, 270) It contained a water insulating yellow clayey, stone-powdery layer under the modern layers of building debris, followed by a grayish brown culture-bearing layer from the Roman period. An extremely compact, moist black layer appeared underneath the Roman culture-bearing level and contained a Roman-autochthonous Celtic find material. In a few test trenches (“E”-“F”-“G”), especially in the higher zone of the hillside, only the stone powdery bedrock could be found under the modern building debris layer because of heavy erosion.

The effects of the heavy erosion could be clearly illustrated in the foundation of house “A”: above the Roman layers where the remains of an extremely massive stone and mud slide were found. This landslide evidently washed away and shifted most of the later registered Roman walls. In this layer, Bronze Age hand-made and Late Roman glazed ceramic sherds were found mixed in equal proportion together. Another washed away wall fragment was found on the territory of the foundation of house “D”. This natural phenomenon washed away culture-bearing layers from higher areas on the hillside down to the excavation territory sometime after the AD 4th century.

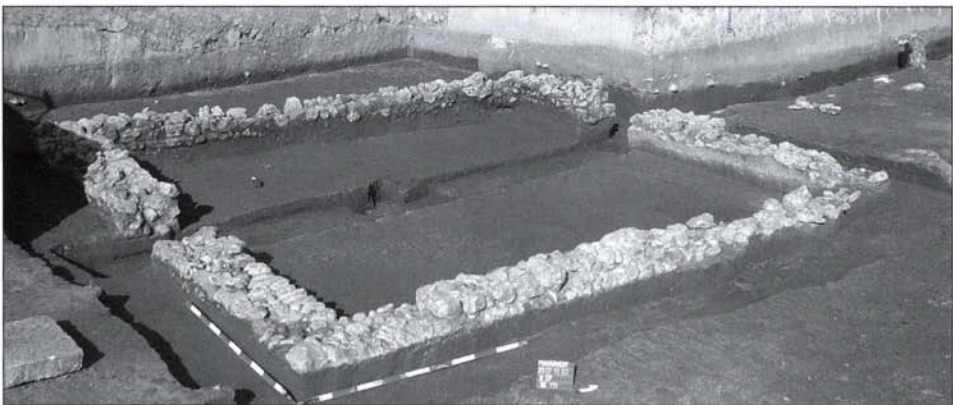
The continuation of the Roman period stone constructions (actually interpreted as enclosing walls) uncovered in 2006

A komoly eróziós hatás nyomait rendkívül szemléletes módon az „A” házalap esetében is megfigyelhettük. A római rétegek felett egy rendkívül masszív kő- és sárlaviná maradványait is megtaláltuk, amely jól láthatóan az itt később regisztrált római falak nagy részét elmosta, arrébb tolta. Ebben a rétegben egyaránt megtalálhatóak voltak a bronzkori kézzelformált és a késő római mázas kerámiaedények töredékei. Szintén elmosott faltöredékeket találtunk a „D” házalap területén is. Ez a természeti esemény, a domboldal magasabban fekvő területéről kútúrrétegeket mosott le a feltárás helyszínére, valamikor a Kr. u. 4. századot követő időszakban.

A 2006. évben feltárt római kori kőkonstrukciók (jelenleg kerítőfalakként értelmezzük őket) folytatása a 1296/6 Hrsz. telken minden házalap területén megfigyelhető volt. (2. kép) A kőfalak szerkezetének vizsgálatokor egyértelművé vált, hogy valószínűleg nem nagy távolságból idehozott (Katalin-hegy, Hárs-hegy), nagyméretű, megmunkálatlan kőtömbök kb. 1-1,5 m szélességben képezték az alapot, amelyre kisebb kövekből, talán sártapasztással húzták fel a felmenő falakat. Mészhabarcsó-

could be observed in the areas of all the house foundations on lot no. 1296/6. (Fig. 2) The examination of the structure of the stone walls made it clear that large, natural stone blocks transported here from what was probably a short distance (Katalin hill, Hárs hill) formed the foundation to a width of about 1-1.5 m on which the vertical walls were built from smaller stones, perhaps in conjunction with mud daub. No trace of limy mortar and plastering could be observed. Only small amounts of Roman building debris and a few bricks were found when the stones were cleaned. Based on the find material recovered from the stone constructions and their vicinity, these could have been used between the middle of the AD 2nd century and the AD 4th century. (e.g. a small silver coin of the Emperor Hadrian, a coin of Diocletian and an omega brooch were found). The system of the stone constructions and their complete ground plans are not yet clear.

In two cases (house foundation “B”), small, oval, sunken firing spaces with diameters of about 0.6 m were observed at a distance of circa 1 m from each other

3. kép: Római épület falmaradványai, Kr. u. 2-3. század
Fig. 3: Remains of a Roman Period building, AD 2nd-3rd c.

lásnak, vakolatnak semmilyen nyoma nem volt megfigyelhető. A kövek tisztításakor csak kis mennyiségben találtunk némi római építési törmelék, téglákat. A kőkonstrukciókból és a környezetükből származó leletanyag alapján ezeket valamikor a Kr. u. 2. század közepe – 4. században használhatták. (Hadrianus császár ezüstje, Diocletianus-érem, omega-fibula került elő.) A kőkonstrukciók rendszere és teljes alaprajza egyelőre nem világos.

Két ízben („B” házalap), közvetlenül a falak tövében, a fal omladékának elszedése után, kisméretű, földbemélyített, ovális, kb. 0,6 m átmérőjű tűztereket figyeltünk meg, egymástól kb. 1 m távolságra. Az egyikben rendkívül nagy mennyiségű világosszürke hamut találtunk.

A „B” házalap területén egy 7,5×7,5 m nagyságú, 60 cm falszélességű épület alsó 3-4 kősorát bontottuk ki. (3. kép) A falak tisztításakor megfigyelhető volt, hogy azok valamilyen külső, északi irányból érkező hatás következtében megcsúsztak, megcsavarodtak. Az építmény omladékában – többek között – barbotindíszes, Drag 54-típusú *terra sigillata* edényt, Iványi VIII-típusú (IVÁNYI 1935) háromlángú mécses töredékeit (4. kép) és Kr. u. 3. századi érmekeket találtunk. (5-6. kép) Az építményen belüli terület közepén egy kettétört, megmunkált mészkőtömböt bontottunk ki, kisebb kövekkel körberakva. Az egyik ilyen támasztókőről kiderült, hogy egy kisméretű (18×29×15 cm) homokkőből készült, vésett felirat nélküli oltár. Eredetileg valószínűleg festett *dedicatiója* lehetett. Nem kizárható, hogy másodlagos funkcióban került az épületbe. A nagyobb mészkőtömb esetleg valamilyen központi oszlopbázisként is értelmezhető. Az építményt a Kr. u. 2-3. században használhatták, és tájolása megegyezik a tőle kb. 22

4. kép: Háromlángú mécses a római kori épület omladékából, Kr. u. 2-3. század

Fig. 4: Three-nozzled oil lamp from the debris of the Roman Period building, AD 2nd-3rd c.

next to the walls after the clearing of the wall debris. One of them contained a large amount of light grey ash.

The lower 3-4 stone rows from a 7.5 m × 7.5 m building with 60 cm wide walls were unearthed on the territory of house foundation “B”. (Fig. 3) It could be observed during the cleaning of the walls that they had shifted and twisted as a consequence of an exterior impact from the north. The debris of the construction contained among other things, a barbotine-decorated Samian ware vessel of Drag 54 type, fragments of a three-nozzled lamp (Fig. 4) of Iványi VIII type (IVÁNYI 1935) and coins from the AD 3rd century (Figs. 5-6). A processed limestone block was found split into two in the center of the interior of the construction. The block was surrounded by smaller stones. One of these buttressing stones was a small (18 cm × 29 cm × 15 cm) sandstone altar without any engraved inscription. Originally, it must have had a painted dedication. It may also have been built into the building as part of

m-re keletre futó, észak–déli irányítású, római sóderes útfelülettel, melyet több házalap területén („B”, „E”, „C”) végigkísérhettünk.

Ebből a római járófelületből igen kevés maradt meg, valószínűleg eredetileg csak egy legfeljebb kétszer-háromszor megújított, völgyön átvezető útként funkcionált. A 2006. évben is már több helyen megfigyeltük, és egy esetben a kövek szóródása alapján esetleges szeké nyomokat is regisztrálni tudtunk. Néhány helyen nem is annyira az út, mint inkább az egykor mellette futó V alakú árok maradt meg a süppedős, vizes réti talajban, a bemosódás – feltöltődés következtében. A római út használati periódusa feltételezhetően korábbi, mint a nagy területet körbevevő kőfalak. Az út tájolása megegyezik a „B” házalapban feltárt kisméretű építményével, ellenben a nagyobb kőkonstrukciók vonalával kb. 45°-ot zár be, egy helyen pedig keresztezik egymást.

A terület történetéről annyit mindenképp elmondhatunk, hogy a késő LT D

secondary use of its raw material (*spolia*). The large limestone block can perhaps also be interpreted as a central column base. The construction was used in the AD 2nd-3rd centuries, and its orientation is identical to that of the north-south running Roman gravelly road surface running 22 m east of it, a phenomenon which could be followed on the territory of several house foundations (“B”, “E”, “C”).

Very little has been preserved from this Roman floor surface. Originally, it must have been a road leading through the valley and it was renewed two or three times at most. Wheel ruts had already been observed in 2006, and in a few cases, the distribution of the stones suggested their existence this year as well. In a few places it was not really the road itself, only the V-shaped ditch running alongside it that was preserved in the sinking, moist meadow soil as the result of sedimentation and washing-in of soil. The Roman road had probably been used in an earlier period than the stone walls that surrounded the

5. kép: Septimius Severus ezüst érme a római kori épület omladékából, Kr. u. 3. század eleje
Fig. 5: Silver coin of Septimius Severus from the debris of the Roman Period building, beginning of AD 3rd c.

6. kép: Iulia Maesa emlékére verett ezüst érme a római kori épület omladékából, Kr. u. 3. század eleje
Fig. 6: Silver coin depicting Iulia Maesa from the debris of the Roman Period building, beginning of AD 3rd c.

időszakot követően kimutatható római kori használata, a Kr. u. 2. század második negyedétől-közepétől a Kr. u. 4. században is. A Nagy Tibor által 1960-ban feltárt (BTM Adattár 501–77), Kr. u. 3. századi római temetkezések pontos lelőhelyét továbbra sem sikerült tisztázni.

Az ásatások során feltárt észak–déli irányú római út a Budai hegyek irányából ereszkedett a völgybe, ahol vélhetően becsatlakozott egy szélesebb, jelentősebb római útvonalba. Az úttal párhuzamosan állhatott az a kisméretű építmény, amelyben az oltárkövet találtuk. Nem zárható, hogy út menti állomáshelyként (őrtoronyként?) funkcionált. A széles, későbbi periódusra keltezhető kőfalak talán valamilyen, még fel nem tárt késő római településhez tartozhattak. A kutatások várhatóan a 2008. évben is folytatódnak.

Hárshegyi Piroška

Irodalom/References:

- CHOYKE 2003 – Choyke, A. M.: Animals and Roman lifeways in Aquincum. In: Zsidi, P. (Red.), *Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II*. 2. Budapest 2003, 210–232.
- HÁRSHEGYI 2006 – Hárshegyi P.: Budapest, XI. ker., Madárhegy (Budaörsi út Rupphegyi út. Aqfüz 13 (2007) 269–270.
- IVÁNYI 1935 – Iványi, D.: *Die pannonischen Lampen*. DissPann Ser. II. No. 2. Budapest 1935.

large territory. The orientation of the road is identical to that of the small construction unearthed in house foundation “B”, while it closes at an angle of about 45° with the line of the large stone construction and the two structures intersect with each other.

It can be definitely stated about the history of the territory that Roman period exploitation can be demonstrated after the late LT D period, and from the second quarter and middle of the AD 2nd century into the AD 4th century. The exact site of the AD 3rd century Roman burials uncovered by Tibor Nagy in 1960 (BTM Archives 501–77) could not be identified.

The north-south running road brought to light during the excavations descended into the valley from the Buda hills, where it probably joined a wider and more important Roman road. The small building in which the altar stone was found, stood in parallel to the road. It may have functioned as a way-station (watchtower?) on the road. The thick stone walls dating from a later period may have formed part of a late Roman settlement which has not yet been unearthed. The investigations are expected to continued in 2008.

Piroška Hárshegyi

Római kori védmű és török fürdő a pesti belvárosban

(Budapest, V. ker., Pesti Barnabás utca 1., Hrsz.: 24312)

2007. június 12-től október 17-ig – 2006-os szondázó kutatás folytatásaként (BESZÉDES–ZÁDOR 2007, 266) – megelőző feltárást végeztünk az V. ker. Pesti Barnabás utca 1. számú épület, az egykori ELTE „A” épülete udvarán. Az ásatás során római, népvándorlás- és középkori objektumok, továbbá egy törökkori fürdő maradványai kerültek elő. (1. kép)

Az udvar közepén az újkori és a törökkori feltöltés alatt 3,5-4 m mélyen nagyméretű árok maradványai láttak napvilágot. (2. kép) A feltárt árok délről észak felé 12 m hosszan futott, majd északnyugati irányba enyhén ívesen meghajolt és 6,6 m hosszan húzódott tovább. A keleti oldala meredeken lejtett, a nyugati fele pedig enyhén emelkedett felfelé. Teljes mélységét nem ismerjük, mivel közepén újkori téglaboltozatos csatorna vágta ketté. Aljából a szürkésbarna, iszapos-agyagos betöltésből népvándorlás kori hullámvonalas edénytöredékek és *tegula* maradványok kerültek elő. A betöltés tetején fekete, faszenes földbe ágyazva 6-7 cm vastag, kőporos, kőzúzalékos útréteg mutatkozott, amelynek bontásából néhány római kerámiatöredék került elő. Az árok feltételezhetően Contra Aquincum késő római tábornak övezte. (NAGY 1946)

Az árok északi felén, közvetlenül a keleti partjába belevájva, két földbemélyí-

Roman Period defensive works and a Turkish bath in the city of Pest

(Budapest V, 1 Pesti Barnabás Street, Lrn: 24312)

From June 12 to October 17, 2007, preventive excavations were conducted in the courtyard of District V, 1 Pesti Barnabás Street, the former ELTE “A” building, in continuation of test excavations begun in 2006 (BESZÉDES–ZÁDOR 2007, 266). Features from the Roman Period, the Migration Period and the Middle Ages as well as the remains of a Turkish bath were uncovered. (Fig. 1)

The remains of a large ditch appeared in the center of the yard under the modern and Turkish period fills at a depth of 3.5-4 m. (Fig. 2) The ditch extended for 12 m from south to north, running for another 6.6 m after making a slight bend towards the northwest. The eastern side sloped steeply, while the western part rose slightly. The complete depth is not known since it was cut by a modern brick-domed sewer. The greyish brown muddy clayey fill on its bottom contained pottery shards with wavy linear patterns from the Migration Period and *tegula* fragments. A 6-7 cm thick road layer comprising rubble and stone powder appeared imbedded in the black earth mixed with charcoal. When cleaned it yielded a few Roman shards. The ditch probably encircled the Late Roman fortress of Contra Aquincum. (NAGY 1946)

Two semi-subterranean houses were found cut into the eastern wall of the

1. kép: Az ásási terület felülnézete

Fig. 1: Bird's eye view of the excavation

tett ház került elő. Méretük: 360×360 és 280×360 cm. Külső részükön, a sarkoknál három-három 15-20 cm széles cölöplyuk folytja mutatkozott. Belsejükben, a keleti oldalon többször megújított, faszenes, égett betöltésű kemencék maradványait bontottuk ki, melyekből néhány jellegetlen (késő római vagy népvándorlás kori) kerámiatöredék került elő.

A házaktól délre, a római árok keleti falában 80×90 cm átmérőjű külső kemence átégett, paticsos sütőfelületét bontottuk ki (betöltésében állatsontot és kevés népvándorlás kori kerámiatöredéket találtunk), míg délkeletre öt egymást metsző gödör maradványai kerültek elő. Mindegyikük belső oldalát cölöplyukak sora övezte. Mivel az újkori beépítés meg-

northern part of the ditch. They measured 360×360 cm and 280×360 cm respectively. Three 15-20 cm wide postholes appeared outside each of their corners. Inside the house, on their eastern sides, were found the remains of repeatedly renewed ovens. Their burned fills were mixed with charcoal and contained a few atypical pottery shards (from the Late Roman Period or the Migration Period).

The burned, daubed baking surface of an outdoor oven with a diameter of 80×90 cm was unearthed south of the houses in the eastern wall of the Roman ditch (its fill contained animal bones and a few shards from the Migration Period), while the remains of five intersecting pits were found to the southwest. Rows of postholes bor-

bolygatta a gödörösoportot, így csupán a szintviszonyok alapján feltételezzük, hogy a házakhoz tartozó tároló gödrök lehettek. Körülöttük és mellettük a cölöplyukak sűrű sora került elő. A különböző mélységű és irányú cölöpök funkcióját nem ismerjük. Talán a süppedő, agyagos talaj planírozására és megszilárdítására szolgáltak. Ezt bizonyítja, hogy a törökkorban ugyanezen a helyen, de 120 cm-rel magasabb szinten, szintén cölöplyukak sűrű és rendszertelen sora került elő az agyagos talajban.

Kutatási területünk a középkori Pest központjában feküdt. A Belvárosi templom északi oldalának beépítetlen, szabad területe volt, amelynek feltártuk többször megújított kőporos útszintjeit. A finom kőporral, apró zúzott kővel lefedett járósíntekből 14-16. századi kerámiatöredékek, kevés állatsont és néhány pat-

deredtek onnan az inside. As the modern construction had disturbed the group of pits, it can only be supposed from the altitudes that these features were storage pits of the houses. A dense row of postholes was discovered around and beside them. The function of these postholes of various depths and directions is not known. They may perhaps have helped the leveling and the consolidation of the boggy clayey soil. This idea seems to be supported by the fact that a dense and unsystematic row of postholes from the Turkish period was found in the clayey soil in the same place only 120 cm higher up in the stratigraphic sequence.

The investigated territory lay in the center of medieval Pest. It marked the empty area north of the Belváros church. Repeatedly renewed stone-powdery road surfaces were unearthed in this area. Shards from the 14th-16th centuries, a few animal bones and horseshoe fragments were recovered from the floor surfaces covered with a fine stone powder and small pieces of rubble. The levels were separated by 30-40 cm thick clay layers.

The remains of a Turkish steam bath were uncovered on the western side of the territory. (Fig. 3) Lajos Nagy had formerly interpreted the ruins as Roman remains and linked them with the Late Roman fortress. (NAGY 1946, 8–10) The bath extended under the northern and western wings of the house as well. The ruins were taken into account in the designs and during the construction of the actual building. Thus, no cellars were built where the ruins had been discovered. Even so, they were fairly badly damaged when they were re-opened and wide buttresses and other modern walls cut the rooms. Evlia Chelebi mentioned the pres-

2. kép: A római árok keleti oldala
Fig. 2: The eastern side of the Roman ditch

kötőredék került elő. A szinteket 30-40 cm vastag agyagréteg választotta el egymástól.

A területünk nyugati oldalán egy török gőzfürdő maradványai kerültek napvilágra (3. kép), melyet korábban Nagy Lajos római eredetűnek vélt és a késő római táborral hozta kapcsolatba. (NAGY 1946, 8–10) A fürdő behúzódik az épület északi és nyugati szárnya alá is. A jelenlegi épület tervezésekor és kivitelezésekor figyelembe vették elhelyezkedését, azokat a területeket nem pincézték alá, ahol a maradványaira bukkantak. Így is erősen visszabontott állapotban került újra napvilágra, helyiségeit széles támpillérek és egyéb újkori falak vágják. Pesten Evlia Cselebi két gőzfürdőt (*hamamot*) említ (EVLIA CSELEBI, 259), ezek egyike került feltárássra. Gőzfürdő volta azt jelenti, hogy nem termál-

ence of two steam baths (*hamam*) in Pest and this must be one of them. A steam bath does not use thermal water for heating but water heated in a furnace built together with the bath. The water came either from a nearby well or from the Danube. There was no pool in this type of bath, just like in the one unearthed on Pesti Barnabás Street. It was heated with floor heating extending over the entire building except for the vestibule. The hypocaust and the pavement of the bath was recovered in a nearly intact condition over a large surface and the double water pipe system that fed the fountains of the bath were found in the walls.

The main parts of the building could be identified during the excavations: The vestibule was the southernmost room so the entrance opened from the direc-

3. kép: A török kori fürdő belső helyiségei
Fig. 3: Interior rooms of the Turkish Period bath

4. kép: A feltárt fürdő északi oldala

Fig. 4: Northern side of the excavated bath

vízzel fűtöttek, hanem a fürdő részeként megépített kazánban felmelegített vízzel, melyet vagy egy környező kútból, vagy akár a Dunából is nyerhették. Ebben a fürdőtípusban nem volt medence, ahogy a Pesti Barnabás utcában feltártban sem. Fűtését, az előcsarnok kivételével, az egész épület alatt húzódó padlófűtéssel oldották meg. A fürdő *hypocaustumja* és padlója nagy felületen szinte teljesen épen került felszínre, a falakban pedig még megtalálható a kétsoros vízvezetékrendszer, mely a fürdő csorgókútjait táplálta.

A feltárások során azonosítani lehetett az épület fő részeit: az előcsarnoka a legdélebbi helyisége volt, tehát a mai Belvárosi templom (a törökkorban *dzsámi*) felől nyílt a bejárata. Felszínre került az előcsarnokra jellemző fogazott padkakialakítás,

tion of the modern Belvárosi Church (it served as a mosque or *jami* in the Turkish period). The stepped bench arrangement characteristic of vestibules and a fragment of the pavement were brought to light. The bath building itself extended towards the north. (Fig. 4) Three more rooms were unearthed. The northernmost was the hot room (*sidzsaklik* or *harrara*). In its center the so-called “*göbek tasi*” stood as a constructed elevated area. A part of it lies under the wall of the actually standing building, so its shape and structure could not be investigated. The middle rooms can be identified as the so-called “transitional room” or the depilating room.

The lower, daubed part of a cistern was unearthed in the eastern part of the build-

ill. a padló részlete is. Maga a fürdőépület észak felé nyúlt el (4. kép), három további helyisége került most felszínre, ezek közül a legészakibb azonosítható a forró teremmel (*sidszaklik* vagy *harara*), melynek közepén egy épített kiemelkedő részként állt az ún. „*göbek tasi*”. Ennek részlete jelenleg az álló épület fala alá esik, így alakja és szerkezete még nem kutatható. A középső helyiségek az ún. „átmeneti helyiséggel”, esetleg a szőrtelenítő helyiséggel azonosíthatóak.

Az épület keleti szélén egy víztartály alsó, tapasztott része került feltárássra, sajnos ebbe a helyiségbe, hosszában egy újkori falat építettek.

A fürdő további érdekességét adja, hogy a fürdő falait alkotó kőfalra, mintegy köpenyezésként épült rá téglából az a rész, melyben a vízvezetékeket és a *hypocaustum* szellőzőit vezették el. Ehhez hasonló eddig más magyarországi török fürdőben nem tapasztaltunk. A kőfalon megújított vakolatot találtunk, ezért felmerült, hogy esetleg egy korábbi épületet alakították át a fürdőnek, ez azonban még nem bizonyított. Elméletileg igen nehézkes egy más funkcióra készült épületet fürdővé alakítani, annak szigorú szabályokat követő műszaki, gépészeti kialakítása miatt. Megoldásként Pest több periódusú török uralma kínálkozik még, esetleg egy nagyobb átalakítást feltételez.

A falak felületén nagy mennyiségben megmaradt a török rózsaszínű, ill. vörös vakolat, a padlót vörösmárvány burkolat fedi.

A fürdő keleti zárófala előtt kemencék, gödrök és egy faszervezetű kút maradványait tártuk fel. Az ismétlődő ostromok következtében vastag, égett pusztulási réteg fedte a teljes udvart, amelyből nagy mennyiségű török házikeramia-töredék,

ing. Regrettably, a modern wall had been built through the length of this room.

Another interesting feature of the bath is that the brick wall in which the water pipes and the air holes of the hypocaust ran was built against the stone walls of the bath like an apron wall. No similar architectural solution has been observed in any other Turkish bath in Hungary. A renewed plastering was found on the stone wall so it is possible that an earlier building was reconstructed into a bath although this cannot yet be proved beyond a doubt. Theoretically, it is very troublesome to transform a building serving a different function into a bath because of the technical demands that follow strict rules. Another explanation may be related to the multi-period character of Turkish rule in Pest suggesting that a major reconstruction was possible.

The Turkish pink and red plaster was preserved on the wall surfaces in large quantities, and a red marble pavement covered the floor.

The remains of ovens, pits and a timber-construction well were unearthed in front of the eastern end wall of the bath. As the result of repeated sieges, a thick, burnt destruction layer covered the entire courtyard. It contained many Turkish household ceramic shards, animal bones and a few metal fragments.

The cemetery around Belvárosi Church was closed in the 17th-18th century. When the Piarist Monastery and School was constructed, four graves were found in the courtyard (an infant and three adults).

Actually, the interior reconstruction of the building is still on-going and hopefully it will be possible to glean new data on the former buildings and the construction pe-

állatsont és kevés fémtöredék került napvilágra.

A 17-18. században a Belvárosi templom körüli temetőt a Piarista Rendház és Iskola építéskor számolták fel. Az udvaron négy sírt (egy gyerek és három felnőtt) tártunk fel.

Jelenleg az épület belső felújítása folyik, így a kivitelezési munkák végigkísérésével remélhetőleg újabb adatokat kapunk a telek egykori beépítéséhez, a török fürdő építési korszakaihoz.

*Beszédes József – Papp Adrienn
– Zádor Judit*

Irodalom/References:

BESZÉDES – ZÁDOR 2007 – Beszédes J. – Zádor J.: Budapest, V. ker., Pesti Barnabás utca 1., Hrsz.: 24312. Aqfűz 13 (2007) 266.

EVLIA CSELEBI – Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660–1664 (Ford.: Karácson Imre). Budapest 1904.

NAGY 1946 – Nagy L.: Az Eskü-téri római erőd, Pest város őse. Budapest 1946.

riods of the Turkish bath during observation of the construction work.

*József Beszédes – Adrienn Papp
– Judit Zádor*

Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2007. évben

(A helyszíneket lásd jelölve a 173. oldali térképen)

1. Budapest, III. ker., Királyok útja 313., Hrsz.: 63646

2007. július 16. és 18. között, a fent nevezett telken régészeti szakfelügyeletet látunk el a Magyar Máltai Szeretetszolgálat megbízásából. A telek közepére tervezett krízisszálló két ütemben épül, most az „A” ütem sávalapjainak kutatására volt lehetőségünk. Az „A” ütem épülete 39 m hosszú, 12 m széles lesz. 3 db 39 m hosszú, kelet-nyugati irányú és 4 db 5 m hosszú, észak-déli irányú sávalapot terveztek. Az árkok szélessége: 40-50 cm, alapozási mélység: 108 cm.

A terület közelében, a III. Királyok útja 307–309. számú telken, 2005-ben Budai Balogh Tibor több korszakba sorolható teleprészletet tárt fel. (BUDAI BALOGH 2006) Ez indokolta a földmunkák idejére a régészeti szakfelügyeletet.

A keskeny árokszakaszok mindegyikében jelentős mértékű modern kori bolygatást tapasztaltunk. Munkánk során 6 objektumot dokumentáltunk, többségük leletanyagot nem tartalmazott. A sávalapokból kilógó objektumrészek feltárására nem volt lehetőségünk. A teleprészlet a 2-3. századra datálható.

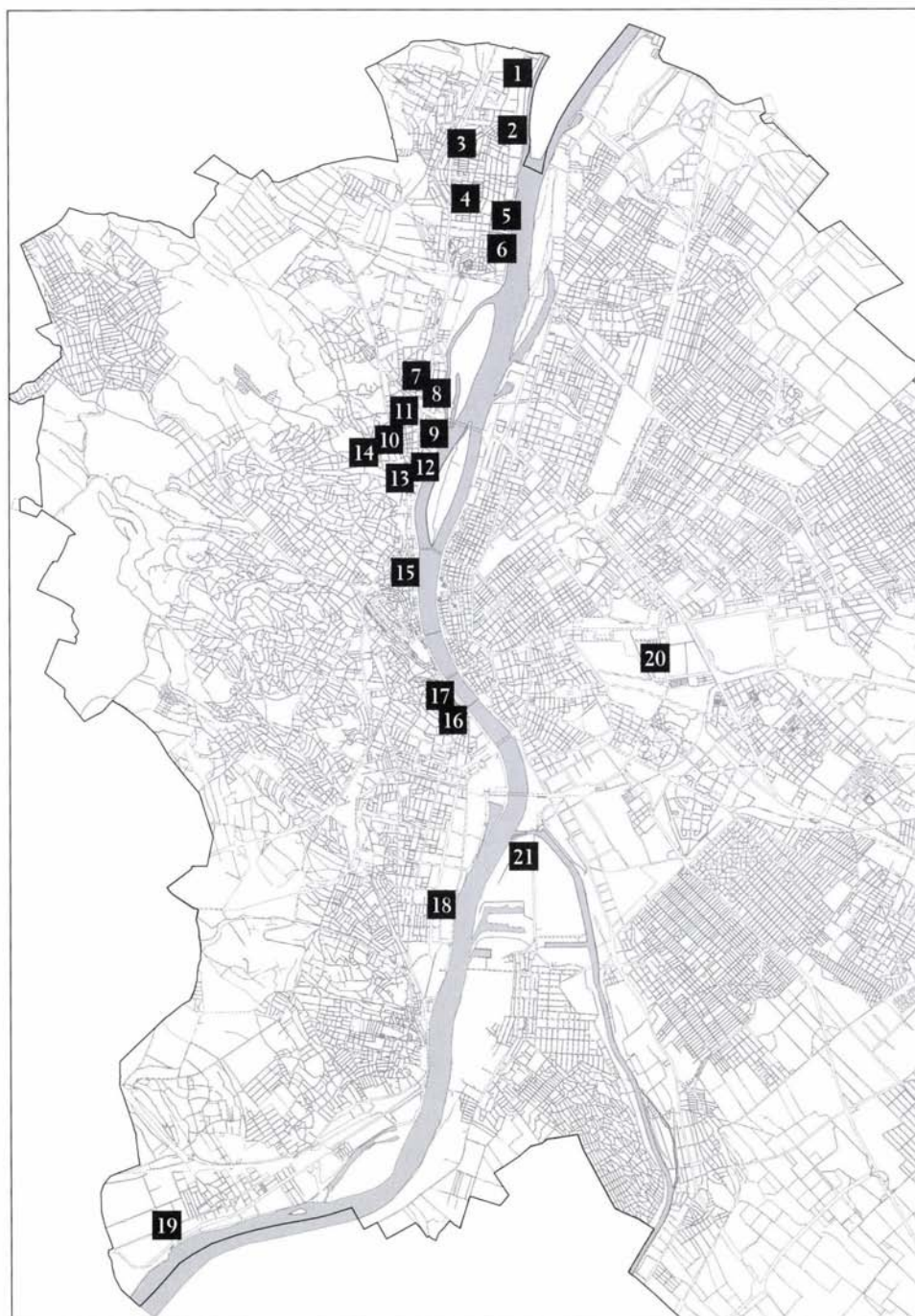
Korom Anita

Irodalom:

BUDAI BALOGH 2006 – Budai Balogh T.: A kissingi Pusztatemplom környékén végzett megelőző feltárásról. Aqfűz 12 (2006) 79–86.

2. Budapest, III. ker., Királyok útja 291., Hrsz.: 63629/5

2007. késő őszén, régészeti szempontból rendkívül szerencsés módon, a Királyok útja 293-as számú telektől (az erről szóló beszámolót lásd a 89. oldalon) közvetlenül délre fekvő területen is lehetőség nyílt megelőző kutatásokat végezni. Itt a múlt században a Főváros Tanács Üdülője állt, ahol 1955-ben Schreiber Rózsa (SCHREIBER–PEKÁRY 1956, SCHREIBER–MOLNÁR 1957), 1960-ban Nagy László (BTM Ad. 355.81.) vezetésével lezajló leletmentések hét korszak (neolitikum, rézkor, kora, középső és késő bronzkor, kelta kor, népvándorlás kor) régészeti leletanyagát hozták napvilágra. 2007 szeptemberében a jelen feltárást közvetlenül megelőző, az egykori üdülőépületek bontási munkáit figyelemmel kísérő szakfelügyelet keretében 1,2-2 m vastag kultúrreteggel rendelkező régészeti lelőhelyt sikerült dokumentálni.

1. kép: Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei

2. kép: A középső bronzkori települést délről védő hatalmas árokrendszer, oldalfalában a rajta átvezető cölöphíd egyik oszlophelye

Ezt követően, a területen tervezett lakópark építését megelőzően, a Római Horizon Kft. megbízásából végzett másfél hónapos próbafeltárás már a leendő hét épület (A1-2, B1-3, C1-2) területének régészeti fedettségét volt hivatott tisztázni. Miután a munka előrehaladtával hamar nyilvánvalóvá vált a teljes telek régészeti érintettségének ténye, a december 21-ig történő hosszabbítás keretében a beruházói szándékhoz igazodva a telek déli felén épülő 4 lakótömb (A1, B1-B2, C1) teljes megelőző feltárását végeztük el.

Ennek során a ma már nagyjából sík területből két, a folyószabályozás előtti ártérből kiemelkedő észak-északkeleti irányban futó szigethát és a közte húzódó, időszakosan vízzel borított mélyebb terület alkotta változatos térszín képe rajzolódott ki. A mintegy 2300 m²-nyi feltárt terüle-

ten, a geomorfológiai adottságoknak köszönhetően eltérő sűrűséggel, 6 régészeti korszak 474 régészeti objektuma került napvilágra. A lelőhely nyugati kétharmad részét jelentős mértékű 1-1,5 m vastag modern kori feltöltés fedte, mely csupán a Kossuth Lajos üdülőpart felőli telekrészen vékonyodott el, ahol az egykori üdülőépület építésekor, ill. annak bontása során sérültek a régészeti leletek. A Duna főágához közelebbi széles lapos kiemelkedésen (B2, C1 épületek) kora (Harangedény-Csepel-csoport), középső (Vátya-kultúra), késő bronzkori (Urnamezős-kultúra), késő vaskori (császárkori kelta), valamint egy avar település tároló-, műhely-, és áldozati gödrei, földbe mélyített épületei láttak napvilágot. A hát vonalára merőlegesen hatalmas középső bronzkori árokrendszer húzódott (2. kép), melyet a telepü-

lés késői, koszideri periódusában annak terjeszkedése miatt feltöltöttek. Nyugati irányban a szárazföld belseje felé haladva a terasz-sziget nyugati felét (B2 épület egy része) és a szemközti partoldalt (A1, B2 épületek) bronzkori és az 1. századi kelta település egymásba olvadó agyag-nyerő gödreinek komplexumai borítják. Minimális mennyiségű leletanyaga miatt jelenleg bizonytalan időrendi besorolása egy alig 3,5 m hosszú alapárkos cölöpvázas épületnek, továbbá egy fej nélküli emberi temetkezésnek és egy nyújtott, háton fekvő csontvázas sírnak.

A telek északi felén az A2, B3, és C2 épületek területének megelőző feltárása 2008 tavaszán esedékes, melyet követően a Barát-patak és Pünkösdfürdő között húzódó lelőhelyláncolat középső, mintegy 230 m-es szakaszán, megismerhetjük annak belső struktúráját.

Szilas Gábor

Irodalom:

SCHREIBER–MOLNÁR 1957–Schreiber R. – Molnár E.: Budapest III, Békásmegyver-Pünkösdfürdő. ArchÉrt 84 (1957) 82.

SCHREIBER–PEKÁRY 1956 – 94. – Schreiber R. – Pekáry T.: Budapest III. Csillaghegy-Pünkösdfürdő, ArchÉrt 83 (1956) 94.

3. Budapest, III. ker., Ipartelep utca 64., Hrsz: 64054/29

2007. szeptember 11. és október 8. között az Ever–Estate Kft. megbízásából próbafeltárást végeztünk a fent nevezett telken. A tervezett Irodaház alapozásának

nyomvonalában gépi segítséggel két, egymásra merőleges, 6×47 m hosszú kutató-árkot húztunk észak–déli és kelet–nyugati irányban. Ezekből nyilvánvalóvá vált, hogy a területet 60–100 cm vastagság közötti modern kori sittes-vasbeton-törmelékkel feltöltés borítja. Ez alatt egy 10–40 cm vastagság közt váltakozó homogén, tömött barna (egykori termőtalaj) réteg húzódik, lejjebb pedig már a sárga altalaj következik. A metszetekben jól láthatjuk, hogy e két utóbbi réteg közti elválás elmosódva jelentkezik. A barna réteg sokszor fodrozódva a sárga altalajba kenődött, ami feltehetően a terület mezőgazdasági használatára (szántásnyomok) utal. A gyéren felbukkanó újkori – modern kori mázas kerámiatöredékek inkább egy kései használatot sugallnak.

A két kutatóárokban elenyésző számban bukkantunk régészeti objektumra: két nagyméretű modern kori sittesgödörön kívül, egy északkelet–dél nyugati irányú árok (datáló lelet nélkül) és négy gödör került napvilágra, melyekből csupán egyben találtunk kézzel formált (népvándorlás kori vagy Árpád-kori?) kerámiatöredékeket. A szondákat a feltáráshoz szánt időszak utolsó harmadában, a KÖH állásfoglalása alapján, (további gépi munka segítségével) kiszélesítettük a tervezett épületalap határáig. Az újabb felületekben néhány további, sekély gödör jelentkezett, ezekből azonban egy kivételével (néhány őskori kerámiatöredék) leletanyag nem került elő.

Összefoglalva megállapítható, hogy a lelőhely területét a régészeti korokban csak igen gyéren használhatták, továbbá ennek a szórványos használatnak az objektumait nagyrészt a területen folyó újkori-modern kori mezőgazdasági művelés tovább roncsolta és tüntette el.

A lelőhely szűkebb környékén az elmúlt években több hasonló jellegű szondázás történt, melyek vagy negatív eredménnyel (Árpád utca – Ipartelep utca – Ságvári Endre utca sarka (SZILAS 2004), Pütkösdűfűdő utca (LÁNG 2007), vagy – hasonlóan az általunk kutatott területhez – csak igen kevés régészeti jelenség kimutatásával (Pütkösdűfűdő utca – Ipartelep utca – Madzsar József utca sarka (LÁNG 2005) zárultak.

Vámos Péter

Irodalom:

LÁNG 2005 – T. Láng O.: Bp. III. Pütkösdűfűdő utca – római és őskori kerámia, árok. Aqfűz 11 (2005) 237.

LÁNG 2007 – T. Láng O.: Bp. III. Pütkösdűfűdő utca – épületalapozás. Aqfűz 13 (2007) 276.

SZILAS 2004 – Budapest, III. ker., Árpád utca – Ipartelep utca – Ságvári E. utca által határolt terület (Hrsz.: 63902/6). Aqfűz 10 (2004) 177–179.

4. Budapest, III. ker., Anikó – Czetz J. – Petúr – Csalma utcák által határolt terület, Hrsz.: 23038/1, 23038/2

Intézményünk 2007. június 11. és augusztus 28. között végzete el a fent említett terület szondázó jellegű régészeti feltárását. A munkálatokra azért került sor, mert a területen 22 épületből álló lakóparkot terveznek. Első ütemben a leendő észak-déli és kelet–nyugati irányú útszakaszok helyeit tártuk fel, ezek szolgáltak szondaként. A kutatóárok szélessége átlagosan 7 m volt, változó hosszúsággal (30–80 m között).

A területen a régészeti feltárást indokolta, hogy a telek nyugati szomszédságában 2006-ban római kori épületomladékok és az azokat kísérő kisszámú leletanyag, ill. forrásfeltörések nyomai kerültek elő. (LÁNG 2007, 251–253) A telektől délre a Római Strandfürdő területén 1965-ben, ill. 2000–2001-ben a polgárvárost és a *legiot*ábort is ellátó észak–déli irányú *aquaeductus* forráshegyi, kútházai, szentélyépületei és a vízvezeték tápláló csatornaágak kerültek elő. (FORSCHUNGEN 2003, 144–149) A fentiek ismeretében elsősorban további forrásokkal és az ezekhez kapcsolódó esetleges római kori objektumok előkerülésével lehetett számolni.

A korábban a területen működő gyártelep (1925-től a Facsavar, Vas- és Fémneműgyár) vastag (1 m) feltöltése alatt az összes kutatóárokban azonos rétegsor mutatkozott. A feltöltés alatt vékonyabb, még modern kori anyaggal kevert, sötétbarna réteg jelentkezett, majd ez alatt egy szürkésfekete, agyagos, vizenyős, szerves anyagban gazdag réteg, amely meglepően nagy számban tartalmazott római kori építési anyagot (*tegula*, *imbrex*, *tubus*, ill. piskóta alakú és 8 szögletű padlóféglák) állatesontot, házikerámiát, ill. *terra sigillata* és nagy számú üvegedény töredékeit (főként pohárformák). Feltűnő volt a mázas *mortarium*töredékek gyakori előfordulása.

Lejjebb haladva a legtöbb helyen megjelent a forrásfeltörések zónájára jellemző sárgásfehér vízkőporos kiválás, ill. néhány helyen masszív, vastag vízkőréteg is kialakult, melyeket foltszerűen dokumentálhattuk. Ebben leletanyagot már nem találtunk, geológiai rétegnek minősül. A topográfiai megfigyelések arra utalnak, hogy a terület kelet felé emelkedett ho-

3 kép: Római
kori árkok és
karólyukak
bontás után

mokháttakkal, míg nyugat felé mélyedések tagolták a felszínt és ebben a zónában lehet elsősorban forrásokkal számolni.

A vízkőkiválások közvetlen környezetében, ill. ezt a réteget vágva, a terület keleti és nyugati felében kisebb mélyedéseket (beásásokat?), összesen öt észak–déli irányú, sekély teknős aljú árkot dokumentáltunk. Kettő alján és mellette kisebb karólyukakat is kibontottunk. (3. kép) A fentiekén kívül 3 nagyobb, szögletes formájú, átlagosan 40 cm mély, tetejükön kövekkel körberakott oszlophelyet(?) is találtunk. Az objektumok egyelőre nem mutatnak rendszert, ugyanakkor feltűnő, hogy kizárólag a vízköves rétegeket vágva kerültek elő, így feltételezzük, hogy a közelben feltörő források hasznosításával lehettek kapcsolatban. A folyamatban lévő geológiai vizsgálatok reményeink szerint lokalizálni tudják majd a forrásokat. Az előkerült objektumok és a nagyszámú leletanyag alapján valószínű, hogy a Római Strand területén azonosított szent liget erre, azaz

északi irányban is folytatódhatott további forrásokkal. A vízfeltörési helyeket hasznosíthatták (ld. árkok, karólyukak – sövénykerítés?), a nagyszámú üvegedény jelenléte pedig esetleg kultikus, ill. gyógyászati célokra is utalhat (áldozat, ivókúra?). A leletanyag zöme a Kr. u. 3. századra keltezhető (pl. rheinzaberni *terra sigillata*)

A rétegsor alapján valószínűsíthető, hogy a tényleges objektumok (épületek?) és járósíntjeik a feketésszürke réteg tetején húzódtak. Ezeket azonban a modern kori tereprendezések már elpusztították, csak töredékes leletanyaguk maradt meg, ill. azok a földbemélyített objektumok, amelyek elérték az alul húzódó vízköves szintet. A rétegsor alapján az is látszik, hogy a római korban a forráshelyek hasznosítása miatt nem képződtek vízköves szintek, azok csak a korábbi időszakokban alakultak ki.

A feltárás eredményei alapján a KÖH előírta a további, megelőző jellegű régészeti kutatást, azon leendő épületek alatt,

ahol régészeti objektumok mutatkoztak, így reményeink szerint lesz lehetőség az objektumrendszerek feltárására és a területrészt római korban betöltött szerepének közelebbi meghatározására.

T. Láng Orsolya

Irodalom:

FORSCHUNGEN 2003 – Póczy, K.: Wasserver- und Entsorgung, Gebäude des Stadtzentrums. In: Zsidi, P. (Red.), Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II. 2. 2003, 144–149.
LÁNG 2007 – T. Láng O.: 2. Budapest, III. ker., Szentendrei út 207–209., Hrsz.: 23038/3. Aqfüz 12 (2007) 251–253.

5. Budapest, III. ker., Nánási út 69., Hrsz: 23744/2

2007. október 27. és december 3. között lakópark építését megelőzően, a BRUESA-

RÓMAI Kft. megbízásából, fakitermeléshez kapcsolódó szakfelügyeletet, továbbá próbafeltárást és megelőző régészeti feltárást végeztünk a Nánási út, Rozgonyi Piroska út és Római part által határolt területen. A Duna magas árterének keleti peremén elhelyezkedő ingatlanon 5 db nyugat–keleti tengelyű, 35–50 m hosszú, 13,5 m széles mélygarázsos épület kivitelezésére kerül sor, amelyek közül 2007-ben, a parti sávban elhelyezkedő „A” és „B” jelű épületek teljes feltárását, illetőleg azoktól nyugatra, a Nánási úthoz közelebb eső területeken tervezett „C”, „D” és „E” jelű épületek szondázó jellegű kutatását végeztük el.

Első ütemben, a Duna-part közelében elhelyezkedő „A” és „B” jelű épületek területén 5 m széles próbaszelvényeket húztunk. Az „A” épület esetében vékony fekete-vörös salakos réteg és 40–60 cm vastag homokos feltöltés, majd átlagban 50 cm vastagságban megmaradt szürkésbarna iszapos természetes réteg alatt értük el a sárga altalajt, amely nyugati irányban a pincetömb alapozási síkja alá mélyült.

4. kép: A „B” épület területe feltárás után keletről

Miután a próbafeltárás régészeti jelenségeket nem eredményezett, a pincetőmb teljes területének kitermelését (700 m²) régészeti szakfelügyelet mellett folytattuk. A modern kori beásásokkal és tereprendéssel bolygatott épület területe, egyetlen szórványos őskori kerámiatöredék kivételével, régészeti szempontból negatívnak bizonyult.

A „B” épület próbafeltárása során átlagosan 40 cm humusz, majd 30-40 cm vastag természetes eredetű homokrég alatt, helyenként 80-100 cm vastagságú barna, szerves anyaggal dúsitott, elszórtan őskori kerámiatöredéket, ill. csoportosan kagylóhéjakat tartalmazó homokos, iszapos réteg húzódtott. Ez alatt újkőkori település nyomai kerültek elő. Ez alapján a teljes épületalap (700 m²) megelőző feltárását elvégeztük, mely során összesen 38 régészeti objektumot tártunk fel. (4. kép) Az épületalap keleti oldalán a késő Zseliz időszak nagyméretű, alakatlan, viszonylag gazdag leletgyűttest szolgáltató gödörkomplexumát bontottuk ki. A kerámialeletek között jellegzetes az „S” profilú forma előfordulása, amelyen a sűrűn bekarcolt vonalkötegekből álló, mély rovátkolással átmetsett díszítés, továbbá a nagy felületeket elborító vörös, ill. azon néha nyomokban felfedezhető sárga festés (önállóan és bemélyített díszítéssel kombinálva egyaránt) is előfordul. A gödörben egy vörös festékröngőt és egy festék porítására szolgáló őrlőkö-töredékét is megtaláltuk. A leletanyagban több csiszolt kőeszköz töredéke mellett egy épen megmaradt mikrovész, továbbá pattintott, köztük sarlófényes kőpengék is szerepelnek. A gödör keleti szélénél egy csoportban limno-, ill. hidrokvareitból álló kis kődepót találtunk, amelyben félkész, illetőleg használati nyomokat is mutató kőpengék mellett eszközkészítés mel-

léktermékeként keletkező pattintékok és szilánkok is voltak. Mindezek ellenére a helyben történő eszközkészítés a magkő hiánya miatt nem bizonyítható. (A meghatározást Markó Andrásnak köszönöm). A komplexumtól nyugatra, vélhetően ugyancsak a késő Zseliz idősakra keltezhető oszlopkonstrucióhoz tartozó oszlophelyeket bontottunk ki. Teljes alaprajz nem rekonstruálható, az oszlogödrök egy része valószínűleg nem érte el az altalaj szintjét. Az oszlophelyek nyugati oldalát kísérő, kevés leletet tartalmazó, észak-déli irányú hosszúkás gödörtől nyugatra csoportosulva, több méhkas alakú tárolóvermet tártunk fel, részben lelet nélkül, részben késő Zseliz leletekkel keltezhetően. Ugyanitt a szelvény déli határánál egy lelet nélküli, de feltehetőleg az újkőkori településhez sorolható kavicsos alapozású, gyengén átégett tapasztású tűzhely félkör alakú részletét is sikerült feltárnunk. Az altalajba 20 cm mélyen lemerülő, 200 cm átmérőjű gödör aljának középső részében 130 cm átmérőjű 8 cm vastag apró kavicsréteget figyeltünk meg, amelyet 4 cm vastag, helyenként megmaradt tapasztott réteg fedett. A tűzhely nyitott volt, boltozat maradványát nem találtuk.

A „B” épület keleti szélénél két kerek méhkas alakú tárolóvermet bontottunk ki, amelyek a középső rézkori Ludanice kultúra idősakára keltezhetőek. Az egyik gödör betöltésébe bedobva egy csaknem teljesen ép, öblén négy szimmetrikusan elhelyezett bütyökfüllel ellátott fazekat találtunk. (5. kép) A másik gödör aljának kiöblösödésében a korszakra jellemző kétfülű esésze töredéke és egy nagyobb kő feküdt.

Az ingatlan Nánási út felé eső oldalán elhelyezkedő „C”, „D” és „E” jelű épületek területén összesen kb. 500 m²-nyi felületen végeztünk próbafeltárást. A nyu-

5. kép: Rézkori gödör feltárás közben, betöltésében bedobott edénnyel

gat-keleti irányban húzott kutatószelvényekben, a kissé keletebbre fekvő „C” és „E” épületeknél, kelet felé az altalaj erőteljes mélyülését és a régészeti jelenségek ritkulását tapasztaltuk. A próbafeltárás során kibontott objektumok mindhárom szelvényben a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia (továbbiakban DVK) időszakára, egy esetben biztosan annak Kottafejes szakaszára, keltezhetőek. Vélhetően a DVK-hoz kapcsolhatjuk majd a „D” és „E” épületek területén jelentkező oszlopszerkezetek részleteit is. A tervezett épületek helyének teljes megelőző feltárását a II. ütemben, 2008. tavaszán végezzük el.

A kutatás eddigi eredményei alapján, a területen húzódó szárazulatot valószínűleg egy nagyjából észak–déli irányú természetes mélyedés, időszakos vízfolyás szellette át, amelyet az „A” és „B” épület esetében az altalaj nyugati, a „C” és „D” épületeknél keleti irányú mélyülése jelez. E természetes ároktól keletre, a Duna mellett húzódó szárazulaton, az „A” épület negatív eredménye alapján, a késő Zseliz és a Ludanice időszak települési helyének északi szélét találtuk meg. A települési objektumok

fölött megfigyelhető, szórványos (esetleg áthalmazódott) leleteket és kagylóhéjakat tartalmazó iszapos réteg alapján a terület áradásos lehetett, amely a kis intenzitást mutató települési jelenségek szerint is csak szárazabb periódusokban, időszakosan lehetett alkalmas megtelepedésre. A DVK korábbi, Kottafejes időszakában inkább a víztől távolabb fekvő, kissé magasabb szárazulaton létesítettek települést.

A Nánási úton megtalált települési részletek jól illeszkednek az észak-budai Duna-part települési láncolatának sorába, amelyekről korábban Tompa Ferenc és Gáboriné Csánk Veronika kutatásai alapján értesülhettünk. (TOMPA 1934-35, 1936, 1942, G. CSÁNK 1964, 1967, 1974) Az általunk feltárt késő Zseliz teleprészlet az attól északra elhelyezkedő Pünkösdfürdő környékéről ismertté vált, szakirodalomban sokat idézett lelőhellyel azonos időszakot, a legkésőbbi Zseliz fázist, illetőleg az ún. „Vorlengyel” horizontot (PAVÚK 1969, 1969/a, TOČÍK-LICHARDUS 1964, KALICZ 1988) képviseli, csakúgy, mint a Szécsény-Ültetésen feltárt település is. (SOÓS 1982) A Nánási úton előkerült

kevés leletanyagban a legkésőbbi Zseliz jellegzetességek mellett a „Vorlengyel” időszak jellemzőjeként egy karcolás nélküli, vörös alapon sárga pasztózus festéssel díszített töredék ismerhető fel. A Zseliz időszak településnyomai a Pünkösdfürdőtől északra folytatott feltárásokon is felbukkantak (G. CSÁNK 1964, SZILAS 2008), ezzel szemben a DVK Kottafejes szakaszának települési jelenségeit az észak-budai partszakaszon eddig csak a Nánási úton előkerült lelőhelyen sikerült megtalálni. Mindezek alapján bizonyosnak látszik, hogy a folyót közvetlenül kísérő szárazulatok a középső neolitikum folyamán, a DVK fiatalabb szakaszaiban hosszabb-rövidebb ideig mindvégig lakottak lehettek. Ugyanígy a part-menti sávban több helyen előkerültek már a Ludanice-kultúra településeinek és temetkezéseinek elszórt nyomai is, amelyek sorába a Nánási úton megtalált települési hely is tartozik. (G. CSÁNK 1964, M. VIRÁG 2002, HORVÁTH L. A. 2003.)

M. Virág Zsuzsanna

Irodalom:

- G. CSÁNK 1964 – G. Csánk V.: Megfigyelések a békásmegyeri őskori telepen (Observations faites les station prehistorique de Békásmegyer). ArchÉrt 91 (1964) 201–214.
- G. CSÁNK 1967 – G. Csánk V.: Budapest III. Békásmegyer, Vörös Hadsereg útja 280-tól északra. In: Az 1966. év régészeti kutatásai. RégFüz Ser I. No 20(1967) 9.
- G. CSÁNK 1974 – G. Csánk V.: Budapest III. Békásmegyer, Vörös Hadsereg útja és Munkácsy Mihály u. In: Az 1974. év régészeti kutatásai. RégFüz Ser I. No 28 (1975) 6–7.
- HORVÁTH L. A. 2003 – Horváth L. A.: Rézkori temetkezés a Budapest-aquincumi gázgyár mellett. In: Viga Gy. – Holló Sz. A. – Cs. Schwalm E. (szerk.), Vándorutak – Múzeumi örökség. Tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Budapest 2003, 257–265.
- KALICZ 1988 – Kalicz, N.: Beiträge zur Entstehungsfrage der Lengyel-Kultur. SlA 36(1988) 105–118.
- PAVÚK 1969 – Pavúk, J.: Chronologie der Želiezovce-Gruppe. SlA 27 (1969) 271–365.
- PAVÚK 1969/a – Pavúk, J.: Anteil der Želiezovce Typus an der Genesis der Lengyel-Kultur. ŠtZ 17(1969) 345–360.
- SOÓS 1982 – Soós V.: Előzetes jelentés a Szécsény-ültetési zselizi telep feltárásáról (Vorbereicht über Ausgrabungen der Siedlung der neolithischen Zseliz-Gruppe in Szécsény-Ültetés). NMMÉ 8 (1982) 7–46.
- SZILAS 2008 – Szilas G.: Többretegű őskori lelőhely feltárása a békásmegyeri Duna-parton (Excavation of a multi-layered prehistoric site on the banks of the Danube bank Békásmegyer). Aqfűz 14 (2008) Lásd jelen kötet 89. oldalán
- TOČIK-LICHARDUS 1964 – Točík, A – Lichardus, J.: Neolitická jama vo Vyčapoch-Opatovciach. PA 55(1964)246–278.
- TOMPA 1934-35 – Tompa, F.: 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn. BRGK 24–25 (1934-35) 27–127.
- TOMPA 1936 – Tompa F.: Budapest őskora. TBM 4 (1936) 1–16.
- TOMPA 1942 – Tompa F.: Őskor. In: Szendy K. (szerk.), Budapest Története. Tompa F. – Alföldi A. – Nagy L., Budapest az Ókorban. I. Budapest 1942. 3–134.
- M. VIRÁG 2002 – M. Virág, Zs.: Data on the Middle Copper Age archaeological topography of Budapest Environs (Adatok

Budapest középső rézkorának topográfiájához). *BudRég* 36 (2002) 93–114.

6. Budapest, III. ker., Nánási út 39., Hrsz.: 23761/2

A BTM Aquincumi Múzeuma 2007. április 11. és 23. között látott el régészeti szakfelügyeletet a fent említett területen. A szakfelügyelet szerves folytatása volt a terület déli részén 2005-ben építkezést megelőzően végzett megelőző feltárásnak. (LÁNG 2006, 211–212) Akkor a terület keleti részén őskori objektumok (árok, cölöplyuk), nyugat felé pedig kelet–nyugati irányú, V keresztmetszetű római kori víz-elvezető árok kerültek elő. Ez alkalommal pontalapok szolgálták szelvényként, amelyekben a felső 30-50 cm-es modern kori feltöltés eltávolítása után egy – már korábban is megfigyelt – sötétbarna, homogén, humuszos réteg következett, szórványos ős- (bronzkor), római és népvándorlás kori kerámia leletanyaggal, de recens leletanyagot is találtunk benne. A telek déli részén kialakított pontalapokban a humuszréteg alatt vastagabb (20 cm) sóderréteg (árokbetöltés?), majd helyenként római *tegularabokkal* kevert köves omladék (árokbetöltés?) következett, amely alatt több felületben kelet–nyugati irányú árok részletei mutatkoztak. A teknős aljú árok sekélyek, 20-30 cm szélesek voltak, leletanyag csak az egyikből került elő (rheinzaberni? *terra sigillata* töredéke). Az árok alatt már a sárga, homokos altalaj jelentkezett. Több helyen figyeltük meg további beásások, árok(?) széleit, ill. köves omladékokat közvetlenül a sárga altalaj felett, de a kis alapterület miatt ezek funkciója és iránya nem volt megállapítható. A terület nyugati végén kialakított pontalapban egy kelet–nyugati irányú árok

betöltéséből állatesontok és faszén került elő, felette pedig ismeretlen rendeletetésű, patiosos, égett szélű beásást regisztráltunk.

A területen tehát a 2005. évi megfigyelésekhez hasonlóan azt tapasztaltuk, hogy egyrészt jelen van egy őskori lelethorizont, másrészt pedig ismét dokumentálhattunk olyan kelet–nyugati, Dunára merőleges irányú, római kori leletanyaggal betöltött árkokat, amelyek feltehetően a víz elvezetését szolgálták.

T. Láng Orsolya

Irodalom:

LÁNG 2006 – T. Láng O.: Budapest, III. ker., Nánási út 39. Hrsz.: 23761/2. *Aqfüz* 12 (2006) 211–212.

7. Budapest, III. ker., Hunor utca 24–26., Hrsz.: 18730/1-18730/2

2007. november 13-án a fent nevezett telek területén, a G.B. Europa Ingatlan Kft. megbízásából, a következő évre is áthúzódó megelőző feltárást kezdtünk el. A két telket magába foglaló 3000 m²-es terület, topográfiai helyzetét tekintve az aquincumi katonaváros északnyugati részén, a Kr. u. 2-3. század során sűrűn beépített, előkelő negyedben (PÓCZY 1983, 263–267) található, a Raktár utcai késő római *cella trichora* szomszédságában. (NAGY 1931) Az elmúlt években a környéken, a Vörösvári és Hunor utca mentén folytatott, nagykiterjedésű kutatások (KIRCHHOF 2007; BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2007) számos új topográfiai adattal bővítették ismereteinket.

6. kép: Bronz griff-fejes borotva töredéke

A feltárásokat a Vörösvári út felőli telekrészen kezdtük meg, ahol korábban, az ettől északra eső telkeken (KIRCHHOF 2007, 51; BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2007, 260) már megfigyelt, középkori–kora újkori, sárga köves észak–déli irányú út keleti szélének két periódusát dokumentáltuk. A hasonló nyomvonalú, de ettől kissé keletebbre haladó római út szintjét az alapozási síkkal nem érték el, ezért ennek feltárására nem került sor. A római út metszetét az újkori pince elbontása után feltehetően majd dokumentálni tudjuk.

A telek Hunor utcai épületrészének déli felében, közvetlenül a modern kori rétegek alatt, római épület falaira bukkanunk. A feltárás jelenlegi szakaszában egy kelet–nyugati irányú, hosszabb, többször átépített, és kisebb, északi és déli irányban elnyúló falrészleteket találtunk. Eddig három különböző építési periódust tudunk azonosítani. A kelet–nyugati irányú hosszú fal északi oldala mentén ledőlt, és még eredeti állapotában a falon megmaradt lábázat alját képező falfestmények váltak láthatóvá, melyeket téliesítettünk. A következő év tavaszán folytatódó feltárás során remélhetőleg megállapítható lesz az épület kiterjedése. Az ásítás eddigi

legérdekesebb lelete egy bronz griff-fejes borotva töredéke volt. (6. kép)

Kirchhof Anita

Irodalom:

BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2007 – Kirchhof A. – Budai Balogh T.: Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105., Hrsz.: 16916/2. Aqfüz 13 (2007) 259–261.

NAGY 1931 – Nagy L.: Az óbudai keresztény cella trichora a Raktár utcában. Budapest 1931.

KIRCHHOF 2007 – Kirchhof A.: Új feltárási eredmények a katonaváros északnyugati régiójából I. (New excavation results from the northwestern region of the Military Town I). Aqfüz 13 (2007) 40–56.
PÓCZY 1983 – Póczy K.: Az aquincumi katonaváros utcahálózata és fontosabb épületei a II. és a III. században. ArchÉrt 110 (1983) 252–273.

8. Budapest, III. ker., Bécsi út – Vörösvári út mentén (Bécsi út 174a–231. között), Bécsi út (Nagyszombat utca – Föld utca között), Vörösvári út (Gyenes–Törzs–Hévízi utca között), Hrsz.: 16094, 16292, 14772, 18131

A FŐGÁZ Földgázelosztási Kft. megbízásából, a Vörösvári út és a Bécsi út mentén folytatott gázvezetéksere során három szakaszon folytattunk régészeti megfigyelést. Az első szakaszon (a Vörösvári út Hévízi–Gyenes–Törzs utcák által határolt rész) 2007. március 30. és május 8. között folyt a közmű kiváltása. A Hévízi és Törzs utcák között az új vezeték nyomvonalát a korábbi árok mentén, ill. attól kissé

délebbre, de azt érintve ásták ki, mely a Vörösvári úttest északi széle mentén, azal párhuzamosan húzódott. A 140-170 cm mélységű árkokban újkori-modern kori feltöltéseket lehetett megfigyelni. Az út menti épületekhez vezető kisebb, 80 cm mélységű árkokkal nem érték el a régészeti rétegeket. A Vörösvári út 43. számú ház előtt, az árok bolygatatlan északi metszetében, a felszíntől számított 90 cm mélységben előkerült az a sárga, apróköves felület, amelyet 2006-ban a Vörösvári út 111–117. (Remiz) és a Vörösvári út 103–105. (Malom) területén középkori útként azonosítottak. (KIRCHHOF 2007, 51–52; BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2007, 260) A Körte utcába benyúló vezeték nyomvonalának keleti metszetében az újkori-modern kori feltöltések alatt római kori sóderes járósínt jelentkezett, alatta két téglás-köves planírozási réteggel. A Vörösvári utat több helyen csak átfúrták, nem mélyítették le a felszíntől, így a rétegeket nem nyílt lehetőségünk megvizsgálni. A 16998/14 helyrajzi számú telek (jelenleg a McDonald's épülete) előtt az úttest felszedését követően egy téglából épült újkori pince boltíves helyiségére bukkantunk. A pince falába két faragott követ építettek be, amelyek feltehetően újkori kapuépítmény részét alkották.

A gázvezeték felújítás második ütemét a Vörösvári út–Bécsi út 176/b–Bécsi út 231. szakaszon 2007. május 21. és június 13. között végezték. Az 1,5 m mély árkokban régészeti objektum nem jelentkezett. Az egyik, 2,5–3 m mélyre ásott árokban több korábbi közművet tártak fel, a metszetekben csak újkori-modern kori rétegek mutatkoztak.

A harmadik ütemben a Bécsi út – San Marco utca és Föld utca közötti szakaszon folyt a közműfelújítás. 2007. július 5.

és 20. között az árkokat a Bécsi út nyugati oldalán ásták. Az 1,5-2 m mély árkok metszetében modern kori feltöltéseken kívül a Bécsi út korábbi útrétegeit lehetett helyenként megfigyelni.

Kirchhof Anita

Irodalom:

BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2007 – Budai Balogh T. – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105., Hrsz.: 16916/2. Aqfüz 13 (2007) 259–261.

KIRCHHOF 2007 – Kirchhof A.: Új feltárási eredmények a katonaváros északnyugati régiójából I. (New excavation results from the northwestern region of the Military Town I). Aqfüz 13 (2007) 40–56.

9. Budapest, III. ker., Pacsirtamező utca 30., Hrsz.: 17634

A Cézár-Kert Kft. megbízásából 2007. november 14. és december 5. között próbafeltárást végeztünk a fenti telken. A statikai lehetőségek és a régészeti szempontok figyelembevételével az épület jelenleg legmélyebben fekvő, keleti felében, az egykori pince területén három kutatóárkot alakítottunk ki. Az 1. és 2. munkaterületen kelet–nyugati irányú, 6 és 8 m hosszúságú és 1 m széles sávban kutattunk, míg a pince keleti felében lemélyített árkunk közel négyzetes alaprajzot mutatott.

A 16 napig tartó ásás során az alábbi megfigyeléseket tettük.

A területen, a legkorábbi régészeti jelenségeket a Kr. u. 1-2. századra tehető, agyagtéglafalú épületek helyenként nagyobb kövekkel kevert, planírozási rétegei képviselték. A planírozás felett elszórt kö-

ves, helyenként sóderes járószintet figyeltünk meg.

Az említett épületek megszüntetését követően ipari tevékenységet folytathattak a területen, amelynek maradványait a telek északi részében dokumentáltuk. Ezen a részen két kisméretű (80-90 cm átmérőjű), egymástól 4,6 m távolságban lévő kemencét tártunk fel. Kemencékből álló csoportokat a kutatóárok méretei miatt nem tudtunk megfigyelni. Mivel a kemencék a telek északi felében lévő kutatóárokból fordultak csak elő, ezért az egykori ipartelep kiterjedését tekintve feltételezhető, hogy ez a terület északi felében húzódott. Könyékükön nagy mennyiségű kerámiatöredék, köztük *terra sigillata* utánzatok kerültek elő. A kemencéket egy tereprendezést követően legalább egyszer megújították.

Felettük újabb, sárga-szürke agyagtéglás planírozási réteg húzódott, amely esetleg még a kemencékkel egykorú vagy későbbi agyagtéglafalú épületekre utal.

Ebbe a planírozásba szabályos, egyenes oldalú és aljú beásás mélyült, melynek betöltésében köves felületet és annak két megújítását figyeltünk meg. Mivel ezt csak a terület délnyugati sarkában sikerült regisztrálni, kiterjedését, irányát és funkcióját nem lehetett megállapítani. Leginkább a Kr. u. 2-3. századra keltezhető útfelületre vagy járószintre engedtek következtetni.

A telek keleti felében, egy nyugat felé lejtő beásásban három, elszórt köves-téglás, állatesonttal kevert planírozási réteget figyeltünk meg. Az árok északkeleti sarkában pedig egy másik, szögletes aljú (L-alakú) beásás részletét dokumentáltuk. A beásás feltöltésében elszórtan kövek jelentkeztek.

A régészeti jelenségeket minden kutatóárokból kevert feltöltés fedte, amely felett középkori és római kori anyaggal

vegyesen kevert, laza szerkezetű réteg követett. Ezen belül a telek északi felében egy elszórt köves-téglás planírozást is dokumentáltunk.

A jelenlegi járószinttől kb. 3,3 m mélységig újkori-modern kori feltöltések fedték a római rétegeket. A régészeti jelenségek 3,3 és 5,3 m között helyezkedtek el. A telek területén a legkorábbi jelenségeket az agyagtégla építmények képviselték, amelyeket vágtak a kemencék. Ez utóbbiak a telek északi felében koncentráálódtak, környékükön sóderes-köves járószint húzódott. A terület nyugati és keleti végében megfigyelt köves rétegek két többször megújított út meglétét jelezték.

Kirchhof Anita

10. Budapest, III. ker., San Marco utca 9. – Szomolnok utca 16., Hrsz: 17513

A Fisher Bau Kft. megbízásából 2007. június 4. és július 13. között megelőző feltárást végeztünk az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában található telek területén. A nyugatra eső területen (a San Marco utca 6–8. telken), a 2003-2004. évben folytatott megelőző feltárások során, a liftakna süllyesztékében többször átépített épület maradványaira bukkanunk. (KIRCHHOF 2004, 182) Az idei évben kutatás alá vont San Marco utca 9. telken út és épület(ek) meglétére számítottunk.

Az új épület alapozási síkjában még újkori-modern kori rétegeket találtunk. Az ezen a szinten megfigyelt sárgásszürke feltöltődésben lévő növényi eredetű, rozsdás elszíneződések és helyenként sötétszürke amorf foltok mocsári környezetre utaltak. Feltehetően a mocsaras terület felszámoló

lásával hozható összefüggésbe, vagy azt követően létesítették azt a kelet–nyugati irányú vízvezető árkot, amelynek aljában homoklerakódást figyeltünk meg. Az árok betöltéséből újkori-modern kori kerámia-töredékek kerültek elő.

A liftaknánál és a három süllyesztéknél lehetőségünk nyílt mélyebben megkutatni a területet. A süllyesztékek és sávalapok aljában továbbra is még az újkori mocsaras területre utaló elszíneződések és foltok jelentkeztek. A mocsaras, sárgásszürke, rozsdafoltos agyagrétegben egy szárazabb időszakra utaló, humuszosodott, téglaszemcsével és apróbb kövekkel kevert agyagréteg mutatkozott, melyből keltező értékű leletanyag nem került elő.

A telek északi részébe tervezett liftakna aljában, közvetlenül a homogén sárga altalaj felett 30-50 cm vastag, téglatöredékekkel kevert, római kori réteget tártunk fel, tetején elszórt köves planírozással. A réteg feltárása során minimális leletanyag került elő, de régészeti objektum nem jelentkezett.

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2004 – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., San Marco u. 6–8. (Hrsz. 17515). Aqfüz 10 (2004) 182.

11. Budapest, III. ker., Selmeci utca 19.,
Hrsz.: 17408

A Propszt Kft. megbízásából építkezést megelőző feltárást folytattunk a fenti telek területén. Az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában található lelőhely kör-

nyékén, a Zápor utca 23–26. szám alatt végzett feltárások késő római temető sírjait hozták felszínre. (7. kép) (KIRCHHOF 2003; KIRCHHOF 2005; KIRCHHOF 2006a; KIRCHHOF 2006b) A 2007. november 12. és december 5. között folytatott feltárás során, a telek északkeleti negyedében sóderes, apróköves római kori járósíntet figyeltünk meg. A köves járósínt maradványai korábban már a Zápor utca 23. és 25. szám alatti feltárások során is jelentkeztek. (KIRCHHOF 2003; KIRCHHOF 2005) A vékony, egyrétegű útfelületet a későbbi, Kr. u. 4. századi temetkezésekkel több helyen megbolygatták, ezért sem a pontos kiterjedését, sem az irányát nem lehetett megállapítani és korhatározó lelet sem került elő belőle.

A feltárás során 9 sír beásásának kontúrját figyeltük meg, melyekből kettőt bontottunk ki. A sírok kb. 1,4 m-rel mélyebbre nyúltak, mint az épület alapozási síkja, így azokat az építkezéssel nem bolygatják meg, csak elfedik, ezért később még feltárhatóak lesznek. A megfigyelt temetkezések elsősorban a feltárt terület keleti felében koncentrálódtak, de feltehetően mélyebben már számolhatunk a telek nyugati területére is áthúzódó sírokkal. A temetkezések mindegyikét – hasonlóan a környező telkeken megfigyelt sírokhoz – még a római kor folyamán kirabolták. A telek délkeleti felében feltárt sírban a váz néhány visszadobált csonttöredékét, a lábresznél pedig egy üvegesését és egy sárgamázos edénykét találtunk. A rablógödör visszatöltésében kopott érem és öv bronzveretére bukkantunk, amely alapján férfsírra lehet következtetni.

A liftakna északi és déli végében egy-egy sír részletét figyeltük meg. A déli oldalon talált sírnak csak az északnyugati sarka nyúlt bele a liftaknába, így feltárása csak ezen a kis szakaszon történt meg,

7. kép: Késő római temetkezések összesítő alaprajza a Zápor és Selmeci utcákban

leletanyag azonban nem került elő belőle. Az északi részben lévő, tegulákból épített, kirabolt sírban a váznak csak a bal karja maradt eredeti helyén. Mellékletet ebben sem találtunk. A sír egyik tégláján a *legio II adiutrix, tabula ansatas* bélyege látható.

A liftaknától keletre, a sírok kirablása során előkerült összedobált, feltehetően több sírból származó, felhalmozott téglatöredékeket találtunk, amelyek közül két üvegpaszta gyöngy került elő. A téglák között meszes és erősen vízköves töredékek is előfordultak.

A megfigyelt sírok tájolása, kialakítása és mélysége eltért egymástól. A kutatott telek és a Zápor utca 26. alatt történt feltárás során megfigyeltek alapján, a területen a Kr. u. 4. század folyamán hosszabb ideig használt temetővel kell számolnunk, ahol ezt megelőzően sóderes, apróköves járószint, út vezetett keresztül.

Kirchhof Anita

Irodalom:

- KIRCHHOF 2003 – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Selmeci u. 17. – Zápor utca 23. (Hrsz.: 17411). Aqfüz 9 (2003) 188–189.
 KIRCHHOF 2005 – Kirchhof A.: Budapest., III. ker., Zápor utca 25. (Hrsz.: 17410). Aqfüz 11 (2005) 230.
 KIRCHHOF 2006a – Kirchhof A.: Budapest., III. ker., Zápor utca 26., Hrsz.: 17393/10. Aqfüz 12 (2006) 217–218.
 KIRCHHOF 2006b – Kirchhof A.: Budapest., III. ker., Zápor utca 24., Hrsz.: 17407. Aqfüz 12 (2006) 218–219.

12. Budapest, III. ker., Bécsi út 211. – Nagyszombat utca 23., Hrsz.: 16094, 16292, 14772

A Fővárosi Vízművek Zrt. megbízásából 2007. március 19. és május 21. között régészeti megfigyelést biztosítottunk a Bécsi

út mentén folytatott vízvezeték-felújítási munkálatokhoz. A Nagyszombat utca – Bécsi út közötti szakaszon a korábbi vízvezetékre ástak rá szakaszonként, majd a csövet elvágták és kibélelték teljes hosszban. A 2,8 m, helyenként 4 m mély árok metszeteiben csak újkori-modern kori rétegeket regisztráltunk. A Nagyszombat utca – Bécsi út kereszteződésében nyitott szélesebb árokban hasonló rétegződés mutatkozott, mint a 2004-2006 között megfigyelt Nagyszombat utca I. telken. (KIRCHHOF 2005; KIRCHHOF 2006; KIRCHHOF 2007) Az alsó, sötét szürkésbarna rétegben téglatöredékeket figyeltünk meg. A Kiscelli utca 103. szám előtt, az úttestben nyitott árok déli metszetében, a modern kori rétegek alatt 10 cm vastag római réteget dokumentáltunk.

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2005 – Kirchhof A.: Régészeti kutatások a katonavárosi amphitheatrum keleti előterében, a Spitzer Gerzson által alapított kékfestőgyár területén I. (Archaeological investigations in the eastern foreground of the Military Town amphitheatre, in the area of the blue-dyeing factory founded by Gerzson Spitzer I). *Aqfűz* 11 (2005) 13–30.

KIRCHHOF 2006 – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Nagyszombat u. 1., Hrsz. 17970/1. *Aqfűz* 12 (2006) 221–222.

KIRCHHOF 2007 – Kirchhof A.: Régészeti kutatások a katonavárosi amphitheatrum keleti előterében, a Spitzer Gerzson által alapított kékfestőgyár területén II. (Archaeological investigations in the eastern foreground of the Military Town

amphitheatre, in the area of the blue-dyer factory founded by Gedeon Spitzer II). *Aqfűz* 13 (2007) 23–39.

13. Budapest, II. ker., Szépvölgyi út 14., Hrsz.: 14863/31

2007. szeptember 10. és október 20. között a BBraun Hungary Kft. megbízásából végeztünk megelőző régészeti feltárást a Szépvölgyi út és a Felhévizi út által határolt telken, amely a Szépvölgyi árok alsó, kiszélesedő, Duna felőli végén található.

Az ingatlan nyugati és északi szélén 2005-ben húzott 10-10 m széles kutató-sávok eredménye alapján gépi rásegítéssel termeltük le a modern és az újkori (mérleggyár) feltöltést.

Már a gépi munka során előkerült az újlaki templom nyugati oldalán húzódó 18. századi temető. A sűrűn elhelyezkedő, sokszor egymásra ázott sírok feltáráskor jelentős mennyiségű fém lemezgombot, rózsafüzér-gyöngyöt és zarándokérmet találtunk. A lelőhelyet teljes mértékben lefedő újkori temető igen nagy mértékben elpusztította a felső régészeti rétegeket (a római és középkori feltöltést). A telkek északkeleti negyedében, részleteiben azonosítottunk egy kb. 4×4 m alapterületű Árpád-kori veremházat, amelynek keményre döngölt padlóján égésnyomokat figyelhettünk meg. Az épülettől keletre a sírok között, két darab külső kemence keskeny sávban megmaradt részleteit dokumentáltuk. A feltárt Árpád-kori jelenségeket a 12-13. század fordulójára keltezhetjük. Minden bizonnyal az 1998-ban, a Szépvölgyi út 18-22. számú telkek területén előkerült majorsággént értelmezett veremház-csoporthoz tartoztak. (KÁRPÁTI 2002) A középkori háztól délre római kori szemétködőr alsó része került

napvilágra, amely az itt húzódó neolit leleteket tartalmazó humuszos feltöltődésbe mélyedt. Az ásatási terület délnyugati szélén nagyobb kiterjedésű, egyrétegű köves felület került elő az őskori és római réteg határán. (K. Z.)

A telek területe korábban meglehetősen tagolt felszínnel rendelkezett. A Szépvölgyi út felé eső részen megközelítőleg kelet–nyugati hossz tengelyű, 25 m széles, természetes kiemelkedés húzódott. Ennek felületén kerültek elő a már említett Árpád-kori jelenségek és a dombháton húzódott az a bronzkori telep is, amelynek kis területre összehúzólt, sokszor többszörös szuperpozícióban lévő, bonyolult objektum-komplexummá váló gödreit is feltártuk. (8. kép) A kerek, többnyire méhkas alakú, nagyrészt hamus, égett betöltésű gödrök jelentős mennyiségű állatesontot, és kerámiatöredéket tartalmaztak. A leletek közül kiemelkedik

több ép, vagy csaknem ép edény, amelyek között egyfülű bögrék, fazekak, különböző méretű tálak töredékei szerepelnek. A bronzkori település részlete a középső bronzkori Vátya-kultúra időszakára keltezhető. Előkerülése topográfiai szempontból különösen jelentős, hiszen a környékről eddig nem ismertünk adatot a kultúra megtelepedésére.

A dombháton feltárt bronzkori gödrök leletei közé keveredve a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia (továbbiakban DVK) idősebb fázisába tartozó gazdag leletanyag is napvilágra került. A leletek a DVK idősebb, Bicske-Galagonyás (MAKKAY 1978), Szigetszentmiklós-Vízműtelep (M. VIRÁG 1992), Dunakeszi-Székesdülő (HORVÁTH 2002) típusú leletekkel meghatározható időszakba sorolhatók. Fontos kronológiai támpontot jelent a besimított és polírozott felülettel, ill. mintával ellátott kónikus tálak előfordulása. Ugyancsak in-

8. kép: Egymásba ásvó őskori gödrök komplexuma

nen származik egy bemélyített díszítéssel ellátott idol töredéke is, amelynek igen közeli párhuzamát az egykorú bicskei leletanyagból ismerjük. (MAKKAY 1972, 1975, 1978) A korszakra jellegzetes ruházat mintázatát jelző, V alakban összefutó párhuzamosokból kialakított motívummal díszített agyagszobrocskák más idősebb DVK lelőhelyről és a közép-európai Vonaldiszes kultúra területéről is közlésre kerültek. (KALICZ 1993; BARNA 1999; KÁROLYI 2004; SEBŐK 2007; ILON 2007) A bonyolult komplexumot alkotó gödrök között, a leletanyag feldolgozása során remélhetően elkülöníthetőek lesznek tisztán neolitikus leleteket tartalmazó objektumok is, kielégítően bizonyítva a DVK idősebb szakaszának települési helyét a területen. A telken végzett próbafeltárás kapcsán már történt említés újkőkori gödrök előkerüléséről (KÁRPÁTI–ÉDER 2007), a környéken végzett kutatások során azonban kizárólag települési jelenségek nélkül jelentkező, neolitikus leleteket tartalmazó humuszréteget figyeltek meg az ásatók, amelyet a Szépvölgyi árok feltöltődésével kapcsolatba hozható, besodródott leletekkel telített, áthalmazódott réteggként értékelték. (FACSÁDY 2001; KÁRPÁTI 2003a; KÁRPÁTI 2003b; KÁRPÁTI–M. VIRÁG 2007) A Szépvölgyi út 14. területén valószínűsíthető neolitikus települési hely ismeretében azonban nem zárható ki, hogy ez, a főként a völgy magasabbban fekvő részein mutatkozó jelenség a neolitikus település(ek) kiterjedését jelző kultúrreteggként is értelmezhető. A jelenségről biztosabb képet csak az eddigi ásatások eredményeinek és leleteinek részletes kiértékelésétől várhatunk.

A dombháton feltárt gödörkomplexum fölött húzódó humuszrétegben a DVK kottafejes időszakának leletei is napvilágra

kerültek. A természetes kiemelkedés déli, lejtős oldalán déli és keleti irányba vastagodó neolitikus (DVK) leleteket tartalmazó humuszos feltöltődést vágtunk át. Ez a réteg a völgy magasabb részein húzódó telep(ek) emlékműjének erózió útján történő lehordódásakor is keletkezhetett. A kerámialeletek között a korai Zseliz időszakra jellemző díszítéssel rendelkező darabokat is találtunk.

A Szépvölgyi út, Űrömi utca, Felhévizi út környékén végzett eddigi kutatások alapján, a Szépvölgyi árok mentén húzódó vízmosások környezetében a DVK több fázisának települése(i)vel számolhatunk. A települési helyek lokalizálására, a települések kiterjedésének megállapítására a további kutatások során kerülhet sor. (M. V. Zs.)

Kárpáti Zoltán – M. Virág Zsuzsanna

Irodalom:

- BARNA 1999 – P. Barna J.: A dunántúli vonaldiszes kerámia kultúrájának leletei Balatonmagyaród-Kápolnapusztáról. Zalai Múzeum 9 (1999) 7–32.
- FACSÁDY 2001 – R. Facsády A.: Budapest, II. Szépvölgyi út 18–22. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 1998. Budapest 2001. 107.
- HORVÁTH 2002 – Horváth L. A.: Neolitikus leletek Dunakeszi határában. BudRég 35 (2002) 7–34.
- ILON 2007 – Ilon G.: Torony, Nagyrét dülő (Vas megye). In: Ilon G. (szerk.), Százszorszépek. Emberábrázolás az őskori Nyugat-Magyarországon. Szombathely 2007. 74–77.
- KALICZ 1993 – Kalicz, N.: The early phases of the Neolithic in Western Hun-

gary (Transdanubia). Poročilo 21 (1993) 85–135.

KÁROLYI 2004 – Károlyi M.: Napszülöttek. Savaria földjének ősi kultúrái a rómaiak előtt. Szombathely 2004.

KÁRPÁTI 2002 – Kárpáti Z.: Árpád-kori majorság Budaújlak területén. BudRég 35/2 (2002) 587–615.

KÁRPÁTI 2003a – Kárpáti Z.: Budapest, II. Ürömi utca 45. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2000. Budapest 2003. 107.

KÁRPÁTI 2003b – Kárpáti Z.: Budapest, II. Ürömi utca 39. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2001. Budapest 2003. 148.

KÁRPÁTI–ÉDER 2007 – Kárpáti Z.–Éder K.: Budapest, II. Felhévízi utca 5. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2006. Budapest 2007. 163–164.

KÁRPÁTI–M. VIRÁG 2007 – Kárpáti Z.–M. Virág Zs.: Budapest, II. Ürömi utca 37. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2006. Budapest 2007. 165.

MAKKAY 1972 – Makkay, J.: Eingeritzte und plastische Menschendarstellungen der Transdanubischen Linienbandkeramik. In: Idole. Prähistorische Keramiken aus Ungarn. Veröff. Naturhist. Mus. 7, 1972, 9–16.

MAKKAY 1975 – Makkay J.: A bicskei neolitikus telep és temető (Neolithische Siedlung und Gräberfeld von Bicske). Székesfehérvár 1975.

MAKKAY 1978 – Makkay, J.: Excavations at Bicske. I. The Early Neolithic. The Earliest Linear Band Ceramic. Alba Regia 16 (1978) 9–60.

SEBŐK 2007 – Sebők K.: Emberábrázolás Balatonszemes-Bagódombról. In: Belényessy K.–Honti Sz.–Kiss V. (szerk.), Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya So-

mogy megyei szakaszán Zamárdi és Orda-
cséhi között. Budapest 2007, 119–121.

M. VIRÁG 1992 – M. Virág Zs.: Újkőkori és középső rézkori telepnyomok az M0 autópálya szigetszentmiklósi szakaszánál. In: Havasi P.–Selmeczi L. (szerk.), Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. BTM Műhely 5. Budapest 1992, 15–60.

14. Budapest, II. ker., Ürömi utca 57., Hrsz.: 14870

2007. májusában Öreg András tulajdonos megbízásából megelőző feltárást végeztünk a fenti telken.

Az újlaki kápolna tőszomszédságában lévő telek a Szépvölgyi árok alsó szakaszában található, ott, ahol az árok kiszélesedik a Duna irányába. Az erős nyugat–keleti lejtésű terepen a környező telkeken korábban végzett megfigyeléseink igazolódtak.

A terület délnyugati sarkában 19. századi betöltésű, lapos márgából rakott falazatú pincét azonosítottunk, amely jól láthatólag az Ürömi utca vonalához igazodott. A pincéhez tartozó egykori telek területén lévő szemétdöbrökből is többet megtaláltunk.

Az 50–80 cm vastag modern és újkori feltöltés alatt római kori humusz jelentkezett, amelyből szórányosan került elő az erre az időszakra tehető kerámia. Ebbe a rétegbe ásva a telek északnyugati negyedében egy 60 cm átmérőjű Árpád-kori külső kemencét találtunk. A tűzhelytől északra és délre is feltételezhetőleg természetes vízmosások árokszerű bevágódásait találtuk. A római kori humusz alatt vastagabb, leletnélküli, mészhálós humuszréteg húzódtott, amelynek vastagságát szondával határoztuk meg és géppel termeltük le. Alatta a már ismert

neolit leleteket tartalmazó humuszos réteget tártuk fel, amelynek alján kőgörgötteges felületet dokumentáltunk. A telek északkeleti negyedében, a Szépvölgyi úthoz közelebb 1,5×2 m átmérőjű beását bontottunk ki, amelynek betöltésében neolit leletek voltak. A telken végzett geopedológiai (Horváth Zoltán, ELTE) vizsgálat alapján feltételezhető, hogy nem mesterséges objektumot találtunk, hanem a területen egykor állt őserdő egyik kidőlt fájának kiszakadó gyökérzete által kialakított gödör természetes betöltődését figyelhettük meg.

A neolitikus leletek zöme a Dunántúli Vonaldiszes Kerámia idősebb szakaszához (MAKKAY 1978, M. VIRÁG 1992, HORVÁTH 2002) köthető. Jellemző a kónikus tálak és a mélyen vésett vonaldiszkek megjelenése. A leletek között néhány kottafejes díszítésű töredék is szerepel. Mindezek mellett egy nyomott hasú, egyfülű csésze és egy kimetszett díszű peremtöredék a középső rézkor végi ún. Protoboleráz horizont időszakát képviseli. (KALICZ 1991, 2001; HORVÁTH 2001) A kis területen végzett feltárás alapján nehezen dönthető el, hogy a leletek eredeti, helyben megmaradt kultúrrétegben vagy a Szépvölgyi árok feltöltődésével járó eróziós tevékenység által a partoldalról besodródott, áthalmazódott rétegben feküdtek-e. A humuszréteg alatt megfigyelhető kőgörgötteges altalajban egyértelműen települési helyet jelző régészeti objektumok nem jelentkeztek. Nyitott kérdés maradt tehát, hogy a telek területén e korszakok települési helye vagy másodlagos helyzetű leleteik kerültek-e elő. A környéken máshol is megfigyelt jelenségről (FACSÁDY 2001; KÁRPÁTI 2003a; KÁRPÁTI 2003b; KÁRPÁTI–M. VIRÁG 2007) biztosabb kép csak az eddigi ásítások eredményei-

nek és leleteinek részletes kiértékeléséből nyerhető majd.

Kárpáti Zoltán – M. Virág Zsuzsanna

Irodalom:

FACSÁDY 2001 – R. Facsády A.: Budapest, II. Szépvölgyi út 18–22. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 1998. Budapest 2001, 107.

HORVÁTH 2001 – Horváth, L. A.: Die relativchronologische Position des Protoboleráz-Horizontes aufgrund seiner südlichen Komponenten. In: P. Roman, – S. Diamandi (Hrsg.), Cernavoda III – Boleráz. Ein vorgeschichtliches Phaenomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau. Bucuresti 2001, 459–515.

HORVÁTH 2002 – Horváth L. A.: Neolitikus leletek Dunakeszi határában. BudRég 35 (2002) 7–34.

KALICZ 1991 – Kalicz, N.: Beiträge zur Kenntniss der Kupferzeit im ungarischen Transdanubien. In: J. Lichardus (Hrsg.), Die Kupferzeit als historische Epoche. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde. 55. Bonn 1991, 347–387.

KALICZ 2001 – Kalicz, N.: Die Protoboleráz-Phase an der Grenze von zwei Epochen. In: P. Roman, – S. Diamandi (Hrsg.), Cernavoda III – Boleráz. Ein vorgeschichtliches Phaenomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau. Bucuresti 2001, 385–435.

KÁRPÁTI 2003a – Kárpáti Z.: Budapest, II. Ürömi utca 45. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2000. Budapest 2003, 107.

KÁRPÁTI 2003b – Kárpáti Z.: Budapest, II. Ürömi utca 39. In: Kisfaludi J. (szerk.),

Régészeti kutatások Magyarországon 2001. Budapest 2003, 148.

KÁRPÁTI–M. VIRÁG 2007 – Kárpáti Z. – M. Virág Zs.: Budapest, II. Ürömi utca 37. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2006. Budapest 2007, 165.

MAKKAY 1978 – Makkay, J.: Excavations at Bicske. I. The Early Neolithic. The Earliest Linear Band Ceramic. *Alba Regia* 16 (1978) 9–60.

M. VIRÁG 1992 – M. Virág Zs.: Újkőkori és középső rézkori telepnyomok az M0 autópálya szigetszentmiklósi szakaszánál. In: Havasi P – Selmeczi L. (szerk.), Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. BTM Műhely 5. Budapest 1992, 15–60.

9. kép: Izniki fajansztöredékek

15. Budapest, II. ker., Kaesa utca 15–23., Hrsz.: 13584/2; Ganz utca 16., Hrsz.: 13572/3

Az alábbiakban ismertetendő ásátás római kori objektumainak (Hable Tibor általi) feltárása a 2008-as évre is áthúzódott, ezért az erről szóló beszámoló az *Aquincumi füzetek* következő évi számában lesz olvasható (a szerk.).

2007. június 11-től folytattunk megelőző feltárást a fenti telkeken, a középkori Szentpétermártír külvárosban. Az ásátás középkori részét területi bontásban végeztük: a Ganz utca 16. és a Kaesa utca 19–23. telkeken Éder Katalin, míg a Kaesa utca 15–17. telkeken Benda Judit irányította a munkálatokat. A könnyebb értelmezhetőség kedvéért a három terület régészeti eredményeinek leírását területi egységenként közöljük.

A Ganz utca északi oldalát egy 20. századi építkezés során erősen, szinte általa-

jig megbolygatták, ezért itt csak néhány törökkori és 16. századi hulladéktároló gödör alsó részeinek megfigyelésére volt lehetőség. A terület többi részén, két kisebb Árpád-kori épület csekély padló-részlete került elő. Ezek valószínűleg az épületek hátsó részeinek maradványai lehettek, amelyeket az utcafront újkori és 20. századi beépítése nem bolygatott meg. Az egyik megmaradt padlófelületről 14. századi pénz került elő. Sajnos ezt az épületrészletet és az egész területet is nagyméretű, mély törökkori szemétdödrök bolygatták. A kályhaszemek és a mindennapokban használt kerámiaedények töredékei mellett egy szinte ép kiöntősöves kancsó, két sértetlen talpas tál és egy talpas csésze, két persely, valamint több, különböző stíluscsoportba osztható fajansztöredék – köztük egy rhodoszi stílusú tálka töredéke – jelzi ennek a kor-szaknak a tárgyi emlékeit.

Az említett objektumokon kívül, ezen a felületen újkori pincemaradványokat és kutakat is dokumentáltunk.

A Kacsá utca 19–23. telkeken igen gazdag leletanyagot és sűrű városi beépítettségre utaló régészeti jelenségeket találtunk. A jelenlegi utcára merőlegesen két Árpád-kori lakóház részlete kerültek elő. A nyugati, feltehetően faszervezetes épületben sikerült feltárnunk annak sárga agyagpadlóját, északi felében tüzelőhely maradványait, továbbá egy, feltehetően az épület szerkezetével összefüggő, tartóoszlop helyét tudtuk megfigyelni. A keleti épületet nagymértékben bolygatta egy késő középkori gödör, ill. egy újkori pince, így teljes kiterjedését nem tudtuk megfigyelni. Az épületekben és környezetükben több kisebb-nagyobb gödör került napvilágra, míg tőlük északra, az egykor volt telkek hátsó részén, kelet–nyugati irányú vízvezető árkokat találtunk.

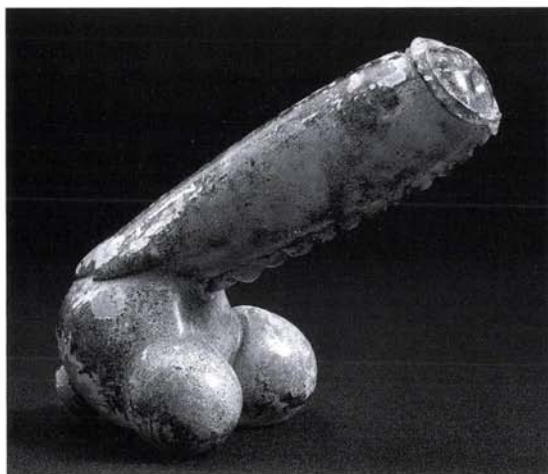
A késő középkor időszakából lakóépület nyomait ugyan nem tudtuk megfigyelni, de a korszak leletanyagát megőrző hulladéktároló gödrök folyamatos megtelepedésre utalnak.

A terület törökkori betelepültségének nyomai a széles, igen mély gödrök,

amelyek nagy számban kerültek elő a területről. Az innen előkerült leletek jól reprezentálják a korszakból ismert kerámiaanyagot. Számos talpastál töredéke, ún. bosnyák kerámia, korsó töredékek, valamint izniki fajansztöredékek kerültek napvilágra. (9. kép)

A Kacsá utcai terület északnyugati oldalán kőalapfalú, agyagpadlójú török ház részletét is feltártuk. Az épület délnyugati sarkánál, ahol a ház fala be is omlott, egy nagy átmérőjű gödörből összedőlt török kályha kályhaszemel, egy restaurálható talpas tál és török fajanszcsésze töredékei, valamint nagymennyiségű faanyag került elő. Ez utóbbiak egy része tetőzsindelyként volt azonosítható.

A Kacsá utca 15–17. telkeinek területén a gépi földmunka után meglehetősen kevés ásatási felület maradt, mivel az újkorban épült pincék a terület kétharmadát elpusztították. Ez azt eredményezte, hogy a telkek hátsó felére jellemző objektumok (elsősorban szemétgödrök, árkok, ill. két házvég) kerültek feltárássra. Azoknak a középkori lakóházaknak a maradványai, melyeket az 1695-ben készült „Zaiger über die Wasserstadt” házössze-

10. kép: Fallosz alakú üvegpalack (törökkori német munka)

11. kép: Az árokban fekvő patkolt lólab

írás is említ (NAGY 1964): „*Ein Haus in der Baadgassen ... hat etwas von alten fundamenten, ist wenig und schlecht gebauht*”, még a 18. század folyamán megsemmisülhettek a korabeli építkezések miatt. Az újkori pincék mellett két kőfalazatú kutat és négy szőlőmag-betöltésű vermet dokumentáltunk.

A törökkori szemétgödörök igen változatos képet mutattak. Különbéféle mélységű (1-5 m), kerek és négyzetes alakú gödröket, valamint sekély vermeteket tártunk fel. Ez utóbbiakat az 1684-86 között itt állomásozó császári csapatok ásták és használták pöcegödörként. A 7. számú (17. századi) szemétgödör mélyén egy különös módon teljesen épen maradt üvegpalackot találtunk. A halványzöld színű palack egy tekintélyes méretű falloszt mintáz. (10. kép) Az ún. Waldglas típusú üvegedény nem volt ritkaság a korszakban; a visegrádi királyi palota egyik törökkori szemétgödörében is találtak hasonló töredéket (MESTER 1997, 24. kép), készítési helyén, Németországban pedig sok példány került elő ásátásokon. (MESTER 1997, 270. kép) Az 5 m mélységet is elérő 19. számú gödör alsó két méterén épen megmaradt az ácsolt gerendaváz, így en-

nek alapján feltételezhető, hogy kútként használták. Betöltésében ép edények és meglepően sok szépen festett tányér töredéke volt, amelyek ebben a korszakban még ritkaságnak számítottak. Területünk legdélebbi szélén egy karóvázas, könnyűszerkezetű épület leégett omladékát bontottuk ki, míg az északkeleti sarokban agyagpadlós, tapasztott falú ház déli fele került elő. Megtaláltuk a délről nyíló ajtó forgó-tengelyének alapkövét is, amely egy másodlagosan felhasznált, átfaragott, 15. századi nyíláskeret (kapu szárköve) volt. Gazdag díszítése miatt eredetileg egy jelentősebb egyházi építmény része lehetett. Nem kizárt, hogy a közelben fekvő Szt. Péter mártír plébániatemplomból bontották ki a törökkor folyamán, hiszen tudjuk, hogy ezt a templomot nem alakították át dzsámivá, hanem lakóépületként használták. (GYÜRKY 1971)

A 15-16. századot kevés leletanyagot tartalmazó szemétesgödörök és egy kőfalazatú kút képviselte. Jelentős objektumnak számít viszont egy 14. század első felére datálható verempince. Beásása felül kör alakú volt, fenekén viszont négyzetes alaprajzot mutatott. A járszintjébe középen egy 80 cm átmérőjű, 30 cm mély

gödröcske mélyült. Ezt valószínűleg a tető tartóoszlopa számára ásták bele. Ugyanilyen jellegű pincéket találtunk a közelben, két évvel korábban a szomszéd telken (BENDA–HABLE 2006), valamint méreteiben azonos, de kőfalazattal megerősített belsővel a Medve utcában is. (BENDA–HABLE 2007, KÉRDŐ–VÉGH 2003)

Feltártunk továbbá négy különböző alakú (U, V és félköríves medrű), kelet–nyugati irányú árkot is. A legészakabbra fekvő, villásan kettéágazó árok részben patkolt lóláb feküdt. (11. kép) Az árkokat nem egy időben ásták, a 13. század második felétől a 15. század elejéig lehetett datálni betöltésüket. Az árkok valószínűleg a kertek esővíz elvezetését szolgálta.

A jelen ásatás eredményei újabb nagy felülettel gazdagították a középkori Buda városának, Váralfa településrészének régészeti topográfiáját.

Benda Judit – Éder Katalin

Irodalom:

BENDA–HABLE 2006 – Benda J. – Hable T.: Római kori és középkori települési maradványok a Vízivárosban (Roman period remains and medieval settlements in the Víziváros). *Aqfűz* 12 (2006) 116–146.

BENDA–HABLE 2007 – Benda J. – Hable T.: Feltárás a Víziváros Szent Péter mártír városnegyedében (Excavation in the Saint Peter the Martyr district of the Víziváros). *Aqfűz* 13 (2007) 180–186.

GYÜRKY 1971 – H. Gyürky K.: Adatok a budai Szent Péter külváros topográfiájához. *BudRég* 22 (1971) 223–243.

KÉRDŐ–VÉGH 2003 – Kérdő K. – Végh A.: Bp., II. Medve utca 5–13. In: *Kisfaludi*

J. (szerk.), *Régészeti kutatások Magyarországon 2001*. Budapest 2003, 146–147.

MESTER 1997 – Mester E.: Középkori üvegek. *Visegrád Régészeti Monográfiái* 2, 1997.

NAGY 1964 – Nagy L.: A Víziváros XVII. század végi topográfiája. *TBM* 16 (1964) 181–249.

16. Budapest I. ker., Hadnagy utca 8–10., Hrsz.: 5973, 60006/2

A Rác fürdő felújításához kapcsolódó, 2005–2006. évi feltárások 2007-ben is folytatódtak. Az újabb terepmunkákat az tette indokoltá, hogy a beruházás folyamata során tervezőváltásra került sor. Az új építések új elképzeléseket hoztak, amelynek keretében eddig nem tervezett területek is beépítésre kerülnek: az álló fürdőépülettől a Duna felé eső területnek az egykori barokk udvart U alakban körülölelő része. Ezen a területen eddig nem végeztünk feltárásokat, így a megelőző kutatásra most került sor. A beruházó továbbra is Rác Nostalgia Kft., kivitelező a Magyar Építő Zrt.

Az előző évi ásatásokhoz (MARÁZ–PAPP 2006; PAPP–MARÁZ 2006) hasonlóan ezúttal is előkerült a késő La Tène-kori tabáni fazekastelep emlékényaga. A most feltárt terület a klasszicista fürdőépület délkeleti sarka és az Erzsébet híd Hegyalja úti lehajtója között helyezkedik el, és újkori épületekkel bolygatott. Kisebbséggel összefüggő felületen négy késő LT-kori hulladékgyűjtőt találtunk, amelyek egymáshoz nagyon kis távolságra helyezkedtek el. Égett, kormos-faszenes betöltésükben jelentős mennyiségű LT D-korú kerámiaanyag, valamint grafitot tartalmazó kőzet került elő. A feltárt kelta objektumok a már régóta ismert ún. tabáni kelta

fazekastelepnek a Dunához legközelebb eső, legkeletibb részéhez tartoztak.

A 2007. évi ásátás helyszínén a történeti terepszint erősen lejt az Ördögárok irányába (azaz észak felé). A korábbi tapasztalatokkal ellentétben a 2007-es feltárás során jelentős mennyiségű 15. századi leletanyag is felszínre került, pl. mázas kályhaacsempék töredékei. A teljes feltárás tapasztalatai alapján elmondhatjuk, hogy a középkori megtelepedés határa kb. a török fürdő vonalában lehetett, és főként az Ördögárok bal partján koncentrált.

A középkori objektumok elplanírozott szintje felett törökkori régészeti jelenségek indultak (köztük egy ház maradványa). A 18-19. századi fürdőépület falai bolygatták a területet, ill. nagyobb mértékű roncsolást eredményezett a II. világháború utáni terprendezés, amikor a 20. században használt lejtőt kialakították.

Maráz Borbála – Papp Adrienn

Irodalom:

MARÁZ–PAPP 2006 – Maráz B. – Papp A.: Régészeti kutatások a Rác fürdő és a tabáni késő La Tène-kori fazekas telep területén. In: Kisfaludi J. (szerk.) Régészeti kutatások Magyarországon 2005. Budapest 2006, 109-124.

PAPP–MARÁZ 2006 – Papp A. – Maráz B.: Budapest I., Hadnagy utca 8 – 10., Hrsz.: 5973, 6006/2. Aqfűz 12 (2006) 225–226.

17. Budapest I. ker., Bérc utca 10., Hrsz.: 5319/6

Építkezéshez kapcsolódóan régészeti felüvegetet végeztünk a Gellérthegy északi

oldalán található telek területén. Ennek alapján megállapíthattuk, hogy a Bérc utca 10. számú telek háromnegyed részén még az 1970-es évek elején, a telek parkosításakor kicsérítették az eredeti talajt, amelyben esetleg lehettek késő bronzkori vagy késő vaskori régészeti leletek. A terület nyugati fele kötörmelékkel és építési hulladékkal volt feltöltve, mert a régi szintvonalas térképeken jelzett egykori kőbánya rézsűjére esik. Ezért régészeti lelet vagy objektum ezen a részen nem kerülhetett elő a mostani építkezés alkalmával.

A telek északi, a Bérc utca vonaláig húzódó sávja bolygatatlan és régészetileg negatív volt, és a hegyoldal természetes lejtését mutatja. A szomszédos, 8. számú telek északi feléhez és a szemben lévő 17. számúhoz hasonlóan (MARÁZ 2005 és 2006) ide már nem terjedt ki a gellérthegyi késő bronzkori és kelta település területe.

Maráz Borbála

Irodalom:

MARÁZ 2005 – Maráz B.: Régészeti kutatások a Gellérthegy északi oldalán (Archaeological investigations on the northern side of Gellért Hill). Aqfűz 11 (2005) 96–100.

MARÁZ 2006 – Maráz B.: Budapest – Gellérthegy és környékének késő La Tène-kori településtörténete II. BudRég 40 (2006) 31–44.

18. Budapest, XI. ker., Albertfalva, Hunyadi János út 14., Hrsz.: 43576/6

A XI. kerület, Újbuda Önkormányzata megbízásából 2007. október 11. és decem-

ber 19. között szondázó feltárást végeztünk Albertfalván a Panel úttól délre fekvő zöldmezős telken, amely az auxiliáris vicus déli peremzónájába esik.

Két, egymásra merőleges szondaárkot jelöltünk ki. Az észak–déli irányú árkot a Panel úttól délre alig 20 m-re mértük ki, a nyugat–keletit pedig az előbbi ároktól mintegy 15 m-rel délre. A Panel úton 2004-ben folytatott feltárást során kőalapozású, többhelyiséges lakóépületek, lakógödörök, telekhatároló kerítésfalak, sóderes út és további telepobjektumok kerültek elő. (BESZÉDES 2005) Várakozásainkkal ellentétben a Panel úthoz közelebbi szondaárkunkban nem mutatkozott hasonló lelet- és objektumgazdagság, csupán egyetlen objektum, egy nyugat–keleti irányú, 2,8 m széles, 1,2 m mély árok kisebb szakasza került elő 3 m mélységből. Betöltésében kevés, zömmel a Kr. u. 2. századra keltezhető kerámiatöredéket és állatsontot találtunk, az árok funkciója azonban kérdéses. Nagy valószínűséggel összefügg azzal az árokrendszerrel, amelyet Szirmai Krisztina tárt fel 1999-ben és 2001-ben az albertfalvi Auchan áruház építése során (SZIRMAI 2000; SZIRMAI 2002).

A nyugat–keleti irányú, kisebb kiterjedésű szondában ugyan több római és bronzkori szórványkerámia is előkerült az őshumusból, de objektumot, régészeti réteget nem találtunk.

A két szondaárok alapján a terület rétegvizonyairól a következőket állapíthatjuk meg. Vékony recens humuszréteg alatt 2,5–3 m mélységig modern kori törmelék feltöltés húzódik. Közvetlenül ez alatt átlagosan 40 cm vastagságú őshumusz következik, amely alatt 3,5 m mélyen a sárga löszös altalajt találjuk.

Beszédes József

Irodalom:

BESZÉDES 2005 – Beszédes J.: Feltárást az albertfalvi auxiliáris vicus déli részén (Excavation in the southern part of the Albertfalva auxiliary vicus). Aqfűz 11 (2005) 107–113.

SZIRMAI 2000 – Szirmai K.: Új katonai tábor nyomai Albertfalván (Traces of a New Military Fort at Albertfalva). Aqfűz 6 (2000) 83–90

SZIRMAI 2002 – Szirmai K.: Római kori kutatások Albertfalván (Roman period Investigations at Albertfalva). Aqfűz 8 (2002) 92–103.

19. Budapest, XXII. ker., Campona utca 1., Hrsz.: 232333/25

A fenti telken a Pro Logis Harbor Park területén, az építendő „M” és „L” jelű raktárcsarnokok helyén, 2007. július 2. és augusztus 18. között végeztünk szondázó feltárást.

A feltárási terület közvetlen környezete ismert lelőhely. Északnyugatra mintegy 200 m-re, 2001-ben és 2004-ben folytak kiterjedtebb feltárások, melyek során késő vaskori telepnyomok, késő bronzkori sírok, valamint szórványosan neolitik és Árpád-kori telepnyomok kerültek elő. (SZILAS 2002, 114–130)

Jelen feltárást során összesen hét eltérő méretű szondaárkot húztunk, amelyek közül csupán a 6. számúban találtunk régészeti jelenséget. A többi árok régészetileg negatívnak bizonyult, sem lelet, sem objektum nem került elő belőlük. A 6. szondaárkban egyetlen ívelt aljú keskeny árok került elő, betöltéséből kevés La Tène D jellegű kerámiával és állatsonttal. A szondát meghosszabbítottuk mindkét irányba,

de újabb régészeti jelenség már nem került elő. Az objektum funkciója valószínűleg vízvezető árok lehetett, amely a 2001 és 2004 folyamán részben feltárt kelta telep felől vezethette le a vizet a Duna irányába.

A régészeti szondaárkokban a következő rétegek mutatkoztak. Átlagosan 2 m mélységig modern kori törmelékes feltöltés jelentkezett, ez alatt sárga, szürkésárga löszös, helyenként homokos dunai üledékes réteg volt megfigyelhető. A két réteg közötti átmenet nélküli éles elválás arra utal, hogy a területen jelentősebb modern kori földmunkák zajlottak (talán a 6-os út építésekor), amelyek a terület felső, humuszos részét elpusztították.

Beszédes József

Irodalom:

SZILAS 2002 – Szilas G.: Késő kelta falusias település feltárása Nagytétény határában (The excavation of a late Celtic settlement at Nagytétény). *Aqfűz* 8 (2002) 114–130.

20. Budapest, XIV. ker., Egressy út 113/j–k, Hrsz.: 40091/11

2007. október 15. és november 6. között a fenti telken próbafeltárást végeztünk a CORDIA Thermal Első Ingatlanfejlesztő Kft megbízásából. A több hektáros ingatlanra lakópark épül. Az első ütem tervében a telek északkeleti felében négy, összesen 188 lakásos, pincszinten összekötött ház építése szerepel.

A próbafeltárást a Rákospatak közelsége és a telek északi szomszédságában, a Paskál lakópark területén, 2003–2004

során feltárt, több korszakhoz tartozó településrészlet (ENDRŐDI–HORVÁTH 2004, KOROM–REMÉNYI 2005) tette szükségessé.

A négy épület teljes alapterületéből (4600 m²) 10% szondázására volt lehetőségünk. A 13 munkanap során 4 szelvényt nyitottunk, 1500 m² területet vizsgáltunk át, 13 objektumot tártunk fel. A szondák mindegyikében erős modern kori bolygatást tapasztaltunk, ennek vastagsága helyenként a 2 m-t is elérte.

Az 1. szondát az 1. ütem nyugati széléhez közel húztuk (26×46 m), ebben eltérő mértékű bolygatást figyeltünk meg. A feltöltés a szondánk északi felénél kisebb mértékű, keleti felén 1,2 m vastag volt. Itt egy mély alapozású modern kori épület nyomát találtuk. A régészeti rétegek az említett bolygatások során teljesen megsemmisültek, az objektumfoltok csak az altalajon különültek el. Hat árkot, öt gödröt, egy cölöplyukat és egy sírt tártunk fel, ebből három modern kori beásásnak bizonyult. Az objektumok betöltése egyforma jellegű volt: apró, sárga szemcsés agyaggal kevert sötétbarna föld. Leletanyagot mindössze négy tartalmazott, azonban az apró kerámiatöredékek alapján az őskoron belül pontosabb kormeghatározásuk nem lehetséges. Az észak–déli tájolású, rossz megtartású vázat a sírban talált vastöredékek (koporsószeg?) alapján pontosabban datálni szintén nem lehet.

A 2. számú, 10×20 m nagyságú szondát az 1. számú szondára merőlegesen, attól keletre, a Rákospatak felé húztuk. A terület a patak felé erősen lejt, itt csak modern kori feltöltési rétegeket dokumentáltunk. Régészeti jelenséget nem tapasztaltunk.

A 3. számú, 3×10 m-es szondát az első ütem délkeleti szélén húztuk, 2 m vastag modern kori, szemetes feltöltés alatt a

sárga agyagos altalajt értük el, régészeti rétegek és jelenségnek itt sem volt nyoma.

A 4. számú, 3×10 m-es szondát a 2-es szondával párhuzamosan húztuk, ahol az előző kettőhöz hasonlóan csak modern kori feltöltési rétegeket dokumentáltunk.

A terület keleti, Rákos-patakhoz közel eső részén az erős teleplejtést a 20. század folyamán, különböző vastagságú feltöltéssel egyenlítették ki. A régészeti jelenségek a paktaktól távolabb eső, magasabb területen jelentkeztek, tehát a lelőhely a Fischer István utca irányába folytatódik.

Korom Anita

Irodalom:

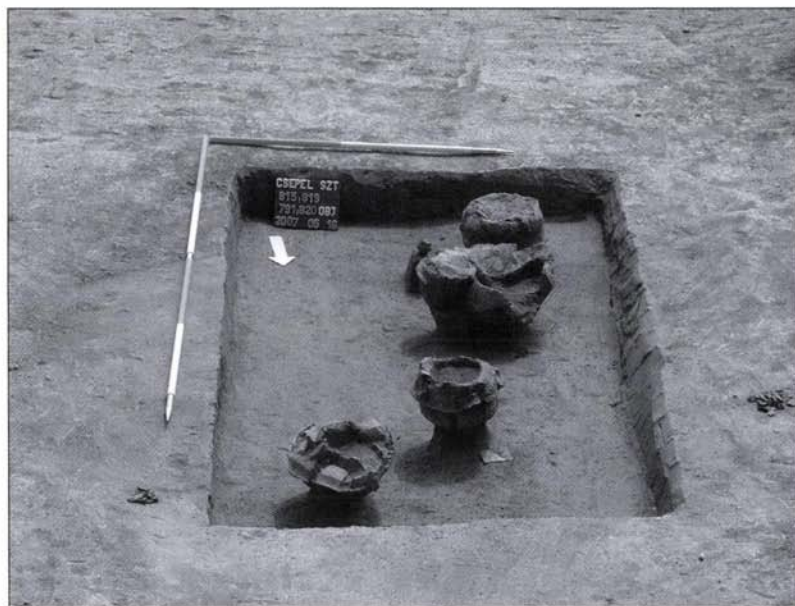
ENDRŐDI–HORVÁTH 2004 – Endrődi A. – Horváth M. A.: Feltárás a Paskál lakópark területén (Excavation in the territory

of the Paskál apartment complex). *Aqfűz* 10 (2004) 153–155.

KOROM–REMÉNYI 2005 – Korom A. – Reményi L.: Paskál lakópark II. építési ütemének régészeti kutatása (Archaeological investigation of construction phase II of the Paskál residential district). *Aqfűz* 11 (2005) 168–174.

21. Budapest XXI. ker., Csepel, északi szigetcsúcs, Nagy-Duna sor, Hrsz.: 210007/2

A Budapesti Történeti Múzeum Ős- és Népvándorlás kori Osztálya, a Budapest Főváros Önkormányzata, Polgármesteri Hivatal, Közmű Ügyosztályának megbízásából, 2004-ben a (HORVÁTH 2005), és 2006-ban (HORVÁTH–ENDRŐDI–MARÁZ 2007) mintegy 12,5 hektáros területen folytatott megelőző régészeti feltárásokat Bp. XXI. ker. Csepel – sziget északnyugati csúcsán, a Nagy-Duna sornak nevezett területen. Munkánk során,

12. kép: A kora bronzkori Nagyév-kultúra sírcsoportja

13. kép: Árpád-kori kemencék, és a hamuzó gödör maradványai

az első két szezomban 789 régészeti jelentőséget regisztráltunk és tártunk fel.

Az objektumok korszakok és típus szerinti megoszlása a következő volt: a középső rézkori „Furchenstich” kultúra települései, a korabronzkori Harangedény-Csepel csoport sírjai, valamint a Nagyrév-kultúra temetkezései (12. kép) és települései, a késő bronzkori halomsíros kultúra település objektumai, a késő vaskori-kelta temetkezések és település, valamint a késő népvándorlás, és Árpád-kori település objektumai.

A Központi Szennyvíztisztító már épülő nagy „műtárgyának” feltárása után, a 2007. május 8. és július 27. közötti ásatási szezomban a kapcsolódó létesítmények – rothasztó és pasztórizáló tornyok, műszaki kiszolgáló épületek – alapozási területét, valamint a Duna alatti bevezető szennyvízeső nyomvonalát kutattuk meg. A munkák során 65 újabb objektumot tártunk fel. A területen a feltöltöttség mértéke a korábbi évekhez hasonlóan 2-6 m-nyi volt, és a régészeti leletek egy része ugyancsak sérült, roncsolódott állapotban került elő.

A korábban feltárt korszakok leletei közül ebben az évben a kora bronzkori temető újabb részlete mellett, kelta és késő népvándorlás kori, valamint kora Árpád-kori településrészletek újabb objektumai kerültek napvilágra. (13. kép)

A Kr. e. III. évezred második felére keltezhető kora bronzkori Harangedény-Csepel csoport és a Kr. e. III. évezred végére – II. évezred elejére keltezhető Nagyrév-kultúra 233 objektumból álló temető részlete került elő a korábbi feltárások során. (HORVÁTH-ENDRÓDI-MARÁZ 2007, 219–223) A két kultúra sírcsoportjai nagyjából észak–déli irányban húzódtak, az egykori Duna parttól, kb. 250-350 m távolságban.

2007-ben a szennyvíztisztító nagy műtárgyától északra – az I/0 és K0-N0 egységként nyilvántartott építési egységek alapozási gödrének feltárása során –, a nagy kiterjedésű temető további 33 hamvasztásos (urnás) sírral bővült. A sírok többsége az ásatásokat megelőző időszakokban jelentősen roncsolódott, helyenként csupán szétszántott cseréptörmelék jelezte

egykori helyüket. Ennek ellenére – az előző évek tapasztalatához hasonlóan – több esetben is megfigyelhető volt, hogy olykor kisebb sírcsoportokban temették el az elhunytakat. A fedőtálas urnák, kisebb kancsók, bögrék és tálkák mellett a korszakra jellemző harangedények is kerültek elő a sírokból. Az urnákba a hamvakkal együtt, kisebb viseleti és használati tárgyak: bronz- és csontékszerek továbbá gombok maradványait is elhelyezték.

A kelta népesség 2004-ben feltárt, Duna-parthoz közeli 12 település-objektuma mellé az idei ásatás során kevés jól értékelhető jelenséget sikerült lokalizálnunk. A leletek többsége (kerámia-, kő-, és vastöredékek valamint egy bronz fibula), a korszakhoz köthető patiscstörmelék halmok a majdnem homogénnek tekinthető szürkésbarna iszapos, mintegy 40 cm vastagságú áradási rétegből kerültek elő. A feltárás során észlelt paticsos felület helyén, ill. annak közelében egykor valószínűleg egy nagyobb méretű épület (ház?) állhatott, melynek leégett és szétmosódott maradványai között viszonylag nagyobb mennyiségű áglyenyomatos paticsdarabot találtunk. A leletek kora a Kr. e. 2-1. századra tehető.

A 40. korábban előkerült, késő népvándorlás és kora Árpád-kori objektum többsége a korszak jól ismert, félig földbe mélyített, házaiból, kemencebokraiból és szabad téri kemencéiből állt.

A 2004-ben részben feltárt, akkor még az avar korra datált hamuzó gödör és kör-

nyékének tovább bontása során feltártuk az ahhoz tartozó kemencéket is. Alakjuk és kialakításuk (a sütőfelületeket apró kavicsos alapozásra tapasztották) alapján, a meglehetősen kevés datáló leletanyag ellenére, nagy valószínűséggel a Kr. u. 10-12. századra tehető. Az objektum környékén több nehezen értelmezhető jelenség mellett egy hulladékgyűjtő részletét is sikerült feltárnunk, amelyből kevés kerámiatöredék mellett egy malomkő darabja is előkerült.

A területen néhány késő középkori és kora újkori telep jelenség mellett egy-két bizonytalan korú objektum is előkerült.

Horváth M. Attila – Endrődi Anna

Irodalom:

HORVÁTH 2005 – Horváth M. A.: Régészeti kutatás a tervezett csepeli Központi Szennyvíztisztító Telep területén (Archaeological investigations on the territory of the planned Central Sewage Plant in Csepel). Aqfüz 11 (2005) 177–186.

HORVÁTHI-ENDRŐDI-MARÁZ 2007 – Horváth M. A. – Endrődi A. – Maráz B.: Régészeti kutatások a csepeli Központi Szennyvíztisztító Telep területén (Archaeological investigations in the territory of the Central Waste Water Treatment Plant on Csepel Island). Aqfüz 13 (2007) 216–232.

Locations of and results from small-scale excavations conducted by the Aquincum Museum in 2007

(Marked as numbers on page 173)

Aquincum Civil Town and its environs

1. Bp. III. 313 Királyok Road (Lrn: 63646): remains of Roman period pits (*Anita Korom*)
2. Bp. III. 291 Királyok Road (Lrn: 63629/5): parts of Bronze Age, late Le Tène and Avar settlements (*Gábor Szilas*)
3. Bp. III. 64 Ipartelep Street (Lrn: 54054/29): remains of Prehistoric and Middle Age pits (*Péter Vámos*)
4. Bp. III. area surrounded by Anikó – Czetz J. – Petúr – Csalma Streets (Lrn: 23038/1, 23038/2): Roman period layers and ditches (*Orsolya T. Láng*)
5. Bp. III. 69 Nánási Road (Lrn: 23744/2): parts of a Neolithic settlements (*Zsuzsanna M. Virág*)
6. Bp. III. 39 Nánási Road (Lrn: 23761/2): Roman period layers and ditches (*Orsolya T. Láng*)

Aquincum Military Town and its environs

7. Bp. III. 24–26 Hunor Street (Lrn: 18730/1-18730/2): parts of Roman period building of the Military Town (*Anita Kirchhof*)
8. Bp. III. along Bécsi Road – Vörösvári Road (between 231–174a Bécsi Road), Bécsi Road (between Nagyszombat Street – Föld Street), Vörösvári Road (among Gyenes–Törzs–Hévízi Streets) (Lrn: 16094, 16292, 14772, 18131): Roman period layers (*Anita Kirchhof*)
9. Bp. III. 30 Pacsirtamező Street (Lrn: 17634): remains of Roman period buildings and kilns of the Military Town (*Anita Kirchhof*)
10. Bp. III. 9 San Marco Street – 16 Szomolnok Street (Lrn: 17513): Roman period layers (*Anita Kirchhof*)
11. Bp. III. 19 Selmeci Street (Lrn: 17408): part of Roman period road and cemetery (*Anita Kirchhof*)
12. Bp. III. 211 Bécsi Road – 23 Nagyszombat Street (Lrn: 16094, 16292, 14772): Roman period layers (*Anita Kirchhof*)
13. Bp. II. 14 Szépvölgyi Road (Lrn: 14863/31): parts of a Neolithic, middle Bronze Age and Middle Age settlements (*Zoltán Kárpáti – Zsuzsanna M. Virág*)

14. Bp. II. 57 Ürömi Street (Lrn: 14870): Neolithic and Roman period layers, Middle Age pit (*Zoltán Kárpáti – Zsuzsanna M. Virág*)

Settlements outside of Aquincum

15. Bp. II. 15–23 Kacsá Street, 16 Ganz Street (Lrn: 13584/2, 13572/3): parts of Middle Age settlements (*Judit Benda – Katalin Éder*)
16. Bp. I. 8–10 Hadnagy Street (Lrn: 5973, 60006/2): turkish bath, late La Tène settlement (*Borbála Maráz – Adrienn Papp*)
17. Bp. I. 10 Bérc Street (Lrn: 5319/6): Modern period layers (*Borbála Maráz*)
18. Bp. XI. Albertfalva, 14 Hunyadi János Road (Lrn: 43576/6): Roman period layers (*József Beszédes*)
19. Bp. XXII. 1 Campona Street (Lrn: 232333/25): late La Tène layers (*József Beszédes*)
20. Bp. XIV. 113/j–k Egressy Road (Lrn: 40091/11): Prehistoric layers, part of undateable cemetery (*Anita Korom*)
21. Bp. XXI. Csepel, Northern peak of the island (Lrn: 210007/2): parts of early Bronz Age cemetery, parts of late La Tène and Middle Age settlements, (*Attila Horváth M. – Anna Endrődi*)

Az Aquincumi Múzeum további feltárást nem igénylő próbaásatásai és régészeti célú megfigyelései 2007-ben

Archaeological observation work and test excavations carried out by the Aquincum Museum in 2007

(A helyszíneket lásd jelölve a 206. oldali térképen)

(Marked as numbers on page 206)

Próbafeltárások – Test excavations

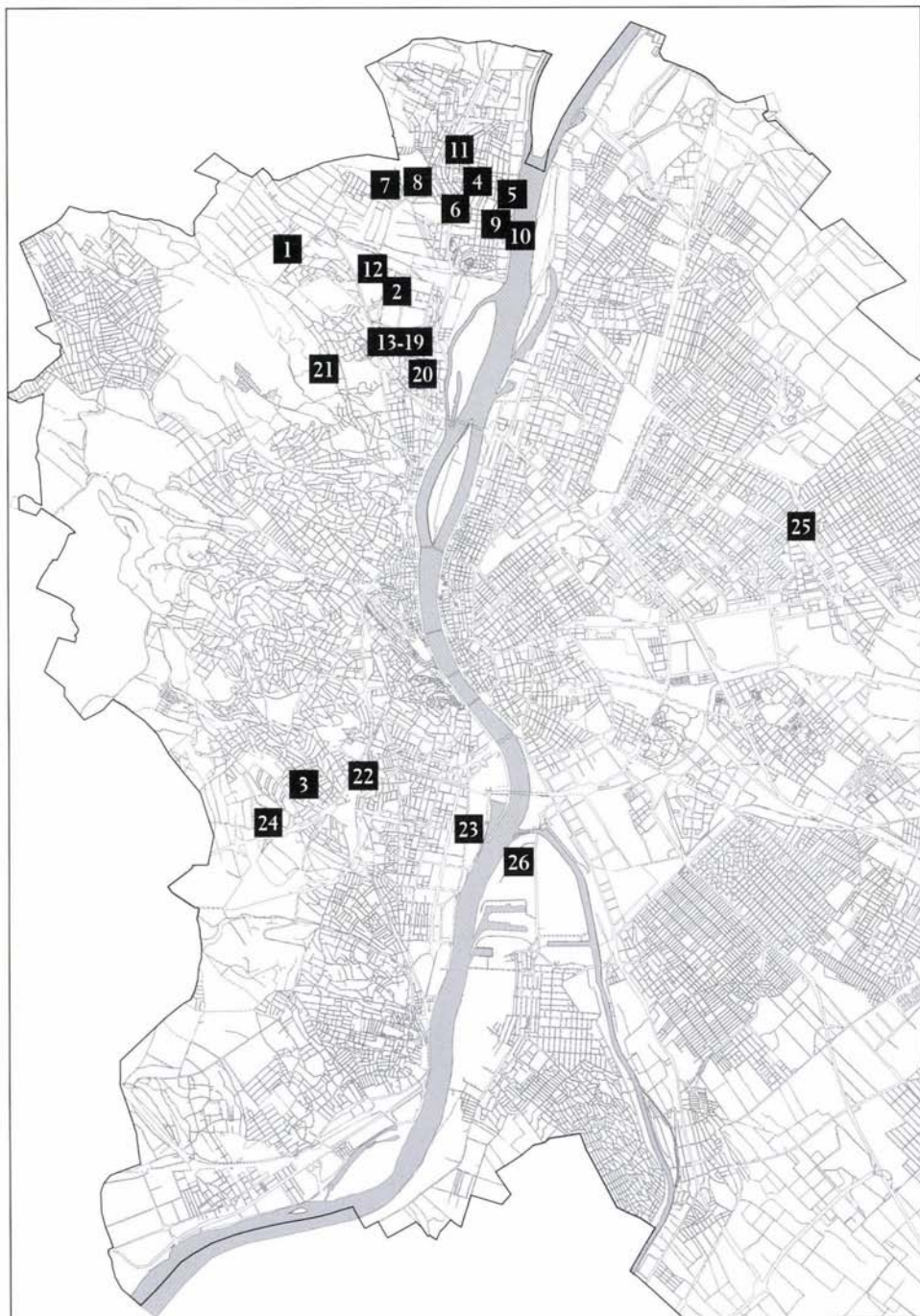
1. Bp. III. Harsánylejtő – épületalapozás
(Havas Zoltán)
2. Bp. III. Kunigunda útja 45. –
épületalapozás (Lassányi Gábor)
3. Bp. XI. Nagyszebeni u. 24-26 –
épületalapozás (Beszédes József)

Megfigyelések – Archaeological observations*

4. Bp. III. Anikó – Czetz János utca –
csatornafektetés (T. Láng Orsolya)
5. Bp. III. Csalma u. – csatornafektetés
(T. Láng Orsolya)
6. Bp. III. Szentendrei út – Czetz János
– Emőd utca – elektromos vezeték
cseréje (T. Láng Orsolya)
7. Bp. III. Mészkö utca 5. –
épületalapozás (Anderkó Krisztián)
8. Bp. III. Pusztakúti út 34. –
épületalapozás (Lassányi Gábor)
9. Bp. III. Szent János utca 7. –
épületalapozás (T. Láng Orsolya)
10. Bp. III. Nánási út 71. – épületalapozás
(Budai Balogh Tibor)
11. Bp. III. Szentendrei út 251–253. –
épületbontás (T. Láng Orsolya)
12. Bp. III. Pomázi út 9–11. –
épületalapozás (Lassányi Gábor)
13. Bp. III. Csillaghegyi út 15-17. –
épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
14. Bp. III. Csillagszem utca 7. –
épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
15. Bp. III. Kiscsillag utca – Kanász utca
– épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
16. Bp. III. Kisbojtár utca 16. –
épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
17. Bp. III. Kisbojtár utca 37-39. –
épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
18. Bp. III. Bojtár utca 37. –
épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
19. Bp. III. Bojtár utca 74. –
épületalapozás (Budai Balogh Tibor)
20. Bp. III. Huszti út 20. – épületalapozás
(T. Láng Orsolya)
21. Bp. III. Királylaki út 83. –
épületalapozás (Havas Zoltán)
22. Bp. XI. Homonna utca. 4-6/Budaörsi
út 75. – épületalapozás
(Beszédes József)
23. Bp. XI. Hunyadi János út 12 –
szennyvíz áttemelő
(Horváth M. Attila)

* A lista nem tartalmazza a BTM Régészeti Adattára által, zömmel közműfektetések során végzett több mint száz régészeti szakfelügyelet helyszínét.

* This list does not contain the more than 100 archaeologically controlled locations registered in the Archaeological Archives of the BHM, excavated mostly during construction work on public facilities.

Az Aquincumi Múzeum további feltárást nem igénylő próbafeltárásai és régészeti célú megfigyelései 2007-ben
Archaeological observation work and test excavations carried out by the Aquincum Museum in 2007

24. Bp. XI. Beregszász út – Rodostó
utca – Nagyszében utca – Névtelen
utca – épületalpozás (M. Virág
Zsuzsanna)

25. Bp. XIV. Fogarasi út 107. –
épületalpozás (Korom Anita)

26. Bp. XXI: Nagy Duna sor – szennyvíz
átemelő (Horváth M. Attila)

Rövidítésjegyzék Abbreviations

ActaArchHung	– Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
Aqfüz	– Aquincumi füzetek. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései (Budapest)
ArchÉrt	– Archaeológiai Értesítő (Budapest)
ArchHung	– Archaeologia Hungarica (Budapest)
BHM	– Budapest Historical Museum
BRGK	– Bericht der Römisch-Germanischen Kommission (Berlin)
BTM	– Budapesti Történeti Múzeum
BudRég	– Budapest Régiségei (Budapest)
CommArchHung	– Communicationes Archaeologicae Hungariae (Budapest)
DissPan	– Dissertationes Pannonicae (Budapest)
FolArch	– Folia Archaeologica (Budapest)
MFME	– A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Szeged)
NMMÉ	– A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve (Balassagyarmat)
PA	– Památky Archeologické (Praha)
PZ	– Prähistorische Zeitschrift (Berlin)
RégFüz	– Régészeti Füzetek (Budapest)
SlA	– Slovenská Archeológia (Bratislava)
ŠtZ	– Študijné Zvesti Archeologického Ústavu Slovenskej Akadémie Vied (Nitra)
TBM	– Tanulmányok Budapest Múltjából (Budapest)

A 2007. évi feltárások közreműködői Participants in the excavations in 2007

- Antoni Judit – régész
Balogh Roland – régész
Benda Judit – régész (BTM Középkori Osztály)
Benyó Gergely – régészhallgató (ELTE)
Beszédés József – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Beszédés Richard – technikus
Biller Anna – régész
Boruzs Katalin – régész
Budai Balogh Tibor – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Busi György – geodéta (BTM Aquincumi Múzeum)
Celichowska Zofia – régészhallgató (Poznan)
Choyke Alice M. – archaeozoológus (BTM Aquincumi Múzeum)
Csere Judit – restaurátor (BTM Restaurátor Osztály)
Cserne Lászlóné – rajzoló (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Csippán Péter – archaeozoológus
Czagáyné Gadányi Réka – technikus
Darányi Ágnes – technikus
Duschanek Júlia – technikus
Éder Katalin – régész (BTM Középkori Osztály)
Endrődi Anna – régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Fabó Attila László – technikus
Facsády Annamária – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Falchetto Alfred – technikus
Farkas Nikolett – régész
Fazekas Andrea – technikus
Filkó Veronika – technikus
Giber Mihály – régész
Gracza György – technikus
Gracza Márton – technikus
Gresz Ágnes – technikus
Gyöző Eszter – technikus
Gyenes Gábor – technikus
Hable Tibor – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Hajdú Attila – technikus
Hancz Krisztina – technikus
Havas Zoltán – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Hárshegyi Piroska – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Horváth László András – régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Horváth M. Attila – régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Horváth Zoltán – geológus (ELTE Alkalmazott és Környezetföldtani Tanszék)
Illés László – rajzoló (BTM Aquincumi Múzeum)
Jakab Gergely – geográfus (MTA Földrajztudományi Kutatóintézet)
Jócsik János – technikus
Kámány Andrea – technikus
Kangyal Orsolya – technikus
Káposztás Gyöngyike – restaurátor (BTM Aquincumi Múzeum)
Kárpáti Zoltán – régész (BTM Középkori Osztály)
Keczán Krisztina – technikus
Kelényi Borbála – régész
Király Edit – régészhallgató (JATE)
Kirechhof Anita – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Kocsis József – technikus
Koller Melinda – régész
Komjáthy Péter – fotós (BTM Aquincumi Múzeum)
Konez Dániel – technikus
Korom Anita – régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Kovács Dömötör – technikus
Kovács Tibor – geodéta (BTM Aquincumi Múzeum)
Kovács Zsófia Eszter – archaeozoológus
Kozma Adrienne – technikus
Krolopp Endre – malakológus
Labancz Károly – műszaki ellenőr
T. Láng Orsolya – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Lassányi Gábor – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Liebhaber Réka – technikus
Maráz Borbála – régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Markó András – régész (Magyar Nemzeti Múzeum)
Medzilhradszky Zsófia – archaeobotanikus (Magyar Természettudományi Múzeum)
Mindszenty Andrea – geológus (ELTE Alkalmazott és Környezetföldtani Tanszék)

Konecz Viktória – technikus
 Molnár Orsolya – technikus
 Müller Katalin – technikus
 Nagy Alexandra – régészhallgató, technikus
 (ELTE, BTM Aquincumi Múzeum)
 Oláh Beatrix – restaurátor (BTM Aquincumi
 Múzeum)
 Orosz Adrienn – régészhallgató (PTE)
 Pabeschitz Virág – technikus
 Papp Adrienn – régész (BTM Középkori Osztály)
 Papp Károly – műszaki ellenőr
 Prokopp Margit – régészhallgató (ELTE)
 Rákóczi Gábor – légifotó (Acro Art)
 Rostás Zsuzsanna – technikus
 Rupnik László – régész
 Sándor Ildikó – régészhallgató (ELTE)
 Sánta Barbara – régész
 Schneider Ágnes – régészhallgató (ELTE)
 Schweitzer Ferenc – geográfus (MTA
 Földrajztudományi Kutatóintézet)
 Seres Viktor – geodéta (BTM Aquincumi
 Múzeum)
 Siller Erika – régészhallgató (ELTE)
 Somogyi Ferenc – technikus
 Soós Eszter – régészhallgató (ELTE)
 Sréter Kinga – régészhallgató (ELTE)
 Szakmár Béla – technikus
 Szegleti Katalin – technikus
 Szeredi Anna – régészhallgató (JATE)
 Székely Anna – technikus
 Szilas Gábor – régész (BTM Ős- és Népvándorlás
 kori Osztály)
 Tézer Zita – régész (BTM Ős- és Népvándorlás
 kori Osztály)
 Tímár Zoltán – régészhallgató (ELTE)
 Tormáné Lészkó Ildikó – restaurátor (BTM
 Restaurátor Osztály)
 Tóth Csaba – technikus
 Tóth Eszter – technikus
 Tóth Ferenc – restaurátor
 Tóthné Cál Csilla – fotós (BTM Ős- és
 Népvándorlás kori Osztály)
 Tőkés Tímea – régész
 Ujvári Gábor – restaurátor (BTM Restaurátor
 Osztály)
 Vámos Péter – régész (BTM Aquincumi Múzeum)
 Varga Erzsébet Dorina – régészhallgató (JATE)
 Varga Gábor – régész
 Vámai Éva – restaurátor (BTM Restaurátor Osztály)
 Vecsey Ádám – restaurátor (BTM Restaurátor
 Osztály)
 Viczián István – geográfus (MTA
 Földrajztudományi Kutatóintézet)
 M. Virág Zsuzsanna – régész (BTM Ős- és
 Népvándorlás kori Osztály)
 Zádor Judit – régész (BTM Középkori Osztály)
 Zala Szabó Diána – technikus
 Zandler Krisztián – régész
 Zöldy Sándor – technikus
 Zsidi Paula – régész (BTM Aquincumi Múzeum)

A 2007. évi jelentősebb feltárások megbízói és támogatói Employers and patrons of the most important excavations in 2007

A+A BAU Kft.

1089 Budapest, Baross utca 131.
(Budapest, XIV. ker., Fogarasi út 107.)

ÁLOMSZIGET 2004 Ingatlanfejlesztő Kft.

1033 Hajógyári-sziget 117.
(Budapest, III. ker., Hajógyári-sziget)

BARCZA-BAU Kft.

1026 Budapest, Páfrány utca 29.
(Budapest, II. ker., Ūrömi utca 37.)

BBRAUN Hungary Kft.

1037 Budapest, Montevideo utca 2/c
(Budapest, II. ker., Szépvölgyi út 14.)

BRUESA-RÓMAI Kft.

1054 Budapest, Kálmán Imre utca 1.
(Budapest, III. ker., Nánási út 69.)

BUDAPEST FŐVÁROS FŐPOLGÁRMESTERI

HIVATAL KÖZMŰ ÜGYOSZTÁLY
1052 Budapest, Városház utca 9–11.
(Budapest, XXI. ker., Csepel szennyvíztisztító)

CÉZÁR-KERT Kft.

1053 Budapest, Szép utca 2.
(Budapest, III. ker., Pacsirtamező utca 30.)

CORDIA Thermal Első Ingatlanfejlesztő Kft.

1145 Budapest, Pancsova utca 4.
(Budapest, XIV. ker., Egressy út 113.)

EVER-ESTATE Kft.

1062 Budapest, Aradi utca 8–10.
(Budapest, III. ker., Ipartelep utca 64.)

FISHER BAU Kft.

2536 Nyergesújfalu, Ipari park 1.
(Budapest, III. ker., San Marco utca 9.)

FŐGÁZ Földgázelosztási Kft.

1081 Budapest, Köztársaság tér 20.
(Budapest, III. ker., Bécsi út – Vörösvári út)

FŐVÁROSI VÍZMŰVEK Zrt.

1134 Budapest, Váci út 23–27.
(Budapest, III. ker., Bécsi út 211. – Nagyszombat
utca 23.)

G.B. EUROPA Ingatlan Kft.

1051 Budapest, Vörösmarty tér 7–8.
(Budapest, III. ker., Hunor utca 24–26.)

GRAPHISOFT PARK Ingatlanfejlesztő Kft.

1031 Budapest, Záhony utca 7.
(Budapest, III. ker., Záhony utca 7.)

GRIFF Gentlemen's Zrt.

1037 Budapest, Bécsi út 271.
(Budapest, III. ker., Bécsi út 271.)

ING BANK, BUDA PROJEKT Ingatlanhasznosító Kft.

1068 Bp. Dózsa György út 84/b
(Budapest, XI. ker., Október 23. utca – Körösy utca
– Váli utca – Bercsényi utca által határolt terület)

KAFEX Ingatlanberuházó és Hasznosító Kft.

1027 Budapest, Tölgyfa utca 1–3.
(Budapest, II. ker., Kaesa utca 15–23., Ganz utca 16.)

KATLAN Befektetési Zrt.

1033 Budapest, Polgár u. 8–10.
(Budapest, III. ker., Csűseshegy-Harsánylejtő)

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL

1014 Budapest, Tancsics Mihály utca 1.
(Budapest, III. ker., Szentendrei út 139., Aquincumi
Múzeum romterület)

MAGYAR ÉPÍTŐ Zrt.

1149 Budapest, Pillangó utca 28.
(Budapest, I. ker., Hadnagy utca, Rácfürdő)

MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT
EGYESÜLET

1033 Budapest, Miklós u. 32.
(Budapest, III. ker., Királyok útja 313.)

MALOMDOMBI Ingatlanforgalmazó és
Hasznosító Kft.

1033 Budapest, Vörösvári út 103–105.
(Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105.)

MARKET Építő Zrt.

1117 Budapest, Bogdányfő Ödön u. 6.
(Budapest, III. ker., Bécsi út 262.)

PIARISTA Iskolaépítő és Fenntartó Kht.

1052 Budapest, Piarista köz 1.
(Budapest, V. ker., Pesti Barnabás utca 1.)

PROPSZT Kft.

2083 Solymár, Vörösmarty utca 27.
(Budapest, III. ker., Selmeci utca 19.)

RÓMAI HORIZON Ingatlanforgalmazó és Ingatlan-
fejlesztő Kft.

1053 Budapest, Veres Pálné utca 14.
(Budapest, III. ker., Királyok útja 291.)

SASAD RESORT Kft.

1139 Budapest, Váci út 81.
(Budapest, XI. ker., Madárhegy-Rupphegy)

XI. KER., ÚJBUDA Önkormányzata

1113 Budapest, Boescai út 39–41.
(Budapest, XI. ker., Albertfalva, Hunyadi János út
14.)

WIS Befektetési és Kereskedelmi Zrt.

1072 Budapest, Rákóczi utca 28.
(Budapest, III. ker., Nánási út 39.)

A BTM Aquincumi Múzeumának és munkatársainak 2007-ben megjelent publikációi Publications by the staff of the Aquincum Museum in 2007

(Összállították: Cseporán Éva és Hanny Erzsébet)
(Compiled by Éva Cseporán and Erzsébet Hanny)

Aquincumi füzetek 13. Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2006-ban = Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 2006 / szerk. Zsidi Paula, Vámos Péter. – Budapest : BTM, 2007. – (Aquincumi füzetek, ISSN 1219 9419; 13.) (Aquincum, ISSN 1219 9427)

Aquincum: Az Aquincumi Múzeum és állandó kiállítása: Város, romok, palota, orgona = The Aquincum Museum and its permanent exhibition = Town, ruins, palace, organ / H. Kérdő Katalin, Zsidi Paula. – Budapest : BTM, 2007. – CD-ROM

Róma Aquincumban: Játékos kiállítási vezető 8-12 éves korú gyermekeknek / a kiállítás anyaga alapján összeállította Bögi Enikő, Ódor Bernadett. – Budapest : BTM, 2007.

ANDERKÓ Krisztián

Feltárások a 2-3. századi aquincumi legiótábor praetenturájában = Excavations in the praetentura of the 2nd-3rd century legionary fortress of Aquincum (Budapest, III. ker., Polgár utca 8-10., Hrsz.: 18059) / – Beszédes József. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 67 – 77.

Kora római településrészlet és római temető feltárása Budaújlakon = The excavation of part of early roman settlement and roman cemetery at Budaújlak (Budapest, II. ker., Lajos utca 28-34. – Szépvölgyi utca 6. – Bécsi út 29-35. – Sajka utca, Hrsz.: 14789, 14790, 14791, 14792, 14793, 14794) / – R. Facsády Annamária. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 12 – 22.

Savaria vízvezetéke. In: Savaria 30 (2006), pp. 9 – 46.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Polgár utca 8-10. / – Beszédes József. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 175.

BESZÉDES József

Budapest, V. ker., Pesti Barnabás utca 1.; Hrsz.: 24312 / – Zádor Judit. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), p. 266.

Budapest, XI. ker., Albertfalva, Mezőkövesd utca – Szerémi út sarka, Hrsz.: 43569. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), p. 269.

Budapest, XI. ker., Albertfalva, Savoya-park „Forum” épület / – Mladoniczki Réka. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), p. 269.

Feltárások a 2-3. századi aquincumi legiótábor praetenturájában = Excavations in the praetentura of the 2nd-3rd century legionary fortress of Aquincum (Budapest, III. ker., Polgár utca 8-10., Hrsz.: 18059) / – Anderkó Krisztián. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 67–77.

Kutatások az albertfalvi vicus északi részén = Investigations in the northern part of the Albertfalva vicus (Budapest, XI. ker., Hunyadi János út 16., Hrsz.: 43587/13). In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 205–215.

Ős- és római kori lelőhelyek feltárása az M6 autópálya nyomvonalán 2006-ban = Excavation of prehistoric and roman period sites along the route of the M6 highway in 2006 (Budapest, XXII. ker., Nagytétény) / – Szilas Gábor. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 233–248.

Ásatási jelentések:

Budapest, XXII. Nagytétényi út 37-45. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 213.

- Budapest, III. Polgár utca 8-10. / --, Anderkó Krisztián. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), 175.
- Budapest, V. Pesti Barnabás utca 1. / --, Zádor Judit. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 177.
- Budapest, XI. Hunyadi János utca 16. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 180.
- Budapest, XXII. Nagytétényi út 353-31. / --, Szilas Gábor. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 184-185.

BUDAI BALOGH Tibor

- Beszámoló a Ladik utcai temető újabb sírcsoportjainak feltárásáról = Report on the excavation of new groups of graves in the Ladik street cemetery (Budapest, III. ker., Szentendrei út 65-67. és III. Ladik utca 7-11., Hrsz.: 19261/2, illetve 19254/6-7-8). In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 88-101.
- Budapest, III. ker., Vörösvári út 103-105., Hrsz.: 16916/2 / --, Kirchhof Anita. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 259-261.
- Őskori telep és római kori árokrendszer nyomai Törökkőn = Traces of a prehistoric settlement and a roman period ditch system at Törökkő (Budapest, III. ker., Törökkő-dűlő, Hrsz.: 19910/3+35, 19909/9, 19905/10, 19905/9, 19903/8) / --, Horváth Zoltán. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 129-136.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Békásmegyér, Névtelen utca (Hrsz.: 63644/1). - In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 200.
- Budapest, III. Szentendrei út felújítása. - In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 204 - 205.
- Budapest, III. Kicsillag utca 4., 10., 4. (sic) [14], 6-8., 18-20. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 171-172.
- Budapest, III. Ladik utca 7-11. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 172-173.
- Budapest, III. Szentendrei út 63-67. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 175-176.

ENDRŐDI Anna

- Budapest, XVII. ker., (Rákosesaba) Major-hegy alja (M0 kelet Budapest 05/2. lh.) / --, Maráz Borbála, Reményi László. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 271 - 272.
- Kora bronzkori arany korong Csepel-szigetről = Early bronze age gold disk from the Csepel Island / --, Horváth M. Attila. Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 21-30.
- Régészeti kutatások a csepeli Központi Szennyvíztisztító Telep területén = Archaeological investigations in the territory of the Central Waste Water Treatment Plant on Csepel Island (Budapest, XXI. ker., Csepel-sziget, Hrsz.: 20007/2) / --, Horváth M. Attila, Maráz Borbála. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 216-232.
- Symbolism and traditions in the society of the Bell Beaker – Csepel group = A szimbolizmus és a tradíciók szerepe a Haragedény – Csepel-csoport társadalmában / --, Emília Pásztor. In: Archaeologiai Értesítő 131 (2006), pp. 7-25.

Ásatási jelentések:

- Budapest, XVII. Rákosesaba, Major-hegy, dél / --, Reményi László, Maráz Borbála, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 211-213.
- Budapest, XVII. Rákosesaba, Major-hegy alja. / --, Reményi László, Maráz Borbála. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 182-183.

R. FACSÁDY Annamária

- Aquincumi fülbevalók = Earrings from Aquincum. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 51-70.
- Ékszerlenyomatós római téglá Aquincumból = Brick with jewel impresion from Aquincum. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 45-50.
- Kora római településrészlet és római temető feltárása Budaújlakon = The excavation of part of early roman settlement and roman cemetery at Budaújlak (Budapest, II. ker., Lajos utca 28-34. – Szépvölgyi utca 6. – Bécsi út 29-35. – Sajka utca, Hrsz.: 14789, 14790, 14791, 14792, 14793, 14794) / --, Anderkó Krisztián. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 12-22.

Ásatási jelentések:

Budapest, II. Lajos utca 28-34. – Szépvölgyi út 6. – Bécsi út – Sajka utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 164.

HABLE Tibor

Cölöpszerkezetes építmények a Bécsi úti fazekasműhely közelében = Post-constructions near the pottery workshop on Bécsi Road (Budapest, III. ker., San Marco utca 48-50., Hrsz.: 17321) / – –, Balázs Péter.

In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 57–66.

Feltárás a Víziváros Szent Péter mártír városnegyedében = Excavation in the Saint Peter the Martyr district of the Víziváros (Budapest, II. ker., Medve utca 17., Hrsz.: 13855/2) / – –, Benda Judit. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 180–186.

Ásatási jelentések:

Budapest, II. Ganz utca 8. / – –, Végh András. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 193.

Budapest, II. Kapás utca 21-25. / – –, Benda Judit. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 193–194.

Budapest, II. Medve utca 25-29. / – –, Benda Judit. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 194–195.

Budapest, III. Bécsi út 64. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 199.

Budapest, II. Medve utca 17. / – –, Benda Judit. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 164-165.

Budapest, III. San Marco utca 48-50. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p.175.

HAVAS Zoltán

Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II. = Test excavation in the region of the roman villa on Csúcshegy II (Budapest, III. ker., Harsánylejtő, Hrsz.: 20545, 20646, 20655/5, 20655/6) / – –, Szilas Gábor, M. Virág Zsuzsanna. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 154–179.

A Testvérhegyi villa területén végzett feltárások újabb eredményei = Recent results of excavations in the area of the Testvérhegy villa (Budapest, III. ker., Lángliliom utca – Bécsi út 314., Hrsz.: 20023/29-29) / Havas Zoltán. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 137–153.

Jelölések római téglakon – egy értelmezési kísérlet. In: Bíró Szilvia (szerk.), FiRkák I. Fialat Római Koros Kutatók I. Konferenciakötete, Győr 2007, pp. 173–184

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Csúcshegy, Harsány-lejtő ÉNY-i rész (Hrsz.: 20646, 20655/6) / – –, Kárpáti Zoltán, Szilas Gábor, Zsidi Paula. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 200–202.

Budapest, III. Folyondár utca – Remetehegyi út – Schmidt park. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 200–202.

Budapest, III. Kolostor utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 203.

Budapest, III. Hajógyári-sziget. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 171.

HÁRSHEGYI Piroska

Budapest, XI. ker., Madárhegy (Budaörsi út – Rupphegyi út), Hrsz.: 128961-5, 1296/3-8, 1528/9-14, 1528/25. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 269–270.

Új eredmények egy régi anyag kapcsán : Módszertani és csapattörténeti megjegyzések az aquincumi Schmeici utcai fazekasműhely leletanyagának vizsgálata során / – –, Vámos Péter. In: Bíró Szilvia (szerk.), FiRkák I. Fialat Római Koros Kutatók I. Konferenciakötete, Győr 2007, pp. 157–172.

Ásatási jelentések:

Budapest, XI. Madárhegy, Budaörsi út – Rupphegyi út. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 180-181.

HORVÁTH László András

Gellénháza, Városrét (Zala megye) = Gellénháza, Városrét (Komitat Zala) = Gellénháza, Városrét (Zala County). In: Százsorszápek : Emberábrázolás az óskori Nyugat-Magyarországon = Die Wunderschönen : Menschendarstellung im urzeitlichen Westungarn = Wonderful beauties : Human representations in prehistoric Western Hungary / szerk. Ilon Gábor. – Szombathely : Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2007., pp. 50–51.

Ásatási jelentések:

Budapest, XI. Etele tér. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 179.

HORVÁTH M. Attila

Kora bronzkori arany korong Csepel-szigetről = Early bronze age gold disk from the Csepel Island / – –, Endrődi Anna. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 21–30.

Régészeti kutatások a csepeli Központi Szennyvíztisztító Telep területén = Archaeological investigations in the territory of the Central Waste Water Treatment Plant on Csepel Island (Budapest, XXI. ker., Csepel-sziget, Hrsz.: 20007/2) / – –, Endrődi Anna, Maráz Borbála. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 216–232.

Ásatási jelentések:

Budapest, XI. Kőérberék-Tőváros lakópark / Horváth László, – –, Terei György. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 207–208.

Budapest, XVII. Kanászkút-dűlő / – –, Tóth Anikó. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 208–209.

Budapest, XVII. Rákosesaba, Száraz-hegy. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 183.

Budapest, XXI. Csepel, Nagydunasor. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 183–184.

H. KÉRDŐ Katalin

Aquincum: Az Aquincumi Múzeum és állandó kiállítása: Város, romok, palota, orgona = The Aquincum Museum and its permanent exhibition = Town, ruins, palace, organ / – –, Zsidi Paula. – Budapest : BTM, 2007. – CD-ROM.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Hajógyári-sziget / – –, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 203.

KIRCHHOF Anita

Budapest, III. ker., Kenyeres utca 9. – Szőlő utca 52-54., Hrsz.: 17347. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 257–259.

Budapest, III. ker., Vörösvári út 103-105., Hrsz.: 16916/2 / – –, Budai Balogh Tibor. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 259–261.

Régészeti kutatások a katonavárosi amphitheatrum keleti előterében, a Spitzer Gerzson által alapított kékfestőgyár területén II. = Archaeological investigations in the eastern foreground of the military town amphitheatre in the territory of the blue-dyer factory founded by Gedeon Spitzer II (Budapest, III. ker., Nagyszombat utca 1. – Lajos utca 93-97. – Árpád fejedelem út 77., Hrsz.: 17970/01) / – –, Tóth J. Attila, Kondorosy Szaboles. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 23–39.

Új feltárási eredmények a katonaváros északnyugati régiójából I. = New excavation results from the northwestern region of the military town I. (Budapest, III. ker., Vörösvári út 111-117., volt REMIZ, Hrsz.: 16911-16912) In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 40–56.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Beszterce utca 4-6. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 199.

Budapest, III. Kenyeres utca 21. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 203.

Budapest, III. Selmecsi utca 28-30. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 204.

Budapest, III. Zápor utca 24. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 206.

- Budapest, III. Zápor utca 26. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 206.
Budapest, III. Kenyeres utca 38. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p.171.
Budapest, III. Nagyszombat utca 1. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p.174.

KOROM Anita

- Budapest XVII. ker., Péceli út (M0 kelet, Budapest 06. lh.), Hrsz.: 138598/4, 138598/29-38, 138598/60-73, 138598/8-9-95. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 272–273.

Ásatási jelentések:

- Budapest, XVII. Péceli út. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 209-210.
Budapest, XVI. Nógrádverőce utca II. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 181-182.
Budapest, XVI. Nógrádverőce utca – Album köz. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 182.
Budapest, XVII. Péceli út. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p.182.

T. LÁNG Orsolya

- „Átriumos hosszúház-lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén II. = „Strip house with an atrium-residence wing”: authentication excavation in the northeastern part of the Aquincum civil town II. (Budapest, III. ker., Szentendrei út 139., Hrsz.: 19343/8). In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 117–128.
Budapest, III. ker., Keled utca - Jégtörő utca sarok, Hrsz.: 19332/1. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 254–255.
Budapest, III. ker., Kunigunda útja – Keled utca vonala, Hrsz.: 19599/1, 19838/6. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 255–256.
Budapest, III. ker., Nánási köz 2., Hrsz.: 23790/8. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 253–254.
Budapest, III. ker., Rózsadomb utca 5., Hrsz.: 64729/1. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 249–251.
Budapest, III. ker., Szentendrei út 207-209., Hrsz.: 23038/3. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 251–253.
Decorated Pinetada Margaritifera: New data to the presence of eastern people in the civil town of Aquincum? In: Communicationes Archaeologicae Hungariae 2006., pp. 149–161.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Aquincum polgárváros. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 195–199.
Budapest, III. Csúcshegy, Harsánylejtő DK-i rész. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 202.
Budapest, III. Nánási út 39. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 203 – 204.
Budapest, III. Aquincum polgárváros. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 165-169.
Budapest, III. Békásmegyer-Ófalu, Rózsadomb utca 5. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 170.
Budapest, III. Nánási köz 2. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 174.
Budapest, III. Nánási út 2. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 174-175.
Budapest, III. Szentendrei út 207-209. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 176.

LASSÁNYI Gábor

- Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros keleti (gázgyári) temetőjének feltárájáról = Preliminary report of the excavation in the eastern cemetery (Gas Factory) of the Aquincum civil town (Budapest, III. ker., Záhony utca 7., Graphisoft Park, Hrsz.: 19333/48). In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 102–116.
Magyar leletmentés Szudánban: A Magyar Merowc-gát Régészeti Projekt 2007-es szezonja. In: Ókor: Folyóirat az antik kultúrákról 6. évf. (2007) 4. sz., pp. 102–105.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Kunigunda útja 36. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 203.
Budapest, III. Szőlőkert utca 4. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 205.
Budapest, III. Záhony utca 7. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 205-206.
Budapest, XI. Spanyol-rét, Madár-hegy / – –, Gyuricza Anna, Éder Katalin. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 208.

Budapest, III. Pusztakúti út (Hrsz.: 65814, 65815, 65817/3). In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 175.

Budapest, XI. Beregszász utca – Rodostó utca – Nagyszeben utca – Névtelen utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 177-178.

MADARASSY Orsolya

Reconstructing the roman and celtic dress of Aquincum / – –, Annamária Szu, Ildikó Oka. In: EuroREA: Journal of (Re)construction and Experiment in Archaeology (2007) 4. sz., pp. 3–10.

MARÁZ Borbála

Budapest, XVII. ker., (Rákospeszi) Major-hegy alja (M0 kelet Budapest 05/2. lh.) / – –, Endrődi Anna, Reményi László. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 271–272.

Budapest-Gellérthegy és környékének késő LaTène-kori településtörténete II. = Siedlungsgeschichte von Budapest-Gellérthberg und Umgebung in der späten LaTène Zeit II. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 31–44.

Régészeti kutatások a csepeli Központi Szennyvíztisztító Telep területén = Archaeological investigations in the territory of the Central Waste Water Treatment Plant on Csepel Island (Budapest, XXI. ker., Csepel-sziget, Hrsz.: 20007/2) / – –, Horváth M. Attila, Endrődi Anna. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 216–232.

Ásatási jelentések:

Budapest, XVII. Rákospeszi, Major-hegy Dél / – –, Reményi László, Endrődi Anna, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 211 - 213.

Régészeti kutatások a Rác fürdő és a tabáni késő LaTène-kori fazekastelep területén = Archaeological investigations on the territories of Rác bath and the late LaTène period pottery workshop of Tabán / – –, Papp Adrienn. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 109–124.

Budapest, XVII. Rákospeszi, Major-hegy alja. / – –, Reményi László, Endrődi Anna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 182-183.

NAGY MARGIT

V. századi leletek Hódmezővásárhely-Sóshalomról (Csongrád megye) In: Publikálnak a vásárhelyi Bethlenesek: A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium 1963-ban érettségizett IV. A osztályának kiadványa / szerk Bárdos Jenő, [et. al]. – Debrecen : Kossuth Egyetemi Kiadó : Debreceni Egyetem, 2006., pp. 98–122.

Hódmezővásárhely-Sóshalom és Biharkeresztes-Ártánd-Kisfarkasdomb térségből előkerült két aranyozott övesat – régészeti kutatásokat kiegészítő – archeometriai vizsgálata (avagy együttműködik a IV.A) / – –, Szépvölgyi János, Tóth Mária, Horváth Péter. In: Publikálnak a vásárhelyi Bethlenesek: A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium 1963-ban érettségizett IV. A osztályának kiadványa / szerk Bárdos Jenő, [et. al]. – Debrecen : Kossuth Egyetemi Kiadó : Debreceni Egyetem, 2006., pp. 123–134.

Kora népvándorláskori sírleletek Budapest területéről = Grabfunde aus der frühen Völkerwanderungszeit im Gebiet von Budapest. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 95–156.

REMÉNYI László

Budapest, XVII. ker., (Rákospeszi) Major-hegy alja (M0 kelet Budapest 05/2. lh.) / – –, Endrődi Anna, Maráz Borbála. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 271–272.

Régészeti lelőhelyek a 4. számú metróvonal Lágymányosi állomásain = Archaeological excavation at Lágymányosi stations for underground line 4 (Budapest, XI. ker., Móricz Zsigmond körtér, Boeskaai út, Etele tér) / – –, Horváth László András. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 187–195.

Ásatási jelentések:

Budapest, XVII. Rákospeszi, Major-hegy Dél / – –, Endrődi Anna, Maráz Borbála, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 211-213.

Budapest, XI. Móricz Zsigmond körtér. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 181.

Budapest, XVII. Rákospeszi, Major-hegy alja. / – –, Endrődi Anna, Maráz Borbála. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 182-183.

SZILAS Gábor

Köszegi Frigyes (Újpest, 1933. – Hévíz, 2006.) In: Budapest Régiségei 40 (2006), p. 339.

Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II. = Test excavation in the region of the roman villa on Csúcshegy II (Budapest, III. ker., Harsánylejtő, Hrsz.: 20545, 20646, 20655/5, 20655/6) / – –, Havas Zoltán, M. Virág Zsuzsanna. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 154–179.

Ős- és római kori lelőhelyek feltárása az M6 autópálya nyomvonalán 2006-ban = Excavation of prehistoric and roman period sites along the route of the M6 highway in 2006 (Budapest, XXII. ker., Nagytétény) / – –, Beszedes József. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 233–248.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Csúcshegy, Harsány-lejtő ÉNY-i rész (Hrsz.: 20646, 20655/6) / – –, Havas Zoltán, Kárpáti Zoltán. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 200–202.

Budapest, III. Csúcs-hegy, Harsánylejtő. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 170.

Budapest, XXII. Nagytétényi út 353-371. / – –, Beszedes József. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 184-185.

SZIRMAI Krisztina

Kaba Melinda nyolcvan éves. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 13–14.

[Rec] – Tóth I.: Mithras Pannonicus. Specimina Nova Universitatis Quinqueecclesiensis XVII. Budapest – Pécs 2003. 146 oldal, 42 tábla + 12 szövegekőzi kép. In: Archaeologiai Értesítő 131 (2006), p. 287.

SZU Annamária

Reconstructing the roman and celtic dress of Aquincum / – –, Ildikó Oka, Orsolya Madarassy. – In: EuroREA: Journal of (Re)construction and Experiment in Archaeology (2007) 4. sz., pp. 3–10.

TÉZER Zita

Régészeti kutatások az egykori Kinizsi laktanya területén = Archaeological investigations in the territory of the former Kinizsi barracks (Budapest, XI. ker., Beregszász út – Rodostó utca – Nagyszében utca – Névtelen utca, Hrsz.: 1996/3) / – –, Virág Zsuzsanna. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 196–204.

VÁMOS Péter

Budapest, III. ker., Bécsi út 66., Hrsz.: 14379/1. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 262–263.

Feltárás az aquincumi canabae északkeleti régiójában = Excavations in the northeastern region of the Aquincum canabae (Budapest, III. ker., Miklós tér 5., Hrsz.: 18439). In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 78–87.

Új eredmények egy régi anyag kapcsán : Módszertani és esapattörténeti megjegyzések az aquincumi Selmeci utcai fazekasműhely leletanyagának vizsgálata során / – –, Hárshegyi Piroška. In: Bíró Szilvia (szerk.), Firkák I. Fiatal Római Koros Kutatók I. Konferenciakötete, Győr 2007, pp. 157–172.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Bécsi út 66. (Hrsz.: 114379/1). In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 169-170.

Budapest, III. Miklós tér 5. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 173-174.

M. VIRÁG Zsuzsanna

Budapest, XI. ker., Dombóvári út (Lágymányosi öböl), Hrsz.: 4042/94, 4042/95, 4045/3, 4045/5 / – –, Terei György. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 267–269.

Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II. = Test excavation in the region of the roman villa on Csúcshegy II (Budapest, III. ker., Harsánylejtő, Hrsz.: 20545, 20646, 20655/5, 20655/6) / – –, Havas Zoltán, Szilas Gábor. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 154–179.

Régészeti kutatások az egykori Kinizsi laktanya területén = Archaeological investigations in the territory of the former Kinizsi barracks (Budapest, XI. ker., Beregszász út – Rodostó utca – Nagyszében utca – Névtelen utca, Hrsz.: 1996/3) / – –, Tézer Zita, M. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 196 – 204.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Hajógyári-sziget / – –, H. Kérdő Katalin. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 203.
- Budapest, XVII. Rákosesaba, Major-hegy / – –, Tóth Anikó. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), p. 210-211.
- Budapest, XVII. Rákosesaba, Major-hegy Dél / – –, Reményi László, Endrődi Anna, Maráz Borbála. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 211-213.
- Budapest, II. Ürömi utca 37. / – –, Kárpáti Zoltán. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 165.
- Budapest, XI. Beregszász utca – Rodostó utca – Nagyszében utca – Névtelen utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), p. 178.
- Budapest, XI. Dombóvári út (Lágymányosi-öböl) / – –, Terei György. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2006 (2007), pp. 178-179.

ZSIDI Paula

- Aquincum: Az Aquincumi Múzeum és állandó kiállítása: Város, romok, palota, orgona = The Aquincum Museum and its permanent exhibition = Town, ruins, palace, organ / – –, H. Kérdő Katalin. – Budapest : BTM, 2007. – CD-ROM.
- Beszámoló a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottságának 2003-2005. évi tevékenységéről. In: Archaeologiai Értesítő 131 (2006), pp. 241–242.
- Az MTA Régészeti Bizottságának szakmai javaslatai az országos közúthálózat fejlesztésének, fenntartásának és üzemeltetésének hosszú és középtávú feladatairól, valamint finanszírozásának egyes kérdéseiről szóló 2044/2003. (III.14.) kormányhatározat megvalósíthatóságának előmozdítására / – –, Szabó Miklós, Raczy Pál. In: Archaeologiai Értesítő 131 (2006), pp. 243–245.
- A papírtól a képernyőig – aquincumi rekonstrukciók = From the plan sheet to the screen – reconstructions in Aquincum. In: Budapest Régiségei 40 (2006), pp. 323–338.
- Régészeti feltárások Budapest területén 2006-ban = Archaeological excavations in the territory of Budapest in 2006. In: Aquincumi füzetek 13 (2007), pp. 8–9.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Csúcshegy, Harsány-lejtő ÉNY-i rész (Hrsz.: 20646, 20655/6) / – –, Havas Zoltán, Kárpáti Zoltán, Szilas Gábor. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2005 (2006), pp. 200–202.

